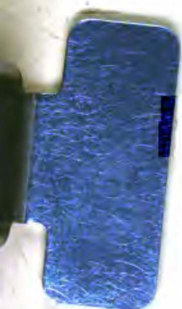

B. C. KOEKKOEK,

HERINNERINGEN

VAN EEN'

LANDSCHAPSCHILDER.

B. C. KOEKKOEK,

HERINNERINGEN

VAN EEN'

LANDSCHAPSCHILDER.

GEDRUKT BIJ K. J. GIEBEN, TE UTRECHT.

HERINNERINGEN EN MEDEDEELINGEN

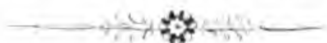
VAN EENEN

Landschapschilder.

DOOR

B. C. KOEKKOEK,

Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw.

MET PLATEN.

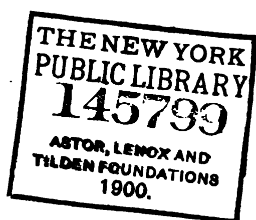

Bl. 204.

Te AMSTERDAM, bij

G. J. A. BEIJERINCK.

1841.

Aan den Heer

C. H. CLEMENS.

VRIEND!

Ja, voorzeker, geene lengte van tijd, geene schatten of rangen, geen zielvernederend eigenbelang, maar overeenstemming van ziel, harmonie van gevoel, het eenigste, sterkste fondament, waarop ware vriendschap wordt gebouwd, hebben ons tot vrienden gemaakt, hebben dezen vriendschapsband naauw vereenigd. Overeenstemming van gevoel voor al wat schoon, voor al wat nuttig is, ziedaar de bron, waaruit zoo dikwerf onze gesprekken voortvloeijen; zij zal het altijd, zoo lang de hemel ons te zamen laat, blijven! — Eene wederzijdsche verpligting werd al dadelijk het natuurlijk gevolg dezer overeenstemming, eene zoete verpligting om elkander aandachtig te maken op deugd, wijsheid, de ontwikkeling van kunstgevoel en eenen goeden smaak. Gij, mijn vriend, hebt, zonder dat gij het wist, in dit opzigt meer voor mij, dan ik voor u, gedaan.

Hoe zal ik u daarvoor mijne dankbaarheid te konnen

geven? Uwe ziel gloeit voor de schilderkunst, gij gevoelt den adel derzelve, ja, meer dan menigeen, die deze edele zuster der Muzen te onedel behandelt. Mag ik dan dit boekje, waarvan zeker de ontmoetingen en beschouwingen op een uitstapje door een klein gedeelte van *Duitschland*, als de hoofdinhoud kan beschouwd worden, maar waarin echter eenige beschouwingen, ik durf bijna zeggen, veel over natuur en kunst, en eenige wenken voor jonge kunstenaars voorkomen, als eene dankerkentenis u aanbieden?

Natuur-tafereelen, zoo als ik wel wenschte u te doen zien, zou, met bescheidenheid gezegd, zeker het penseel met beter gevolg doen, dan thans mijne ongeoefende pen: doch mogten, als gij tot uitspanning palet en penseelen in de hand neemt, eenige wenken aangaande de kunst, in dit boekje, in de aangename verpoozing des geestes, het nut hebben, om u bij de leiding des penseels van dienst

te zijn, dan voorzeker, mijn vriend! zal het mij niet berouwen, mijne uren van uitspanning, waaraan dit werkje zijn bestaan verschuldigd is, op deze wijze doorgebragt te hebben.

Gij ziet, het zijn vier landschapschilders, die ter voortzetting hunner studie op reis gaan; geene geleerden; een der vier is de schrijver: nu dien kent gij door en door.

Welligt komt er in onze vaderlandsche tijdschriften eene kritiek mijner mededeelingen; bescheiden aanmerkingen zullen mij aangenaam zijn, daar ik tot uitspanning, hoewel ik vaak ondervond dat het schrijven wel degelijk inspanning vereischt, het penseel met de pen verwisseld heb. Ik moet overigens openhartig bekennen, dat de vrees voor de kritiek bij mij niet sterk genoeg is, om de zucht, op de eene of andere wijze mijne jeugdige kunstbroeders van eenig nut te zijn, te kunnen onderdrukken.

Om dus met mijne wijze van denken over de kunst, die ik echter niemand zal opdringen, en met de oorden, waar studiën voor den schilder te halen zijn, die zeker nog niet algemeen genoeg bekend zijn, b. v. het *Ahrdal*, den jongen kunstenaar bekend te maken, liet ik mijne aanteekeningen drukken. Mogt deze of gene iets fraais bij iets nuttigs in mijn boek vinden, dit zal mij genoegen doen, althans, mijn vriend! mogt er iets goeds door u in gevonden worden, dan ben ik rijkelijk beloond.

Ontvang een' welgemeenden handdruk van

CLEVE,
Augustus 1841.

UWEN VRIEND
B. C. Koekkoek.

INHOUD.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van Cleef naar Dusseldorp.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van Dusseldorp tot Limburg aan de Lenne.

DERDE HOOFDSTUK.

Van Limburg naar Remagen.

VIERDE HOOFDSTUK.

Van Remagen naar Ahrweiler.

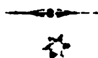
VIJFDE HOOFDSTUK.

Verblijf te Ahrweiler.

ZESDE HOOFDSTUK.

Van Ahrweiler naar Altenahr.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van Cleef naar Dusseldorp.

Vertrek der vier Landschapschilders naar *Emmerik*. — De *Rijn* voor *Emmerik*. — Geene stoomboot. — Wat men al ziet, wanneer men op eene stoomboot wacht. — Verschillende personaadjes. De witte Engelschman en zijn knecht. — Fransch spreken. — Een origineel en twee kopijen. — De *Drusus*. — De sak en de stoomboot. — Wat men op eene stoomboot kan zien. — De jongelieden. — Wat men op eene stoomboot al denkt, zoo men op eene boot denken kan. — Het schetsen. Wenken voor jeugdige en reeds gevorderde schilders. — De stroom en het leven. — De avond. — Het onweder. — *Dusseldorp*. — Het hôtel *de drie Rijkskroonen*. — Een stil en alleraardigst gezelschap.

Het was op eenen schoonen Augustusdag; reeds had de zon het westen door haren glans verguld, toen vier personen, vrolijk en eensgezind, vol hoop en begeerte naar de schoone natuurtafereelen, die weldra hunne ziel in verrukking zouden brengen, met den postwagen, van *Cleef* over den schoonen met populieren beplanten weg, in vluggen draf, naar *Emmerik* snelden, om, aan den luchtigen oever

dezer stad, eene der stoombooten te mogen bereiken, die, den *Rijn* opwaarts varende, hen nog dien namiddag nader aan het doël hunner begeerte mogt brengen.

Het duurde niet lang, of de postwagen met zijne vier landschapschilders, dit waren zij, benevens eene oude en jonge dame, waarvan de eerste beleefd, maar de laatste allerliefst mogt genoemd worden, bereikte den statig voorbijdrijvenden Rijnstroom, aan wiens regter oever *Emmerik* zich verheft, en in zijne wateren zich spiegelt.

Na een aangenaam kwartier uurs met overvaren te hebben doorgebragt, stapte men aan wal. Er lag nog geen stoomboot, ofschoon men ons in *Cleef* de verzekering had gegeven, dat wij er eene, die den *Rijn* moest opvaren, zouden vinden. Op ons herhaald vragen, waarom de boot niet op den bestemden tijd aan den wal van *Emmerik* lag, gaf men ons het onvoldoende antwoord: »De boot wordt elk oogenblik verwacht."

Voor iemand, die gewoon is de natuur gade te slaan, en als landschapschilder, ter bevordering zijner kennis, het zich ten pligt heeft gemaakt, alles te moeten opmerken, wat in dezelve zich voordoet en hem dienstig kan wezen, kunnen eenvoudige natuurtafereelen even zoo streelend zijn, als romantische. Welligt leerzamer, daar het oog er meer eenvoudige harmonie in beschouwt, terwijl in deze, door het wegslepende van trotsche voorwerpen, niet de volle aandacht geniet of kan genieten. Zoo was

mij de statige *Rijn* voor *Emmerik;* hoe eenvoudig het tafereel hier ook was, ik vond het schoon.

Welk een teeder verschiet! Welk een zachte avondgloed! Hoe liefelijk jaagt een naauw voelbaar avondkoeltje hier en daar eene zilveren streep op den blaauwachtigen *Rijn!* Hoe fijn, hoe zacht en stil van kleur zijn alle voorwerpen in hunne schaduw! Hoe piquant, maar toch teeder van kleur in hunne zonnezijde! Waarlijk schoon....... Maar waar blijft de stoomboot?

Het werd acht uur, en nog geene zwarte kolendampen aan den noord-westelijken horizon, die de komst eener boot deden vermoeden. Het werd negen, tien uur, er kwam geen boot; het werd nacht, en wij waren verpligt, ik behoef u niet te zeggen in welk eene gemoedsgesteldheid, in het *hôtel des Pays-Bas*, alwaar wij voorloopig onze koffers hadden laten brengen, den nacht door te brengen.

Wij plaatsten ons aan tafel, gebruikten een stuk brood en vleesch, dronken een glas wijn, en begaven ons, na de vervulling dezer behoefte, ter ruste. Het overige gezelschap, ik geloof dat hetzelve uit acht personen bestond, was even geestig als wij: men at, dronk, zweeg en ging naar bed.

»Op, reismakkers, op! — een heerlijke morgen lokt ons naar buiten!"

Ja, schitterend glansde de zon aan den oostelijken hemeltrans, en beloofde ons een' der schoonste dagen; de *Rijn* was als een spiegel, en dreef trotsch en statig onze blikken voorbij, als of hij gevoelde

een der hoofdstroomen van *Europa* te zijn. Wel lachten ons in het verwijderd verschiet de hoogten van *Calcar* en *Xanten* tegen, — maar in het westen? Wij waren bijna blind van 't kijken op een en hetzelfde punt, en dat punt was het westen, waar nog geene opvarende boot was te bemerken. Ik deed, om den tijd te korten, mijn zakboekje open, en schetste de brug of stijger, waaraan de met ongeduld verwachte boot moest stilhouden. Niet dat deze brug zoo bijzonder schilderachtig was, maar zij had toch iets eigenaardigs, en hoewel ik geen liefhebber van bruggen ben, moest de tijd toch doorgebragt worden, al zouden wij denzelven als jongens verknikkeren.

Deze brug of stijger trok mijne aandacht, vooral door de bijvoorwerpen, als vaten, koffers, kisten, balen, steenen, touwtrossen, houthoopen, schuiten, figuren, enz. alles op en door elkander met eene schilderachtige onachtzaamheid. Achter deze brug zag men nog eene tweede en derde met dergelijke bijzaken, en achter dit alles verhieven zich huizen, scheepsmasten, sommige met heele, andere met halve opgehaalde zeilen. Al deze voorwerpen lagen eenigzins in de schaduw, en werden hier en daar door een piquant zonnelichtje, dat weder met het donkere en krachtige van schuiten en paalwerk tegen de helderheid en het flikkeren van het stroomend water eene schoone tegenstelling vormde, met eene levendigheid bezield, die ieder in het oog moest vallen, terwijl een zacht en fijn verschiet, in eene

reine morgenlucht omhuld, dit aardig tafereel besloot.

Algemeene vreugde! De lang gewenschte stoomboot zal komen, het westelijke vergezigt is reeds door dikke, zwarte rookwolken onkenbaar geworden. Alles komt in beweging; men loopt, draagt, kruit, rolt en pakt; van alle zijden ziet men door verveling gemartelde reizigers aankomen. Ginds verschijnt een personaadje, wiens uiterlijk bijzonder geschikt is, om als bullebak of bietebouw den kinderen schrik aan te jagen. Eene buitengewoon lange, magere gestalte, geheel ingepakt in een' van den hals tot op de voeten hangenden witten stofmantel; broek, schoenen, ja, zelfs zijne handschoenen van dezelfde kleur; het hoofd, door een' grooten, witten hoed genoegzaam geheel bedekt, was alleen zigtbaar door een' fameusen haviksneus, geëncadreerd in eene rondom het gelaat gaande harigen lijst *à la renaissance*, waardoor deze zoo bijzonder goed uitkwam, dat men in twijfel stond, of men zich om deszelfs buitengewone grootte of hoog roode kleur moest verwonderen.

De gestalte werd gevolgd door een' bediende, — koddig toeval! — die, om een contrast met zijnen meester daar te stellen, ter naauwernood de lengte van vier Amsterdamsche voet haalde. Wat de natuur echter den man in lengte had geweigerd, had zij hem in dikte rijkelijk vergoed. Zijn hoofd onderscheidde zich van dat zijns meesters door eene soort van negerhaar, hetwelk in krulletjes tot op de naauw

zigtbare wenkbraauwen hing, waaronder twee kleine gitzwarte oogappeltjes *heimtückisch*, zoo als de Duitschers zeggen, ronddraaiden. Zijn neus was kort en dik, en om den grooten mond, met dikke lippen omzoomd, zweefde voortdurend een spotachtig lachje.

Deze dwerg, die een' ongunstigen invloed op mij uitoefende, droeg zijnen meester een klein koffertje na, welke laatste door meer dan een dozijn bedelende jongens, waaraan ook te *Emmerik* geen gebrek is, gevolgd werd. Te vergeefs staken de knapen hunne handen uit; of mijlord het bedelen op zijn platduitsch niet verstond, dan of de lange stofmantel zijn lordschap verhinderde, om zijne handen in den zak te brengen, weet ik niet, maar wel dat de jongens niets kregen.

Iets verder komt een heer met twee dames; langzaam, maar deftig is hun tred. Naar de vier kruiwagens met koffers, reiszakken, hoededoozen, enz. te oordeelen, schenen deze deftige luidjes Hollanders te zijn. Zij spraken echter fransch, maar een pseudo-fransch, een hollandsch-fransch, een afschuwelijk fransch, zoo als in het vaderland dikwijls wordt gesproken, wanneer de personen eene soort van waardigheid aan hun minder waardig *ik* willen bijzetten.

Vóór mij trippelen en huppelen drie heeren, die een oogenblik onze aandacht tot zich trokken. Waarom? — Wel, verbeeld u drie menschen te zien, die geen oogenblik stil staan, die onophou-

delijk met hoofd, handen en voeten in beweging zijn, en daarenboven zoo geweldig schreeuwen, dat dit waarlijk een verschrikkelijk duël van stemmen mogt genoemd worden. Stel u tevens een mager manneke en twee mannen als biertonnen voor, die alles, wat het mager manneke doet of zegt, naäpen. Het waarom? dit zal ik u terstond oplossen. Ook deze drie personen spraken Fransch; het kleine magere manneke was, zoo als ik later vernam, een Franschman; zijne makkers waren geene Hollanders. — Mijn vriend, die, terwijl ik naar deze menschen keek, zich onledig hield met het bezigtigen van eenige niets beduidende prenten, door eene vrouw hem aangeboden, trok mij bij den arm met den uitroep: »Ziedaar een origineel met twee kopijen!"

Een weinig links van mij af, stapt een eerlijke Duitscher voort, die den hem omgevenden luchtstroom met rookwolken, welke uit zijnen mond opstijgen, vervult. De rooker neemt zijne pijp uit den mond, en groet zoo onderdanig en vriendelijk, als maar mogelijk is, den langen, witten Engelschman. Waarom? De eerlijke Duitscher houdt een voornaam Hôtel te ...... en heeft met den witten mijlord eene kapitale kennis gemaakt.

Daar springt, dan regts, dan weder links, als een halfjarig geitebokje, een opgeflikkerd saletjonkertje, met kaarten, boeken, wegwijzers, een lorgnet en een' verrekijker gewapend, om toch goed den *Drachenfels* te kunnen opnemen. — Ginds eenige boe-

ren, soldaten, joden met hunnen klein-handel; een, waarschijnlijk door de studie, bleek, mager en kortzigtig student, gebukt onder den last van een ransel, die zijne garderobe en eenige leerboeken bevat; in de eene hand houdt hij een' knuppel als wandelstok, in de andere eene pijp met kwasten als vuisten, en op de borst hangt een bijna ledige tabaksbuidel. De geleerde met zijnen knuppel zag er niets brillant uit, maar hij scheen filosoof te zijn, en geleerd te hebben: dat men bij alle aardsche wederwaardigheden den moed niet moet verliezen. Hij was ten minste vrolijk gestemd.

Zal ik u de groote massa nieuwsgierigen nog beschrijven, die langs de kade wemelt? Ik heb de meest in het oog loopende personaadjes u voorgesteld, en geloof hiermede te kunnen volstaan.

Welk een kolossale berg van goederen, die met hunne eigenaars op de komst der boot wachten! Het goed heeft niets te vreezen; eenige tolbeambten vormen een' cirkel om kisten, koffers en balen, en geen jagthond kan scherper voor een veldhoen staan.

Maar, wat hoor ik? — Een algemeene vreugdekreet verheft zich. — »Wat beduidt dit, vriendje!" vroeg ik aan iemand, die aan mijne zijde stond. — »De boot is in 't gezigt," was 't antwoord. — En ja, waarlijk, daar komt zij.

Alles tuurt nu op één punt, en niet tevreden, om van de kade dit lang gewenschte voorwerp te zien aankomen, ofschoon de afstand nog niet toelaat te onderscheiden, welk eene boot het is, loopt

men met een' stormpas de brug op; ook wij volgden de al te nieuwsgierigen.

Een kruijer, die met zijne hand boven de oogen, even als alle aanwezigen, naar de boot tuurde, riep eindelijk uit: »'t Is de boot niet, mannen!"

»Wat raaskalt gij daar?"

»Nu, gij zult het zien!"

En helaas, ja! wie beschrijft het onaangename dezer teleurstelling? Toen het voorwerp, dat ons allen zoo innig verheugd had, naderbij kwam, was het eene sleep-stoomboot!

Ach, hoe geef ik u een denkbeeld van de knorrige en ontevreden aangezigten, van het razen en tieren der menigte! — 't Is reeds tien uur, en nog geene boot; waar moet het heen? — Zullen wij den ganschen dag in het plat-prozaïsche, het niets aanvallige *Emmerik* moeten doorbrengen? Maar het spreekwoord zegt: Wanneer de nood het hoogst is, is de redding nabij. — Ziet, daar rijst aan den horizon eene nieuwe rookkolom, en met deze keeren moed en hoop in het harte terug. Daar komt de boot achter den dijk te voorschijn. Is zij het? is de algemeene vraag. Ja, zij is het! — Alle twijfel is verdwenen, alles komt in beweging, daar weldra de zoo lang gewenschte boot aan wal lag.

Half twaalf sloeg de klok, toen wij den wal verlieten, waarbij, door de onvoorzigtigheid en onvergeeflijke onbedachtzaamheid eens schippers, droevige ongelukken zouden hebben kunnen plaats grijpen. Een schipper, namelijk, met zijne volbeladen

kolenaak aan den wal liggende, om zijne vracht te lossen, had, waarschijnlijk in de meening, dat hij zijne steenkolen vóór het vertrek onzer boot nog aan wal zou kunnen brengen, een tros aan een der raderen van de stoomboot vastgemaakt. Zoodra deze in werking kwam, wond het draaijend rad het daaraan vastgemaakte touw om zijne spil. De aak, die op een' kleinen afstand der boot lag, naderde met een vreesselijk geweld de raderkast, en zeker zou het ligtgebouwde vaartuig met man en muis door 't geweld des strooms een prooi van het water zijn geworden, zoo de kapitein der boot het gevaar niet bij tijds had ontdekt, de werking der stoomkracht had laten beteugelen en aan de boot eene andere wending had doen geven. De schipper der aak, die al zijn touw afgevierd had, kapte hetzelve af, en werd aldus van eenen geheelen ondergang, die den armen kerel zoo even bedreigde, gered.

Het middaguur hoorden wij nog van *Emmeriks* torenspits galmen, toen dit reeds op eenigen afstand van ons lag, en zonder tusschenkomende voorvallen, der melding waardig, vervolgden wij langzaam onzen weg naar *Dusseldorp*.

Op onze vraag, den stuurman gedaan, waarom de boot zoo laat te *Emmerik* was aangekomen, kregen wij ten antwoord, dat de boot, die gisteren avond te *Emmerik* aan wal had moeten zijn, te *Arnhem*, door een ongeluk aan de machinerie was teruggehouden geworden, en dat wij ons nu op de *Drusus* bevonden. Helaas, onze *Drusus* geleek in

geenen deele naar den jeugdigen en vurigen Romeinschen veldheer, wiens naam hij droeg. Hij was oud en stram, terwijl de zwakte zijner organen niet toeliet, hem wat aan te zetten, waardoor eene tweede boot, die kort na ons te *Emmerik* was aangekomen, onder luid geklepper harer raderen, ons voorbijsnelde.

Het weder bleef den ganschen dag overheerlijk schoon. De aangename koelte, die over den Rijnstroom zweefde, was ons welkom. Onder de verkwikkende schaduw der luchtige tent, vergaten wij spoedig het doorgestane leed te *Emmerik*, en het ongenoegen over den slakkegang van *Drusus*.

De tent overdekte een talrijk en aangenaam gezelschap van beiderlei kunne, dat met lezen, spelen, praten en kijken den tijd doorbragt. Ik had mij zoo gemakkelijk mogelijk in een der hoeken van den stuurstoel nedergevleid, en overzag van mijnen half oosterschen zetel het voor mij onder de tent geschaarde gezelschap. — Welk een verbazend verschil is er toch tusschen den een' en den anderen mensch! Zie met welk eene opmerkzaamheid deze hier alles gadeslaat, wat de Rijn-oevers hem aanbieden, terwijl zijn buurman, waarschijnlijk zeer ongevoelig van aard, in zijne geheele lengte op eene der banken ligt te slapen! Zie deze jongelieden een boek doorbladeren, en hoor welke geestige aanmerkingen zij over den inhoud van hetzelve maken. Anderen van hunne jaren zitten aan een tafeltje met drie flesschen Niersteiner langhalzen, en schijnen er eene bijzon-

dere eer in te stellen veel te drinken en luide gesprekken te voeren, die alle kenteekenen hunner verfijnde maar slechte manieren dragen, en het schoone geslacht doen blozen.

Met welk een innemend gelaat blikt gindsche heer het gezelschap aan! Hij weet een ieder, als een vriend, aan zich te kluisteren, door gezonde en vrolijke gesprekken. Hij is deelnemend; een ieder neemt ook deel in hem.

Maar wie fronst niet het voorhoofd, bij het zien der figuur, die met paauwentred daar óp en neêr stapt, en het gezelschap noodzaakt ruim baan voor hem te maken, terwijl hij een ieder, dien hij ontmoet, met een' verachtelijken blik van den kruin tot de versenen meet, geen woordje uit, en de dames stout weg zijnen sigaardamp in het lieve gelaat blaast? Wie is hij? Is het goud, roem, eertitels of verdienste, waarop zich deze persoon verheft? Iets moet het toch zijn; die zich op *niets* verheft, verdient een plaatsje in een krankzinnigen-huis. Maar hij, die zich op *iets* verheft, waar zoudt gij hem plaatsen, mijne lezers? Zoudt gij eene betere localiteit, dan de zoo even opgenoemde, vóór hem weten? Andere schrijvers mogen het beter uitleggen of beantwoorden, wij zeggen, dat de man niet wijs is. Wij mogen bij het zien van dusdanige heeren soms het voorhoofd fronsen, maar bij eenig nadenken, moeten wij waarachtig met zulke stumpers een diep medelijden gevoelen: zij kwellen zich zelven het meest.

Welk een veel beteekenend gelaat blikt daar in het ronde; welk een niets beteekenend gezigtje draait zich daar om! Welk een verschil in den oogopslag, in de uiterlijke vormen! Hoe oneindig verschillend moet ook het innerlijke dezer beide menschen zijn, daar men, zonder een aanhanger van LAVATER, GALL of zijne leerlingen te zijn, toch aan eene zekere overeenstemming tusschen het materiële en geestelijke van den mensch moet gelooven. Schijn bedriegt; maar zijn de oogen de spiegels der ziel niet, en staan de kenmerken onzer neigingen en gemoedsaandoeningen niet op het gelaat uitgedrukt?

Al zit men maar in een hoekje van den stuurstoel eener stoomboot, overal vindt de opmerkzame beschouwer der natuur stof, om zijne geestvermogens te ontwikkelen, en nieuwe indrukken te ontvangen.

Daar de *Rijn* van *Emmerik* tot *Bonn*, — *Dusseldorp* en *Keulen* uitgezonderd, — zoo als velen mijner lezers bekend is, weinig of niets belangrijks oplevert, behoefden wij ons schetsboekje niet te voorschijn te halen. — Echter voor hem, die gewoon is altijd iets te doen, is er ook altijd stof voorhanden. Zoo schetste ik in het voorbijvaren een gedeelte der buitenkant van *Rees*, ook iets van *Xanten*, en toen ik niets meer van dien aard vond, werden mijne reismakkers op 't papier gebragt, terwijl zij al hunne aandacht op een allerliefst meisje gevestigd hielden, het juweeltje der op de boot vereenigde dames. Ook mij was de lieve schoone niet onverschillig, en

gaarne had ik, zoo eene gunstige gelegenheid zich had opgedaan, door eenige vlugtige trekken hare bevallige figuur in mijn schetsboek opgenomen.

Nu wij zoo van 't schetsen spreken, moet ik u hieromtrent eenige bijzonderheden mededeelen. — Ik heb een schilder gekend, die, ofschoon hij zeer goed naar het naakt en gekleed model teekende, en de proportiën des ligchaams, de verkortingen, verlengingen, wijkende en voorkomende deelen der figuur, zeer goed kende, toch nimmer zonder schetsboek was, hetzij hij bij zijnen koffij- of theepot zijn pijpje rookte, bij zijne vrienden was, of in een koffijhuis met de bierkan voor zich zat. Op de kaaijen, markten, vooral op marktdagen, buiten de stad, altijd was het boekje bij hem, en veeltijds in zijne hand.

Hij schaamde zich niet, ofschoon hij keurig netjes naar de mode van zijne dagen was gekleed, en als een deftig en fatsoenlijk man bij een ieder bekend stond, om met zijn teekenboek in de hand langs de straten te loopen. In 't geheel was hij niet trotsch op zijne talenten, maar beweerde altijd, dat er nog veel, zeer veel voor hem te leeren overbleef. Zijn schetsboekje was vol luchtige krabbelingen van beeldjes, beestjes, verschillende groeperingen, op alle mogelijke manieren, terwijl bij velen de stof en kleur der kleeding was aangeteekend. De meeste dezer krabbelingen waren ontstaan, terwijl de schilder op de hierboven genoemde plaatsen eenige uitspanning zocht.

Dikwijls bezocht ik de schilderkamer des kunstenaars, terwijl hij bezig was, om, met behulp zijner studiën, een landschap te componeren. Dan zag ik, met hoeveel gemak hij groepen van menschen en beesten in hetzelve schetste, genomen uit het boekje, hetwelk geopend op zijnen schilderezel lag. Dit verbaasde mij te meer, daar ik anderen met zoo veel moeite, na eerst alle portefeuilles te onderste boven te hebben gehaald, hunne stoffage, en dan nog stijf en armzalig, op het doek of paneel zag brengen.

Wanneer nu zijne groepen oppervlakkig, maar goed, op hare plaats waren geschetst, dan begon hij zijne collegie- of akademie-studiën te raadplegen, en zijne stoffage kreeg alsdan een' uitvoerigen omtrek. Ook was hij zelden met de kleeding en kleur zijner figuren verlegen; in zijn schetsboekje had hij immers een grooten voorraad van verscheidenheid opgeteekend?

Ik kon in 't eerst niet begrijpen, hoe iemand, die zoo goed teekende, en zoo vele akademie-studiën bezat, zich dagelijks met dat gekrabbel kon bezig houden. Ik dacht: hij heeft genoeg gestudeerd, en dat krabbelen is maar papier vermorsen. Toen ik echter het nut en voordeel zijner krabbelingen bemerkte, begreep ik zonneklaar het doel zijner meeste uitspanningen: nooit behoefde hij met den aard en de plaatsing zijner stoffage verlegen te zijn.

De stoombooten bieden eene schoone gelegenheid aan, om vele figuren en verschillende voorwerpen

te schetsen; ongemerkt kan men in den eenen of anderen hoek dezen arbeid verrigten. Schetsen is eene aangename tijdkorting; men verkrijgt hierdoor gemakkelijk een' rijkdom van fantasie, en gewent zich zijne figuurtjes eene gemakkelijke houding te geven; die men, bij al de kennis van het menschenbeeld op eene akademie verkregen, zich niet zoo gemakkelijk eigen maakt, daar zelden de modellen de bedoeling van den steller begrijpen. — Maar keeren wij tot onze boot terug.

Zoo als ik zeide, bragt ik een gedeelte van den tijd met schetsen door, terwijl mijne vrienden, door de bekoorlijkheden van een lief meisje betooverd, onvatbaar voor eenige uitspanning schenen geworden te zijn. Toen het voorwerp hunner aandacht van plaats veranderde, werden zij uit hunne zalige droomen gewekt, en geraakten wij in gesprek. Wij stopten eene versche pijp, dronken een glas wijn, en waren gelukkig. Nadat ik eenige malen de boot op en neer had geloopen, bleef ik in gedachten verzonken bij de raderkast staan. Mijne ziel verloor zich in eene opeenstapeling van herinneringen, beschouwingen en vergelijkingen. Dikwijls was voor mij de bruisende en dikwijls van gedaante veranderende stroom, dan somber dan schitterend door de zon verlicht, het beeld van 't menschelijk leven. Snel toch vliegen onze dagen daarheen, bruisend of kalm naarmate wij door onze hartstogten worden gedreven, vol afwisseling door verschillende omstandigheden, dan vrolijk en glansrijk, als de zon van

voorspoed en geluk ons toelacht; dan droevig en somber, als de levensdagen door onweêrswolken worden beschaduwd. Even als deze stroom, aan eene natuurwet gehoorzamende, van zijnen oorsprong naar den oceaan wordt gedreven, zoo snellen ook wij reeds bij onze geboorte, den grafkuil te gemoet, en .... Vreest niets, mijne lezers! ik zal u niet langer met diepzinnige en vaak medegedeelde bespiegelingen bezig houden. Wij zijn reeds voorbij *Wezel* en *Rührort*.

De glans van den dag begon zich in den zachten purpergloed van den avondstond te verliezen. De in het Westen drijvende wolken waren als met goud omzoomd. Eene liefelijke avondkoelte bewoog hier en daar de spiegelgladde oppervlakte des *Rijns*; nevelen begonnen het verschiet onduidelijk te maken, en achter deze verborg de zon hare majesteit. Weldra was ook het flaauw schijnend rood aan den oostelijken horizon, de laatste weerkaatsing van den zonnegloed op de wolken, verdwenen. De aarde lag voor ons in het duister gedompeld.

Het koeltje, dat weinige minuten vroeger zoo aangenaam en welkom was, begon nu, als koude avondwind, ons huivering op 't lijf te jagen. Intusschen was het bootsvolk bezig, om een zeildoek over de goederen der passagiers te leggen, doch vele reizigers, die naar hunnen mantel of jas zochten, stoorden hen telkens in dezen arbeid. Langzamerhand verlieten de passagiers het dek, welk voorbeeld ik volgde; de kajuit echter was als 't ware een oven geworden, zoodat ik spoedig weder naar boven snelde,

mij in mijnen mantel wikkelde, en den tijd met wandelen doorbragt. — Om mij heen belette de duisternis iets van de aarde waar te nemen; ik sloeg mijne blikken hemelwaarts; daar had zich een prachttooneel geopend, hetwelk slechts met stomme bewondering kan aanschouwd worden. Millioenen zonnen met hare planeten en wachters wentelen zich daar in eene eeuwige ruimte! Zinverdoovend denkbeeld! Wij, die aan tijd en ruimte zoo naauw zijn verbonden! wij, die alles bij afstanden berekenen! hoe zullen wij ons een denkbeeld eener eindelooze ruimte, eener eeuwigheid kunnen vormen? Wij vaak zoo verwaande menschen! — Zoo trotschheid in onzen boezem mogt opwellen, dan de blik hemelwaarts geheven, en wij zullen het kleine, het zoo weinig beduidende van ons bestaan gevoelen. Mogt een edel gevoel onze ziel bij den aanblik van zooveel majesteit aangrijpen, dan zij het dit: trotsch te zijn, dat wij een schakel aan den onmetelijken keten uitmaken.

Terwijl ik bij deze overpeinzingen de oogen naar den glanzenden sterrenhemel gekeerd hield, werden zij eensklaps door een' bliksemstraal naar een ander punt gerigt. In het zuiden had zich eene wolkenmassa zamengepakt, en uit derzelver somberste boezem kwam het flikkerend licht te voorschijn.

Ik vroeg den stuurman, wat hij van het weder dacht, en deze gaf mij de verzekering, dat de bui ons niet zou bereiken, maar voorbij zou drijven.

De ondragelijke warmte in de kajuit, maar vooral

de kleine afstand, die ons van *Dusseldorp* scheidde, bragt alle passagiers op dek. Een ieder zorgde voor zijne goederen, want wij zagen reeds de vele lichten, die uit de huizen van *Dusseldorp* schitterden.

Eene stad aan het water gelegen heeft, bij den avond gezien, door hare lichten en derzelver weêrkaatsing in den vloed, altijd voor het gevoel iets vrolijks, iets aanlokkelijks. Wij waren dan ook regt verheugd, toen de trage *Drusus* aan wal lag, en wij in het hôtel *de drie Rijkskroonen*, bij den Heer BEEKING, ons hoofdkwartier hadden gevestigd.

Vol verlangen naar den dag van morgen, die ons veel schoons te zien beloofde, begaven wij ons, gevolgd door den knecht, eene barcarole zingende, ter ruste.

»Zal mijnheer zijne laarzen buiten de deur zetten?"

»Ja, JOHANN!"

»Nacht, mijnheer!"

»Goeden nacht, JOHANN!"

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van Dusseldorp tot Limburg aan de Lenne.

Morgen-bezigheden in een logement. — Welk besluit men neemt. — Een toertje door *Dusseldorp*. — Kort overzigt der stad. — De Nederlandsche en Duitsche schilderschool. — Verkeerde schilderstudiën. — Onpoëtische voorstellingen der natuur. — De poëzij der kleuren. — Arme dichters onder de schilders. — Hoe RUDOLF hierover denkt. — Dat zal wel zoo zijn. — De apporterende schilder. — Vertrek uit *Dusseldorp*. — *Mettmann*. — De *Neander-höhle* — Raadgeving. — Tusschen *Mettmann* en *Elberfeld*. — Het vergezigt. — Verschillende wijze van zien der schilders. — Het gevoel. — *Elberfeld*. — Landschappen. — *Schwelm*. — *Hagen*. — Regen. — Eene passagierskamer met hare bevolking. — *La renaissance*. — Een dikke en een groene heer. — Gesprek. — Groote teleurstelling. — Geene wilde bosschen. — De twee knapen. — Zuiver kunstgevoel. — Kunstverzamelaars en kunstkoopers. — Landschappen. — *Limburg aan de Lenne*.

De zon wierp hare morgenstralen in mijne kamer, toen ik, door eene aangename nachtrust verkwikt, ontwaakte. De huisknecht had mij, op mijn verzoek, ten zes ure gewekt; ik sprong vrolijk uit het bed, kleedde mij aan, en riep mijne vrienden.

Toen ik den blik uit het venster wierp, beloofde ons alles weder een' schoonen dag. Op de binnenplaats, onder mijn venster, was reeds alles leven en beweging; hier stond een heer, die aan zijne onderhoorige gegalonneerden, bezig met het inspannen van twee paarden, zijne bevelen uitdeelde; daar reinigde een stalknecht, met de meest mogelijke oplettendheid, eene tilburij van het kleinste modderspatje; ginds draaft de keukendirecteur, reeds in grande tenue, witte muts, dito buis en sloofje, met een schrikkelijk groot mes gewapend, waarschijnlijk om eenig gevogelte, bij de eerste stralen der morgenzon, aan den alles vernielenden eetlust der menschen ten offer te brengen. — Gedienstige beul, die zoo vele onnoozele kippen, kuikens, eenden, ganzen, duiven en ander gevogelte, aan den magtigen tyran, onze maag, toewijdt, hoeveel schuldeloos bloed hebben uwe handen reeds doen stroomen, zonder dat ooit een' traan uw oog ontvloeide, of het schelle noodgeschrei der slagtoffers eenig leedgevoel in uw harte opwekte! 't Zou mij niet mogelijk zijn eene kip of duif te grijpen, en met het mes den levensdraad af te snijden, en gij?...... Neigingen en hartstogten zijn bij de menschen even verschillend als hunne gelaatstrekken, en door deze wijze verscheidenheid alleen telt de maatschappij die verschillende werkkringen en standen, waardoor het eentoonige van 't leven verdwijnt, en vele genietingen, die de ziel adelen en den geest ontwikkelen, door levenswijsheid kunnen worden genoten.

Terwijl wij bij het geopende venster een smakelijk ontbijt gebruikten, peinsden wij over de middelen na, om zoo veel mogelijk aan het doel onzer reis te beantwoorden. Het is heden schoon weder, morgen is hetzelve welligt onaangenaam; elk uur moet ons dus kostbaar zijn, en de tijd, die ons ter bewondering van Gods heilige en schoone natuur is gegeven, moet niet nutteloos verspild worden: het zou een ziele-verlies mogen genoemd worden.

Elkander raadplegende over een spoedig vertrek, werd ons, op onze vraag, of er zich weldra eene gelegenheid om de reis voort te zetten zou opdoen, geantwoord, dat de postwagen naar *Elberfeld* des namiddags ten een ure afreed. Hoewel wij het plan hadden gevormd, om onze kunstreis over *Elberfeld* voort te zetten, gevoelden wij eene sterke neiging, om dit plan te veranderen, ten minste het vaste plan werd gemaakt, om niet met de diligence van een uur te vertrekken. Maar waar vinden wij de gelegenheid, om vroeger *Dusseldorp* te verlaten? Wij hadden in deze stad nog wel het een en ander te verrigten, maar dit kon in een klein halfuurtje in orde worden gebragt, en dus bleef ons nog de gansche morgen over. Gaarne zouden wij de akademie bezigtigd hebben, maar het schoone saizoen had de voornaamste schilders naar elders gedreven, om daar hunne studiën te maken of voort te zetten, zoodat hunne werkplaatsen, aan het akademiegebouw meest allen verbonden, waren gesloten. Om

behoorlijk de akademie zelve te bezoeken, hiertoe was de tijd veel te kort.

» Wat zullen wij nu doen ?" was de wederzijdsche vraag.

» Ik weet het, viel ons de vriendelijke kastelein in de reden; hier staat mijn rijtuig; zoo de heeren 't genoegen willen smaken, om onze stad en hare wandelingen te zien, kunnen zij van hetzelve gebruik maken." En met den wijsvinger toonde hij ons een brillant rijtuig, dat met twee flinke paarden bespannen voor het hôtel stond.

Wij vonden dit aanbod van den Heer BREKING veel te vriendelijk, om het onverschillig aan te hooren, of van de hand te wijzen, maar toonden hem integendeel op de ondubbelzinnigste wijze door woorden en daden, dat ons zijn voorstel regt welkom was.

Wij sprongen, zonder verdere complimenten, in het schoone en gemakkelijke rijtuig, om in weinig tijds het belangrijkste van *Dusseldorp*, reeds vroeger door ons gezien en vaak door anderen beschreven, vlugtig in oogenschouw te nemen. De goed gekleede koetsier ontving van zijnen meester bevel, om de heeren al het merkwaardige der stad en van derzelver omstreken te laten zien. Daarop besteeg de man den hoogen despotischen troon met eene houding, die niet onduidelijk te kennen gaf, dat hij tamelijk van het gevoel van eigen verdiensten was doordrongen. Hij zwaaide zijn' lederen schepter tweemaal over zijne viervoetige onderda-

nen; deze gehoorzaamden, en voort ging het rijtuig met zijne vier gelukkige landschapschilders.

Het rijtuig, waarin wij langs de pleinen en straten voortrolden, werd het stokpaardje onzer vrolijkheid. 't Is eene bekende waarheid, dat, wanneer de mensch door eenigen glans omgeven voor 't publiek verschijnt, zijne natuurgenooten, zelfs zonder hem te kennen, eene soort van achting en eerbied voor hem gevoelen, waardoor onze eigenliefde, het moge dan zoo weinig zijn als maar mogelijk is, gestreeld wordt. Hadden wij te voet de straten van *Dusseldorp* doorkruist, slechts weinige personen, en dan nog toevallig, zouden zich verwaardigd hebben, op ons hunne blikken te vestigen. Nu wij echter in een elegant rijtuig waren gezeten, zagen velen ons met verbazing aan, als of wij groote schatbezitters, of personen waren, die in de staatkundige wereld hooge betrekkingen bekleedden. Gij weet het, mijne lezers! de personen in het rijtuig zijn vier landschapschilders, die hunne gelukkige en vrije werkplaats voor eenige dagen hebben verlaten, om hunne zucht naar meerdere kennis en volmaking der vrije kunst, die zij beoefenen, te midden eener majestueuse natuur te kunnen bevredigen.

Elk plan, iedere fraaije wandelplaats, elk in goeden stijl opgetrokken gebouw werd door ons met belangstelling gezien. *Dusseldorp* is eene schoone stad, en der moeite waardig bezigtigd te worden. De wandelplaatsen, zoowel binnen als buiten de

stad, zijn ruim, met den meesten smaak gekozen en aangelegd. Schoone lommerrijke lanen van linden, beuken en eiken; bevallige vijvers, wier boorden met fijn houtgewas beplant zijn; kunstige opgeworpen hoogten, waar om en over zich paden slingeren; fraaije vergezigten en verrassende uitzigten, terwijl hier en daar smaakvolle gebouwen dit kunst en natuur vereenigend landschap verrijken. Dit alles maakt het verblijf te *Dusseldorp* zeer aangenaam. Meer dan eens heb ik deze stad met genoegen bezocht, en zeer veel zou ik u van haar kunnen mededeelen, maar, zoo als ik reeds vroeger zeide, *Dusseldorp* is algemeen bekend. Ik zal liever, terwijl ik nog zoo gemakkelijk in het rijtuig zit, met u een' vlugtigen blik op hare kunstenaars werpen, en door het mededeelen van eenige onpartijdige oordeelvellingen over de schilderkunst eenige klippen aanwijzen, waarop het ontwikkelend talent des jeugdigen kunstenaars dikwijls schipbreuk kan lijden.

Het is ons vaderland niet alleen, hetwelk weldra in het vak der beeldende kunsten den ouden roem op nieuw zal handhaven, door met rasse schreden op dat glorierijke spoor voort te gaan, en waar de schilderkunst zich op haren ouden zetel zal verheffen, dien zij zich in vorige eeuwen in Nederland had uitgekozen. Ieder kunstkenner, vrij van vooringenomenheid en partijdigheid, moet bekennen, dat ook *Duitschland* krachtig en wakker arbeidt, om in het gebied der schilderkunst voorwaarts te stre-

ven, ja, reeds eene hoogte heeft bereikt, die het met regt onder de scholen van den eersten rang plaatst, en wel in 't bijzonder dient dit op de schilderschool te *Dusseldorp* toegepast te worden. Zij maakt zich meer en meer vrij van den ouden, stijven en droogen trant, die vroeger bijna alle voortbrengselen der Duitsche schilderschool kenmerkte, en zich zoo zeer van de vrije en stoutgeschilderde stukken der Nederlandsche school onderscheidde.

Wat kennis van teekening of den omtrek hunner gekozen voorwerpen betreft, geloof ik, dat de Duitschers op een' hoogeren trap staan, dan wij, Nederlanders. Doch als men in aanmerking neemt, dat het den leerling, volgens den grondregel van het akademisch onderwijs aldaar, slechts dan eerst vergund wordt, het olieverwpenseel in de hand te nemen, wanneer hij *jaren* niets anders heeft mogen doen, dan correcte teekeningen maken van het menschenbeeld; eene zooveel mogelijk grondige kennis der anatomie, ook der chemie en compositie heeft verkregen, en op de voorbereidende kundigheden der schilderkunst zijn jeugdig vuur, zijne zielskrachten als het ware heeft uitgeput, dan moet het ons niet bevreemden, aan de Dusseldorpsche akademie personen te ontmoeten, die met eene juistheid en naauwkeurigheid geteekende cartons leveren, die waarlijk bekwame meesters tot eer zouden strekken.

Het geringste voorwerp wordt met eene naauw-

gezetheid geteekend, herteekend, nog eens overgeteekend, zoodat men over het taai geduld der vervaardigers moet verbaasd staan.

Deze, volgens mijn inzien, al te strenge manier van doen, mag wel de oorzaak zijn van eene zekere stijfheid en scherpte in hunne omtrekken, en al te groote uitvoerigheid op den achtergrond hunner tafereelen; dit is ten hoogste nadeelig voor de voorste figuren of voorwerpen, waardoor, om mij zoo eens uit te drukken, een rommelboel wordt voortgebragt.

Duitschland telt onder zijne schilders waarlijk mannen van vele en groote verdiensten; kunstenaars, die op alle buitenlandsche tentoonstellingen met regt roem en eer hebben verworven. Hunne werken verraden in compositie en keuze der onderwerpen eene hooge poëzij. Wanneer zij een meer fiksch penseel en natuurlijker koloriet met hunne teekening en schoone ideën paarden, zouden zij op een' hoogen trap van volmaaktheid in de schilderkunst staan.

Ik zal mij wel wachten, om als beslissend regter op te treden, en den Nederlander of Duitscher den zegepalm in de schilderkunst, zoo als deze thans in beide landen is, toereiken. Elke school heeft hare eigene manier, wijze van zien en denken. Gelukkig echter de school, waar moeder Natuur op den voorgrond staat, en zij alleen geraadpleegd wordt, om *waarheid* op het doek of paneel voor te stellen. — Hij kent de geheimen van de veelvuldige

schakeringen der natuur, zijne schilderij is eene *getrouwe kopij* der natuur, ziedaar den hoogsten lof, die een' schilder kan toegezwaaid worden, het heiligst doel van al zijnen arbeid, van al zijn streven.

Wacht ik mij, om aan de Nederlandsche of Duitsche school den voorrang te geven, zoo zij het mij vergund te zeggen, dat er onder de Duitschers, even als welligt ook bij ons, schildertjes worden gevonden, die, zonder oordeelkundige kennis, voor vreemde kunst het neusje optrekken, en wanen, dat zij alleen begunstigd zijn met de poëzij der kunst, het regt hebben, om *eenvoudige*, maar *waar* voorgestelde landelijke tafereelen van Nederlanders als onpoëtisch te mogen verwerpen. Zij, gemakshalve, laten anderen voor hen denken, vergenoegen zich met manneke naar manneke te maken, en eenmaal gezien hebbende, hoe hun meester, buiten wiens denkwijze zij niet durven denken, zijn palet in de hand neemt, de kleuren opzet, bereidt en begint te borstelen, het zich ten pligt hebben gesteld, altijd zoo te moeten doen, als hij doet, en niet anders.

Zal ik nu deze paletslaven vragen, wat poëzij is, en onder hoe vele vormen zij zich aan ons vertoont of voordoet? Zij willen haar gekluisterd hebben, even als zij aan het palet van hunnen meester gebonden zijn, aan het eene of andere gedeelte der gewijde geschiedenis, of aan iets uit het leven eens heiligen, aan eene volkslegende, een berucht, bloedig gevecht, eene theatrale voorstelling aan de

schriften van dezen of genen schrijver ontleend, een wonder vreemd landschap en meer andere hoogdravende voorstellingen. Beschouwen wij deze gewigtige zaak eens van naderbij.

Het doel van den schilder is, naar mijne wijze van zien, in zoo verre met dat des dichters gelijk, dat beiden op het gevoel van den beschouwer of den lezer willen werken. Dit kunnen zij onmogelijk doen, zoodra hunne tafereelen, van welk eenen aard deze ook mogen zijn, den stempel der natuur, de waarheid missen. Historische landschappen bijv.; hierdoor bedoel ik dezulke, die ons eene grootsche voorstelling uit de natuur aanbieden, welke wij eene dichterlijke, of ten minste geene prozaïsche of alledaagsche zullen noemen, zoo als een woedende storm, eene overstrooming, het doorbreken van dijken en dammen, het opkomen of wegdrijven van een vreesselijk onweder, een morgen- of avondstond, een schoone lente-, zomer-, herfst- of winterdag, enz.

Zal de voorstelling van dergelijke tafereelen iemand aandoen, verhevene gewaarwordingen in zijn gemoed opwekken, wanneer het natuurlijke leven, de waarheid, aan dusdanige voorstellingen ontbreekt? — Moet men niet, bij het zien van zulke valsche natuurtafereelen, onwillekeurig uitroepen: »Arme, beklagenswaardige poëten! Gij geloofdet in uwe schilderijen de natuur van hare verhevene zijde voor te stellen, door eenen zoogenoemden romantischen opschik, helaas, uw magteloos penseel

heeft een koud, nietsbeduidend tafereel voortgebragt, hetwelk ons, uit medelijden voor *uwe* verhevene ideën, de schouders doet ophalen." Neen, hoe onpoëtisch dan ook een eenvoudige waterkant met een paar knobbige wilgen, eene schutting en beestenstal moge zijn; hoe weinig grootsch gevoel zulk eene voorstelling moge kenmerken, wanneer dit eenvoudige tafereeltje de poëzij der kleuren verraadt, waarheid voorstelt, en geene kenteekenen van een valsch vernuft draagt, dan is hetzelve oneindig meer waard, dan een zoogenaamd, in verheven stijl gedacht, maar droogjes en mager uitgevallen landschap.

Deze heeren zijn niet genoeg met de Nederlandsche schildersohool bekend; ik maak deze gevolgtrekking uit de dwaling, waarin zij verkeeren, door te zeggen, dat de Nederlandsche kunstenaars geene poëzij in het harte koesteren.

Ik gevoel mij niet geneigd, om over dit onderwerp nog eene menigte woorden te uiten; ik verwijs de onkundige beoordeelaars naar de oude Nederlandsche kunst; zij zal mijne zaak beter bepleiten. Ook de hedendaagsohe Nederlandsche schilderschool zal hunne woorden logenstraffen. De Nederlandsche schilder gevoelt even goed als de Duitsche den invloed der verhevene natuur, maar de Nederlander wil eerst met het *eenvoudig ware* bekend zijn, om hetzelve later met het dichterlijke te vereenigen, ten einde de wereld door zijne kunstgewrochten te toonen, dat de Nederlandsche schilder wel

degelijk de verhevene poëzij gevoelt, en in den boezem omdraagt.

»Hoe is het, zijt gij niet wel?" vroeg RUDOLF, een mijner reisgenooten.

IK. De hemel zij dank, bijzonder wel.

HIJ. Ik dacht het, omdat gij zoo stil voor u zit te turen. Wij zijn op het oogenblik weêr in ons logement; zie, daar ginds is reeds de akademie.

IK. 't Was juist de Dusseldorpsche akademie, die mij aan 't denken heeft gebragt.

Ik deelde RUDOLF mijne overdenkingen mede.

HIJ. Hoor eens, ik kan het niet helpen, en welligt ben ik in 't oog van een' Duitschen kunstenaar een zeer koud en prozaïsch schilder, maar ik zie oneindig liever een' natuurlijk geschilderden stokvisch, dan eene koude, droog geschilderde Venus, hoeveel poëzij aan zulk een beeld ook moge verbonden zijn. Liever een landschap, genomen uit de omstreken van *Zuid-* of *Noord-Holland*, b. v. *Durgerdam* of *Buiksloot*, hetwelk mij een natuurlijk coloriet geeft en een getrouw beeld der natuur is, dan een Tyrolsch of Zwitsersch tafereel met een ultramarin-blaauw verschiet en een' mahonijhouten voorgrond. De natuur is louter waarheid en poëzij, de kunstenaar, die deze hemelsche telgen in zijne tafereelen wil doen heerschen, moet dus de natuur navolgen, haar *copiëren* en zijnen wil aan hare magt, op waarheid en poëzij gevestigd, onderwerpen.

Wij waren met het rijtuig voor het akademie-gebouw. KAREL en HERMAN, de twee overige reisgezellen, merkten op, dat het gebouw zeer groot was. — Maar waarom laat men dien bouwval eens torens bij de akademie staan? vroeg KAREL.

RUDOLF. Regt weet ik het niet, maar welligt vinden de akademie-bezoekers iets schilderachtigs, iets poëtisch is deze ruïne.

» Dat zal wel zoo zijn," antwoordde HERMAN, die zich dat *'t zal wel zoo zijn* zoo tot eene gewoonte had gemaakt, dat er zelden iets door ons gezegd werd, waarop 't zal wel zoo zijn niet volgde.

KAREL. Wat mag dat voor een landsman zijn?

IK. Wien meent gij?

KAREL. Wel dien heer met zijne lange haren, die tot aan zijne ellebogen reiken, met baard en knevels, die aan zijn gezigt hangen, als of hij een vossestaart apporteert.

IK. 'k Weet het niet; maar als het genie van dezen jonkman met zijne haren gelijken tred heeft gehouden, dan moet het even zoo onuitputtelijk wezen, als zijne haren ontelbaar zijn.

RUDOLF. Hij schijnt een schilder, want ziet, hij treedt de akademie binnen.

HERMAN. Dat zal wel zoo zijn.

KOETSIER. *Halt Pferde!*

Wij waren voor ons hôtel, sprongen luchtig uit het rijtuig, en werden door den minzamen hospes opgewacht. Wij bragten hem onzen dank toe voor zijne betoonde welwillendheid, en gaven den koet-

bier eene fooi, die den glans van vergenoegen en tevredenheid op zijne gezonde tronie verspreidde.

Onzer aller meening was, om nu maar zoo spoedig mogelijk onze boodschappen af te doen, terwijl men middelen zou beramen, om hoe eerder des te beter *Dusseldorp* te verlaten, hetwelk wij voor het grootste en schoonste gedeelte weder hadden gezien.

Een ieder dacht nu wel naar zijn eigen hoofd, maar één hoofd dacht eindelijk zoo goed, dat de drie overige hoofden verpligt werden te knikken, en het gevonden plan goed te keuren. Het middel tot ons vertrek is dus gevonden, en, zoo als 't gewoonlijk gaat, men kon niet begrijpen, hoe het mogelijk was, dat men niet eerder op dezen goeden inval was gekomen.

»Vrienden!" aldus liet zich de gelukkige vinder hooren, »na alles rijpelijk overdacht, u en mij zelven aanschouwd te hebben, moet ik bekennen, dat gij en ik niet tot het slimste menschenras behooren."

Wij. Wat?

De gelukkige vinder. Wel zeker! Wij, die zoo vaak in *Duitschland* zijn geweest, deszelfs gebruiken en instellingen kennen, weten immers, dat wij een extra postrijtuig nemende, voor denzelfden prijs, als per diligence, de plaats onzer tegenwoordige bestemming kunnen bereiken.

De gelukkige vinder ging aan 't rekenen; eerst telde hij op, toen trok hij af, en wij zouden nog twee groschen goedkooper reizen. Niet alleen om

deze twee groschen, *twaalf centen*, mijne lezers! keurden wij het plan goed, maar bovendien zouden wij alleen in 't rijtuig zitten, en door geene lastige buren, waarmede meestal eene diligence gevuld is, in ons genoegen gestoord worden. — Onze beschouwingen der natuur zouden door geen zouteloos gepraat over staatkunde en het rijzen of dalen der fondsen, over *Engeland* en *China*, LOUIS PHILIPPE en MEHEMED ALI worden vervangen. Wij zouden ook nu niet de in eene diligence gebruikelijke manoeuvres en komplimenten behoeven te maken, door gedurig voor den inkomenden of uitgaanden reiziger van onze zitplaats te moeten opstaan, waarvan men dikwijls eene gevoelige dankbetuiging in het aangezigt, den rug of op de voeten ontvangt. Geene bejaarde mode-nuf, met haren lieveling, een Spaansch hondje, op den schoot, zal ons met de bedreiging, dat zij anders een zenuwtoeval zal krijgen, dwingen, om de sigaren weg te werpen. Eene andere, klagende over den onuitstaanbaren wind, die ligt zoo verkouden maakt, en eene verkoudheid is de grondslag van duizende kwalen, noodzaakt ons alle venstertjes te sluiten, zoodat de onmisbare levenslucht in stikstoflucht verandert. — »Is 't niet zoo, mijne vrienden?"

HERMAN. Dat zal wel waar zijn.

IK. Komt, dan maar spoedig voor een postrijtuig gezorgd, en *Dusseldorp* verlaten.

Terwijl de postmeester liet inspannen, verrigtten wij het weinige, hetwelk wij in de stad hadden te

doen. Een goed kwartier hierna blies de postillon op zijnen hoorn.

Wij. *Adieu, Herr* BEEKING!

Hij. *Adieu, meine Herren!*

Weldra ging het bergop. De weg was gestoffeerd met een groot aantal zwaar beladen wagens met vier tot zes paarden bespannen; dit gaf mij een duidelijk begrip van de welvaart dezer streken. Ik keerde mij om, en zag *Dusseldorp* nog even in de diepte liggen. Toen leidde onze weg door eenige wallen; *Dusseldorp* verdween; wij hadden den top des bergs bereikt, en aan onze regterzijde begroette ons een vrolijk vergezigt. De nog al schilderachtige toren van het dorpje *Gerresheim*, hetwelk zich als 't ware geheel tusschen digt geboomte verschool, deed zich met een gedeelte der kerk in de diepte allerliefst voor. Links van het dorpje verheft zich het gebergte, dat van deszelfs voet tot op zijne breede kruinen met een veelkleurig tapijt van lagchende korenvelden bedekt is, regts was het landschap zeer boschrijk. Jammer dat de dampkring zeer nevelachtig was, waardoor wij van het genot werden beroofd, om het uitgestrekte verschiet te bewonderen, waarin men *Keulen* en het *Zevengebergte* met het ongewapende oog kan zien. Aan de linkerzijde van den weg verheft zich, achter eene onafzienbare zee van koren-aren, het heuvelachtig Rhur-landschap met eene oneindige verscheidenheid van hoogten en diepten. Behalve deze natuurtafereelen heeft men nog eenige partijen, die daarom alleen fraai

genoemd kunnen worden, dewijl zij het oog, hetwelk zich vermoeid heeft, door op de uitgestrekte akkers en bouwlanden te turen, een oogenblik verpoozing schenken. — De weg van *Dusseldorp* naar *Mettmann* levert anders weinig schilderachtigs op.

Bij onze aankomst in laatstgenoemd plaatsje, wisselden wij van rijtuig en paarden. De stofwolken, die ons bijna voortdurend hadden omringd, gaven ons eer het aanzien van mannen, die uit eene aschkar, dan uit eene calèche kropen, zoodat wij elkander meer dan eens: »Jongens, oogen gesloten!" hadden toegeroepen. De opstuivende en om ons dwarlende stof had ons nogtans van niets aanvalligs beroofd; de schoonste partijen heb ik u medegedeeld, en een straatweg is een eentoonig gezigt.

Van *Mettmann* rijst zacht, bijna onmerkbaar, een voetpad; het leidt u, bijna een half uur, door korenvelden, totdat het zich tusschen klein houtgewas schijnt te verliezen. Blijft dat nu bijna onmerkbaar geworden pad volgen, hetwelk u vriendelijk uitnoodigt, om in de aangename koelte van het lommer adem te scheppen; strekt uwe leden in de schaduw van jeugdige eiken en beuken uit, het mos zal u eene zachte rustplaats schenken; nadat gij hier de stilte en vrede der natuur hebt genoten, zoo neemt uw' wandelstok weder op, en gaat verder het bosch in. Weldra zal het geruisch van eenen waterval uw oor, ja, ook uwe ziel treffen. Onweêrstaanbaar wordt dan de trek, om naar

de plaats te snellen, vanwaar dit geruisch komt, en zachtkens voor eene poos door struiken en heesters afdalende, wordt het ruischen al sterker en sterker, en nu ontdekt uw oog, tusschen wild en woest door elkander gegroeid struikgewas, hetwelk zich uit de spleten van den rotsachtigen bodem verheft, een' zilverachtigen glans.

»Daar is de waterval!" roept gij verrukt uit.

Gij staat aan den oever van eenen hoogst schilderachtigen bergstroom, die zijn kristallijnen vocht door vier of vijf watervalletjes in de *Dusselbeek* uitstort.

Volgt den nederstortenden stroom, en uwe verbazing en blijdschap stijgen ten top, wanneer gij, uwen lieveling volgende, zoowel als deze in eene grot komt, schooner dan ooit de levendigste verbeelding eens dichters u zou kunnen voorstellen. 't Is wel niet gemakkelijk om in deze grot te komen, maar de hiertoe aangewende pogingen worden rijkelijk vergoed. De beek, welke gij gevolgd hebt, maar die u bij den ingang der grot heeft verlaten, verwelkomt u hier met eenen waterval van bijna twintig voet hoog.

O, in deze grot, bij dezen kristallen vloed, gevoelde ik mij dikwijls zoo wel! Gewaarwordingen, die de ziel veredelen, vreugdetranen uit het oog doen vloeijen, het hart indrukken geven, die grootheid noch eer ons kunnen ontvreemden, welden vaak in dit zalige oord in mijnen boezem op. Eene ontembare zucht greep mij aan, om die

tooverachtige schakeringen der schoone en heilige natuur meer en meer te leeren kennen, en die door mijn penseel op het doek over te brengen. Geestdrift ontvlamde mijn geheel aanzijn, en welgelukzalig moest ik den mensch noemen, wiens hart bij den aanblik der natuur niet koud blijft.

Wanneer gij uwe wandeling door de grot voortzet, komt gij aan den *Dussel.* »Hoe," vraagt gij u zelven verwonderd af, »is dat diezelfde *Dussel*, welke zich bij *Dusseldorp* zoo ondichterlijk in den *Rijn* stort?"

Gij bevindt u nu aan den oever van eenen bruischenden stroom, van alle zijden door hemelhooge rotsen ingesloten; vele soorten van boomen laten hunne takken wild, doch schilderachtig onachtzaam, over den vloed nederhangen, die over rotsklompen met eene menigte kleine vallen stroomt. — Het voetpad, hetwelk zich nu geheel in een doolhof van struiken en steenklompen schijnt te verliezen, voert u, niet zonder inspanning van krachten, weder naar boven; het pad laat u eenigen tijd in de onzekerheid, werwaarts gij zult geleid worden, totdat gij u eensklaps, misschien twee honderd voet boven den stroom, voor den ingang van een tweede hol bevindt; er is geen ander pad; gij moet, maar wilt ook deze grot betreden.

Dit hol is zeer ruim; op sommige plaatsen een-en-twintig voet hoog, en heeft aan het einde eene tweede opening, die naar het bosch leidt, waarin gij de beek ontdektet. Nog eenige schreden, maar

voorzigtig, want het voetpad kan niet zonder gevaar worden betreden; thans staat gij op het gewelf of het dak der grot. Van hier ziet men een der fraaiste en verhevenste landschappen, hetwelk *Duitschland* kan aanbieden.

Keeren wij voor eenige oogenblikken in de grot terug; wij zullen aldaar kunnen uitrusten, en tevens het uitzigt op dezelfde natuurtooneelen hebben.

Welke pen, welk penseel kan het tafereel, hetwelk hier voor ons ligt, beschrijven of voorstellen? Hier, in eene der dichterlijkste grotten nedergezeten, weiden uwe oogen, zonder verzadigd te kunnen worden, in een der heerlijkste, romantische dalen rond, die *Germanië* bezit. Diep, en als 't ware loodregt onder u, hoort gij het gemurmel der beek. Het oog, hetwelk in eenen afgrond van twee honderd voeten diepte staart, tracht het bergstroompje onder de kruinen der boomgroepen te mogen ontdekken; op enkele plaatsen ontdekt gij het heldere water, hetwelk zich als eene zilveren slang door het struikgewas slingert; dan weder onder sombere en digte houtmassa's verdwijnt, om verder met nieuwe tooverkronkelingen en kleuren te voorschijn te komen. — De schilderachtigste bergruggen, die gedeeltelijk welig begroeid zijn, of uit naakte en steile steenklompen bestaan, bepalen de breedte van de bedding der beek, terwijl de kruinen der bergen en het verschiet een' rijkdom van schoonheden opleveren, die wel gezien en gevoeld, maar niet voorgesteld of beschreven kan worden,

vooral wanneer zulk een tooneel door den gloed der avondzon verlicht wordt.

O, kon ik zoo veel schoons, zoo veel poëzij, als daar voor ons door de alvermogende natuur is ten toon gespreid, het gevoel, hetwelk dit in mijnen boezem opwekt, door menschentaal anderen mededeelen. Het onmogelijke heb ik hiervan ondervonden; welligt dat ik door het penseel eene flaauwe schets van dit goddelijk oord zou kunnen geven.

Geen wonder, dat eene sterke afdeeling van het Dusseldorpsche schilders-leger gedurende den zomer hier kampeert; ik beken gaarne, dat ik hun dikwijls dit geluk heb benijd.

Gaat, jeugdige kunstenaren, roep ik mijne landgenooten toe; gaat daar heen, wanneer gij wilt vinden, wat uw hart begeert, en gij zult het mij dankwijten u te hebben aangespoord, de *Dusselbeek* en de *Neander-höhle* te gaan bezoeken.

Weinig kan ik u, mijne lezers! van *Mettmann* mededeelen; want ons ontbrak de tijd, om de stad inwendig te gaan zien; de Duitsche postillon past stip op zijnen tijd, en gunt u geen oogenblikje meer dan hem is toegestaan, om in te spannen en eenige verkwikking te gebruiken. Een goed glas Niersteiner restaureerde en verkwikte ons ligchaam, de pijp smaakte hierna eens zoo goed, en even opgeruimd en vergenoegd, als wij te *Dusseldorp* in 't rijtuig stapten, werd nu onze reis vervolgd.

De weg van *Mettmann* naar *Elberfeld* levert vele punten op, die wel de moeite waardig zijn, om

beschouwd te worden, ofschoon het karakter van 't landschap meestal is, zoo als wij, bij 't verlaten van *Dusseldorp*, hebben beschreven; ronde bergruggen met korenvelden bedekt; hier en daar eene menigte boerenwoningen; slechts enkele boomgroepen, zeer fraaije vergezigten, en soms wordt men wel eens verrast door een aardig kijkje in een bekoorlijk dal. Dit alles gevoegd bij de drukte, die op en langs den straatweg heerschte, gaf ons ruimschoots stof, om over een en ander ons gevoelen elkander mede te deelen, waardoor het vervelende van het reizen ons niet plaagde, en de afstand tusschen *Mettmann* en *Elberfeld* ongemerkt werd afgelegd.

Onder de elkander afwisselende gesprekken was dat over de schilderkunst wel het voornaamste. Wanneer vier schilders hunne haardstede voor eenigen tijd hebben vaarwel gezegd, om zich in hunne schoone kunst meer en meer te volmaken, kan de tijd, wanneer men niet arbeidt, wel niet nuttiger worden besteed, dan wanneer men over de kunst spreekt, zijne gedachten hierover uit, die van anderen hoort, bedaard redetwist, om alzoo eene zaak, die zoo veelvuldig en van verschillende zijden wordt bekeken, meer te leeren doorgronden. Laat ons slechts van de verschillende wijzen van zien, een klein gedeelte van ons gesprek over de kunst, mededeelen.

HERMAN. Zie eens, RUDOLF! welk een paarschblaauwachtige tint over gindsch verschiet verspreid ligt.

RUDOLF. Een paarsch-blaauwachtig verschiet? Kom, gij schertst! Ik hoor, dat de wijze van *zien* bij den mensch even zeer verschilt, als zijne wijze van oordeelen; het kan ook wel niet anders, daar het laatste van het eerste afhangt.

»Ik zeg u, dat ik in 't verschiet hoegenaamd geen paarsch kan vinden, maar wel een' heerschenden groenachtig-blaauwen toon over hetzelve zie verspreid."

HERMAN. Hoe is 't mogelijk! een groenachtig-blaauwe toon, zegt gij? Ha, ha, ha! Arme jongen! ik geloof waarlijk, dat de bleichert van gisteren avond uwe oogen nog meer of min benevelt.

RUDOLF. Ik beneveld door den bleichert? 't Is juist die paarsche gloed des wijns, vriend! die nog voor uwe kijkers zweeft, en u in het verschiet dien paarsch-blaauwachtigen tint doet zien.

KAREL. Ik zou zeggen, dat het verschiet groenachtig blaauw is.

RUDOLF. Wat zegt gij er van, kunstbroeder?

IK. Gij en HERMAN hebt, geloof ik, beiden gelijk, want de twee door u betwiste kleuren zijn in 't verschiet te vinden. — Maar beider gevoel is verschillend.

HERMAN laat zich zoodanig wegslepen door den eenigzins purperen tint, die zich mede in 't verschiet voordoet, dat hij de andere kleuren, zoo als de groenachtig-blaauwe, die het paarsche tempert, niet kan bemerken. Ieder uwer bemint, zonder het zelf te weten, eene bijzondere kleur, en

tracht deze, als de heerschende, in zijn verschiet te willen vinden.

Karel bemerkt slechts een grijsachtig blaauw, dewijl zijn oog nog te weinig geoefend is, om de fijne kleuren, waaruit het verschiet is zamengesteld, te kunnen vinden. Hetgeen ik gezegd heb zou zich ten duidelijkste doen zien, wanneer gij alle drie eene schets naar het verschiet zoudt schilderen.

»Het verschil van *gevoel* is eene der voorname oorzaken, waardoor men zoo dikwijls twee naast elkander hangende schilderijen van groote meesters, beide stukken *waar* geschilderd, zoo verschillend van toon ziet, zonder dat men eens de verschillende penseelbehandeling of den smaak in het kiezen der voorwerpen van den kunstenaar behoeft op te merken, om dit onderscheid te vinden."

Men houde in het oog, dat het verschiet, waarover ik met mijne vrienden sprak, bij middag werd gezien; een ieder weet, dat het verschil van koloriet tusschen den morgen, middag en avond zeer groot is.

Sedert eenigen tijd waren wij tegen eene aanmerkelijke hoogte opgereden, zoodat zich een gedeelte van *Elberfeld* aan ons vertoonde. Zonder dit gezigt schilderachtig te kunnen noemen, had echter de eerste aanblik op deze stad voor ons iets verrassends. Het was een tafereel vol leven, gewoel en gezelligheid. — Weldra reden wij de stad binnen.

Ik zal weinig van *Elberfeld* zeggen. Alles verraadt zelfs bij eene oppervlakkige beschouwing dezer fraaije en luchtige stad, nijverheid en welvaart. Het geheele *Wupper-dal*, misschien in eene lengte van tien mijlen, draagt hiervan de kenmerken. Ik heb er eene menigte watermolens gezien en dit getal op drie honderd hooren schatten. Het dal zal omtrent slechts tien minuten breed zijn.

Hoewel *Elberfeld* eene lieve ligging heeft; de *Wupper* op eenige plaatsen iets dichterlijks bezit; de hoogten door afwisselende vormen dikwijls bevallige landschappen aanbieden, zoo valt hier echter meer voor den koopman, dan voor den schilder te bewonderen. De arbeidzaamheid, vlijt, zindelijkheid en de hieruit voortgevloeide welvaart, levendigheid en reinheid moeten zoowel des schilders als des koopmans opmerkzaamheid wekken, en *Elberfeld* als eene der schoonste en voornaamste steden van *Pruissen* doen beschouwen.

Wij hadden van *Mettmann* in een diep rijtuig gezeten, zoodat wij behoorlijk moesten opstaan, wilden wij iets van de natuur gadeslaan, hetgeen waarlijk zeer lastig en dus bijzonder onaangenaam was. 't Is waar, het gesloten rijtuig had ons gedeeltelijk voor de stofwolken beveiligd, maar de broeikast, waarin wij tot *Elberfeld* waren opgesloten geweest, deed ons, trots het stof, naar een rijtuig verlangen, hetwelk onze oogen een vrij uitkijkje schonk.

Te *Elberfeld* kregen wij eene ruime, opene en gemakkelijke calèche; daarenboven zag er het rijtuig

tamelijk fatsoenlijk uit, hetgeen ons, vooral wanneer men in den vreemde reist, niet onverschillig is. Hoewel wij het zoo *ongaarne* willen weten, ziet de mensch toch zoo *gaarne* zijne ijdelheid gekitteld. — Het kostte ons vrij wat moeite, om, dan door smeeken, dan door krachtige woorden, het hart van den niet al te vriendelijken postmeester te vermurwen, opdat hij ons een goed rijtuig zou geven. Men had reeds, terwijl wij in een nabijgelegen koffijhuis waren gegaan, een lomp en digtgesloten rijtuig in gereedheid gebragt, om er ons als in een' turfbak in te stoppen. Wij lieten ons echter niet over 't paard ligten, maar hielden zoolang aan, totdat de postmeester zich gedwongen zag ons de calèche te geven.

Wij werden door een groot gedeelte van *Elberfeld* geleid, waardoor ons de gelegenheid werd aangeboden, om menig fraai gebouw en vele lieve deernen te zien, die met den Zaturdag druk op straat aan het schoonmaken waren. *Elberfeld* is zoo uitgestrekt, dat wij langen tijd voortgereden waren, eer wij de stad achter ons hadden.

De weg van *Elberfeld* over *Barmen* naar *Schwelm* is mij zoo bijzonder bevallen, dat dezelve mij vaak weder voor den geest zweeft. De opgeruimde gemoedsgesteldheid, die ons allen bezielde, een open en gemakkelijk rijtuig, een onbewolkte hemel, eene kalme natuur, een heilige avondstond. Was er wel meer noodig, om volop het geluk des levens te genieten?

Zonder nu juist de landstreken, welke wij doorreden, bijzonder schilderachtig te willen noemen, kon ik noch mijne reisgenooten ons met de beschouwing der landsdouwen genoeg verzadigen. Welk een schoone avondstond! Hoe liefelijk en kalm ruischt de stroom door het dal, met bloemen, heestergewassen en boomen bezaaid, terwijl op eene bevallige wijze de huizen met hunne leijen, roode of blaauwe pannen daken, witte, graauwe en geelachtige gevels, overal uit het groen te voorschijn komen, en eene aangename tegenstelling met dat groen voortbrengen. Hier en daar ontwaart men dikke massa's forsche eiken; tusschen hunne eerwaardige kruinen ziet men een lustslot van dezen of genen heer, of het paleis des koopmans met zijnen in Griekschen of Roomschen stijl gebouwden koepel met eene zuilenrij, frontispice of balustrade. Ginds wordt het oog gevestigd op de watermolens of stoomwerktuigen eener fabriek, alles door groen omslingerd, of door welige akkers en tuinen vol vruchtboomen en veldgroenten omgeven. Daarenboven overal leven, beweging, arbeidzaamheid, vrolijke gezigten, die de kenteekenen eener hoogst gelukkige gemoedsstemming dragen. Eindelijk ziet gij in de verte, in het dommelige groen, eene oneindige variatie van alles wat eene stad als *Elberfeld*, nagenoeg met *Barmen* vereenigd, door hare uitgestrektheid moet opleveren, terwijl de heuvelen, die het dal insluiten, door het afwisselende van malsche korenvelden, vruchtbare landsdouwen,

welige bosschen, sierlijke buitenplaatsen en zindelijke boerewoningen, het hart van den beschouwer der natuur eene ware vreugde doen genieten.

Ik geloof dat de algemeene hier heerschende gelukkige gemoedsstemming der menschen grootendeels door de natuur wordt veroorzaakt. Ik ten minste ben van gevoelen, dat in oorden, zoo als deze, de mensch natuurlijker is, dan in streken, waar de natuur hem weinig of niets aanbiedt, om zijn hart voor eenige oogenblikken van de huichelarij der wereld af te trekken, en een niet bedriegelijk genot te smaken.

Verbeeldt u, mijne lezers! dat landschap, gedeeltelijk door eene albezielende zon bestraald, stelt u dat zachte azuur van gindsche bergen, die aangename koele en verkwikkende schaduw in het dal voor oogen, die piquante en tintelende lichtjes, als eene zee van vloeibaar goud uitgespreid op de kruinen van eiken en torenspitsen; op de lusthoven en boerewoningen, op grashalm, koren-aar en heidestruik, op elk golfje van het zacht ruischende water; kunt gij u dit voorstellen? Dringt deze poëzij der natuur in uwe harten door? O, wilt hiernaar trachten, want maar al te zeer gevoel ik mijn onvermogen, om u zoo veel schoons te beschrijven. Zoo als ik reeds vroeger heb gezegd, zouden eenige penseelstreken u meer kunnen zeggen, dan mijne ongeoefende pen.

Rudolf. Voerman! rijd hier toch in geen' harden draf voort; alles is zoo schoon, wat wij hier

zien. Laat uwe paarden op hun gemak den weg afleggen.

VOERMAN. Goed, mijne heeren! goed; de weg is ook te mooi om zoo maar op een drafje voort te rijden. Vooral is de avond zoo aangenaam en liefelijk, dat er een mensch waarlijk opgeruimd van moet worden.

»Wat zegt gij van hem?" fluisterde een mijner vrienden mij in 't oor.

»Hij is een mensch, die gevoel heeft," was mijn antwoord.

Hoe gelukkiger en meer verheven was deze man boven den ellendigen en steeds dood-armen slaaf van eenige met zielskwellingen opgehoopte schatten. Zijn heiligdom is niet Gods schoone en vrije natuur, maar het afgelegen en bedompte vertrek, waar zijne ijzeren geldkist staat. Dat is voor hem het heilige der heiligen, waar hij zijne vurigste wenschen en beden voor zijnen afgod ten hemel zendt. Voor alles, wat buiten dezen afgod is gelegen, blijft zijn harte koud, gevoelloos. Het natuurlijk gevoel ligt bij zijn goud begraven, en bij den aanblik van dat goud alleen wordt het gevoel opgewekt.

Maar waarom zouden wij, nu alles om ons vreugde ademt, bij zulk een treurig en ongelukkig wezen stilstaan?

De zon was achter de bergen gedoken, slechts de hoogste toppen der heuvelklingen werden door een' bruinachtigen gloed gekleurd; het dal lag in

de schaduw gedompeld; toen ons rijtuig voor het posthuis te *Swelm* halt maakte.

Koetsier. Wel, mijne heeren, hebben wij niet regt pleizierig gereden?

Wij. Zeer pleizierig, koetsier! en gij moogt, zoo gij hiertoe lust gevoelt, op onze gezondheid eene goede teug drinken.

Koetsier. Ik dank u wel, mijne heeren! Ik zal aan uw verlangen voldoen, en tevens zorgen, dat men u een goed rijtuig geeft.

Onze voerman hield trouw woord; hij dronk een goed glas wijn, maar had ook zorg gedragen, dat wij, tot voortzetting onzer reis, een goed rijtuig kregen. Wij vertrokken nu naar *Hagen*, waarvan men ons zoo veel goeds en schoons gezegd had.

De weg, dien wij nu volgden, is, hoewel minder druk bezocht, niet zoo gezellig, maar bijzonder schilderachtig. Menige partij, die zelfs grootsch mogt genoemd worden, deed zich voor ons op; het begon echter te duister te worden, om er veel van te genieten. De zon en haar laatste gloed waren verdwenen. Het landschap begon al meer en meer naar eene oude schilderij te gelijken, waarin men nog wel de schoone teekening der voorwerpen en eene harmonie tusschen de lucht, den voor- en achtergrond opmerkt, maar waaruit de ziel van het tafereel, de helderheid der kleuren, het piquante van het zonlicht, enz. door den sloopenden tijd zijn verloren gegaan.

Het was volkomen duister, toen wij te *Hagen*

voor het hôtel van den kastelein HASENKLEVER stil hielden. De vroeger zoo heldere lucht was met donkere wolken bedekt, en het liet zich aanzien, dat er dien nacht veel regen zou vallen.

KAREL. *Herr* HASENKLEVER! is uw weêrglas, hetwelk daar hangt, goed?

HIJ. O ja, mijnheer!

KAREL. Dan zullen wij regen krijgen, vrienden!

HIJ. Dat is te hopen; wij verlangen er naar, het land is dorstig.

HERMAN. Dat zal wel zoo zijn, maar wij niet.

Nog geen uur hadden wij in het logement doorgebragt, of wij zagen, dat het weêrglas maar al te duidelijk aanwees. Wij verlustigden ons door de herinnering aan al het schoone, hetwelk wij dien dag hadden gezien, toen wij eensklaps in onze overdenkingen werden gestoord, door een voortdurend getik tegen de glazen, hetwelk met elke seconde in hevigheid toenam.

KAREL. Ik geloof waarlijk, dat het reeds hevig regent.

HERMAN. Dat zal wel zoo zijn.

Wij staken onze hoofden even buiten de deur, en het regende, als of het water-met tonnen uit den hemel gestort werd. Wij keken elkander aan met een gelaat, hetwelk niet onduidelijk te kennen gaf, dat men vrees voor den volgenden dag koesterde. In dit naargeestig oogenblik werd het lange, magere, bleeke aangezigt van HERMAN nog eenige Nederlandsche duimen verlengd, zijne groote oogen

openden zich zoo wijd mogelijk; hij wrong zijne handen te zamen, en op onze vraag: »zijt gij neerslagtig?" volgde het gewone antwoord: »Dat zal wel zoo zijn!"

RUDOLF kneep zijne wenkbraauwen zoo digt naar den wortel van zijnen langen, scheeven neus, dat zij het voorkomen kregen, als of ze aan elkander waren gegroeid; de appels zijner oogen verloren zich bijna geheel onder zijne door de wenkbraauwen verborgen oogleden. Zijne linkerhand ging eenige malen door het haar, en ook zijn voorkomen gaf niet onduidelijk zijn ongenoegen over de verandering van het weder te kennen.

Onze jeugdige vriend KAREL slenterde naar de tafel, nam zijn glas, ledigde het in eene teug; wierp zich op den eersten stoel, dien hij vond; leide zijn regterarm over de leuning, terwijl zijn hoofd op de hand rustte, en de blik opwaarts was gerigt, als of hij het getal regendroppen wilde berekenen, die op het dorstige aardrijk nedervielen. Hij liet, terwijl hij met den linkervoet de maat sloeg, eene soort van treurmuzijk hooren, bijzonder geschikt, om den beschouwer zijner gelaatstrekken eene idée der droeve stemming van zijn hart te geven. De jongeling had nog niet zoo vaak als wij de onbestendigheid des weders ondervonden; geene losbarstende donderbui of hevige regenvlaag had hem nog tot een reizenden natuur-student gedoopt. Zijne neerslagtigheid over deze teleurstelling moest dus wel die zijner reismakkers overtreffen.

Welk gezigt ik trok, kan ik u moeijelijk zeggen, want ik vergat in den spiegel te zien, en mijne vrienden hebben er geene aanteekening van gehouden; dat hetzelve alles behalve innemend is geweest, laat zich best veronderstellen. Ik weet echter nog zeer goed, wat ik toen dacht. Zullen wij, nu we ons in de streken bevinden, waar welligt vele schoonheden onze schetsboeken kunnen verrijken met een aantal nuttige schetsen, onze plannen door een ongunstig weder welligt verijdeld zien? Zal zich.... doch neen, niet zoo spoedig den moed verloren. Laat het dezen avond en den ganschen nacht zoo hard regenen als het wil, het is voor dit oord allerheilzaamst. Morgen kan de zon weer alles bezielen; morgen zal het groen des te frisscher zijn; de regendroppen zullen, bij den glans der opkomende zon, op bloemen en braamstruiken als diamanten schitteren; het woud zal een nieuw vernis hebben ontvangen; de korenvelden zullen verjongd zijn, alles, alles zal zich vereenigen om door nieuwen tooi ons in deze oorden het welkom toe te roepen.

»Maar hoe is de wind? Geeft hij hoop?" — Antwoord. Niet veel; het spreekwoord zegt:

Wind Zuid-West,
In 't waternest.

Wij begonnen intusschen de verstandigste partij te kiezen, en te begrijpen, dat het weder zich door geen zuur gezigt zou laten veranderen; wij beslo-

ten om er dien avond niet langer over te denken, maar aan de gedekte tafel plaats te nemen, waar zich reeds een talrijk gezelschap vereenigd had.

Als de katten muizen, zegt het spreekwoord, zijn ze stil, en te regt, want ook bij ons aan tafel werd onder het eten weinig gesproken. Toen de maaltijd was afgeloopen, kwam er langzamerhand beweging in de spraakdeelen der gasten, zoodat het gesprek eindelijk bijzonder levendig was. — Daar het nog te vroeg is, om ter ruste te gaan, zal ik u eene korte schets der personen geven, in wier gezelschap wij ons in het hôtel van den heer HASENKLEVER bevonden.

De passagierskamer, waarin wij ons bevonden, was in goeden smaak gebouwd en een tamelijk groot lokaal. In den regter wand zijn, geloof ik, acht vensterramen, die allen het uitzigt op een' fraaijen tuin hebben, als ook eene deur, om in dezen tuin te komen. Aan het eene einde der zaal stonden tafeltjes voor de liefhebbers van het spel, aan het andere eind een aantal stoelen, terwijl in het midden eene rij tafels waren geplaatst, waarop men nieuwsbladen, spijskaarten, flesschen, borden, servietten, lepels, vorken, enz. vond, die door de gasten en bedienden voortdurend in beweging werden gebragt. Ook was er eene deur met gekleurde glazen, waardoor men in de danszaal kon komen. Het schijnt, dat het vele menschen begint te vervelen, om langer de hun omringende voorwerpen in hunne ware kleuren te zien; enfin, ik beken

het, hoewel geen voorstander van dergelijke begoochelingen, dat het geen alledaagsch gezigt is, wanneer men door deze glazen een talrijk dansend gezelschap van blaauwe, groene, gele en karmozijnroode dames en heeren te zien krijgt. Men noemt dergelijke aardigheden *à la Renaissance*, een woord, hetwelk veel schijnt te moeten beteekenen, maar tot nu toe slechts veel *oppervlakkigs* heeft voortgebragt. — De Duitschers, en ik gun hun gaarne deze pret, schijnen veel met het gekleurde glas op te hebben, want in vele gebouwen hebben wij dergelijk glas gevonden.

Nu iets over het gezelschap. De kleine speeltafeltjes waren allen door kaartspelers bezet, die onder het spel zoo doodelijk stil waren, dat men ze waarlijk voor doof-stommen zou gehouden hebben, zoo zij niet van tijd tot tijd een bravo! duivels! troef! hadden doen hooren. Hunne goed- of afkeurende blikken, hun vergenoegd of ontevreden gelaat, werden aan het einde van elk spel door deze of dergelijke gezegden opgevolgd: »Gij hebt goed gespeeld; gij hebt het plan van mijn spel best begrepen; of: maar hoe is 't mogelijk! Waarom hebt gij geen troef gespeeld, mijnheer? Gij hadt den heer moeten spelen, en uwe dame moeten bewaren; ta, ta, ta, gij verstaat het spel nog niet goed; ik had zulke kostelijke kaarten."

In het midden der zaal dreef, in de zware dampkringslucht, een ondoorzigtbare tabakswalm, waaruit zich een geraas verhief, gelijk aan het ge-

gons van een millioen meikevers, die in het malsche groen van een' jeugdigen lindeboom rondvliegen. Deze rookwalm, door het openen der deur en het indringen der frissche buitenlucht uiteen gedreven, liet in zijn midden een ijverig drinkend, rookend en pratend gezelschap zien: het waren de staatkundigen van *Hagen*.

Regts van ons zat een lustig gezelschap; over mij een buitengewoon dik maar goedaardig heer; links van ons, behalve meer personen, twee heeren, die meer hadden gedronken, dan tot het lesschen van hunnen dorst wel noodig was geweest.

De dikke heer over mij scheen, naar zijne uiterlijke vormen te oordeelen, een van die menschen te zijn, waarvoor men gewoonlijk zich geneigd gevoeld te zeggen: »Och, 't is de goeje man zijn schuld niet, dat de oorlog is uitgebarsten." — Hoewel dit gezegde, met betrekking tot den een of anderen, zeer onjuist is gebezigd, meenden wij toch eenige reden te hebben, om met zekerheid die spreekwijze op onzen dikken buurman te mogen toepassen; zijne ligchaamsdeelen hadden bij ons deze gedachte doen ontstaan, en toen wij met hem eenige woorden hadden gewisseld, regtvaardigde ook zijn innerlijk onze meening.

In het volle, ronde, bloedrijke aangezigt glinsterden een paar blaauwe, niet zeer doordringende, echter vriendelijke oogen. Het voorhoofd was tamelijk breed en half door eenige grijze lokken bedekt. De neus was monsterachtig groot, en het

sterkst gekleurde deel van het aangezigt, daarenboven zoo met donker paarsche en blaauwe verhevenheden opgesmukt, dat, zoo zij groen waren geweest, men in de verzoeking zou komen, om te vermoeden, dat de dikke heer, om het gezelschap eens te amuseren, een komkommer tegen zijne tronie had geplakt. — De onderkin evenaarde het aangezigt in kolossale grootte; de mond stond half geopend, en sloot zich niet dan bij groote noodzakelijkheid, b. v. bij het drinken, en wanneer hij woordjes uitsprak, die met een b, m, p, of w beginnen. Zijn zwaar ligchaam rustte in eene eenigzins achteroverhellende positie op een' stoel. Zijne regterhand lag op tafel uitgestrekt, en amuseerde zich door twee vingers op eene groote snuifdoos te laten spelen. Bij de doos zag men nog eene halve flesch wijn, een glas, brillehuisje en een nieuwsblad.

De dikke heer zag regt voor zich heen, zonder juist een bepaald doel te hebben, waar hij naar keek, even als iemand, die in diepe gedachten zit verzonken. Of hij nu juist zoo diepdenkend was, geloof ik niet, want dikwijls verraadde zijn blik, dat hij in 't geheel niet scheen te denken.

Niet ver van den dikken heer zat een mager heer in een' groenen jas tot boven toe digtgeknoopt; hij had een spits gezigt en levendige zwarte oogen. Naast hem een jong mensch, die eene slechte sigaar rookte, en een hevig staatkundig discours met een meer bezadigd buurman voerde. Iets verder rammelden de steenen van een domino-spel, waarbij

van tijd tot tijd een levendig gesprek werd gehouden.

RUDOLF. Het gaat hier nog al vrij lustig toe; 't schijnt hier de verzamelplaats der notabelen van *Hagen* te zijn.

HERMAN. Dat zal wel zoo zijn.

IK. 't Is zeker dewijl het Zaturdag is, en dan nemen de fabrikanten, even goed als hunne knechts, vrij af.

HERMAN. Dat zal wel zoo zijn.

IK. Maar vindt gij niet in de meeste plaatsen van *Duitschland*, bij al het geweldig leven maken, dat deze menschen in een opzigt verschillen van de meeste ingezetenen onzes Vaderlands, die aanspraak op fatsoen maken?

KAREL. Hoe zoo?

IK. Hebt gij een hunner hooren vloeken?

RUDOLF. Ja, daar ginds aan het speeltafeltje.

IK. Een enkel speler of drinkebroêr is mogelijk; maar bij ons in de koffijhuizen hoort gij geene tien woorden, of er komt een donder met ander zwaar onweêr tusschen, zonder dat de spreker eenigzins in drift is. Zoo men hier vloekt, hoe zeldzaam dan ook, is de geestdrift hevig ontstoken, maar bij ons vloekt men niet alleen bij *alle* gewaarwordingen, maar ook *zonder* gewaarwordingen.

HERMAN. Dat zal wel zoo zijn. — Hoe laat zou het wel zijn?

DE DIKKE HEER. Half tien.

Herman. Ik dank u, mijnheer!

De dikke heer. Tot uw dienst, tot uw dienst! De heeren schijnen Hollanders te zijn, vervolgde hij, terwijl hij een snuif nam, die aan tien gewone snuivers elk een snuifje zou opgeleverd hebben.

Ik. Ja, mijnheer! Wij zijn met ons drieën Hollanders; deze, onze reisgenoot, is een Duitscher. — Het weder is zeer onaangenaam geworden.

De dikke heer. Voor reizigers, ja; en (dus vervolgde hij, terwijl hij eenige korrels snuif van zijn geplooid overhemd afknipte) het zou voor de heeren al heel onpleizierig zijn, zoo de regen bleef voortduren, vooral wanneer zij hier waren gekomen, om de schoone landstreken te zien.

Rudolf. Het zou ons waarlijk spijten, zoo het ongunstige weder onze gemaakte plannen in duigen wierp. Men heeft ons gezegd, dat deze oorden zeer schilderachtig zijn. Is dit zoo, mijnheer!

De dikke heer. Wat belieft u!

Rudolf. Men heeft ons gezegd, dat deze oorden zeer schoon zijn.

De dikke heer. Schoon! dat beloof ik u. (Hij neemt weer een monster-snuifje, een snuif voor tien personen, en vervolgt:) Er gaat hier geen duim gronds verloren; alles is bebouwd; men vindt hier op twintig mijlen geen plekje meer, hetwelk naar eene woeste natuur gelijkt. Waar men vroeger bosschen zag, aanschouwt het oog nu met welgevallen korenvelden. Men heeft het zware eikenhout, hetwelk in zulke bevolkte streken als hier

zeer goed gebruikt kon worden, omgehakt, en nu geloof ik, dat er gebrek aan hout zal komen, want er zijn hoegenaamd geene zware boomen meer in 't land te vinden. Gij moet het zien, mijne heeren! Gij moet het zien, alles is met de meeste zorg en vlijt hier in een paradijs herschapen; alles is zoo mooi, zoo mooi!.....

RUDOLF. Dat ik bijna zou kunnen besluiten, om zoo het weder eenigzins opheldert, dadelijk naar huis terug te keeren.

HERMAN. Dat zal wel zoo zijn.

De dikke heer zag, na het hooren dezer woorden ons zeer ernstig aan, wierp zich langzaam achterover in zijnen stoel, kruiste zijne armen, en vroeg verwonderd: »Ik weet niet, of ik mijnheer goed heb verstaan, maar als ik wel verstaan heb, wil mijnheer liever terug gaan, dan het mooije, hetwelk hier te zien is, eens op te nemen. Houdt mijnheer dan niet van al hetgeen ik daar even opnoemde?"

RUDOLF. O ja, en gaarne geloof ik, dat hier veel moois te zien is, en 't is mij niet onverschillig, een uitgestrekt korenveld, eene zindelijke boerewoning, eene fabriek of een prachtig gebouw te zien, maar als schilder, zie ik liever de ongekunstelde natuur, die ons, hoe eenvoudig zij zich ook moge voordoen, meerdere dienst bewijst, en van grooter nut is, dan al het schoone door menschenhanden gevormd. — Wij zijn landschapschilders, mijnheer! en hebben voor eenigen tijd onze haardsteden vaarwel gezegd, om herwaarts te ko-

men, ten einde eenige schoone tafereelen der natuur, zoo deze er nog mogten zijn, te bewonderen. Ziedaar het doel, de oorzaak, dat gij ons hier ziet. Het zou ons dus zeer ter harte gaan, zoo wij in deze oorden niets meer van dien aard vonden, en daarenboven door het ongunstige weder belet werden rond te dolen, en verborgen schoonheden op te sporen, die voor den koopman of fabrikant weinig of geene waarde hebben.

De dikke heer. Zoo, zoo, zijn de heeren landschapschilders! derhalve kunstenaars?

Wij werden nu door den goeden man met meer aandacht bekeken; hij knikkebolde, vulde zijn glas, dronk het uit, en zeide: » Of de heeren dan wel veel voor de teekenpen hier zullen vinden, weet ik niet."

De dikke heer trok zijne schouders zoo hoog mogelijk op, en wendde zich tot zijnen buurman, met den groenen toegeknoopten jas, die ons, gedurende het gesprek, met attentie had beschouwd.

De groene heer. Ik twijfel er ook aan, of de heeren wel zullen vinden, wat zij verlangen te zien. Ik heb, voor zoo verre mij bekend is, hier nooit kunstenaars met dat doel zien vertoeven. Evenwel, zoo ik mij niet bedrieg, zijn hier nog eenige fraaije punten, die der moeite wel waard zijn, om door de heeren bezocht te worden. Alles is, op een uur afstands der stad, niet zoo stijf, als hier in den omtrek; maar men moet den weg kennen, anders is het moeijelijk eenige schilderachtige partijen te vinden.

De dikke heer. Ja, ja, den weg moet men kennen, of 't is mis.

Herman. Dat zal wel zoo zijn.

De dikke heer. Als morgen het weder goed is, dan zou ik de heeren aanraden, om naar den *Hohen-Syberg* te gaan; het is maar een uurtje van de stad.

De groene heer. Juist, mijne heeren! naar den *Hohen-Syberg*, een der heerlijkste punten, die wij hier hebben. Van deszelfs kruin ziet men *de Ruhr* en *de Lenne* met de schilderachtigste kronkelingen stroomen, totdat zij zich aan den voet van den berg vereenigen, nadat *de Ruhr*, meer westwaarts, *de Vulme*, die zich iets hooger met *de Ennepe* heeft vereenigd, opneemt. Het uitzigt van de hoogte is door de verschieten, de boschrijke heuvels en de velden allerschoonst. Behalve dit punt zijn er nog vele anderen, en het kan niet anders, of eene stad, door bergen ingesloten, zoo als de onze, biedt in alle rigtingen van hare hoogten heerlijke vergezigten, welke zeker heeren schilders kunnen bekoren.

De dikke heer. Maar gij moet hiertoe den tijd hebben, en de wegen leeren kennen.

Ik. Zijn er behalve de opgenoemde punten hoegenaamd geene bosschen met zware eiken in deze landstreken?

De groene heer. Neen.... Misschien zoudt ge een uur of drie boven *Arnsberg*, in het *Arnsberger-wald* nog eenige eiken vinden.

Ik. Men heeft ons gezegd, dat het *Arnsberger-wald* zeer woest is.

De groene heer. Er is wel wild geboomte, maar nog meer heidegrond. Die oorden zijn daar zeer woest en bergachtig, en 't is wel mogelijk, dat er in sommige afgelegen plekjes nog zware eiken worden gevonden, maar het grootste gedeelte is verdwenen.

Ik. Lieve hemel! ik bemerk, dat wij een' verkeerden weg hebben ingeslagen, en men ons met het gezegde, dat deze oorden zeer boschrijk zijn, heeft bedrogen.

De groene heer. Als de heeren zoo begeerig naar zwaar geboomte zijn, dan zou ik hun den raad geven naar *Amerika* te gaan, want in *Duitschland* zal dit zoeken wel vergeefs zijn.

Herman. Dat zal wel zoo zijn.

De dikke heer nam, terwijl wij een zuur gezigt trokken, lagchende een monster-snuif.

De inlichtingen aangaande het land, waarin wij ons bevonden, waren niet geschikt, om ons een gunstig denkbeeld met betrekking tot onze studiën in te boezemen, en ik beken, dat ik, zonder het oord nog gezien te hebben, het plan begon te vormen, om zoo spoedig als mogelijk was andere streken op te zoeken. Maar werwaarts onze schreden gewend? Ik was besluiteloos, en deze zaak moest dus gezamentlijk overwogen en beslist worden.

Rudolf. Mij dunkt wij moesten morgen eens naar *Limburg* gaan, en zien, wat ons daar de natuur

aanbiedt. 't Is morgen Zondag, en welligt zou deze of gene vrome ziel in zijne overdenkingen gestoord worden, zoo wij hier met onze schetsboeken rondslenterden. Welligt vinden wij daar het een en ander, dat voor onze studie geschikt is.

Allen. Best! Dan maar morgen naar *Limburg*. —

De dikke heer. Hebben de heeren de Dusseldorpsche schilderschool wel eens bezocht?

Ik. Nu niet; onze tijd liet zulks niet toe, maar vroeger wel. Menigmaal heb ik 't genoegen gehad de werkplaatsen der voornaamste kunstenaars te bezoeken, en men moet bekennen, dat *Duitschland* tegenwoordig in het vak der beeldende kunsten groote mannen telt.

De groene heer. Ik geloof het ook, dat wij eenige verdienstelijke schilders hebben, en het is voor het nationale gevoel altijd streelend hunnen lof uit den mond eens vreemdelings te hooren.

De dikke heer. 't Is eene schoone kunst, het schilderen, maar een ieder is niet geschikt schilder te worden, even als het met vele andere zaken gesteld is. Ik heb een vriend te *Barmen* wonen, die twee zonen heeft, beiden willen de schilderkunst leeren. De vader, die een eerlijk, braaf en gegoed koopman is, meende reeds vroegtijdig den aanleg hiertoe bij zijne kinderen ontdekt te hebben. Een goed vriend raadde hem de zucht zijner zonen niet tegen te gaan, maar veeleer te bevorderen, omdat, zoo als hij zeide, de aanleg der knapen niet te loochenen was. Maar wat doet de

vader? Kunstenaars, denkt hij, overstroomen in onze eeuw het land.

Ik. De man heeft gelijk; maar laat hij mij eens eene andere kunst of wetenschap, een ander beroep opnoemen, welks beoefenaars niet onnoemlijk zijn? Maar goede, ware kunstenaars, worden zij zoo in menigte gevonden? 't Zal, zoo als het nu is, wel ten allen tijde zijn geweest, en het zal wel zoo blijven, zoolang het genie met geen goud kan worden verkregen.

De dikke heer. Wij zijn het volkomen eens, mijnheer! wij zijn het volkomen eens. Maar mijn vriend te *Barmen* denkt er anders over. Een zijner zonen, en wel de jongste, moet hem in zijn beroep opvolgen, terwijl de oudste misschien op het eene of andere kantoor zal geplaatst worden. Hendrik, de oudste zoon, is reeds zoo ver in het teekenen gevorderd, dat hij alles, wat men hem ook moge voorleggen, kopiëert; hij is opgetogen van vreugde, wanneer de huisknecht of de keukenmeid zijn' arbeid bewonderen. Hij wijst reeds de fouten aan, die in de schilderijen zijns vaders moeten zijn, en noemt ze oude lorren. Zijne vreugde stijgt ten top, wanneer hij den pakhuisknecht naar een door hem op den grond geschilderd vierpenningstuk ziet grijpen. Het zou waarlijk jammer en zonde zijn, indien zulk een talent achter een' lessenaar moest versuffen.

Ludwich, de jongste, heeft ook eene sterke neiging voor de schilderkunst, maar is op verre na

zoo vlug niet om alles te kopiëren als zijn broeder. Die jongen volgt zoo zijn eigen hoofdje. Hij is onlangs eenigen tijd te *Dusseldorp* geweest; hij slenterde den ganschen dag in de werkplaatsen der schilders rond, en vermaakte zich daar met te kijken, en wanneer hij te huis kwam met het een en ander op te schrijven, waarschijnlijk wat hij dien dag had gezien en gehoord. Hij zit soms als een droomer voor zich te kijken, en gevoelt weinig lust om zijn' vader in zijne beroepsbezigheden op te volgen. Hij loopt nu sedert eenigen tijd met een schetsboek onder den arm, en wel door regen en wind; beantwoordt den lof, die hem over zijne teekeningen door knechts en meiden wordt toegebragt, met eene soort van minachting, of liever luistert niet naar hunne woorden. Daarenboven begint hij vijf-en-twintig teekeningjes en maakt er maar zelden een af. Neen, neen, met LUDWICH gaat het niet; hij moet maar achter een' lessenaar en zijn broeder naar een voornaam schilder.

IK. Uit uw verhaal, mijnheer! blijkt, dat het verschil tusschen de beide jongelingen nog al groot is, voornamelijk in hunne wijze van handelen, hetwelk een gevolg is van hun verschillend gevoel over de kunst. Uwe aanmerking, dat niet een ieder zuiver gevoel heeft, en daardoor niet voor zuivere kunst vatbaar is, kan zeer goed op deze jongelieden worden toegepast. Ik zou er kunnen bijvoegen, dat ouders niet te voorzigtig in de keuze van een beroep voor hunne kinderen kunnen te werk gaan.

De dikke heer. Dat is wel waar, maar zoo gij in de plaats van mijnen vriend waart, zoudt gij ook zoo niet gehandeld hebben?

Ik. Houdt gij briefwisseling met hem?

De dikke heer. O ja, zeer druk.

Ik. Schrijf hem dan, om zoo spoedig mogelijk zijn' jongsten zoon Ludwich bij een kundig schilder te plaatsen.

De dikke heer. En Hendrik, die zoo veel belooft?

Ik. Kan, zoo hij geen lust in 't kantoorleven heeft, misschien nog een bekwaam timmerman of kastemaker worden.

De dikke heer. Deze uitspraak, mijnheer! had ik in 't geheel niet verwacht.

Ik. Men toont geene verhevene ziel, geen zuiver gevoel voor kunst te bezitten, wanneer men zich met beuzelingen bezig houdt, en den lof van onkundigen gretig aanneemt. Zulke lieden passen, zoo zij daar nog kunnen passen, beter achter eene schaafbank, dan voor een' schilderezel.

Ludwich gevoelt reeds meer dan zijn vader en zijn machinale broeder; hij bezit zielskracht om den lof, dien men hem wil toebrengen, te verachten, dewijl hij maar al te wel beseft, hoe weinig hij nog met de kunst bekend is. Daarom bezoekt hij de werkplaatsen van schilders, om hunne ideeën, hunne wijze van zien en handelen op te merken, ten einde hierdoor zijn vernuft te scherpen en zijn gevoel te veredelen. Hij dwaalt te midden der natuur rond, dewijl hij ziet, dat zij de ware oefenschool des kun-

stenaars is. Ook veroorlooft hij zich geene aanmerkingen te maken op den arbeid van anderen, vooral op het werk van hen, die verre in de kennis van de schilderkunst boven hem zijn verheven. Geloof mij, mijnheer! zij, die immer met de roede der kritiek rondloopen, in alle kunstwerken, die onder hunne oogen komen, gebreken vinden; hun venijn, hetwelk dikwijls het geluk van anderen, die aan deze schijn-kritiek gehoor verleenen, storen, zijn altijd middelmatige schildertjes. Het al te gunstige idée, hetwelk deze meer lastige dan wel nuttige heeren van zich zelven koesteren, maakt, dat zij, door te wanen in de kunst *volmaakt* te zijn, juist *onvolmaakt* blijven, en nooit op het ware standpunt des grooten kunstenaars komen. Elke schilderij, hoe uitmuntend ook geschilderd, blijft altijd beneden de natuur; de oorzaak hiervan is dood eenvoudig: de natuur is volmaakt, en wat wij kunnen voortbrengen, blijft verre beneden het volmaakte. Wanneer men bij het beoordeelen van kunstwerken dit meer voor oogen hield, en den kunstenaar, die de natuur nabijkomt, den welverdienden lof toezwaaide, en met bescheidenheid, met kennis van zaken vooral, zijne gebreken onder het oog bragt, waarlijk, dan zou de kritiek veel, zeer veel nut stichten. Maar nu veroordeelt men vaak, zonder in de geheimen der verheven en moeijelijke schilderkunst te zijn doorgedrongen; doet men het met kennis van de kunst, veroordeelt men stukken door het genie voortge-

bragt, die de kenteekenen van het zuivere gevoel des kunstenaars, den stempel der natuur dragen, dan is zulk eene veroordeeling het kenmerk eener lage ziel, die den arbeid eens kunstbroeders verwerpt, omdat zij hare onmagt gevoelt, datgene voort te brengen, wat door eens anders penseel gewrocht werd.

De dikke heer beantwoordde mijne woorden door zijne schouders zoo hoog op te halen, als hem mogelijk was; hij tikte eenige malen met zijne vingers op zijne snuifdoos, en nam, met een zigtbaar verlangen, om weer aan 't praten te komen, een tien-persoons-snuif, waarna de doos met een' fikschen tik gesloten werd.

De dikke heer. Hoewel ik geene kennis van 't schilderen heb, mag ik toch gaarne fraaije schilderijen zien. Ook heb ik 't genoegen eenige kunstenaars persoonlijk te kennen, en bezit ook enkele goede stukken.

Herman. Verzamelt mijnheer welligt schilderijen?

De dikke heer. Neen, hiertoe bezit ik te weinig geld. Mijne liefhebberij voor de kunst is zeer groot, mijne kennis, zoo als ik reeds zeide, bedroefd.

Herman. Zoudt gij wel willen gelooven, mijnheer! dat men onder de honderd kunstverzamelaars er zelden twee vindt, die met kennis van zaken verzamelen.

De dikke heer. Och, kom!

Herman. Stellig; hoe zou het anders mogelijk

zijn, dat het heirleger van kunsthandelaars zou kunnen bestaan, zoo men geene kunstliefhebbers, beter gezegd, verzamelaars uit mode, uit eerzucht, trotschheid of verwaandheid, of om den naam vond?

De groene heer. En vele kunsthandelaars zullen meesterlijk de *kunst* verstaan, om de zalen van zulke liefhebbers met schilderijen te behangen.

Herman. Dat zal wel zoo zijn. Gun mij een oogenblikje uwe attentie, dan zal ik u in weinige woorden de kunsthandelaars trachten te schetsen. Moest ik een beeld van vergelijking zoeken, zoo zou men vele kunsthandelaars het best met een' paardenkooper kunnen gelijkstellen. Het beeld is wel wat zonderling gekozen, maar bij eenig nadenken, geloof ik, juist. Nog heeft men solide en doorschijnende kunsthandelaars; de eersten betalen kontant, de tweeden met wissels, die daarenboven zoo goed zijn en toelaten, dat men er een gezegeld papiertje aan hangt. Hierdoor vergelijkt men deze heeren ook wel eens bij effecten; sommige kunsthandelaars staan hoog, andere laag genoteerd, naarmate hunner doorschijnendheid; dit laatste is ook van toepassing op de schilders en andere kunstenaars.

Ik zou u nog veel kunnen mededeelen, ik wil echter mijn gepraat eindigen met te zeggen, dat men ook kunsthandelaars vindt, waaraan de schilders, en hunne kunst in 't algemeen, veel verpligt zijn. Menig jeugdig talent wordt door hunne medewerking beter en spoediger bekend bij die per-

sonen, welke door hun goud of maatschappelijke betrekking de kunst bevorderlijk willen zijn. Want hoe edel en verheven de kunst ook moge wezen, het materiële wordt en moet maar al te dikwijls gebezigd worden, om haar voorwaarts te helpen en geestkracht te geven.

Ongelukkig nogtans de kunstenaar, die niet uit liefde tot de kunst, maar uit gouddorst arbeidt. Hij wil veel maken, om dikwijls te kunnen ontvangen, en bij het schilderen van een verschiet ziet hij steeds eenige tienguldenstukken op den voorgrond. Neen, hoewel een kunstenaar zijn materiëel belang niet met voeten moet treden; hoewel de kunst, wanneer zij zoo naauw mogelijk aan de natuur verwandschapt is, niet te goed kan beloond worden, zoo moet geen goud de drijfveer zijn, die den schilder gretig naar zijne penseelen en verwen doet grijpen. Liefde alleen moet hem hiertoe aansporen. De kunst is heilig; liefde alleen is met het heilige bestaanbaar.

De groene heer. Een schraapzuchtig schilder zoudt gij dus uw kunstbroeder niet noemen?

Herman. Dat zal wel zoo zijn.

Karel. Maar hoe laat is het, vrienden?

De dikke heer. Elf uur.

Karel. Mij dunkt....

Rudolf. Dat het tijd is, dat wij ons ter ruste begeven. — Hola, *Kellner!* krijgen wij licht?

Ik. Mijneheeren! ik dank u voor uw aangenaam bijzijn; rust wel.

De dikke heer. Slaapt wel, heeren! En morgen hoop ik, dat gij goed weder moogt hebben.

De groene heer stond op, sloot zijne oogen, maakte eene buiging en zeide: »dat hoop ik ook."

Volgens oude gewoonte gingen wij fluitende en zingende naar onze slaapkamers.

De eerste stralen der morgenzon verwden de venstergordijnen van mijne kamer met een' purperachtigen gloed. Het liefelijk gezang der vogelen lokte mij ten bedde uit, en door eene zachte rust geheel verkwikt, sprong ik lustig uit mijne legerstede. Voor en aleer ik een kous of schoen aantrok, liep ik naar het venster, opende hetzelve, om te zien, of wij hoop mogten voeden op goed weder. Alles in de stad scheen nog in diepe rust gedompeld te zijn; slechts hier en daar werd de morgenstilte door het openen van eene deur of venster gestoord.

De lucht was tamelijk vol met uit het zuid-westen snel voortdrijvende, vlokachtige wolkjes. Het azuur dezer wolkjes liet, door een' daarin heerschenden grijsachtigen toon, maar al te duidelijk zien, dat de dampkring vochtig was. In het noord-oosten schenen de wolken een uitgestrekten bergketen, welks hoogste koppen met een' purpergloed prijkten. De zon verborg zich achter eene menigte rozenkleurige wolkjes, wier glans op de voorwerpen der aarde terugkaatste.

De hoogste toppen der bergen waren meestal in nevelen gehuld, dan eens geheel, dan slechts ten deele of in het geheel niet zigtbaar.

Ik begaf mij naar de passagierskamer, waar ook mijne reisgenooten spoedig verschenen. Het oordeel over 't weder liep eenigzins uit een, zoo als het met vele zaken gaat, waarvan niets met zekerheid is te zeggen. Na het ontbijt trokken wij echter onze stofmantels aan, die nu tot regenmantels moesten dienen, en stapten welgemoed de eenzame straten van *Hagen* door.

Eenige vrome lieden, die ter kerke gingen, was de eenige beweging, welke wij op straat zagen. Aan de brug gekomen, die over de *Vulme* ligt, een stroompje waardoor de stad in tweeën wordt verdeeld, werden wij op eene nog al vrij brutale manier door een' jongen bejegend, die zich niet eens de moeite wilde geven, om uit zijn tolhuisje te komen, ten einde het tolgeld te ontvangen. De onbescheiden knaap had welligt nog niet genoeg geslapen.

Van de brug levert de *Vulme*, voor zoo verre wij haar buiten de stad zagen stroomen, eenige fraaije groeperingen van boomen en gebouwen langs hare oevers op.

Wij bereikten spoedig den breeden weg, die naar *Limburg* leidt en aan beide zijden met hooge populieren beplant is. Op eene aanmerkelijke hoogte gekomen, was de aanblik van het landschap onze volle aandacht waardig. De stad lag voor ons in eene diepte; een wasemachtige tint had alle scherpe lijnen, die van eene stad, bij eene heldere lucht gezien, zoo vervelend voor het oog zijn, zeer

verzacht, en het rammelende en bonte gewemel van eenige honderd gebouwen, in eene zachte beweging en zedige kleur voorgesteld. Slechts de hoofdgebouwen kwamen scherper en krachtiger van licht en donker tegen den zachten tint der bergen uit, terwijl de eene helft der stad in schaduw en het andere gedeelte door een vrolijk zonlicht bestraald werd.

De bergen rondom de stad, wier kruinen in dikke morgennevelen gehuld waren, bragten niet weinig toe, om het geheel een waarlijk poëtisch aanzien te geven. Had ik in dit oogenblik mijn schildergereedschap bij mij gehad, ik zou gewis niet geaarzeld hebben, om van dit tafereel voor mij eene herinnering te maken.

Bij tusschenpoozen, wat onze aandacht trok, in het schetsboekje opnemende; somwijlen op het zachte mos uitrustende en daar eenige oogenblikken met scherts en boert doorbrengende, hadden wij onze wandeling reeds twee uren voortgezet, toen de weg onder schaduwrijk lommer van jeugdige eiken en ander hout, aan de regterzijde door steile rotswanden beperkt, eene zacht dalende, kromme rigting nam. Eensklaps vertoonden zich het slot en het stadje *Limburg* aan onze oogen. Het stadje, aan den voet van eenen vooruitspringenden berg gelegen, wiens kruin het grijze slot draagt, wordt door de *Lenne* bespoeld. Het hooge en boschrijke gebergte, waarbij de slotberg met zijne gebouwen een bevallig contrast oplevert; de voorgrond met welig

houtgewas, waar tusschen zich op sommige plaatsen eene grijze rots, met donkergroen en bruin mos begroeid, verheft, levert van het standpunt, waar wij ons bevonden, een vrolijk en schilderachtig tafereel op.

Het volgende hoofdstuk zal ons in de gelegenheid stellen, om iets meer van deze landstreken te zeggen.

DERDE HOOFDSTUK.

Van Limburg naar Remagen.

Onaangenaam weder. — Omstreken van *Limburg*. — De waard en zijne gasten. — Overleg. — Besluit om naar het *Ahr-dal* te gaan. — Het hôtel en de arke Noachs. — Het kasteel. — De jonge jufvrouwen. — Terugtogt van *Limburg* naar *Schwelm*. — Landschap. — Hoe moeijelijk het voor den kunstenaar is schilderachtige oorden te vinden. — Wangunstige kunstbroeders. — Voorbeelden hiervan. — De stoomboot bij *Keulen*. — Gezigt op *Keulen*. — Schilders en studenten op de boot. — Over het aanleggen eener schilderij. — Welke manier de schrijver volgt. — De aanleg. — Het opschilderen. — Aankomst te *Bonn*. — Heerlijke natuur. — Een maneschijn. — Stoornis. — Het spook. — Eene schets. — Opmerkingen hierover. — Vertrek. — Het *Zevengebergte*. — Eene legende. — Het teekenen. — Legende. — Aankomst te *Remagen*.

Zoo heerlijk en schoon een bergachtig landschap is, wanneer hetzelve door eene ochtend- of avondzon bestraald wordt, zoo zwaarmoedig en eentoonig doet het zich voor bij eene dikke of regenachtige lucht. Helaas, dit zagen wij maar al te zeer bewaarheid, toen wij de bergen bij *Limburg* bestegen.

Daar het stadje ons niets aanbood, hetwelk eenig vertoeven aldaar zou kunnen beloonen, zoo wier-

pen wij op het plaatsje slechts een' vlugtigen blik, en wandelden over de nog al kolossale brug, door wier bogen de *Lenne* met snelheid en kracht stroomt, en vanwaar men een fraai uitzigt op het hoog gelegen kasteel en een gedeelte der stad heeft, naar de meer schilderachtige overzijde. — Nu moesten wij den berg opklauteren; dit klauteren, hoe moeijelijk ook, werd spoediger beloond, dan wij wel hadden verwacht. Geen honderd voet hoog waren wij gestegen, toen wij een allerfraaist uitzigt op het kasteel en tevens op de stad genoten.

Hoe vurig wenschte ik dit natuurtooneel door een vrolijk zonnelicht verlevendigd te zien! maar neen, de hemel was graauw, en werd van oogenblik tot oogenblik graauwer; alle voorwerpen waren plat zonder de minste ronding, flets van kleur, en konden slechts door hunne teekening behagen. — Wij vonden nog andere partijen, die zeer lief waren, zoo als houtmassa's, schilderachtige rotsen, enz. waarvan luchtige omtrekjes gemaakt werden. — Niet lang mogten wij dit genoegen smaken; het begon geweldig te regenen, en wij werden genoodzaakt, om zoo spoedig mogelijk eene schuilplaats op te zoeken. Wij daalden den berg af, en waren gelukkig genoeg in een logement bij de brug bescherming tegen den hevigen regen te vinden. Het was middag; de tafel was gedekt, en wij besloten van de gelegenheid om te eten gebruik te maken. De kastelein, hoorende, dat zijne onverwachte gasten, die hem daarom niet

minder welkom waren, van de schoone omstreken der stad spraken, en ziende, dat wij boekjes, waarin geteekend was, bij ons hadden, begreep al spoedig dat zijne nieuwe gasten schilders waren. De man begon dan ook, met een schilderachtig gezigt, zoo over het romantische van zijn *Limburg* uit te weiden, dat, indien onze aandacht minder op de welgestoffeerde tafel ware gevestigd geweest, wij ons ellendig bij zijn verhaal zouden hebben verveeld. Volgens 's mans oordeel moest men ten minste acht dagen alhier vertoeven, om alles behoorlijk te kunnen zien, en bij hem logeren. Dit laatste was echter 's mans stille wensch en werd wel niet ronduit, maar toch niet onduidelijk te kennen gegeven. Wij volgden den weg, die gewoonlijk genomen wordt, om iemand spoedig aan het einde van een lastig gesprek te brengen: wij gaven den goeden man in alles volkomen gelijk.

Wij vonden evenwel geene oorzaak om acht uren veel minder acht dagen in het logement door te brengen, en toen de kastelein ons met veel eerbied de rekening aanbood, was niet alleen de liefde voor *Limburg's* schoonheden, maar ook voor deszelfs logementen geheel en al uit ons hart geweken.

De wolken, die, kort geleden, het aardrijk met zware regendroppels hadden bevochtigd, schenen overeengekomen te zijn, om de verdere bevochtiging met een allervervelendst motregentje voort te zetten. Inderdaad een vooruitzigt om den moedigsten voetganger moedeloos te maken.

Aan het bestijgen der bergen viel niet te denken, want de paden waren glibberig, en hierdoor gevaarlijk geworden. In het logement eene gunstiger weersgesteldheid af te wachten, ware dwaas en tijdverlies geweest. Wij moesten toch tot iets ons besluit nemen, maar wat gedaan? — Een' geruimen tijd zagen wij elkander sprakeloos aan, of tuurden naar de sombere wolken. Wij zouden welligt nog langen tijd in dien geestverstompenden toestand hebben doorgebragt, zoo RUDOLF de stilte door het mededeelen zijner gedachten over een nieuw plan niet had verbroken.

RUDOLF. Hoort eens, vrienden! het doel onzer reis was, wilde bosschen of boschrijke landschappen op te zoeken, niet waar? Een en ander dachten wij hier te vinden, zoo als men ons gezegd had; men heeft ons bij de neus geleid, want volgens de ingewonnen berigten is hier geen wild of zwaar geboomte meer te vinden, en welligt slechts op een' zeer grooten afstand van hier. De tijd, dien wij tot het doen van ons uitstapje hebben bepaald, laat niet toe eene verre reis te ondernemen. Wij zijn alzoo verpligt het studeren naar zware boomen op te geven. Om nu reeds naar huis terug te keeren, hieraan denkt wel niemand onzer, dat zoude ook verkeerd zijn. Er blijft voor ons dus niets over dan onze studiën met het bergachtige landschap voort te zetten; dat is immers ook fraai en nuttig? Ik bemerk, dat gij het met mij eens zijt, wel nu, laten wij dan genieten van hetgeen ons de

natuur aanbiedt. Hier geeft zij ons echter weinig; 't is waar, men vindt er bergachtige partijen, die fraai zijn, maar kan elk oord, met bergen bezet, ons die niet naar zijnen aard aanwijzen? Zijn ze daarenboven talrijk en schoon genoeg, om den opgeofferden tijd en de reiskosten te vergoeden? Neen; als dit zoo is, zijn er voor ons geene belangrijker oorden op te sporen? Zou bij voorbeeld het schilderachtig-romantische *Ahr-dal* niet oneindig meer in dit opzigt aan onze begeerte voldoen?"

Hoewel ik reeds driemaal dit dichterlijk dal had bezocht, gevoelde ik mij sterk geneigd, om weder een bezoek in het *Ahr-dal* af te leggen. Na eenige wederzijdsche aanmerkingen en het voor en tegen gewikt en gewogen te hebben, namen wij het besluit, om den volgenden dag met extra-post onze studie-reis naar het *Ahr-dal* te rigten. — Den kunstenaar moet elk uur dierbaar zijn; hij moet met zijnen tijd woekeren; en geen oogenblik, der studie gewijd, nutteloos laten voorbijgaan.

Ons genomen besluit wekte de vrolijkheid weder op; wij lieten den kastelein nog eene flesch brengen, waarmede de man bijzonder gediend was; hij trachtte ons over te halen nog wat te blijven, en wreef in deze hoop zijne handen, als of het in de maand Januarij was. Hierna hield hij eene weêrkundige verhandeling, en betoogde, door een aantal schoone woorden, dat de regen niet lang meer zou aanhouden, en in allen geval was het nu dan toch maar een motregentje.

HERMAN. Gij hebt volkomen gelijk, vriendje! alleen moet ik u doen opmerken, dat een aanhoudend motregentje zoowel door de kleederen dringt, als eene donderbui.

Maar de Limburgsche redenaar liet zich in 't geheel niet door deze juiste aanmerking van zijn stuk brengen; hij vereenigde al de redekundige bouwstoffen zorgvuldig in zijnen mond en loste eene charge van welsprekendheid, die met de vergelijking eindigde, dat, al mogt de regen zoo lang aanhouden als ten tijde van NOACH, dan zou zijn logement geene ongeschikte arke zijn.

RUDOLF. Zeer geestig, bijzonder geestig, alleraardigst van u gezegd! Gij zult het, even als mijn vriend, mij niet ten kwade duiden, dat ik eene aanmerking op uwe laatste vergelijking maak; er ligt voor ons, zoo wij de zaak *à la lettre* wilden opnemen, eene kleine beleediging in. Gij, met uw huisgezin, meiden en knechts, zoudt als eigenaar der arke, met alle regt den geslachtsnaam van NOACH aannemen, en waaronder zouden wij dan gerangschikt en waar gehuisvest worden?

HERMAN vond in het gezegde van den waard van *Limburg* hoegenaamd geene beleediging; integendeel, hij vond de vergelijking zeer juist, daar hij eene allerliefste, vrolijke deerne had opgemerkt, in wier bijzijn de kunstenaar gaarne eenige dagen in de ark had doorgebragt, maar.....

Het ongunstige weder begon in den namiddag min of meer op te helderen. Wij verlieten het loge-

ment, klommen den berg op, om het kasteel eens van nabij in oogenschouw te nemen. Het bestijgen van den slotberg was door den voortdurenden regen zeer moeijelijk, en het was zeer koddig te zien, welke zonderlinge passen, de attentie eens dansmeesters overwaardig, door ons op het glibberige pad gemaakt werden.

Door een tamelijk stijf en stijl dreefje kwamen wij op het voorplein van het kasteel. Ik kan niet ontkennen, dat het uitzigt van deze hoogte op de stad en den kronkelenden stroom onder de fraaiste partijen behoort, die wij tot nog toe hadden gezien. Het kasteel droeg uitwendig zoo weinig belangrijke kenteekenen, dat wij geen' lust gevoelden de slotpoort door te gaan. Zoo er iets belangrijks uitwendig mogt genoemd worden, dan waren het drie kolossale vuurmonden, die, om welke oorzaak is ons onbekend, op het vreedzame *Limburg* waren gerigt. Wij trokken vervolgens om — maar niet in het kasteel, en hebben hierbij ook niets verloren, zoo als wij later vernamen.

Bij onzen terugtogt, die half glijende van den berg geschiedde, wekten wij de spotlust op van twee lieve jonge jufvrouwen. Welligt omdat wij vreemdelingen waren, en onze door en door natte stofmantels ons een allerzotst voorkomen gaven. Hoe het ook zij, de jeugdige dames maakten zich om ons zeer vrolijk, en wel verre, dat wij hierdoor in drift geraakten, gevoelden twee mijner reisgenooten eene sterke neiging, om

6

haar voor hare spotlust met eenige kusjes te betalen.

Na ons uitstapje op den slotberg, hielden wij *Limburg* voor gezien, en begaven ons weder op weg naar *Hagen*. Naauwelijks waren wij halfweg gekomen, toen ons zulk eene duchtige regenbui overviel, dat wij gedwongen werden onder eenig digt geboomte, even als de kippen onder eene pottebank, een schuilhoekje te zoeken.

Het was ruim zeven uur, toen wij ten tweedemale, en welligt voor 't laatst, het stadje *Hagen* binnenkwamen. Het kwam ons voor, als of men in de stad feest vierde, want wij zagen op de markt drie-, vier-honderd menschen vereenigd, ook eenige kramen en eene tent, waar de muzijk luide weergalmde en aan de dansers en hunne danseressen de maat aangaf. In ons logement was een goochelaar, die door zijne kunstjes en grappen de nieuwsgierigen meesterlijk kon laten lagchen. Wij waren te zeer vermoeid, om in de vreugd der Hagenaars te deelen; de lust om een gesprek te voeren was ook niet groot. Wij maakten nog eene kleine wandeling door de stad, bestelden tegen den volgenden morgen een extra-postrijtuig; gebruikten het avondmaal, en begaven ons ter ruste.

De morgenhemel was helder; hadden wij de lieve zon niet aan den westelijken gezigteinder den vorigen avond zien ondergaan, wij zagen haar vrolijk en schitterend boven den oostelijken horizon opkomen, zoodat zij ons een' schoonen dag beloofde. —

De kastelein kwam ons spoedig opzoeken, maar de man keek even vreemd op, als zijn lotgenoot te *Limburg*, toen wij hem zeiden, dat ons vertrek binnen het uur bepaald was. De kasteleins schijnen in die oorden bijzonder op vreemdelingen gesteld te zijn, hoewel deze minder logica bezigde, om ons van het gemaakte plan te doen terugkomen, dan de hospita te *Limburg*.

Terwijl wij nog aan het ontbijt waren, hield reeds het rijtuig voor ons logement stil; het toeval wilde, dat het dezelfde calèche was, waarmede wij van *Schwelm* waren gekomen. — Wij lieten niet lang op ons wachten; betalen, eene pijp stoppen, aansteken, een drinkgeld geven, goeden dag zeggen, in het rijtuig stappen, nog eens groeten en wegrijden, was het werk van tien minuten.

De heldere morgen schonk ons het aangename genot, om den weg van *Hagen* naar *Schwelm*, dien wij reeds schoon vonden, toen wij in den schemeravond denzelven hadden bereden, nu met meer aandacht te kunnen beschouwen, en waarlijk men zou gevoelloos moeten zijn, om het eind wegs tusschen beide deze steden niet schoon te vinden. Wij zagen menige partij, waarvoor wij zeker eenige oogenblikken zouden hebben stilgestaan om er eene herinnering van mede te brengen, zoo wij in geen rijtuig hadden gezeten.

Te *Schwelm* gekomen, na van rijtuig en paarden verwisseld te hebben, ging het links om, de bergen op. Hoe hooger wij stegen, des te grootscher werd

het landschap. Eindelijk verloor het zich achter de heuvelen, die wij waren overgetrokken, terwijl wij den weg langs den bergrug vervolgden. Hier was de weg, zoo als op bergen, door andere bergen begrensd, meestal het geval is, zeer eentoonig. Het was een voortdurend klimmen en dalen, zoodat wij menigmaal het rijtuig uitstapten, om de hijgende paarden hunnen zwaren arbeid voor eene poos te verligten.

Wanneer men reist, en de natuur niet veel treffends of aanvalligs aanbiedt, dan gaat men gewoonlijk aan het praten, en wel over datgene, hetwelk men kort te voren gezien heeft. Dit was ook het geval met ons.

»Wel, vriendje!" zeide RUDOLF tot HERMAN, »wat zegt gij nu van de oorden door ons bezocht, en die nu reeds achter ons liggen?"

HERMAN, die sedert een half uur zoo stil had gezeten, als of hij en zijne pijp het eenigste gezelschap was, hetwelk zich in 't rijtuig bevond, ontwaakte met den uitroep: »Wat of ik van die oorden zeg? Dat zij fraai, indedaad fraai zijn, maar te weinig stof voor den schilder opleveren. 't Is jammer! Uw tijd en geld verloren; verschrikkelijke teleurstelling! 't Is dom, altijd dom gehandeld, wanneer men naar den raad van onkundigen hoort. — Ik ga nooit meer naar *Limburg aan de Lenne.* Dat zal wel zoo zijn.

KAREL. Gij hebt goed praten, nu de zaak zóó, en niet anders is. Waart gij niet een der eersten,

behalve de twee schilders te *D*..., die het ons zoo sterk aanraadde, om de omstreken van *Elberfeld* te bezoeken? Zijt gij het niet geweest, die ons, lang voor den aanvang onzer reis, verhaaldet, dat het *Arnsbergerwald* door wilde paarden bevolkt werd? Zeg, waart gij het niet.....

Wij moesten over de wilde paarden zoo hartelijk lagchen, dat KAREL zijn discours niet kon vervolgen, en 't was ook goed; want HERMAN werd eenigzins wrevelig.

IK. Kom, kom, KAREL! 't is nu wel; geen gekrakeel! Geene oude koeijen uit de sloot halen.

Het is voor den schilder altijd eene min of meer gewaagde zaak, op de schildering van deze of gene landstreek en den raad van anderen bepaaldelijk dat oord tot het doel zijner reize te nemen. Want de meesten, die ons hieromtrent raad geven, ook al zijn zij zelven schilders, vinden de voorwerpen in de natuur schoon, volgens *hunne* wijze van zien. Maar zullen nu die voorwerpen denzelfden indruk, dien zij op hen gemaakt hebben, altijd ook op anderen uitoefenen? Immers neen. Elk mensch heeft zijne wijze van zien en oordeelen, en al mogt het schijnen, dat er eenige overeenstemming in het gevoel bestond, door een verhaal of den penseel-arbeid voortgebragt, zoo geeft dit, bij de zucht, die vele menschen bezitten, om de zaken te *versieren*, niet die zekerheid, welke men verlangt, en van daar die teleurstellingen der groote verwachtingen.

Meestal toch bezigt men den overtreffenden trap, en noemt zaken die fraai zijn, schoon, die schoon zijn, schooner, de *schoonste*; wat groot is wordt kolossaal, nog kolossaler, het *kolossaalste* genoemd; wat er nog al aardig uitziet, liefelijk, allerliefst, bovenmate lief, eindelijk *majestueus* betiteld. Van daar valsche voorstellingen en mededeelingen.

Is het moeijelijk uit een opgesmukt verhaal den waren aard der zaken te leeren kennen, even moeijelijk is het eene landstreek uit de afbeeldingen, die u een schilder biedt, te beoordeelen, want niet zelden veroorlooft hij zich — en wie kan hem zulks ten kwade duiden? — eene *dichterlijke vrijheid*. Is in de toilette van dame natuur hier of daar eene prozaïsche plooi of krul, dan mag de schilder deze immers door het vuur zijner verbeelding opsmukken en wijzigen? Is zij wat schraaltjes in de kleeren, wel nu, dan mag hij immers de dame, mits met smaak en gevoel aangebragt, wel een strikje of iets anders geven?

Dit is de zaak slechts van eene zijde beschouwd, er is nog eene andere. — Hoe dikwijls gebeurt het niet, dat de mensch meer ingenomen is met de werken zijner handen, dan met die der ongekunstelde natuur? — Men zal eene landstreek heerlijk schoon noemen, niet om de wilde, losbandige bergstroomen, die van hunnen oorsprong naar willekeur hunne wateren, of door de klove eener rots met donderend geraas eenen weg banen, of hunne golven over een keijenbed in Wodans hei-

ligdom, aan den voet van duizendjarige eiken voortzweepen, — neen, maar omdat de stroom, kunst- en doelmatig uitgebaggerd, tusschen opgestapelde en vastgestampte aarden wallen, of in verschillende kanalen verdeeld is. Zij zullen de landstreek niet aanlokkelijk vinden, om de woest begroeide bergen met hunne bouwvallen, die grijze getuigen van vroegere grootheid en geweldige heerlijkheid en pracht, — neen, maar om het welig kaphout, dat winst aanbrengt, en de korenvelden, die hunne kruinen en ruggen bedekken; om de stijve landhuizen en nog stijver aangelegde wandeldreven, om honderden in welvaart opgemetselde huizen, om geldgevende fabrieken en molens, om duizenden in welvaart opgevoede menschen, die overal rondloopen.

Neen, zij, wie de doffe maar geweldige slag van de ijzerhut aan de beek en het woud aangenamer in de ooren klinkt, dan het lied der filomelen in het lommer van beuk en eik, zij kunnen den schilder geene raadgevingen schenken. Ook zij, die om de tien jaren den walmkring hunner stad verlaten, ten einde een kippetoertje af te leggen, die in *Gelderland* de gebergten van *Zwitserland* bewonderen; het meer van *Geneve* tusschen *Beek* en *Wielderen* hebben gezien, ook zij kunnen den schilder niet tot raadsman dienen, wanneer hij een oord, rijk aan grootsche natuurtooneelen, wenscht te zien. Ik wil daarom niet zeggen, dat er geene menschen worden gevonden,

die, zonder nu juist schilder te zijn, even goed als de meest gevoelvolle kunstenaar, het ware schoone der natuur niet zouden gevoelen, verre van daar, het is geen uitsluitend voorregt der zonen van APELLES; vrouw natuur is allerminzaamst en vriendelijk; zij beantwoordt allen, die op haar verlieven, met een teeder, aanminnig lonkje, en heeft hare toilette even zoowel voor de visite van het komenijsmannetje, als voor den galanten schilder gemaakt.

Zal men zich dan tot de kunstbroeders wenden, de ingewijden in de geheimen der natuur? — Dit schijnt althans de veiligste weg te zijn, dien men kan volgen. Maar schijn is de schaduw der wezenlijkheid! — Menschen, die even zoo edel moesten denken, als zij schilderen, zijn groote geesten in de kunst, maar helaas! met betrekking tot de zamenleving, dikwijls al zeer kleingeestig. De wangunst is een te dikwerf opgemerkt verschijnsel onder de kunstenaars. Deze hatelijke wangunst in hare verschillende vormen te schetsen; om haar het mom der bereidwilligheid, der vriendschap, der belangeloosheid, der gulheid, en andere deugden, waarachter zij zich zoo zedig weet te maskeren, van het helsche aangezigt te rukken, is mijne taak niet; door twee voorbeelden echter, vlug geschetst, zal ik mijnen lezers er een denkbeeld van trachten te geven, hoe verre zich deze wangunst kan uitstrekken.

Een jeugdig schilder, wiens ontwikkelend kunstgevoel beloofde, dat hij eenmaal tot roem zijns Vaderlands zou optreden, had eens op eene kleine

wandeling, even buiten de stad, eene zeer schoone plant ontdekt, die zijne geheele aandacht op haar had doen vestigen. Uitermate verheugd over deze ontdekking, spoedde hij zich naar huis om palet en penseelen te halen. Het duurde niet lang, of onze ijverige jongeling zat in de diepste aandacht voor de schoone plant verzonken; hij nam het penseel op, en in weinig tijds was hare afbeelding, zeer keurig en bijna voltooid, op het doek zigtbaar. De naderende duisternis belette hem de verdere voltooijing. Hoewel hem dit niet mogt gelukken, ging hij echter weltevreden naar huis, in de hoop, zijne plant den volgenden dag geheel naar zijn genoegen te mogen afwerken.

Ingenomen met den gevonden schat, liet de goede jongen dienzelfden avond, terwijl het nog licht genoeg was, zijn studieblaadje een' zijner kunstbroeders zien. Deze beschouwde het langen tijd, en zoo opmerkzaam, alsof hij het geschilderde met zijne oogen er af wilde kijken. Eene zucht ontglipte zijne borst, doch dit werd door den anderen niet opgemerkt. Op de vraag, wat hij er van dacht, gaf hij, door een' uitbundigen lof, zijne tevredenheid over het inderdaad schoone studieblad den maker te kennen, en liet zich, onder voorwendsel ook de schoone plant te willen schilderen, de juiste plek, waar zij stond, door den onergdenkenden en gullen ontdekker beschrijven.

Beide vrienden zagen reikhalzend den morgen te gemoet; doch met zeer verschillende gemoedsge-

steldheid. Eindelijk daagde de dag, en de pas ontwaakte zon zag een jong mensch op de velden buiten de stad rondzwerven; hij scheen iets te zoeken. Eindelijk bleef hij bij een voorwerp stil staan. »Er is geen twijfel aan, neen, zij is het; eindelijk gevonden! Schoone plant!" Zijn hart klopte nu geweldig. »De studie naar u gemaakt is schoon, al te schoon! Het hindert mij! Gelukkig is zij niet afgeschilderd, zij zal niet afgeschilderd worden, neen, dat zweer ik bij de hel! Waarom heb ik u niet vóór hem gezien?... Neen! voor u zal hij zijn penseel niet meer in de verw steken!" Men zag hem eenige wilde bewegingen maken en daarna heengaan.

Dezelfde zon, die nu uit eenen zuidwestelijken hemel gouden stralen op het schoone landschap wierp, zag twee jongelingen, gekleed in kielen en ieder beladen met schilderkist, teekenstoel, zonnescherm en verdere zaken, vrolijk, de pijp in den mond, met rassche schreden de plaats naderen, die hun beiden reeds bekend was; daar blijven zij staan als verstomd. Eindelijk teekenen hunne bewegingen de diepste smart. Het is de plek, het zijn de bladen der schoone plant, die daar verstrooid liggen. De schoone plant was tot den wortel toe vernield.

Zie hier het tweede tafereel, dat ik u schetsen wil.

Ik wandelde eens in de bevallige omstreken eener Duitsche stad (wel genoegzaam bekend), en ontdekte, op eene hoogte geklommen zijnde, eene zeer boschachtige streek, zoo het mij toescheen, wel het

meest in zware eiken bestaande, slechts een kwartier uurs van de plaats waarop ik mij bevond, en ook niet veel meer van de stad, verwijderd. Bij mijne terugkomst in deze laatste vertelde ik dadelijk mijne ontdekking aan eenige kunstbroeders. Zij zagen elkander eens aan, en verzekerden mij, de streek, door mij bedoeld, wel te kennen, maar tevens, dat zij niets bevatte, wat voor den schilder de moeite waardig was om er heen te gaan; dat er, wel is waar, veel hout stond, maar geen enkele boom, die mooi kon genoemd worden. Ik geloofde zulks, veronderstellende dat die heeren, als landschapschilders, en daar te huis zijnde, het zonder twijfel beter moesten weten dan ik, die daar als vreemdeling was.

Den volgenden dag ging ik weder wandelen; het toeval deed mij juist den weg opgaan, die naar de boschrijke streek leidde. Dit bemerkende, was al spoedig mijn plan gemaakt om dezen te volgen tot in het bosch. Tot mijne vreugde, maar ook tevens tot mijne verwondering, vond ik reeds bij het begin van hetzelve verscheidene zware en hooge eiken. Ik ging steeds dieper; mijne verwondering, maar ook mijne verontwaardiging steeg nu ten top, toen ik bij vele schoone eiken de overblijfselen van verwblazen en verwlappen vond liggen. De boeren en herders gebruiken dat goed niet; het was dus uitgemaakt, dat daar schilders hadden gewerkt; de boomen zijn ten volle het penseel waard. Welk een kleingeestigheid!

Nog eene kleinigheid als toegift.

Het was in September 1840, dat ik mij te *Antwerpen* bevond. Daar ik eenige uren vrij had, besloot ik sommige kunstenaars op te zoeken. Met de straten dezer stad niet genoegzaam bekend, nam ik iemand mede, om mij de woonplaats van een' mijner oude bekenden, den heer ...., te wijzen. Het is uit ware hoogachting voor het wereldberoemd kunsttalent van .... dat ik zijnen naam niet noeme. De heer .... was niet te huis, dat speet mij geweldig. »Zeg meisje, kent gij den heer DE KEYSER, historieschilder?" vraagde ik de dienstmaagd, die mij zeide, dat haar heer niet te huis was. — »Ik heb er wel van gehoord, mijnheer!" — »Waar woont hij?" — »Ik weet het niet, maar ik zal het eens aan de leerlingen van mijnheer gaan vragen, die zullen het wel weten." Een oogenblikje daarna kwam zij terug, met de ongeloofelijke boodschap: »De heeren kennen den heer DE KEYSER niet." — »Is dan de heer NICAISE DE KEYSER, de jeugdige en beroemde historieschilder in *Antwerpen* — hij woont immers hier — zoo onbekend?" vraagde ik eenigzins knorrig mijnen geleider. — »O neen, mijnheer! hoewel ik niet weet, waar mijnheer DE KEYSER woont, ken ik hem toch wel, en ik geloof dat de leerlingen van mijnheer .... hem nog beter kennen, maar wat zal ik u zeggen, mijnheer? De heer .... en DE KEYSER schijnen geene dikke vrienden te zijn, zoo als men zegt." — »Foei, foei!"

Wat moet men doen, als men zoo weinig op het verhaal en de schildering van anderen kan staat maken? Als de wangunst dergenen, van wier bekwaamheden en kunde wij eene gulle teregtwijzing hopen te ontvangen, ons opzettelijk dwaalwegen doen betreden? — Het is moeijelijk alles te weten. Wilt gij eene kunstreis doen, raadpleegt liever het algemeen gevoelen, dat bedriegt niet opzettelijk; deelt uw plan niet één', maar velen uwer kunstbroeders mede; vraagt hun om raad; uit de verscheidenheid der antwoorden zult ge gevolgtrekkingen op het wel of niet slagen uwer plannen kunnen maken; tracht u werken der natuurlijke historie, reisbeschrijvingen, karakterschetsen van landen, enz. aan te schaffen, zij kunnen u eenig licht geven. Hebt ge noch tijd noch kosten te ontzien, zoekt zelf rond in de landen, die, als het meest met de schoonheden der natuur begunstigd, bekend zijn. Doch het wordt tijd om weder bij mijne makkers plaats in het rijtuig te nemen.

De weg van *Schwelm* tot het grijze *Keulen* levert weinig op, om er aanteekeningen van te houden. Nadat wij bijna den geheelen dag, altijd berg op, en even zoo berg af, tamelijk door elkander gehotst waren, rolde het rijtuig met zijnen last, 's namiddags ten 5 ure, de schipbrug van *Keulen* op. De bel der stoomboot, met welke onze verdere reis zou voortgezet worden, had reeds gebengeld. »Willen de heeren met de boot van 5 ure nog vertrekken?" vroeg ons de voerman. — »Wel, zekerlijk!"— »O dan

is het meer dan tijd, heeren!" — »Ja, ja, dat is het, maak toch in 's hemels naam maar wat voort!" — »Halt!" — »Wat beduidt dat?" — »Wij moeten wachten, de brug is geopend, heeren." — Wel duivels! dan komen wij niet op de boot!" — »Ik vrees er ook voor, heeren!" — »Dat zal wel zoo zijn," zeide HINMAN. — »Loop naar den drommel! met je 't zal wel zoo zijn," bulderde RUDOLF. »Ik heb toch nooit zoo'n mensch ontmoet als gij zijt; het schijnt u alles hetzelfde te zijn.

HINMAN. Dat zal wel zoo zijn.

Hij heeft zich dit gezegde zoo aangewend, dat hij het onmogelijk meer kon nalaten. — »Loop rond-om, weergasche kerel," zeide RUDOLF. Intusschen was er reeds eene stoomboot de brug gepasseerd; wij meenden, dezelve zou nu gesloten worden; helaas! nog twee traagdrijvende aken moesten er door. Ieder oogenblik meenden wij onze boot te zien, de raderen in werking en van wal steken, dan was de wanhopige kreet gerezen: »daar gaat ze heen! Het is om razend te worden, wij zijn er meê ge-fopt!"

Eindelijk gaat de brug digt; daar klingelt al weder de bel. »Kom, kom voerman! zoo hard rijden als mogelijk, kom, voort, voort!"

De boot lag er gelukkig nog. Hals over kop sprongen wij het rijtuig uit, en baanden ons, beladen met koffers, gewapend met portefeuilles en teekenstoelen, al dringende, stootende en brommende, door digte drommen van nieuwsgierigen;

kruijers en straatjongens, een' zegevierenden weg tot op het van ongeduld reeds dampende vuurschip. Onmiddellijk achter ons werd de plank ingetrokken, en bons, bons, bons, daar ging de boot. Toen wij onzen adem terugkregen, want deze was ons in den heldhaftigen doortogt een weinig ten achteren geraakt, waren natuurlijk onze eerste blikken op de stad gerigt.

Van *den Rijn* gezien, vind ik de stad *Keulen* waarlijk zeer indrukwekkend. Hoe eerwaardig toch verheffen zich de in Byzantijnschen stijl gebouwde kerken; hoe trotsch blikken hare waarlijk schilderachtige torens op eene onregelmatige massa van 7500 nederige gebouwen, terwijl het grijze, helaas! onvolbouwde meesterstuk der Oud-Duitsche bouwkunst, de wereldberoemde Dom, met het prachtig Choor, ofschoon zijne reuzengrootte van 500 voeten slechts tot een groot derde gedeelte heeft mogen aangroeijen, als een grijze koning der oude heerlijkheid, reeds honderden van jaren, met een' majestueusen blik, die in zijne uitgestrekte heerschappij alles overziet en den hoogen toren der St. Martijnskerk onder zijne grootste vassallen telt.

Ik heb zoo dikwerf het grijze *Colonia Agrippina* gezien, en altijd maakt deze stad, door hare eerwaardige gedenkteekenen van vroegere tijden, eenen indruk op mij, dien ik moeijelijk beschrijven kan. Onwillekeurig zweeft mij dan eene aaneenschakeling van gebeurtenissen voor den geest. Gewigtige

voorvallen, die het Duitsche Keizerrijk en deszelfs bewoners troffen, en waaraan deze stad zoo veel deel had. Hoevele eeuwen hebben deze kunstige steenmassa's dezelve aanschouwd! Hoe vele eeuwen zullen zij nog de getuigen der elkander verdringende staatsgebeurtenissen van *Duitschland*, van geheel *Europa* zijn!

Hoewel een schoone namiddag, was het echter jammer dat de lucht eenigzins nevelachtig was, zoodat het eerste kijkje op het blaauwe *Zevengebergte*, dat men bij heldere lucht reeds even boven *Keulen* geniet, voor ons geheel verloren was. De vaart van deze stad naar *Bonn*, hoewel eentoonig, verveelde ons echter niet. De boot was zoo vol met passagiers en goederen, dat het bijna onmogelijk was, vier of vijf passen voorwaarts te doen, waartoe wij, den geheelen dag gezeten hebbende, zeer veel lust gevoelden. De bonte massa van menschen, eenige muziekanten, die zich lieten hooren, de vrolijkheid, die er heerschte, het gescharrel en gepraat deden mij aan een Bal masqué denken, waaraan wij ook niet weinig bijdroegen door onzen zonderlingen opschik, want portefeuille, teekenstoel, pijp, tabakszak en stok, hingen ons nóg op de witte kiel om het lijf, en het was niet te wagen iets dezer noodige zaken, door de groote drokte, van zich af te leggen. Eindelijk, na eene geruime poos gestaan te hebben, gelukte het ons eene zitplaats te mogen vinden, en wel in het gezelschap van eenige heeren, die nagenoeg ons wapen en

uniform droegen; het waren studenten en schilders. Soort bij soort, dacht ik, dat zal zich het best te zamen verdragen, want wij hadden reeds ondervonden, dat men, te water even als te land, een' rok naar de Fransche mode, al hing die ook aan een' geest- of zielloozen kap- of kleerstok, gaarne complimenteert; en een' groven witten linnen kiel, al school er ook een engel onder, eene goede portie minachting toedroeg. — Welnu, men kan iemand, die ons vreemd is, dan ook maar naar zijn uiterlijk beoordeelen, en dat uiterlijk, een klein plekje, zijn aangezigt uitgenomen, zijn toch zijne kleederen. — Genoeg, wij zaten bij schilders en studenten.

Dikke wolken van tabaksrook stegen uit ons midden op; de heldere klank der wijnglazen vereenigde zich in eene tiendubbelde echo met een vrolijk: »*Ihr wohlseyn*, *Brüder!*" Kunst en wetenschap waren het onderwerp onzer gesprekken. — Kort achter mij zat een man in gezelschap van eenige dames. Van tijd tot tijd zag die heer ons zeer onvriendelijk aan; het scheen, dat onze luidruchtige vrolijkheid hem in een belangrijk verhaal van eene Italiaansche reis, door hem aan de dames en een paar heeren opgedischt, eenigzins hinderde; ik luisterde even naar zijne rede. Ik hoorde een der heeren zeggen, dat Z.Ed. het Italiaansch verwonderlijk netjes, waar het in zijn verhaal te pas kwam, uitsprak. Hij gaf eene uitvoerige beschrijving van de macaronie; was in alle steden, ook te *Rome* geweest, maar had den paus niet gezien; had zijne

terugreize door *Zwitserland* gedaan, en sprak met zeer veel oordeel en kennis over echte en valsche Zwitsersche kaas. Eene der dames van het gezelschap scheen geen gevoel voor het interessante Italiaansch verhaal te hebben, en meer naar ons te luisteren. Hare vriendelijke en schoone blaauwe oogen waren menigmaal op onze troep gevestigd, en onze blikken nog meer op haar persoon, want het was een zeer schoon meisje, zonder coquetterie of dwaze inbeelding over hare lieftalligheid.

Wij waren intusschen met onze kunstbroeders in een gesprek over de schilderkunst geraakt, dat ons aanleiding gaf tot het uiten van zeer verschillende gevoelens over de wijze en het onderscheid van penseelbehandeling, over het aanleggen en opschilderen der stukken, enz. In eenige punten was men het met elkander eens, in andere weêr niet, zoo als altijd met redeneringen van dien aard het geval is. Over het al of niet aanleggen sprekende, vroeg een der Duitschers mij, welk mijn gevoelen over deze zaak was, na te voren zijne meening gezegd te hebben, dat het aanleggen, of, zoo als men het ook wel noemt, *doodverwen*, volstrekt onnoodig was. Ik antwoordde hem: »ik maak vooraf geene teekeningen van het voorwerp of de voorwerpen, die ik op het doek of paneel wil schilderen, omdat ik het onaangenaam vind, tweemaal hetzelfde te maken, maar begin dadelijk het ontworpen plan op het doek te plaatsen. — Na mijne compositie eerst behoorlijk geschetst en beredeneerd te hebben,

voornamelijk de schikking van licht en donker, begin ik dezelve met olieverw breed te schilderen, zooveel mogelijk trachtende de tint of het coloriet er in te brengen, in welke ik mijn landschap, of wat het zij, wil gezien hebben, als het geheel afgeschilderd is. Ik bepaal dadelijk en voor vast het effect van zonlicht, dag en schaduw, zonder mij met eenige uitvoerigheid op te houden. Hierdoor ben ik in staat gesteld, om in mijne aangelegde schilderij een geheel, dat mijn geest reeds vóór dat ik begon te arbeiden zag, binnen korten tijd op het paneel of doek te zien, en over de harmonie der zamengestelde voorwerpen en kleuren te kunnen oordeelen, terwijl het mij tevens bij het opschilderen der schilderij gemakkelijker zal wezen, om er nog vele verbeteringen en verfraaijingen in te kunnen brengen.

Verschillend zijn de wegen, die men kiest, om ergens te komen, dat is waar; maar waarom, als de brug vlak voor mij is, om aan den overkant te kunnen komen, de gracht omgeloopen?

Er zijn schilders, die hun idee eerst door eene ruwe schets op het papier brengen; vervolgens na deze schets eene uitvoerige teekening maken; deze nu wordt zoodanig uit-, door- en afgewerkt, dat zij alles moet bevatten, tot een grasplantje en stroohalmpje toe, wat de schilderij zal moeten voorstellen. Deze arbeid gedaan zijnde, wordt de teekening op het schilderdoek getrouw, maar waarlijk slaafsch gecopiëerd; hierbij bedient men zich door-

gaans, na eerst de voorwerpen met krijt of potlood geplaatst te hebben, van eene rietpen en eene soort van bruinachtige schrijfinkt. Zoodra nu alles behoorlijk met deze vloeistof is omgetrokken, wordt palet en penseel in de hand genomen, en met het schilderen een begin gemaakt. De lucht wordt met kloeke verwen aangepakt, en in eenmaal geheel afgeschilderd, zoodanig, dat er niet ten tweedemale aan geraakt wordt; hierna wordt het verschiet op dezelfde wijze behandeld, en stukje voor brokje uitvoerig achter elkander afgeschilderd, en verder alle voorwerpen, tot aan het eind der schilderij, in dezelfde volgorde voltooid, totdat het schilderstuk af is.

Daar in eene met water-, honig- of lijmverwen vervaardigde teekening altijd die fijnheid en kracht van kleuren zal blijven ontbreken, welke de olieverwen vermogen op het doek te brengen, die daardoor meer de natuur nabootsen, vind ik, dat men zeer weinig het doel nadert, om in dezelve het volle effect der schilderij te zien. De teekening kan, als zij de voorwerpen goed gedagt, beschaduwd en verlicht geeft, slechts als eene leiding bij de uitvoering der schilderij dienen; als zij slechts tot leiding dient, waarom dan de moeite gedaan om dezelve zoo uitvoerig te teekenen? Was de schets niet toereikend genoeg, daar zij het eerste idee van den schilder bevat, om op het doek uitgewerkt te worden? Ik geloof ja; men kan naar dezelve eenen goeden aanleg, met licht en donker behoorlijk op

de plaatsen aangewezen, daarstellen; wie geeft mij daarenboven de verzekering, dat alle deelen mijner teekening met den meesten smaak gekozen zijn? Zweeft niet misschien, terwijl ik voor mijn schilderstuk zit, eene of andere schoonere gedachte voor mijnen geest? Zoo ja, dan geef ik aan dezelve gehoor, mijne schilderij verandert, en nutteloos wordt de uitvoerige teekening. De vrije kunstenaar moet ook den moed bezitten zich van zijne eerste ideën te kunnen losrukken, want de ondervinding leert ons, dat dezelve niet altijd zuiver, ja dikwijls valsch zijn. Driemaal een en hetzelfde onderwerp te behandelen, is vervelend; het eerste vuur der verbeelding verdooft reeds veel door eene koele beredenering. Welk eene plagerij! Driemaal hetzelfde te maken. — Maar men behoeft dan ook zijne schilderij niet aan te leggen of te doodverwen. — Dit komt mij voor, meer een verlies dan eene winst te zijn. Het is niet mogelijk, die fijnheid van kleur, die doorzigtigheid der luchten, dat zacht smeltende en doorschijnende van het groen, van waterplassen en andere doorschijnende voorwerpen te krijgen, zonder vooraf eenen goeden aanleg te hebben gemaakt; al deze voorwerpen dienen stellig, zullen zij dien graad van schoonheid en natuurlijkheid erlangen, die hen het naast aan de natuur brengt, meer dan eenmaal met dunne en teedere tinten overschommeld te worden. De flaauwheid of matheid, die, zou men kunnen denken, door aldus te handelen in het schilderstuk

zou kunnen komen, kan door eenige snelle maar met oordeel aangebragte hoogsels of pikante lichtjes zeer wel vermeden worden. Het kan niet missen of men vervalt door het zoogenaamde *in ééns opschilderen*, in eene dikte, ondoorschijnendheid en dus beweegloosheid der tinten en scherpte der omtrekken, omdat men verpligt is, tot dekking van het doek of paneel, welks grond niet altijd geschikt is om er partij van te trekken, deze fijne doorzigtige tinten met dikke verwen er in te brengen.

Nog iets wat de uitvoerigheid des penseels aangaat. Bij het in ééns opschilderen vervalt men niet zelden in eene overdrevene uitvoerigheid van den achtergrond der schilderij; dit is bij velen het geval, omdat zij zich aan eene stipte navolging hunner teekening kluisteren. Zij putten hunne krachten zoodanig uit, om het verschiet toch regt lief te maken, dat er tot het doorschilderen van midden- en voorgrond hunner stukken te weinig overschiet, om deze laatste in eene behoorlijke verhouding tot het eerste te kunnen brengen; immers, de voorgrond moet het helderste, krachtigste en tevens uitvoerigste gedeelte van de schilderij zijn. (Men spreekt hier van een landschap.) Het voorwerp, dat men bestemd heeft, om bijzonder de aandacht des aanschouwers bezig te houden, plaatst men gewoonlijk, en dat geloof ik wel het verkieselijkste te zijn, in of op den overgang van voor- tot middengrond, op ruim een derde van de breedte der schilderij. Hieraan moet alle moeite besteed

worden, om het door schoonheid, bevalligheid in licht en schaduw, in uitdrukking, enz. boven alle andere voorwerpen te doen heerschen, zonder echter daardoor de bijvoorwerpen te benadeelen. Het verschiet moet natuurlijk van kleur zijn, maar als achtergrond beschouwd en behandeld worden, dat wil zeggen, het minst uitvoerig.

Men kan met het in ééns opschilderen, wel geestige schetsen, maar geene doorwerkte schilderijen leveren. Ik wilde mijnen kunstbroeder nog meer zeggen, en besluiten met de aanmerking, dat elk schilder zijne *manier*, zijne wijze van *zien* heeft, en dat de schilderstukken, waarvan men zeggen moet: »Ziet, alles is natuur en leven!" de waarheid het meest nabij zijn: maar eene buitengewone beweging trok onze aandacht. Men wrong zich met kracht door de volksmassa, van de tent naar de plecht, en van de plecht weêr naar de tent en terug, al hortende en stootende. De sigaren der heeren streken hare asch tegen de hoeden der dames, en de scherpe strooranden van de hoeden der dames kregen de heeren over neus en oogen. Hier bonst een smerig linnen buis tegen eenen fijnen zwartlakenschen moderok; daar komt een geoliede roode borstrok in eene familiare aanraking met een schitterend blaauw satijnen dameskleedje; ginds duwt een groote, bruine en forsch gespierde vuist het wijzend wit poppehandje eener galante uit den weg; daar komt eene dame midden in het gedrang; een zware touwtros heeft haren van de

bank gevallen parasol verpletterd, en het pootje van haar fraai Engelsch hondje, Fanny, bezeerd; och, dat lief diertje! het hinkt op drie pootjes, het staartje ingetrokken, jankend om haar heen.

»Verexcuseer mijn hoed, vriend," bromt een heer. Eene menigte van beiderlei geslacht wroet als mollen alle koffers en kisten overhoop.

»Met uw verlof; deze is mijn mantel."

»Permitteer, mijnheer! dat ik dat kleine koffertje eens krijg."

»Neem het mij niet kwalijk, 't is mijn jas."

Drie personen schijnen in een' mantel te willen wonen. De duisternis begunstigde deze verwarring.

»Een beetje uit den weg, menschen! je hebt nog tijd genoeg," schreeuwde een matroos.

»Wat is er te doen?"

»*Bonn* is in 't gezigt, wij zullen er dadelijk zijn."

Naauwelijks hadden wij dit vernomen, of ziedaar, de Universiteits-stad met hare prachtige in Byzantijnschen stijl gebouwde Munsterkerk en andere fraaije gebouwen, verhieven zich, door de opkomende maan zacht verlicht wordende, vlak voor ons. — »Stop! — -'n slag voorwaarts! — Stoppe! — Van achter en van voren de tros op den wal gesmeten, de brug uitgelegd!"

Het sloeg juist negen uur, toen wij op de kade sprongen. Herman heeft vroeger in *Bonn* gewoond, aan hem was dus de zorg opgedragen voor een logement. Het duurde niet lang, en wij tuurden

uit de vensters van het gasthof: *der neue Keller*, hetwelk digt aan den *Rijn* bij de landingsplaats der stoombooten is, over den spiegelgladden *Rijn*, op het van hier twee uren verwijderde *Zevengebergte*. De praatzuchtige kastelein kon ons met zijne meening over de politiek van *Europa* niet erg bevallen. Onze zielen waren alles behalve gestemd om deel te nemen aan de staatkundige woelingen der menschen, een veel vreedzamer tafereel vertoonde zich daar buiten het venster.

Heerlijke natuur! wie waagt het, de menigte, de verscheidenheid der schoone tafereelen te schetsen, die gij den mensch ter beschouwing aanbiedt! — Gaaft gij ons eenen schoonen namiddag, gij hadt nog oneindig veel schooner avond voor ons bestemd. Er was geene koelte, dan die der schaduw aan den helder flikkerenden starrenhemel. De spiegel des breeden *Rijns* gaf ieder aardsch en hemelsch voorwerp met de meeste getrouwheid aan het oog terug. Eene grijsachtige baan, als met spattende zilverranken bezaaid; immer draaijende en van gedaante verwisselende kringen, in de voorste diepte van het donkerblaauw nat, deed eenen statig drijvenden stroom bemerken. Links, en bijna voor ons, lagen aan den wal eenige vaartuigen met eene schilderachtige onachtzaamheid op- en afgetuigd. Deze groep vormde eene krachtige donkere massa, waartegen de donkere voorgrond eenigzins helder, en de tint der verwijderde voorwerpen of het verschiet, teeder was. Achter en boven

de masten der schepen verhief zich de bergachtige overzijde des *Rijns*, gedeeltelijk in eenen dunnen nevel gehuld. Vergeefs tracht het oog de voorwerpen aan den voet der bergen duidelijk te onderscheiden; slechts eene veelhoekige lijn, gevormd door de voor of achter elkander zich verheffende bergkoppen, teekende zich scherp tegen de stille en heldere lucht. De regterhoek des tafereels werd bepaald door eenen voorsprong van eenige gebouwen op den voorgrond, welke krachtig beschaduwd, scherp tegen de lucht, die achter dezelve zeer helder was, uitkwamen. Achter deze krachtige partij, in overeenstemming met den voorgrond, waaruit hij oprees, kwam de sneldrijvende stroom met glansrijke zilveren banen te voorschijn. De hier meer wijkende zuidelijke oever des *Rijns* was door een' zachten avondnevel voor het oog onzigtbaar, doch boven de nevelen verhieven zich met trotschheid de donkerblaauwachtige toppen van het schoone *Zevengebergte*. Helder en helderer werd aan deze zijde de lucht; reeds teekenen zich de hoekige vormen van daken en schoorsteenen scherper en krachtiger dan een oogenblik te voren; nog lichter wordt het dampig azuur, nog zwarter de gebouwen, en — ziet! daar vertoont zich de vriendelijke *Luna*, en spreidt haren zilverglans uit over alles wat zich aan haar aanminnig gelaat ontdekt. Wie beschrijft nu dat onnavolgbare, dat op de ziel werkende tafereel? Wie maalt nu dien zachten toon, waarin het verschiet,

HET ZEVENGEBERGTE VAN BONN TE ZIEN.

het *Zevengebergte*, ligt gedompeld? Wie zal het drijvend zilver, met diamanten doormengd, op den donkerblaauwen stroom, die zachte slagschaduwen van het eene voorwerp op het andere, die pikante lichtjes, die donkere diepten schilderen? Eindelijk, wie zal den indruk, dien het geheel dezer waarlijk poëtische voorstelling der natuur op zijne ziel heeft gemaakt, duidelijk met penseel of pen den aanschouwer op het doek of den lezer op het papier mededeelen?

RUDOLF. Hier kon ik den geheelen nacht blijven zitten en kijken, zonder dat het mij verveelen zou.

IK. Ja, het is waarlijk een oogenblik zoo schoon, als ik ooit gezien heb.

HERMAN. Dat zal wel zoo zijn.

KAREL. Hoe liefelijk, hoe stil, wat is alles rustig!" doch terwijl vriend KAREL het woord rustig uitriep, werd er in het onderhuis van ons logement een razend leven gehoord. Men kwam naar boven en bonste zoo geweldig op den trap alsof ten minste 25 grenadiers hiertoe hunne voeten en de kolven hunner geweren bezigden. Het rumoer kwam nader; stokslagen op de leuning van den trap; lagchen, vloeken, het geschreeuw van schorre stemmen als van lieden, die erg verkouden zijn. Deze charivari met verdubbelden ijver tot op den bovensten trap doorgezet zijnde, stoven zes heeren of liever jonge lieden, woest de kamer binnen. Het was hun duidelijk aan te zien, zonder nu juist te wil-

len zeggen, dat deze jonge heeren dronken waren, dat zij reeds meer wijn gebruikt hadden, als iemand, die pas zijn bed verlaat. »*Wein! Herr Gastwirth! Alle Donnerw....., geschwind!*" schreeuwde men van alle kanten. — »Als het u belieft, mijne heeren!" — Veel moeite kostte het, om de stoelen eene plaats naar den zin der heeren te geven. Sommige namen ze met eene kracht en vlugheid op, alsof het veertjes waren; zwaaiden ze een paar malen, in eene forsche hand geklemd, in het rond boven het hoofd, als het bewijs van herkulische kracht te bezitten, en lieten hierna den stoel uit de magteloos geworden handen, als een honderdponder, nedervallen, niet altijd op de plaats hunner bedoeling; zij vielen er dan zelf geheel afgetobd en buiten adem op. Anderen, misschien door eene loffelijke zucht tot gemakkelijkheid gedreven, sleepten de ligte stoelen als zware vrachten achter zich naar de plek tot zitplaats uitgekozen, of, wat zeker nog gemakkelijker was, bleven zitten, waar het toeval hen het eerst had gebragt.

Misschien waren zij gewoon 's avonds ten negen ure naar bed te gaan, althans, men merkte bij eenigen duidelijke sporen van slaaplust op. Na een oogenblik van bedaardheid werden zij echter allen, vooral toen zich een vijftal volle flesschen op de tafel liet zien, zoo helder wakker, als kinderen na een slaapje van 's avonds zeven tot 's morgens acht uur. Het geestrijk vocht parelde spoedig in de glazen, en bijna even zoo spoe-

dig gleed het over de tong. Toen nu de pit hunner geestelijke lamp door deze olie weêr helder aan het branden was geraakt, werd het gesprek (misschien behoorde het tot hun vak,) gevoerd over belangrijke tweegevechten, of zoo als zij het noemden, *Schlägereien*, over schuldenaars, bij hen beeren genaamd, over hunne kamers en huisbazen; de eersten Kneipen- en de tweeden Filistijnen, in hunne spraak; vervolgens over koffijhuizen, kaarten- en biljardhelden, mooije meisjes, vrijerijen, vrolijke avonturen, en over eene al te waakzame en strenge politie. Anderen zouden het er dadelijk voor houden, dat deze menschensoort niet bang voor de avondlucht moet zijn. Ook is het onze meening. Echter waren wij niet weinig verwonderd, deze heeren den kastelein te hooren verzoeken, om de vensters te doen sluiten.

»Laat er, als het u belieft, kastelein! ten minste één open, de avond is veel te schoon, om er niet volop genot van te hebben," was ons verzoek. »Wij voor ons geven aan de zilveren en zachte stralen der maan de voorkeur boven het ellendig rood schemerend lamplicht."

»Deze vier zijn vreemden," fluisterde er een den anderen in het oor, doch zoo luide, dat het voor ons hoorbaar was. »De maan schijnt dezen avond niet voor het laatst, wat hebben zij er aan? Er is daar buiten niets anders dan water te zien." — »Och laten zij kijken," zeide een ander, »misschien zijn zij allen verliefd!"

Wij lieten hen praten. Eindelijk werd het besteld avond-eten opgebragt. Wij besloten dadelijk onzen eetlust voldoening te geven. De vrolijke heeren, na eene ontkurking van zeven lange Niersteiners, gingen zingende en fluitende heen. Een hunner, die, zoo als hij zeide, geld van huis had ontvangen, betaalde het gelag.

»Zeg eens, kastelein! wat waren dat voor menschen!"

Kastelein. Studenten, mijneheeren!

Karel. Kastelein! kunt gij het niet zoo schikken, dat wij, of twee kamers ieder met twee bedden, of alle vier de bedden op eene kamer bekomen!

Kastelein. Waarlijk niet, mijneheeren! Zoo als ik u reeds zeide, heb ik eene groote kamer met drie bedden, en een achterkamertje met één bed. Heden morgen hebben twee Engelsche familiën al de overige kamers ingenomen. Gij weet het wel, mijnheer herman! dat, kon ik het beter schikken, ik zeer gaarne aan het verzoek der heeren zou willen voldoen. Het achterkamertje is, hoewel wat ver afgelegen, echter een lief en zindelijk vertrekje.

Herman. Op de liefelijkheid en zindelijkheid heb ik niets aan te merken, maar, *Herr Gastwirth*, op de onaangename nachtelijke bezoeken, die tusschen twaalf en een uur aldaar plaats hebben.

Wij. Wat zegt gij daar, herman! eene spookkamer? eene spookkamer? Boe! ik geef er den drommel van om daar te slapen. — Ik ook, — en ik ook!

»Maar mijneheeren! gelooft toch niet hetgeen uw reismakker daar heeft gezegd," zeide de kastelein, moeite hebbende zich van lagchen te onthouden, zoo het scheen. — »En ik kan u echter verzekeren" vervolgde HERMAN, »dat het eene echte spookkamer is. Voor vele jaren," zich tot den kastelein wendende, »toen gij er nog niet aan dacht, dit huis te bewonen, is op dat kamertje een mensch aan een zeer slecht eind gekomen. Men weet eigenlijk niet regt hoe dit gebeurde, maar langen tijd daarna zag men duidelijk, (er leven nog menschen die dit kunnen bevestigen) voor het venster van het kamertje eene lange witte gedaante, met eene schaar, poederkwast en haarkam in de handen. Weldra zag men hem deze gereedschappen op eene tafel nederleggen, de slaapmuts van het hoofd nemen, en het zou bijna ongeloofelijk schijnen, maar er leven nog menschen, die het duidelijk gezien hebben, dan nam hij, begrijpt eens! met beide handen zeer voorzigtig zijn hoofd, ja! zijn' eigen kop van den romp, zoo dat de bloedige hals ijsselijk boven het wit gewaad uitstak, plaatste dezen op de tafel voor zich, nam weder zijne gereedschappen, bragt met dezelve de verwarde lokken teregt, en ging dan dapper aan het poederen. — Na dezen arbeid kon hij wel een kwartier lang met innig welgevallen zijn hoofd aanzien, sprong voor- en achterwaarts om het effekt op te merken, blies hier en daar een haartje van de wangen, plaatste eindelijk het hoofd weder op zijnen hals, en verdween.

Ik zou het niet vertellen, zoo de menschen mij dat niet voor de zuivere waarheid hadden medegedeeld. Men zegt dat een kapper of pruikemaker op dat kamertje zich den hals heeft afgesneden."

De kastelein. Ha, ha, ha! de menschen kunnen of mogen zoo veel zeggen, als zij daartoe lust gevoelen, maar ik zeg u, dat gij, mijnheer herman, niet braaf handelt, met mijne kamers in eenen onaangenamen reuk te brengen, en tevens nog, dat er op dat vertrekje, zoo lang ik hier woon, nog nimmer spokenvisites zijn voorgekomen en er misschien wel duizend menschen op geslapen hebben, die allen wéer frisch en gezond de morgenlucht hebben mogen inademen, behalve..... ja, behalve een persoon, dat is voorleden week geweest, die man, het spijt mij erg, heeft mijn logement moeten verlaten.

Karel. Ziet, daar hebben wij het reeds. Ik wil wel gelooven, dat er vele menschen gerust zullen geslapen hebben, want zij zullen niet geweten hebben, dat het eene spookkamer is."

Het gesprek, hoewel eenigzins schertsend gevoerd, had echter geenen voordeeligen indruk gemaakt, althans niet op onzen jeugdigen vriend karel. »Laat ons loten, wie onzer naar de spookkamer marcheert," zeide rudolf. — »Goed! — was het algemeene antwoord, en dadelijk werden er vier nommers gemaakt en in eenen hoed geworpen. N°. 1 werd voor het noodlottige nummer bestemd. Zij werden goed door elkander geschud.

Rudolf. Allons, jongens! die nu maar durft. Met eene sidderende hand greep karel het eerst; hij durfde het papiertje naauwelijks ontrollen. »Kom aan, laat zien!" hij waagde het, en.... Hoezee!! No. 3. — »Kom, herman!" — »Ik durf bijna niet!" »Gij moet echter." — »Welaan!" hij greep, ontrolde en zag.... No. 2! Ha, ha, ha, mooi zoo! — Rudolf keek mij eens aan. »Nu is het tusschen ons beiden." »Ja! een onzer zal het treffen." »Natuurlijk." »Wilt gij eerst, of zal ik?" »Zoo als gij wilt!" »Trek gij dan maar!" — Ik stak mijne hand in den hoed, schudde de twee overgebleven rolletjes, even alsof mij dat nog zoude kunnen helpen, door elkander. Lang was ik besluiteloos, welk dezer papiertjes, die ik bij beurten, nu het eene dan het andere in de hand nam, ik zoude nemen. »Kom gaauw wat." »Nu ja, het is nog tijds genoeg, om naar de spookkamer te gaan." Eindelijk, ik nam er een uit. Karel en herman hadden nu vergenoegde, rudolf en ik sombere gezigten. »Allons! doe uw papier toch open!" — »Nu ja, wacht wat." — Ik deed het, en...... het was niets meer of niets minder dan het noodlottige No. 1!

Rudolf. Kom, onze ongelukkige vriend moet een paar glazen meer dan wij drinken, om moed te bekomen.

Wij dronken nog een glaasje al lagchende en schertsende uit, om moed te krijgen. Aandoenlijk was het goeden nacht wenschen. Ik ging ter ruste,

mij aan de bescherming van alle spookbevrijders toevertrouwende. — Mijn flaauw brandend kaarslichtje verspreidde eene akelige schemering, die mij erger dan eene volslagen duisternis voorkwam, door het vertrek; alle voorwerpen kregen daardoor een spookachtig aanzien. Ik begon de waterkom op het wastafeltje voor een glimmend doodshoofd te houden; de handdoek voor een opgevouwen doodskleed; de pendule trok allerhande monsterachtige gezigten. Ik maakte vergelijkingen, b. v. tusschen het zilverlicht daar buiten en de bloedroode schemering in eenen grafkelder; daar buiten alles leven, en hier? — alles dood!

Tot twaalf uur telde ik den doffen klank der stadsklok, er was iets klagends in dien toon. Te midden dezer beelden deed echter de slaap mijne oogen knikken; ik sliep eindelijk in, en......... hoort!......... ontwaakte, terwijl het vriendelijk zonnelicht door de venstergordijnen straalde, zoo frisch als een hoentje! — zonder spookvisites gehad te hebben. Het is een lief, aardig en stil kamertje, zeer geschikt om aangenaam te rusten, dit is alles wat ik er van te zeggen heb.

Rudolf. Goeden morgen! wel geslapen?

Ik. Heerlijk, gij ook?

Karel. Dus hebt gij geene bezoeken gehad, geene stuipen, zenuwtrekkingen of iets van dien aard?

Ik. Niets van dien aard; 't zijn praatjes. Ik heb lekkertjes gerust.

De schalksche herman begon luidkeels te lagchen,

en bekende met te zeggen, dat zal wel zoo zijn, dat zijn verhaal een oud vertelseltje was.

Ik. Maar ziet eens, mijne vrienden! wat is het een goddelijk schoone morgen! — Ziet die ochtendnevelen zich om de toppen van het *Zevengebergte* vlechten. Reeds worden zij door het zonlicht met een' rozenkleurigen gloed geverwd, terwijl de laaggelegen voorwerpen en den stroom nog in eene blaauwachtige schaduw gedompeld liggen. — Er is geen wolkje aan den hemel. Het helder en krachtig azuur voorspelt ons een' heeten dag. Jongens! dat zal van daag door den rok dringen! Ei, zie dien man daar met zijn bootje eens tegen den snellen stroom opwerken, hij komt bijna niet voorwaarts; en echter stuift hij het water met forsche riemen voor zich heen. »Arme kerel! wat zult gij het warm hebben!"

Tegen den stroom onzer hartstogten en zinnelijke begeerten met de roeispanen der rede op te werken, zou deze arbeid niet nog oneindig moeijelijker wezen? Wij moeten immers roeijen, want leggen wij de riemen even neder om adem te scheppen, dan drijven wij weder terug.

Kellner. Als de heeren believen, de koffij is klaar.

Rudolf. Goed, vriendje! Wanneer komt de stoomboot van beneden hier aan?

Kellner. Om negen uur.

Rudolf. Wij vertrekken met de boot, hoort gij?

Kellner. Goed, heeren!

IK. KAREL, wees zoo goed, mijn kop koffij maar hier bij mij aan het venster te geven. Geef mij met een mijn schetsboekje en potlood. — »Wat wilt ge dan doen?" — Mij slechts eene herinnering aan dat schoone tafereel daar buiten schetsen." Ik was ter naauwernood aan het werk, of de zucht tot navolging ontwaakte bij de anderen. Met de boterham in de handen zocht men zijn schetsboekje op, en nu ging het aan een geschraap en geschetst, alsof het eene aanneming of bestelling van Rijnschetsen gold. »Het voorwerp onzer aandacht," was de aanmerking van HERMAN, »is belangrijker door deszelfs schoonen toon, dan door de teekening." Gij hebt gelijk, mijn vriend. — »Het is al zeer eenvoudig," vervolgde hij, »want nu ik het op het papier heb, vind ik het schetsje al heel min; en echter heeft dit gezigt toch iets aanlokkelijks, iets dat ons kan doen besluiten de teekenpen in de hand te nemen."

IK. Ik mag toch niet denken, dat gij alleen teekent, omdat ik het doe? Dat zou even zoo zot wezen, alsof gij mij in alles als eene schaduw wildet volgen. Raadpleeg anderen, maar volg uw eigen gevoel.

Indien gij, vriend HERMAN! uwe omtrekken of lijnen naauwkeurig naar de natuur gevolgd had, uwe schets zoude u beter bevallen; indien gij niet uit zucht tot bloote navolging hebt geteekend, moet er ontwijfelbaar in het voor ons liggend landschap toch iets, het een of ander voorwerp bestaan, wat

u aanporde tot teekenen, want alles is wel natuurlijk wat gij daar ziet, maar alles is niet mooi. Het hoofdvoorwerp is hier het *Zevengebergte;* door deszelfs grootsche en bevallige gedaante geeft het luister aan 't overige landschap in den stroom. Neem dit gebergte weg, en uw landschap zegt niets. Immers, de fraaije lijnen van het gebergte hebt gij nu verwaarloosd, en het overige is voor de teekenpen te onbeduidend. Dewijl gij dus dat gedeelte uwer schets, hetwelk haar waarde moest geven, niet ten naauwkeurigste hebt nagegaan, zult gij er volstrekt niets anders aan hebben, dan de onnoozele herinnering, dat gij dit in 1840 te *Bonn* hebt geteekend."

»Mijneheeren!" riep de knecht met eene kracht van stem, alsof hij tegen dooven sprak, »de stoomboot is in 't gezigt!" — Braaf, JAN, haal spoedig onze zaken maar onder. — »Zeer wel, heeren." — Spoedig was alles in orde, en stonden wij op de kade het oogenblik van scheepgaan af te wachten. — Gelijk eene getergde zwaan hare breede borst zet tegen den sneldrijvenden stroom, met ingespannen krachten het bruischend nat in schuimende golven van zich terugstoot, en met uitgestrekten hals en half uitgespreide vleugelen trotsch en blazend op den vijand toeschiet, zoo naderde het stoomschip de kaaijen van *Bonn;* de drijvende vulkaan liet zich gedwee aan den wal kluisteren. — Men is veelal geneigd, als men iets bijzonders hoort of ziet, tot vergelijkingen, niet

zelden zijn zij onjuist, of vallen in het zotte. Zoo kan ik nimmer een gek idee van mij afwerpen, bij het hooren van het geraas, hetwelk de losgelaten stoom eener aan wal liggende boot in mij brengt, het idee van eene reusachtige theevisite, waarvan de razende theewaterketel mij den maatstaf levert, om daarmede den theepot, de melkkan, koppen en schotels en de monstreuse theegasten af te meten.

»Vier plaatsen, groote kajuit tot *Remagen!*" — »Als het u belieft, mijneheeren," en dadelijk sneed de man ons vier bewijzen van inschrijving in zijn grootboek. Er werd in zoo verre van de groote kajuit gebruik gemaakt, als zij ons haar dek aanbood tot eene aangename zitplaats in de morgenlucht, want ik beschouw het als eene misdaad, bij schoon weder, rondom de heerlijkste natuurtafereelen, het dek, ook slechts vijf minuten, zonder noodzakelijkheid te verlaten.

De boot, even alsof zij zich verontwaardigd gevoelde ook slechts een oogenblik aan den wal gekluisterd te zijn geweest, stampte en dampte vol drift, draaide zich trotsch maar langzaam om, en wendde naar de stad haren achtersteven.

Van den *Rijn* beschouwd, heeft *Bonn*, wegens vele aangename buitenplaatsen, meestal aan de rivier grenzende en aan den straatweg naar *Coblenz*, nog al een vriendelijk aanzien. De stad is, zoo als vele aan dezen stroom liggende steden, van Romeinschen oorsprong; telt 12000 inwoners (buiten de studenten en het garnizoen, welk laatste

uit een regiment lanciers bestaat), heeft eenige fraaije pleinen, schoone gebouwen en wandelplaatsen, vele kerken, waarvan de Munsterkerk als de voornaamste moet beschouwd worden; op de plek, waar deze staat, stond vroeger eene kapel, in het jaar 316 door keizerin HELENA gesticht.

Alhoewel het personeel op onze boot nog al talrijk was, kwam zij echter, wat de drukte betreft, in geene vergelijking met die, waarmede wij den dag te voren gevaren hadden. Er was goed gezelschap, — en ruimte genoeg om niet gedwongen te zijn, den geheelen tijd in een' hoek te moeten blijven zitten.

Ik stopte mijn pijpje en vleide mij op eene plaats neder, zoodanig, dat ik altijd, zooveel de krommingen des *Rijns* dit konden toelaten, het *Zevengebergte* voor mij had. Daar ik met de Rijnoevers slechts tot *Coblenz* bekend ben, kan ik dus geene vergelijkingen of beoordeelingen ten dezen opzigte maken, daar dit gebergte met den voorspringenden *Drachenfels* stellig de belangrijkste partij is, die men op dezen stroom, van *Keulen* tot aan *Coblenz*, ontwaart.

Het *Zevengebergte* is, als men den stroom opvaart, niet alleen het eerste, maar ook het hoogste gebergte aan den geheelen *Rijn*. Deszelfs hoogste punt is de 1896 voet hooge *Leeuwenberg*, met de overblijfselen van een kasteel, *Leeuwenburg* genaamd; dan volgt de *Hemmerich*, 1827 voet hoog, vervolgens de 1482 voet hooge *Wolkenberg*, on-

middellijk zich achter den *Drachenfels* verheffende met eene breede kruin, op welke aan twee zijden veel steen gebroken wordt. Inderdaad, deze op zich zelve reeds zware arbeid moet hier, wat het vervoer der steenen naar beneden betreft, met veel moeite vergezeld gaan. — Van deze hoogten is het panorama, zoo als men wel kan denken, zeer uitgestrekt. Behalve de zoo evengenoemden, en de *Drachenfels*, die nu zal volgen, zijn hier nog meer belangrijke hoogten; zij zouden allen, in zeer vroege tijden, met trotsche burgten voorzien zijn geweest; — het werk der natuur bestaat nog, doch dat der menschen is reeds lang verdwenen.

De *Drachenfels*, met eene ruïne van gelijken naam, is van allen de steilste berg, en grenst onmiddellijk aan den *Rijn*. Aan eene grot of hol, wier opening in het midden van dat gedeelte des bergs is, hetwelk zich naar den *Rijn* toekeert, en dat weleer door een afzigtelijk monster, een' draak, bewoond werd, zou deze berg zijnen naam ontleend hebben. Het monster werd, volgens het verhaal, door den ridder SIEGFRIED gedood. Maar belangrijker dan het vertelsel, komt mij de berg zelf voor. Welke schilderachtige rotspartijen! wat eene verscheidenheid en harmonie van kleuren en struikgewassen, mos, heidegrond, grasbloemen en graauwe steenmassa's! Hoe veel bevalligheid is hier in het gelaat der natuur, terwijl het benedenste terras of de voet van dezen piramidaalvormigen berg u aanlacht, in het bekoorlijk gewaad van welig bloei-

jende wijnakkers, korenvelden en andere bouwlanden. Als soms uwe voeten eens hier den Rijnoever drukken, verzuim dan niet dezen berg te beklimmen. Op zijne kruin vindt gij eene ruime belooning voor uwe moeite. Van den top dezer geduchte steenmassa, die zich boven alle andere aan den stroom grenzende bergen verheft, als een dreigende reus, geniet men een uitzigt, door deszelfs schoonheid boven alle beschrijving verheven. Het streven naar volmaaktheid in de kunst moet den kunstenaar steeds een edele pligt zijn — maar hier! — hier gevoelt hij, meer dan op eenige andere plek, te levendig zijn onvermogen, om ooit dat doel te zullen bereiken. — Hier schijnt het dwaasheid de natuur te willen volgen, want het is onmogelijk. Welk penseel zoude wel in staat zijn, slechts ten halve het tafereel, dat zich hier voordoet, in al deszelfs grootheid, rijkdom en verscheidenheid van schoonheden te kunnen volgen! — Laat af, schilder! vergenoeg u met den indruk, dien het op uwe ziel maakt; tracht, zoo gij kunt, dezen rein te bewaren, het zal u leeren scheppen. Eindelijk, hier wordt de blik een bergachtig landschap met eenen statigen stroom, die in honderd bogten door hetzelve heenkronkelt, aangeboden, en dit alles doet gewaarwordingen in de ziel ontstaan, waarbij de mensch, in weemoedige stemming, zich toch zoo wel gevoelt. Gij denkt u niet meer op den aardbol te staan, die hier een zijner rijkste en schoonste landschappen ten toon spreidt. De wereld

met haar gedruisch, met hare voorthollende driften, begeerten en daaruit voortvloeijende handelingen en bewegingen, ligt twaalf honderd voeten onder u. Hier wordt het hart niet door dezelve overweldigd, maar gevoelt de grootheid en liefde van het Opperwezen, en de kleinheid en ondankbaarheid van den mensch meer dan anders.

Behalve de ruïne en een gedenkteeken voor mannen, die den heldendood voor hun Vaderland stierven, is op deze hoogte van 1200 voeten eene goede herberg.

Ik heb dikwijls den *Drachenfels* bezocht. Somtijds als ik daar was, verplaatste ik mijnen geest wel eens in de tijden der duisternis, toen het licht der Christelijke leer nog slechts flaauwe stralen over de bewoners dezer streken wierp. Kinderlijk vroom verhaalt eene legende het volgende.

»Geef mij den band, THUSNELDE! weldra werpt de zon hare stralen over onze bergen, en de tijd om te offeren is daar," sprak een man met zilverwitte haren en langen grijzen baard. Zijn kleed was lang en wit; duistere ernst had zijn hoog voorhoofd geplooid, zijn mond sprak weinig, en dit weinige kon allen doen sidderen. THUSNELDE gaf haren vader den band. De grijsaard bond denzelven om zijn hoofd, verliet zijne woning, en beklom den naastbijgelegen berg. Toen hij op den top verscheen, waren daar reeds een aantal mannen verzameld; zij droegen beerenvellen over de breede schouders, hunne kleederen waren uit hui-

den van wilde zwijnen en andere dieren des wouds gemaakt; heerbijlen, lansen, groote koperen zwaarden, en houten met huiden overdekte schilden waren hunne wapenen.

Eerbiedig en zwijgend bogen zij zich voor den grijsaard, voor den opperpriester (want dat was hij), toen hij in hun midden trad. »Verzameld zijt gijlieden tot den strijd, sprak hij, gaat henen, overwint! maakt buit en gevangenen tot een offer aan onzen God. — Welaan! brengt ons het laatste, opdat wij offeren!" Hij wenkte, de kring opende zich, en drie mannen, met de handen op den rug gebonden, door eenige priesters geleid, werden in het midden voor den oude gebragt; hun werd bevolen neder te knielen, en na eenige korte ceremoniën werden deze ongelukkigen door den opperpriester gewijd tot een zoenoffer aan den afgod. Doch de oudste hunner verhief zijne stem en sprak: »Wij zijn krijgslieden, in eerlijken strijd in uwe handen gekomen; dat gij ons uwen God offert, is regt, want ook wij slagten onze gevangenen ter eere des grooten Wodans, doch laten uwe priesters met het offermes onze borsten doorstooten, maar ons niet levend van de rots doen werpen, dat ons gebeente verbrijzelt en wij tot een aas der vogelen worden, alzoo willen het onze zeden." Maar de oude sprak: »Nimmer zal onzen God een bloedig offer gebragt worden; levend verlangt hij de gevangenen, want warm bloed is hem welgevallig". Daarop wenkte hij, allen traden eerbiedig, maar huiverend

térug. De gevangenen, die stilzwijgend en onverschrokken den vreeselijken dood te gemoet gingen, werden tot op den uitersten bergrand, waaronder zich het hol van den god bevond, gevoerd. Met langzamen tred naderde de opperpriester de noodlottige plek, waarop deze ongelukkigen stonden, en riep met eene forsche stem: »O god! kom uit uw hol, ontvang het offer, dat wij u hier brengen, zegent de wapenen onzer mannen, want zij gaan ten strijde tegen de Christenen, die aan gene zijde van den stroom wonen." Er liet zich een gedruisch in de grot hooren, en weldra kwam de kop van een' verschrikkelijken draak te voorschijn. Zijn muil was grooter en afschuwelijker dan die van den grootsten krokodil. Siddering beving allen, toen hij denzelven opensperde, eene driedubbelde rij van scherpgepunte tanden liet zien, en de tweepuntige tong in het rond schuifelde. Een dikke zwavelachtige walm, met roode en blaauwe vuurvonken doormengd, steeg op uit de diepte van zijnen muil, en maakte de anders frissche berglucht bedwelmend, terwijl de kleine groene oogen, op het aas gerigt, en van verlangen bijna hunne kassen uitpuilende, een vuurgloed straalde, die al de wreedheid van dit monster te kennen gaf. — Het eerste offer werd naar beneden gestooten, de draak ving het, zoodat men het gekraak der beenderen boven kon hooren. Hij verdween er mede. Intusschen prevelden de priesters eenige gebeden. Weldra zag men den vreeselijke weder verschijnen; om den

muil en tusschen de tanden was alles bloed. Het tweede, en weinig tijds daarna het derde of laatste offer werd naar beneden gesmeten, verslonden, en de draak verdween. — Als nu de offerhande volbragt was, togen de priesters den berg af, en het krijgsvolk voer met schuiten naar de overzijde des *Rijns*.

Het gebergte des *Rijns* weergalmde van het woeste krijgsgeschreeuw en den klank der wapenen; lang bleef het gevecht onbeslist, want aan beide zijden werd met woeste dapperheid gestreden.

Eindelijk staken vele met krijgsvolk, gevangenen en buit zwaar beladene vaartuigen *den Rijn* over naar het *Zevengebergte*. Het gevecht had zich ten voordeele der heidenen beslist. Onder de gevangen Christenen bevond zich eene schoone maagd, met nog schooner deugden. Den Heidenschen veldheeren, RINBOD en den woesten HORSRIK, bleef de schoonheid van dit meisje niet onopgemerkt. Beiden gevoelden reeds voor haar de hevigste liefde in hunne harten ontgloeijen. In den dollen HORSRIK brandde dit vuur met al den gloed zijner woestheid eigen. RINBOD, ofschoon ook heiden, was zacht en braaf, dus zijne drift meer gematigd en edel.

Het meisje werd in het huis des opperpriesters bewaard, en leerde daar THUSNELDE kennen, van wie zij de vreeselijke tijding vernam, dat haar na drie dagen de afschuwelijke offerdood wachtte. HILDEGUND (dit was haar naam) hoorde deze tijding met kalmte aan, want zij vertrouwde op

een' God, die waarlijk God is, en degenen, die hem liefhebben, nimmer in den bangen nood zal verlaten. THUSNELDE, welkė reeds hare vriendin was geworden, was verbaasd over haren moed en standvastigheid.

Vergeefs waren alle pogingen, door beide veldheeren op het gevoel des opperpriesters aangewend, om de maagd, die beiden echter voor zich geheel alleen begeerden, van het vreeselijk lot, dat haar wachtte, te ontheffen. Vergeefs was de vermeende aanspraak op het meisje door RINBOD. Hij beweerde: HILDEGUND kwam hem retgmatig toe, omdat zij door hem alleen was buit gemaakt, en hij om haar van het gedeelte der overige buit, dat hem volgens regt toekwam, afstand had gedaan. Vergeefs waren de minder bezadigde woorden, ja, bedreigingen van den ruwen HORSRIK. Vergeefs de pogingen, aangewend, om het meisje in het nachtelijk uur uit het huis van haren vromen moordenaar in stilte te doen vlugten; deze poging mislukte; ja, vergeefs werd de grond door bloed geweekt, trilde de doodsgil van HORSRIK, om haar door RINBOD in een tweegevecht verslagen, door de lucht! Eindelijk vergeefs waren de medelijdende tranen van THUSNELDE, hare beden om verzachting van het lot der ongelukkige, waarvoor zij reeds de warmste vriendschap gevoelde, uitgestort. — In het ongevoelig hart des opperpriesters, dat slechts de ijzeren pligten van zijn beulengeloof kende, drong dat alles niet door; hij kan de vreeselijke

gelofte, om de maagd na drie dagen zijnen drakengod te offeren, niet verbreken.

Daar het licht der Christelijke leer aan gene zijde des *Rijns* reeds helder scheen, was het natuurlijk dat van dien glans, op de naastbij gelegen landen en bergen aan deze zijde, hier en daar een lichtstraal, al was ze dan ook niets meer dan de eerste schemering des dageraads, moest doorbreken. Er waren reeds velen onder de heidenen, die in stilte deze leer waren toegedaan, zelfs zoodanig, dat slechts een opstand, of een ander buitengewoon verschijnsel onder het volk, als eene voldoende gelegenheid kon geacht worden, om openlijk voor de nieuwe leer uit te komen. Tot deze lieden behoorde ook RINBOD, ja, zelfs de dochter des opperpriesters had reeds lang het drakengeloof gruwelijk gevonden, hare zachte en edele ziel stemde niet met de wreedheden harer godsdienst overeen.

»O, HILDEGUND! leer mij dien God kennen, die gij zegt, dat alles, alles heeft geschapen, die alles, alles, regeert, en die u, mijne dierbare! wat ik met verbazing in u bemerk, zoo gelaten, met zoo veel kalmte en standvastigheid den vreeselijken dood, die u, helaas! wacht, doet te gemoet gaan. Onze God regeert over onze bergen; de Katten en Cheruskers offeren paarden aan de Zon, en Wodan wordt door de Vriezen geëerd en bloedige offers worden hem toegebragt. Leer mij, mijne lieve vriendin! o leer mij verder dat Wezen, dat louter liefde is, die, zoo als gij mij zegt, zijnen Zoon tot de

menschen heeft gezonden, opdat zij door zijnen kruisdood van hunne zonden zouden gereinigd worden, en eene eeuwige zaligheid genieten, nog veel heerlijker als in de Walhalla, ja, HILDEGUND! leer mij dat almagtig Wezen kennen, dat geen begin heeft en geen einde zal hebben; dat alles weet, wat is en nog geschieden zal; dat weet wat ik denk en wat ik nog zal denken; dat alle menschen liefheeft; o HILDEGUND! HILDEGUND! leer mij uwen God kennen! — Onze God hoort niet naar mijn bidden, heeft geen mensch lief, en eet de mannen en vrouwen, die onze helden uit de volken aan gene zijde van den stroom hier henen brengen. Och, HILDEGUND! onze God is een afzigtelijk monster, ik kan hem onmogelijk liefhebben." Dit waren de woorden van THUSNELDE, toen HILDEGUND het hart harer vriendin ten eenemale van haren wreeden God had afkeerig gemaakt, en het bereid vond de ware leer aan te nemen.

»Ja, THUSNELDE! gij zult den eenigen waren God leeren kennen; gij zult zijne goedheid en zijne magt ondervinden; door het geloof aan CHRISTUS zult gij zoo als ik gesterkt worden om te kunnen sterven! — Zie hier, THUSNELDE! dit kruis, het eenige, dat uw volk mij niet heeft ontnomen, dit kruis is een afbeeldsel van het Romeinsche kruishout, waaraan Gods Zoon, om de menschen zalig te maken, den marteldood is gestorven. Ja, THUSNELDE! zoo lief heeft God de wereld gehad, dat hij haar zijnen Zoon heeft gegeven! Zoo dikwijls ik dit kruis

aanzie, denk ik aan de liefde Gods, en het is de kracht dezer innige overtuiging, die mij sterkt om den marteldood, die mij na eenige oogenblikken wacht, met gelatenheid te gemoet te gaan!"

De dag, het vreesselijk uur was dáár; de draak verlangde naar het offer. De priesterschaar was met het volk, als naar gewoonte, op den top des bergs verzameld; de maagd wordt als offer gewijd; RINBOD verscheen; 'deed nog eene laatste poging op het hart des opperpriesters. Vergeefs! »Zij moet dus sterven!" sprak hij, en droeve tranen vielen uit de mannelijke oogen over wangen en baard. »O priester! vergun mij dan slechts ééne bede! laat het meisje niet, zoo als onze gewoonte is, van den top des bergs werpen, maar met eene lijn zachtkens naar beneden zakken, tot op die plaats, vlak tegenover het hol van onzen God." Dit verzoek werd door de menigte des volks ondersteund, want de meesten dezer barbaren waren bewogen met het lot der ongelukkige schoone. RINBOD echter dacht er nog iets anders bij. Even als de ongelukkige, die in de golven met den dood worstelt, zich nog aan een stroohalmpje tracht vast te houden, zoo dacht hij: »misschien zal de draak, zijn offer op zulk eene ongewone wijze naderen ziende, haar niet aanraken." — »Welaan! sprak de opperpriester, gij, RINBOD! de dapperste onzer dapperen! gij hebt om dat meisje uw regtmatig deel aan den buit afgestaan; uwe goed-

heid en groote dapperheid geeft u regt om alzoo te mogen spreken, uwe bede zij u vergund!" —

Het ongelukkige meisje liet zich met de standvastigheid eener Christinne, tot verbazing van allen, aan het touw binden. Terwijl dit werd gedaan, had er een gemompel van ontevredenheid onder het volk plaats: nog nimmer had een offer zoo veel medelijden verwekt. — »Welaan!" sprak de opperpriester, merkende dat er ontevredenheid was, waaraan zeker RINROD en zelfs THUSNELDE het hunne hadden toegebragt, »welaan! wij zullen zien, welke God magtiger is, die der Christenen of de onze. — Kom, magtige God! uit uw hol! neem het offer, en geef, dat wij weten mogen, dat gij een sterke God zijt!" Zoo sprak het hoofd der priesterschaar, terwijl de anderen gebeden prevelden, en het meisje naar beneden werd gelaten tot op de plaats tegenover den draak.

Het duurde lang, eer de draak zich liet zien; het was alsof het monster vreesde uit zijn' schuilhoek te komen. Intusschen zat HILDEGUND tot God te bidden.

Al het volk tuurde in vreesachtige verwachting op de plek, waar zij zat; het scheen een voorgevoel te hebben, dat er iets buitengewoons zoude geschieden. Eindelijk ziet de draak zijn offer, en wentelt langzaam en vreesachtig, zoo als men nog nimmer aan hem had ontdekt, zijn monsterachtig ligchaam uit het hol. Nimmer was hij zoo vreesselijk, zoo afschuwelijk, als nu; men had hem nooit

geheel gezien. — Nu kronkelde het slangenligchaam zich in honderd bogten, en was voor ieder zigtbaar. Alles beefde! — Langzaam, maar met opengesperden muil, kruipt hij tot kort voor het meisje; maar op het oogenblik, dat hij den sprong naar slangenaard op hetzelve wil doen, hield het meisje, met uitgestrekte armen, den draak het heilige kruis tegen, en gilde: »Almagtige Vader! om de liefde uwes Zoons, sta mij bij!" — En het monster trok met zijnen staart, dat er de berg van scheen te dreunen, wentelde zich zoo lang in krampachtige bogten met eene stuiptrekkende woede over den grond, totdat het geheel bedwelmd, blind en zich zelven worgende, met een verschrikkelijk geraas in den afgrond stortte, latende op iedere rotspunt, waarop hetzelve gestooten had, zwart, geronnen bloed achter, en ziedaar, de wreede afgod lag nu geheel verpletterd in de diepte. — Priesters en volk stonden daar als versteend, maar HILDEGUND loofde en dankte God! —

Weldra omhelsde een groot gedeelte des volks de godsdienst der Christenen; THUSNELDE en RINBOD waren de eersten, die zich lieten doopen. HILDEGUND schonk haar hart aan den edelen RINBOD; zij bouwden op de kruin des bergs een huis, en werden de stamouders van een edel geslacht, dat nog vele jaren daarna heeft gebloeid. De berg, waarop de draak den dood vond, wordt tot op den huidigen dag de *Drachenfels* genoemd.

Wij zullen den *Drachenfels* nu maar vaarwel zeggen, weldra vinden wij andere voorwerpen, en die zullen toch ook voor een oogenblik onze aandacht tot zich kunnen trekken. Hier is het land der legenden. Er is aan dezen stroom geen berg, rots, kasteel noch ruïne, die niet zijne eigene wonderbare geschiedenis, zijnen kwel-, berg- of burggeest heeft gehad, ja, misschien nog heeft. Althans dit is zeker: het spook, dat de meeste menschen, van den onnoozelsten tot den wijsten, het meeste plaagde en nog gedurig fopt, bestaat nog! Ook zou men niet gaarne zien, dat het voor altijd, zooals de meesten zijner collega's aan den *Rijn* reeds lang gedaan hebben, verdween; want, ofschoon men de trouweloosheid van dien valschen vriend wel eens ondervonden heeft, juicht men toch dagelijks: leve de Rijnwijn!

Den *Godesberg* met zijne burgruïne, wier hooge en dunne toren, op eenen afstand gezien, veel van eenen Hollandschen steenen windmolen (*) zonder kap en gaanderij heeft, zijn wij, zonder het te weten, voorbijgegaan.

Het uitzigt van de ruïne op het *Zevengebergte* is zeer schilderachtig, doch laten wij niet omkijken, maar onzen weg vervolgen.

Ledig zitten, kan ik niet. Ik schetste, en ook mijne vrienden, voor zoo veel de vaart der boot

(*) Men ziet deze spitse en hooggebouwde molens bij *Rotterdam*, *Schiedam* en elders.

dit toeliet, want daar de voorwerpen, als het ware, voorbij snellen, zijn ze elk oogenblik van gedaante veranderd; wij maakten, zoo vlug als wij konden, eenige luchtige omtrekken der fraaiste rotspartijen van den *Drachenfels*, enz. In mijne nabijheid zat eene dame, die hetzelfde deed; zij was al weder éene Engelsche; of ik alléén dat immer heb moeten opmerken, weet ik en geloof ik niet. Dikwijls was ik op de stoomboot, en in gezelschap met meisjes of vrouwen, die, als er wat moois te zien was, zich onledig hielden met teekenen, en allen waren zij vreemden. Misschien is het alleen toeval, dat ik nimmer eene landgenoot met dezen aangenamen arbeid bezig vond. — Met betrekking tot de schilderkunst zijn wij Nederlanders bekend als strenge navolgers van de natuur; dien naam hebben wij aan onze aanhoudende opmerkzaamheid, die wij dezelve wijden, te danken. Er zijn zoo vele Hollandsche meisjes, die hebben leeren teekenen, en het behoort thans tot eene beschaafde opvoeding. — Waarom leerden zij dan toch de beginselen der teekenkunst, als men bij de gelegenheden, die zich zoo dikwijls voordoen, er geen gebruik van maakt? — Ik geloof, dat het doel der teekenkunst, als zij tot eene beschaafde opvoeding behulpzaam wordt gemaakt, moet zijn: den smaak voor het schoone meer en meer te ontwikkelen, te verfijnen, om daardoor in staat gesteld te worden, met een juist oog en goed oordeel de schoone natuur, de din-

gen, die om ons zijn, te zien, te kennen, en er over te oordeelen. — En, helaas! men duide het mij niet ten kwade, welke eene onverschilligheid heerscht er bij velen! en zoo zij al niet geheel ongevoelig zijn, welk eene armoedige oordeelvelling over de schoonheden der natuur ontglipt niet menigmaal den mond eener welopgevoede schoone! — Doch niet alleen het teedere geslacht, maar ook zij, die als jongelingen op eene school niet alleen, maar in gevorderden leeftijd soms jaren achtereen eenen meester ten hunnen huize namen en de teekenkunst leerden, geven maar al te dikwijls de duidelijkste bewijzen, dat de schilderkunst meer gevoeld dan geleerd kan worden. — »Wat komt die rots natuurlijk vooruit!" zeide een man, die in zijne jeugd teekenen had geleerd, toen hij voor eene schilderij stond, waarop in het geheel geene rots of iets dergelijks zigtbaar was. Ik boog mij, en mompelde zoo iets, dat ik zelf niet regt verstond. Het was zoo wat tusschen lagchen en boos worden, en ik waagde het te vragen: »Welke rots, mijnheer?" »Wel, daar in dien hoek," en hij wees..... op eene ineengevlochten beuken heining.

Het onderwijs in de teekenkunst is dikwijls gebrekkig, vaak ook van te korten duur, om datgene voort te brengen, wat het moest doen. »Dat zal wel zoo zijn," zou HERMAN zeggen. Zoo gij geen' lust voor het teekenen gevoelt, teeken dan niet, en besteed die uren aan andere nuttige bezigheden. Is de teekenkunst u ernst, ontziet,

wanneer gij op uw landgoed of elders de gelegenheid hebt om de schoonheden der natuur op te merken, den vinger niet, uit vrees voor het zwart van inkt, potlood of krijtpen, maar teeken; schaam u niet voor anderen, dat gij een schetsboekje uit het korfje of den reiszak voor den dag haalt; zij, die het zouden durven wagen, u daarom uit te lagchen, zijn, daar kunt gij veilig op staat maken, onverstandige lieden. De mensch van goeden smaak zal u in stilte prijzen. Teeken, en gij zult bij het aangenaam tijdverdrijf uw gevoel veredelen.

Vervolgen wij nu weder ons reistogtje. Even voorbij den *Drachenfels* ligt in het midden des *Rijns* een eiland; het levert den vreemdeling, die dezen stroom op- en afvaart, een aangenaam uitstapje. Tegenover dat eilandje, op den linker Rijnoever, verheft zich een zeer steile en hooge berg; eenig muurwerk, waarvan nog een brok, in de gedaante van eenen boog, voor twee jaren zich verhief, bewijst het vroeger bestaan van eenen burg op deze hoogte; thans is men bezig, om dien boog, voor eenigen tijd ingestort, weder zijne vroegere bouwvallige gedaante te hergeven. Waarom men gedenkteekenen en standbeelden oprigt, kan ik begrijpen, maar waarom men gebouwen, door den tijd tot ruïnen gesloopt, als zij eindelijk instorten, weder als kunstruïnen uit hun stof doet opstaan, begrijp ik maar in het geheel niet.

Het eiland wordt *Nonnenwerth* en de bergruïne *Rolandseck* genaamd. Men verhaalt er het volgende van: Duizend jaren waren verloopen, sedert RINBOD, de aanvoerder der heidenen, die naderhand Christen werd, op den *Drachenfels* zich een huis bouwde. Reeds lang had wel de tijd het eenvoudig gebouw gesloopt, doch het geslacht, welks voorvader het eenmaal bouwde, bloeide nog voort. De afstammelingen van RINBOD bouwden dan op dezelfde plaats eenen sterken en schoonen burg, wiens wachttorens van hunnen hoogen zetel trotsch in de diepte en over den stroom het landschap bespiedden.

Ridder UFFO van den *Drachenfels* leefde, na den dood zijner dierbare gade, geheel voor zijne eenige dochter, en HILDEGARD geheel voor haren vader. Hare deugd en hare teedere liefde voor hem lenigden het smartelijk gevoel, dat den ouden man om zijn verlies nog lang bijbleef; hij vond in zijne dochter voor dat leed eenige vergoeding, want zij was in alles het beeld harer moeder. HILDEGARD was schoon; hare schoonheid bleef niet lang onopgemerkt. Een zwerm van edellieden uit de nabuurschap viel aan hare voeten neder, doch zonder gevolg, want zij was nog jong, en beminde haren vader te zeer, om hem te kunnen verlaten. Onder hare aanbidders was ook een ridder, BENNO van *Rotsburg* genaamd. Deze BENNO was een van diegenen, die hunne magt, in plaats van dezelve tot hulp der verdrukten aan te wenden, misbruikten

om ongelukkigen te maken; zij, die de edele ridderpligten verwisselden voor bedrijven van eenen straatroover.

BENNO had dag noch nacht rust; het schoone beeld van HILDEGARD zweefde hem overal voor den geest, doch niet in de reine gedaante, zoo als het meisje was, want hij kende slechts dierlijken lust. Echter waagde hij het, den vader de hand zijner dochter te vragen. Maar de oude man, wel wetende met welk een' persoon hij te doen had, weigerde hem beleefd maar stellig zijn verzoek. BENNO gevoelde zich hierdoor zoo zeer beleedigd, dat hij vol spijt den burg verliet, en zwoer wraak te zullen nemen.

Het was op eenen schoonen herfstnamiddag; de zon was reeds merkelijk in het westen gedaald en verspreidde een' purperachtigen gloed over de hoogste toppen der bergen, waartegen de blaauwe, maar eenigzins violetkleurige schaduwen, een aangenaam kontrast opleverden. Het was een dier schoone oogenblikken in de natuur, die den wandelaar in den waan brengen van geheel nieuwe voorwerpen te zien, en den schilder noodzaken zijne teekenpen op te nemen, toen de torenwachter van den *Drachenburg* op den horen blies. Weldra kwam een bediende binnen, en meldde zijnen heer, dat een vreemd ridder daar buiten stond, en voor hem en zijnen schildknaap herberging verzocht.

De oude UFFO, die de gastvrijheid als een' heiligen pligt beschouwde, beval den knecht, den vreem-

deling dadelijk in te laten, en weldra stond voor hem een jong en schoon ridder. In lange, sierlijke, doch ongekunstelde lokken golfde het goudblonde haar hem over de breede schouders; op zijn hoog voorhoofd stonden moed en dapperheid te lezen, en toch straalde uit het mannelijk, groot en schoon blaauw oog vriendelijkheid en welwillendheid. Een wapenrok van eene donkere kleur, waarover hij een' ligten pantser droeg, bedekte, of liever verfraaide zijne heldhaftige houding; het hoofd was met eenen helm bedekt, die met witte en hemelsblaauwe vederen versierd was.

De jonge ridder boog zich voor HILDEGARD, wendde zich daarna tot haren vader, en sprak: »De reeds vergevorderde dag dwingt mij, op uwe gastvrijheid aanspraak te maken; heb dus de goedheid mij met mijnen schildknaap en onze vermoeide paarden te willen herbergen." — »Zijt welkom!" antwoordde de ridder, opstaande en hem de hand toereikende, »ofschoon onze burg de *Drachenburg* genoemd wordt, is echter de draak reeds honderden van jaren verdwenen, en wonen hier herbergzame menschen." Daarop wenkte hij zijne dochter, en het meisje bragt den jongman den welkomstbeker. De ridder zag haar bij deze gelegenheid in het gezigt, doch zij sloeg de oogen neder, en het was alsof zij reeds iets gevoelde, waarvan zij zichzelve geene verklaring wist te geven. Zij vond den jongman schoon, en, dat mogt zij immers wel?... Als zij nu te zamen aan den

avonddisch zaten, en de wijn onzen vermoeiden gast verkwikt en vervrolijkt had, vertelde hij, dat zijn naam ROLAND was, dat hij op reis was, om zijnen vriend, den Heer OBERBURG, die aan den *Moesel* woonde, een bezoek te geven. »Ik had heden mijne reis nog eenige uren kunnen vervolgen" ging hij voort, »en ware u zeker niet lastig gevallen met mijn verzoek, had niet een avontuur in de nabuurschap uwes burgs ons opgehouden." — »Zeg ons waarin dit bestond," verzocht vader en dochter te gelijk. — »O zeer gaarne. Toen wij ons in het digtste van het bosch bevonden, hield plotseling mijn schildknaap zijn paard in, en zeide, dat hij iets in het klimhout hoorde, dat hem niet rigtig scheen te zijn. Wij stegen af, gingen voorzigtig door de struiken en misschien een honderd schreden voortgegaan zijnde, ziet, daar vonden wij een' man aan eenen boom gebonden, met den mond toegestopt. Dadelijk ontdeden wij hem van zijne banden. De ongelukkige, zich verlost ziende, viel voor ons op de knieën; ik gebood hem op te staan en verzocht hem te zeggen, wie hij was, en wat er met hem was voorgevallen. Daarop zeide de man, dat hij koopman was en met zijne koopgoederen, welke op drie wagens geladen waren, naar *Mainz* had willen trekken, doch dat hij hier midden in het bosch door een aantal roovers was overvallen, die hem alles afgenomen, geslagen en aan den boom gebonden hadden. Hun aanvoerder was iemand,

dien hij meer gezien had, doch hij wist zijnen naam niet. De roovers konden, volgens zijne meening, nog niet verre weg zijn, daar het slechts een groot kwartier was geleden, dat men hem aanviel. Naauwelijks hadden wij dit vernomen, of wij gaven onze paarden de sporen, om deze schelmen te vervolgen. Hoewel het zeker was, dat, wegens hunne meerderheid, de strijd, als wij hen vonden, ongelijk moest zijn, achtte ik het echter van mijnen pligt, onderdrukten bij te staan en de schelmen het geroofde terug te doen geven. Weldra hadden wij de bende, die, wegens de drie buitgemaakte wagens, welke zij medevoerden, niet snel genoeg kon voortkomen, ingehaald. Ik gebood hen halt te maken, en den onregtvaardigen buit terug te geven. Zij stonden stil, maar beantwoordden mijn bevel, zoo als ik vooruit wel wist dat zij doen zouden, met velerhande spotwoorden, gevolgd door eenige op ons afgeschoten pijlen, waarvan echter geene enkele trof. Ik velde mijne lans en rende op hen los; mijn schildknaap weerde zich met leeuwenmoed en kracht, en wij hadden weldra het geluk, de achterhoede, die uit vier man bestond, verslagen te hebben, voor dat de overigen, die, wegens den smallen en diepen weg, niet spoedig genoeg konden omkeeren en voorbij de wagens komen, hunne kameraden konden ter hulpe snellen. Ook dat gedeelte volks, uit vier man bestaande, ging het niet voordeeliger; drie der deugnieten vonden den dood, twee waren zwaar

gewond, de overigen namen de vlugt, een der vlugtelingen echter werd door ons gegrepen. Ik gaf den koopman zijne wagens terug, raadde hem de voerlieden te doen omkeeren en eenen meer-veiligen weg naar *Mainz* te nemen. Van onzen gevangene vernamen wij, op de vraag: Waar toch zijn aanvoerder gedurende het gevecht was geweest? dat zijn meester, kort voor mijne aankomst, zijne lieden was vooruitgereden naar zijnen burg. — »Wat, uw meester heeft een' burg?" vroeg ik hem, »Ja, heer! mijn meester is de ridder BENNO van *Rotsburg*, en woont in het oostelijk gedeelte van dezen berg." — Hoe, dacht ik, een edelman een roover! — Wij gaven onzen gevangene, toen wij genoeg uit hem hadden vernomen, en hij eenigen tijd had medegeloopen, zijne vrijheid. Ziedaar, ridder UFFO! mijn avontuur."

Bij het noemen van den naam BENNO verbleekte HILDEGARD en haar vader fronste het voorhoofd. De daad van onzen jongen ridder beviel den ouden man. HILDEGARD had niet alleen met deelneming geluisterd, maar het open gelaat des jeugdigen ridders was haar, onder het verhaal, nog veel schooner voorgekomen, daar zij hem nu van tijd tot tijd had durven aanzien, omdat hij zich het meest tot den ouden ridder wendde. ROLAND verlangde naar rust, wenschte zijnen gastheer en HILDEGARD goeden-nacht, en liet zich naar de voor hem bestemde kamer brengen.

De morgenzon wierp hare alles bezielende stra-

len over de meeste bergkruinen en hooggelegene akkers, de stroom, vlekken en dorpen en al wat in de diepte lag, baadde zich nog ten deele, vooral waar de ligging eene breede schaduwzijde vormde, in een bad van koele morgendampen, die, van den *Drachenburg* gezien, zich als een wit floers vertoonden, hetwelk op den *Rijn* lag uitgespreid, waaruit hier en daàr zich een torenspitsje verhief. Alle hooggelegene burgten schitterden reeds in den morgengloed, en zouden op dat tijdstip ook den eenvoudigen mensch van die tijden hebben doen gelooven, dat de zon, even als hij, verpligt was, de magtigen dezer aarde het eerst hare gunst te moeten brengen. — Het zonlicht straalde ook reeds lang door de vensters van de zaal, waarin ridder UFFO en zijne beminnelijke dochter op de komst van ROLAND zaten te wachten. Eindelijk werd de deur geopend, en, niet ROLAND, maar zijn knaap vertoonde zich, het berigt gevende, dat het zijn' heer onmogelijk was, het bed te kunnen verlaten, daar hij in het gevecht van gisteren niet alleen eene wonde had bekomen, maar bij die gelegenheid eene vroegere was opengegaan, zoodat zijn heer om verschooning verzocht, daar hij den ridder en zijne dochter welligt eenige dagen tot last zou zijn. — Dit lijden van ROLAND was UFFO zeer smartelijk, maar zijne dochter zeker nog veel meer. Dadelijk beval hij haar, de noodige zalven te bereiden tot genezing. In die tijden was de

heelkunde aan de vrouwen meer eigen dan tegenwoordig. Zij voldeed met de grootste getrouwheid aan het bevel en volgde haren vader naar de kamer van den gewonde.

»Vergeef het mij, edele Heer! die mij met vaderlijke goedheid behandelt," sprak ROLAND, terwijl het hem zoo wel aan het harte was, dat de teedere en zachte hand van HILDEGARD zijne wonden verbond, »vergeef het mij, dat ik u heden vele moeiten veroorzaak, want een zieke, vreemde gast is geen aangenaam gezelschap, dat weet ik, maar ik gevoel mij te zwak, om het bed te kunnen verlaten."

»Laat, ROLAND! dergelijke betuigingen; ik en mijne dochter," sprak de oude, »danken God, die ons met de middelen zegent, om onze medemenschen in den nood te helpen. Wat wij aan u doen, is niets meer dan onze pligt, en zoo wij al eene belooning hiervoor durfden wenschen, dan zou deze uwe spoedige herstelling zijn."

Van dit oogenblik af, tot dat ROLAND geheel hersteld was, deden vader en dochter al het mogelijke, om den kranken ridder, door velerlei afwisselingen, den tijd, die zeker hem vervelend zou geworden zijn, op eene aangename wijze te doen doorbrengen, zelfs zoodanig, dat ROLAND zich bijna over zijne bekomen wonden verheugde, want zonder dezelve zou hij zeker den volgenden dag, na zijne komst, vertrokken zijn en geene gelegenheid hebben gehad, om HILDEGARDS schoonheid en hare edele ziel te leeren kennen.

De wonden van ROLAND waren niet gevaarlijk en dus spoedig geheeld; hij kon nu van zijnen vriendelijken gastheer afscheid nemen; dan de band der vriendschap, tusschen hen hoe langer hoe vaster geknoopt, liet dit niet toe, zonder den schijn te geven van ondankbaar te zijn. Doch dit was het niet alleen, eene andere, veel dieper wonde had de pijl van den schalkschen liefdegod in het harte gegeven, en deze maakte zijn vertrek bijna onmogelijk.

Achter het aan den westelijken hemel drijvende wolkgevaarte, welks bovenste en onderste omtrek als met goud omzoomd was, brak een gloed door, die het verwijderde verschiet in het volle zonlicht deed glanzen, terwijl de nabijgelegen bergen in een' donkeren paarsachtigen tint, en de voorgrond in eene koele maar heldere schaduw zich bevond. Dit schilderachtig effect duurde niet lang; weldra had de zoele westewind deze wolkenmassa in duizend kleine rozenkleurige wolkjes uiteengedreven; de zon liet zich nu nog eens, voordat zij achter het verschiet, dat zoo even door haar verlicht werd, zoude zinken, in vollen glans zien, en bestraalde ook nu eenen hooggelegen burgtuin, waarin twee menschen, wandelende, in kinderlijke onschuld de gevoelens hunner zielen elkanderen mededeelden: het waren ROLAND en HILDEGARD.

»O zie," sprak de ridder, nadat zij beiden eene geruime poos in eene soort van zachten weemoed zwijgend naast elkander gezeten hadden, »zie,

HILDEGARD, hoe schoon, na haren volbragten dagelijkschen loop, de zon ondergaat. Natuur viert het scheiden harer moeder. Bemerkt gij hoe de zachte avondkoelte de balsemgeuren der bloemen ons toevoert? De mensch," vervolgde hij na een oogenblik zwijgens, »sluit zich in zulke oogenblikken inniger aan den mensch aan, het is mij, HILDEGARD, als zoude ik nimmer van u scheiden." — »Scheiden, ridder? ach, neen! dat zou niet edel van u gehandeld zijn." — »Zoudt ge mij dan altijd bij u willen zien?" vroeg ROLAND. — »Ja, ik zoude zeer bedroefd zijn, wanneer gij ons verliet." Beiden zwegen eene poos, toen vatte de ridder hare hand en zeide: »Wanneer ik u, om mij nimmer van u te scheiden, bad, mijne huisvrouw te worden, in liefde en trouw mijne lot- en deelgenoot te willen zijn: zoudt gij mij willen vergezellen waarheen ik ga?".... Zachtjes trok het meisje hare hand terug, bloosde en zag op den grond. — In dat oogenblik scheen het gevoel, hetwelk vroeger een raadsel voor haar was geweest, zich op te lossen. Zij gevoelde, dat zij den jongman uit de volheid van haar hart beminde, maar kon geen antwoord geven. ROLAND sprak andermaal: »Gij zwijgt, jonkvrouw! heeft mijne taal u beleedigd? of heb ik mij bedrogen, toen ik hoopte en geloofde, gij zoudt mij kunnen beminnen, als eene getrouwe gade haren man betaamt?" HILDEGARD antwoordde met neergeslagen oogen: »Het voegt eene jonkvrouwe niet op zulke vragen te antwoorden; de vader is heer

van haar lot, uit zijne hand ontvangt zij haren echtgenoot." — »Indien uw vader, dierbaar meisje! u aan mij als huisvrouw geven wilde, zoudt gij neen zeggen?" vroeg de ridder, terwijl hij andermaal hare hand vatte. Het meisje gaf daarop geen antwoord, maar liet haar hoofd, toen ROLAND haar al nader en nader tot zich had getrokken, zonder dat zij zulks verhinderde, op de borst van den ridder zinken. In deze houding vond UFFO zijne dochter. Zij vielen beiden voor hem op de knieën. Eindelijk, het gevolg van dit alles was, dat de oude man beiden als zijne kinderen den vaderzegen gaf. — . . . .

In eene der zalen van den *Rotsburg* zat een man bij zijnen wijnbeker. De wijn scheen hem niet te smaken, want het eerste glas stond nog onaangeroerd voor hem op de zware eikenhouten tafel; hij scheen verdrietig en blikte somber voor zich heen. Het was ridder BENNO, die zich op dat oogenblik met zijn boos hart alleen bevond.

»Ik breng u een nieuws, ja, een groot nieuws, BENNO!" sprak een binnenkomende vriend, »de dochter van UFFO, welke gij zoo gaarne de uwe zoudt noemen, is.. maar......" »Weet gij niets beters, dan mij daaraan te herinneren? zwijg dan," bromde BENNO. »Nu, zijt dan toch zoo boos niet," antwoordde de andere, »de dochter van den heer van *Drachenfels*, ha, ha, ha!" — »Spreek! wat zal dan de dochter van UFFO?" — »Niets anders dan trouwen." — »Trouwen? Met wien?" — »Met den ridder ROLAND." — »Bij alle

duivels!" raasde BENNO, terwijl hij opvloog en zijnen wijn omverwierp, »met dien jongen vermetelen melkbaard, die mijne knechten sloeg en mij den buit ontnam?" — »Ja, dezelfde; hij heeft, terwijl hij op den *Drachenburg* aan zijne wonden ziek lag, de kans waargenomen en het duifje op zijn hok gelokt." De eigenaar van den *Rotsburg* antwoordde hier niet verder op, maar liep op en neder door de zaal, bij zichzelven overleggende, hoe zich aan UFFO zoowel als aan ROLAND te wreken. De smaad, hem eenmaal door den eersten aangedaan, vertoonde zich weder in de levendigste kleuren voor zijnen geest. Weldra was er een plan bij hem beraamd. ROLAND moet door list genoodzaakt worden den *Drachenfels* te verlaten, want zijne dapperheid zou een voorname hinderpaal kunnen zijn. Ware hij uit den weg geruimd, dan viel het ligt den burg te overrompelen en HILDEGARD te ontvoeren. UFFO leeft in vrede met zijne buren: zijn burg wordt daarom niet zorgvuldig bewaakt.

ROLAND had het plan gevormd, om zijnen vriend VAN OBERBURG aan den *Moesel* te gaan opzoeken; dat wist hij; nu werd er een verdichte brief van dezen vriend opgesteld, en deze moet ROLAND melden, dat zijn burg belegerd wordt, en hem ten spoedigste om zijnen bijstand verzoeken. Een bediende zal den brief brengen en er nog wat bijvoegen, en dan, als ROLAND weg is, zal men bij nacht den *Drachenfels* aanvallen. Heerlijk! Zoo moet het geschieden, — en helaas! het gebeurde ook alzoo.

Vier genotvolle dagen waren na de verlovingsplegtigheid weggesneld, toen de niets kwaads vermoedende ROLAND den verraderlijken brief ontving. Een eerlijk man valt ligt in de lagen van den booswicht, omdat schelmerij hem vreemd is. Hij geloofde den inhoud des briefs en de welbedachte leugens van den bediende, die denzelven bragt. Wel had hij voor drie dagen een' bode naar zijnen vriend afgezonden, met de uitnoodiging om op zijne bruiloft te komen, doch de knecht kon nog niet terug zijn, en dus was de zaak zeer mogelijk. Roerend was het afscheid van de lieve bruid; alle pogingen werden door haar aangewend, daar zij zich geene goede gevolgen van zijne reis kon voorspellen, om den zoo teedergeliefde terug te houden, doch ROLAND kende zijnen ridderpligt te wel; deze zou hij voor alles ter wereld niet verzuimd hebben, en echter griefde het hem zoo smartelijk, het aangebeden voorwerp zijner liefde te moeten verlaten. Menigmaal wankelde hij in zijn besluit, doch dan liet zich weêr eene stem in hem hooren: uw pligt, ROLAND, zij u heilig! gij moet gaan! — De vader troostte zijne dochter zoo veel hem mogelijk was; hij bragt haar in eene lange uitgerekte rede de ridderpligten onder het oog, en besloot met zijn geloof aan eene goede uitkomst. Het meisje antwoordde slechts door tranen.

Intusschen begreep UFFO, dat eenige versterking van volk den vriend van ROLAND in zijne omstandigheden wel te pas zou kunnen komen; hij

bood derhalve den ridder twaalf zijner knechten aan. ROLAND nam hen aan, en in twee uren tijds was alles tot den togt in gereedheid gebragt. HILDEGARD hielp zelve, doch met bevende handen, haren geliefde zijne wapenrusting en eene sjerp, die zij voor hem gemaakt had, aandoen, doch haar hart was zoo angstig, dat zij zich gedurig van hem moest afwenden, om hare tranen den vrijen loop te geven. ROLAND bad haar op God te vertrouwen, maar het meisje zeide: »Uwe woorden kunnen mij niet geruststellen, mijn voorgevoel zegt mij te duidelijk, dat uw togt ongelukkig voor mij zal zijn. Gij zult in den strijd niet vallen, ROLAND! Ik zal u wederzien, ja, maar helaas! wij zullen ons wederzien, om voor eeuwig van elkander gescheiden te worden. — Vaarwel, mijn geliefde! O! gave de hemel, dat mijne vrees ongegrond ware."

Geheel ternedergeslagen besteeg ROLAND zijn paard en reed heen. Honderdmaal zag hij om, groette het meisje, dat hem weenend nastaarde zoo lang zij maar kon. Toen zij hem niet meer zag, wierp zij zich voor het beeld der moeder Gods en bad en weende.

De anders zoo opgeruimde ROLAND reed nu treurig voort; vele droevige beelden, die hij vroeger nooit gekend had, kwamen in zijne gedachten op. Hij beminde zijne HILDEGARD zoo innig. Slechts een uur van haar verwijderd, scheen hem reeds eene eeuwigheid, en nu zal hij misschien we-

poort. Eene vreemde bezetting aan dezelve wil hem met hunne hellebaarden terughouden , doch wie zal een' woedenden leeuw weerhouden? Zijn arm was gelijk eene legerschaar en als een hevige orkaan valt hij op hen in. Zijn zwaard was eene vreesselijke zeis gelijk, die zijne vijanden, als zwakke stroohalmen, nedermaait. — »HILDEGARD! waar zijt gij?" — roept hij en vliegt het burgplein op. Daar springt een geharnast ridder hem te gemoet. — »Gij zijt het, schurk, — verrader!" riep ROLAND uit, en zijn zwaard met beide handen vattende, gaf hij den ridder een' slag op het hoofd, dat hij, zonder eenig geluid te geven, dood nederstortte. Nu snelt hij naar de kamer zijner geliefde bruid; hij hoort hare stem, maar te gelijk ook eene mannestem. — Wat ziet hij? zijne HILDEGARD in den vreesselijksten angst, worstelende, in de armen van een' geharnasten ridder, doch met ongedekt hoofd. Radeloos van woede valt hij dezen aan. De vreemde ridder, op dezen aanval niet bedacht, wil zich achter het meisje verbergen, doch ROLAND wierp zijn zwaard van zich, grijpt den lafaard bij de keel, sleept hem naar het geopend venster, en werpt hem in de ontzettende diepte neder. — Met verwilderde blikken had HILDEGARD dit alles aangezien; nu riep zij uit: »Mijn ROLAND! mijn held! redder in den hoogsten nood!" en valt aan zijne borst. — »HILDEGARD! God zij dank! gij zijt gered! Waar is uw vader?" vroeg de ridder; zij antwoordde angstig: »O, snel hem ter hulpe! de oude man strijdt nog!" ROLAND nam zijn zwaard,

en ijlde naar den burghof, waar men nog dapper streed. Zijn zwaard, ondersteund door de strijdkracht zijner togtgenooten, die nu ook den burg bereikt hadden, velt het roofgespuis. De vijand verdween, en de brand werd nog tijdig gebluscht. Intusschen kwam HILDEGARD, door eenige bedienden vergezeld, op het burgplein. — »Gij zijt volkomen gered, mijne geliefde! Gelukkig kwam ik nog ter goeder uur. De schurk, die het verraad heeft gespannen, werd door mijn zwaard gedood." Men trad naar den eersten ridder, die door ROLAND was neêrgeveld; zijn helm lag naast hem in tweeën gekloofd, de flambouwen werden naderbij gebragt, ten einde hem te mogen herkennen; — als versteend staat ROLAND; — met een' luiden gil stort HILDEGARD neder. — Groote God! het was haar vader!

Op den derden dag werd de goede UFFO begraven; achter het lijk ging eene gesluijerde jonkvrouw in nonnengewaad; niet wankelende was haar tred, niet gebogen hare houding. Aan het graf knielde zij neder; een tranenvloed getuigde wat zij leed. Men lag met haren vader ook haar geluk in het graf. Als droomende had ROLAND drie dagen doorgebragt; geen verkwikkende slaap sloot zijne oogen; het schoone landschap kwam hem akelig en doodsch voor; de stroom ruischte niet meer liefelijk; hij hoorde geene engelenmelodiën meer in den wind, die door het geboomte suisde; iedere golfslag donderde hem het woord »moordenaar!" in de ooren; het schuren der boomtakken, bewogen door

den wind, deed hem het verwijt en gekerm van HILDEGARD door de ziel dringen; alle voorwerpen der natuur schenen oogen te hebben, die met verachting op hem blikten: onbeschrijfelijk was zijne zieleangst.

De begrafenis was voorbij; het kamermeisje van HILDEGARD verzocht den ridder bij hare meesteresse te komen. Hij volgde haar. — Toen hij echter het aangebeden meisje voor zich zag in het sombere rouwgewaad, met rood geweende oogen, bleek van slapelooze nachten, stond hij als verpletterd. Weenend als een kind, zonk hij voor haar op de knieën en zeide: »HILDEGARD!" Maar zij zeide: »niet alzoo mijn waarde ridder, — ik wilde u nog eenmaal zien, ROLAND! eer ik voor immer van u scheide, daarom liet ik u verzoeken hier te komen; nog eenmaal wil ik u danken voor al het goede mij bewezen. Smeeken wil ik u, niet boos op mij te worden, wanneer de gedachte aan de arme HILDEGARD eene weemoedige herinnering voor uwe levensdagen blijft." Zij zweeg, een vloed van tranen belette haar verder te spreken. — »Scheiden van u, mijne HILDEGARD!" stamelde de jongman, »gij kunt dit willen, dat van mij vorderen?" De jonkvrouw vervolgde: »niet ik, ROLAND, God wil het! Hoe kan ik de hand met liefde drukken, die dengenen versloeg, die mij het leven gaf? Neen, het kan niet zijn. In gindsch klooster zal ik de overige dagen, die ik nog te leven heb, met weenen doorbrengen; daar zal ik bidden voor

de ziel mijns vaders en voor uw geluk. Vaarwel, ROLAND! gedenk mijner in vrede!" ROLAND viel haar te voet, kuste hare hand, maar spreken kon hij niet. HILDEGARD trok hare hand zachtjes terug; liet haren sluijer vallen, en zeide, naauw verstaanbaar: »de zegen des Heeren ruste op u!" en zij verwijderde zich. Den volgenden dag bad zij in hare cel, in het klooster op het eiland.

Aan den linker Rijnoever, op eenen hoogen en steilen berg, tegenover het eiland gelegen, zat, op zijnen pas voltooiden burg, voor een hoog venster, dat het uitzigt op het klooster had, zwijgende en aan vervlogen dagen denkende, een ridder, des morgens, des middags en des avonds; het was ROLAND. Zijn blik was steeds op een der vele vensters van het klooster gevestigd. Als achter hetzelve de gordijn bewogen werd, sloeg zijn hart heviger dan gewoonlijk, en meende hij eene gedaante te herkennen; dan werden hem de oogen vochtig. Alle avonden, op een bestemd uur, wandelde in den kloostertuin eene gesluijerde non; dan was ROLAND gewoon te knielen, met gevouwen handen te bidden, en de naam van HILDEGARD vlood stil over zijne lippen. De non vervolgde eenzaam haren weg, doch immer met het hoofd naar den *Drachenfels* gerigt, alsof zij eenen blik op het venster des nieuwen burgs wierp; verdween zij, dan zeide de knielende ridder: »Goeden nacht!" Als de zon haren glans achter het gebergte had verborgen, bleef hij nog op de plek der verschij-

ning staren, tot dat geheel het landschap in het duister lag gehuld; daarna zocht hij zijne legersteê, waarop hij meestal eenen slapeloozen nacht doorbragt.

Eindelijk kwam er een avond, waarop de non niet verscheen. ROLAND kon niet rusten; met ongeduld zag hij den morgen te gemoet; deze kwam langzaam; het wordt middag; de zon zinkt weer in het westen; de non verscheen niet. Slapeloos ging de tweede nacht voorbij. Met steeds klimmenden angst telde hij de uren van den derden dag. Eindelijk kwam het lang verbeide oogenblik. Daar opent zich de poort, die naar het kerkhof leidt; een lange trein van nonnen betreedt de begraafplaats. ROLAND meende een grafgezang te hooren en het luiden der doodklok; zij begraven eene zuster. Hij wierp zich op de knieën, strekte zijne handen uit, en riep: »HILDEGARD! bid voor mij, dat, zoo gij het zijt, ik u spoedig moge volgen." Met strakken blik bleef hij op het reeds digtgemaakte graf staren. Hij liet zijnen getrouwen knecht vragen, wie men begraven had, — zijn vermoeden had hem niet bedrogen; het was zijne HILDEGARD. Den volgenden morgen zat hij weder aan het venster, en nog den tweeden en derden dag. Op den vierden dag kwam zijn vriend VAN OBERBURG, om hem wat te vervrolijken. Toen hij in zijne kamer trad, en hem bij zijnen naam riep, antwoordde hij niet. OBERBURG trad nader, hij zag zijnen vriend met de oogen op den grafheuvel ge-

rigt, op zijne gewone plaats aan het venster zitten, — maar dood. De burg werd naderhand *Rolandseck* genaamd, het eiland met het klooster *Nonnenwirth.*

Nu zullen wij weder onze reis vervolgen, want zulke uitstapjes in de romantische eeuwen zouden dezelve zeer vertragen, en ook de legenden van deze streken zijn zoo algemeen bekend, dat het overtollig is, hier meer bij te voegen. In het *Ahrdal* zullen wij, zoo als ik vertrouw, gelegenheid hebben legenden mede te deelen, die niet algemeen bekend zijn, en door hare kortheid den lezer niet zullen vervelen.

Voorbij het *Zevengebergte* tot bij *Remagen* levert de *Rijn* voor den schilder weinig bijzonders op. Het is eene eentoonige schoone streek. Het stadje *Unkel*, dat wij voorbijsnelden, heeft een vriendelijk voorkomen; vele fraaije gebouwen aan den stroom, en eene kerk van een' bijzonderen bouwtrant. Het vaarwater is hier, zoo als men mij zeide, wegens den zoogenaamden *Unkelstein*, eene basaltklip in den stroom, somtijds gevaarlijk. Eindelijk, ziedaar *Remagen*, en wij stappen aan wal.

VIERDE HOOFDSTUK.

Van Remagen naar Ahrweiler.

Remagen. — Krijgslieden. — De majoor. — Vertrek. — Een nieuwe reismakker. — Kruijers. — Legende. — Natuurtafereel. — Nog iets over het koloriet der Hollandsche en Duitsche school. — Heerlijk gezigt. — Prentverkoopers. — Eenige Duitsche kunstbroeders. — Tentoonstellingen. — *Heppingen.* — Natuurtafereel. — Legende. — Stoffaadje voor eenen voorgrond. — Aankomst te *Ahrweiler.* — Aangename wandelingen. — De *Calvariënberg.* — De privaat-salade, en wat al verder in dit hoofdstuk volgt.

Een klein en onaanzienlijk schuitje, met een vlaggetje als een vaatdoek, en gestuurd door twee paar bruine en forsch gespierde armen, had op den Rijnstroom, voor *Remagen*, van de groote en sierlijk gebouwde stoomboot zoo in het voorbijgaan een gedeelte van doode en levende vracht overgenomen, en naderde weder den wal. Zes zakken met knollen, twee boeren, een vaatje patentolie, een koffer, vijf en twintig stokvisschen en vier springlevende landschapschilders, ziedaar de inhoud, die aan de kade der stad werd gebragt en gedeeltelijk bleef liggen of gedeeltelijk wegliep.

»Nu zijn wij op den vurig gewenschten bodem, jongens!" zeide de een tot den anderen. Het ongeduld gaf vleugelen aan onze voeten; wij snelden, met den jongen, die onze koffers droeg, en ons naauwelijks volgen kon, door de straten, of liever, de straat van *Remagen*, dat in grootte en bevolking veel met *Amsterdam* verschilt, naar het hôtel *de Koning van Pruissen*. »Pas van de boot gekomen, en nu al dadelijk weer naar een logement?" vraagt gij welligt verwonderd. — Wel, beste lezer, of lezeresse, als men honger en dorst gevoelt, en menschen wil vinden, die met de grootste aandacht op uwe begeerten letten en met de meeste bereidwilligheid en spoed aan uwe bevelen voldoen; als gij met een' lastigen koffer, dien gij gaarne naar de plaats, waarheen gij wilt, mogt vooruitzenden, in de pekel zit, en eindelijk als gij in eene stad geen weg of steg weet, kan men dan beter doen, dan maar dadelijk naar een logement te gaan?

Het kleine *Remagen* telt onder hare dertienhonderd inwoners nieuwsgierigen genoeg om de huisdeur uit te komen, en vreemdelingen na te kijken; doch al spoedig bemerkten wij, dat hunne nieuwsgierigheid het minst ons gold. Zij bepaalde zich voornamelijk op het te gelijk met ons, doch van eene andere zijde der stad, binnen komende bataillon van acht honderd dood vermoeide infanteristen, daar het duidelijk te zien was, dat deze lieden minder smaak dan wij in het rei-

zen gevoelden, want de meesten keken al zeer onvriendelijk. Het bataillon maakte voor *de Koning van Pruissen* halt; daar stonden de medelijdenswaardigen, die reeds dien morgen onder de brandende hitte der zonnestralen een' marsch van drie Duitsche postmijlen, van *Andernach* tot hier, gemaakt hadden, geheel met stof bedekt en met geschouderd geweer naast elkander. Op eenigen afstand gezien, geleken zij eene rist panharingen, die men van het eene tot het andere eind der straat heeft opgehangen, om in de zon gedroogd te worden, doch men zou hen gevoegelijker, hadden zij, in de zelfde orde, waarin zij stonden, op den grond gelegen, voor eene goede bakzoô spieringen hebben kunnen houden, die door het meel gerold waren, en tegen elkander gedrukt lagen om gebakken te worden; waarlijk, zij waren reeds half gebraden.

Te gelijker tijd stapten wij het hôtel *de Koning van Pruissen* binnen met een' grooten en dikken majoor, die, behalve zijnen echt Pruissischen hoogblonden snorrebaard, een gezigt had, dat iemand moest doen denken aan roode kool en blaauwe pruimen; zijn oppasser stond voor de deur met twee schuimende paarden. Onze jongen had de koffers binnen gebragt; hij kreeg geld en ging vrolijk heen.

De majoor maakte den stormband zijner chacot, die hem, op zijn Pruissisch, om de kin vast zat, los, en ontdeed zijn hoofd van den drukkenden

last; wreef zich daarop met beide handen over het paarsch-roode gezigt en door de weinige blonde haren, die zijn hoofd bedekten, kuchte een paar malen, wendde zich tot den kastelein, en sprak, terwijl hij nog eens met een' zakdoek zijn sterk gerimpeld voorhoofd afveegde: »*Kreis Donnerw ...! Herr Gastwirth, das ist warm.*" — »*Ja, ja, Herr Major, dass haben sie recht; und die arme Soldaten, was werden sie....*" de man wilde nog meer zeggen. — »*Ja, ja, meine Pferde sind warm, und mein Hund auch,*" antwoordde de majoor, terwijl hij zich omkeerde, den knecht in den arm kneep en hem toeriep, als of deze een kanonschot van hem verwijderd was: »*he! da! Brod für meinen Hund! geschwind! geschwind! Brod! verstehen sie.*" Hij liet hem los, ging naar de deur, en vloekte een paar man te voorschijn, gaf hun eenige bevelen, die zoo ras werden uitgesproken dat het ons onmogelijk was, er een enkel woord van te verstaan. Eindelijk verwaardigde zich zijn Edelgestrenge een' vlugtigen blik op ons te werpen. Wij werden allen een voor een van het hoofd tot de voeten gemeten. Toen zijn Edelgestrenge onze lengte genomen had, draaide hij zich om, en stapte zwijgend, met manhaftigen tred, de kamer op en neer. — Daar hij nu zwijgt, en zeker van ons niet praten zal, zullen wij ook zwijgen, en niet meer van den majoor spreken.

Den weg van *Remagen* naar *Ahrweiler* zouden wij nu weldra op onze voeten in de felle middag-

hitte afleggen. Menige zweetdroppel zou dit uitstapje ons kosten, en daarom begrepen wij verstandig te handelen, met eerst onze ligchamen door eenige versterking voor dit togtje te bereiden. Wijn, brood en vleesch werden met graagte gebruikt. Kort bij ons zat een bejaard man, van een vriendelijk uiterlijk. Zoodra vernam hij niet ons plan, of hij bood zich aan, om, daar hij denzelfden togt naar het stadje, zijne woonplaats, zal doen, ons te vergezellen.

De schilder is voor den bewoner van het *Ahrdal* geen vreemd personaadje. Gaarne ziet hij de zonen van PICTURA, daar hij meerdere bekendheid der vroeger min geachte schoonheden van zijn dal, onder een natuurminnend publiek, voor een groot gedeelte aan den schilder te danken heeft.

Onze nieuwe reisgenoot had reeds met één oogopslag gezien, wie wij waren, en bood ons tevens aan, den fraaisten weg naar *Ahrweiler* met hem te volgen. »Mijneheeren!" zeide hij, »de weg, dien wij zullen nemen, is van al de andere wel de vermoeijendste, want wij moeten veel klimmen, maar zal toch, om de fraaije uitzigten, die men op denzelven geniet, voor u de meest belangrijkste zijn." — WIJ. »Maar vadertje! gij zult u om ons vermaak te doen te zeer vermoeijen."

HIJ. »O neen, mijneheeren! in 't minst niet; ik ben wel een zestiger, maar, God dank! gezond en sterk. Bergen te beklimmen zijn wij gewoon, en deze gewoonte blijft ons zoo lang bij, tot dat

we voor goed naar beneden dalen. Zullen wij echter nog geen oogenblik hier vertoeven? Het is heden zoo warm." — Deze vraag en aanmerking werden toestemmend beantwoord.

Maar nu eene andere vraag: hoe krijgen wij onze lastige bagaadje naar *Ahrweiler?* — De postwagen, die dagelijks 's namiddags ten half twee ure van *Remagen* naar *Ahrweiler* vertrekt, was reeds vertrokken, anders ware de zaak gemakkelijk geweest. — »Weet gij raad, kastelein?" — »O ja, mijneheeren, laat uwe goederen op een kruiwagen, door een' man of jongen (zulke lieden zijn hier gemakkelijk te vinden) naar *Ahrweiler* brengen; ik zal dadelijk, als gij zulks begeert, iemand laten halen." — Wij gaven onze toestemming en een oogenblik hierna waren er twee knapen met een' kruiwagen voor de deur. — »Wat denkt gij, kastelein, dat deze jongens voor de vracht toekomt!" — »Geeft hun, wat u goeddunkt," antwoordde de man. Doch de ondervinding had ons geleerd, dat het verstandiger is, met zulke lieden eerst accoord te maken, vóór men op reis gaat. Wij vroegen dus den oudsten der twee knapen, hoeveel geld hij hebben moest om ons goed naar *Ahrweiler* te kruijen. De knaap wilde het aan ons overlaten; eerst na een paar malen onze vraag herhaald te hebben, vroeg de jongen, raad eens lezer, hoeveel? — Vijftien Silbergrosschen. — Inderdaad, zeer weinig, als gij in aanmerking geliefd te nemen, dat de weg berg op berg af gaat, eene lengte

van bijna drie uren heeft, — en dan de felle hitte van den dag.

Welk een verschil met kruijers, pakkedragers of lieden van deze soort, bij ons in Holland! Nog kort geleden, ondervond ik, hoe men, brutaal weg, bij ons, iemand durft afzetten. Voor een klein koffertje, dat misschien geen 25 pond zwaar was, gedragen te *'s Hage*, van het plein tot in het logement het *Keizershof*, ieder kent zeker dien afstand, dacht ik den drager rijkelijk te betalen wanneer ik hem tien stuivers gaf. De kerel nam het geld, schudde het in de opene hand eens om met een hoonlachje op het gezigt, en vorderde toen stout weg drie kwartjes. Zij waren echter spoediger gevraagd dan gegeven. Doch eindelijk wilde ik mij niet verder aan de onbescheidenste uitdrukkingen van dezen kerel blootstellen, alsook aan een' nieuwsgierigen hoop jongens, en was dus wel genoodzaakt aan des vlegels eisch te voldoen. — Ieder weet, dat men ter naauwernood uit eene diligence stapt, naauwelijks den voet van de brug der stoomboot aan den wal heeft gezet, of dadelijk is men omringd door een aantal van zulke onbeschaamde afzetters. Soms ontnemen zij u tegen wil en dank het pak of valies, of loopen u na tot voor, ja, ook wel tot in uw logement; vorderen geld van u, voorgevende u den weg gewezen te hebben, of voor uw goed, dat zij niet eens gezien hebben, bij het op- of afpakken der diligence gezorgd te hebben. — Echter is er geen regel zon-

der uitzondering. Men kan soms zoowel eerlijke pakkedragers, als eerlijke kasteleins ontmoeten.

Intusschen lieten wij onze jongens met hunnen geladen kruiwagen vooruit naar *Ahrweiler* vertrekken. Hiertegen maakte KAREL echter de bedenking: of het niet te veel gewaagd was, deze jongens zoo geheel alleen te laten heengaan?'— Doch de kastelein stelde ons deswege gerust, met te zeggen, dat hij de knapen als eerlijke jongens kende, en dat hun meermaals goederen toevertrouwd werden. En waarlijk, hoewel het eigenbelang hier zeker wel eens bij dezen of genen de voorname drijfveer van ongeoorloofde daden zal zijn, behoeft men, voor zoo verre ik de bewoners van het *Ahrdal* heb leeren kennen, ten dezen opzigte voor die lieden geene vrees te koesteren. Het is een eerlijk, eenvoudig, voor het meerendeel arm, maar door en door opregt volkje. Zij onderscheiden zich zeker hierdoor, met de bewoners van het *Hartzgebergte*, van vele andere hunner Duitsche broeders. Hun karakter is zacht, goed, maar fier; hunne begrippen en levenswijze eenvoudig en natuurlijk, terwijl zij, even als de Hartzbewoners, uitmunten door gastvrijheid, vriendschap en voorkomendheid jegens vreemdelingen; in het kort, in deze menschen vindt men nog in vele opzigten de oude Duitschers terug.

Tijd verliezen, is altijd onaangenaam, maar op reis een onontbeerlijk iets te verliezen, behoort onder het onaangenaamste, wat ik ken. Mijne

pijp was op de stoomboot blijven liggen, en ik behoef u niet te zeggen, daar ik een der hardnekkigste smookers ben, hoe veel leed mij zulks deed. Mijn lief, mijn bejaard, maar nog mooi pijpje, mijn getrouwe vriend sedert jaren; mijn pijpje, dat mij vier volle jaren niet slechts op alle togtjes, uitstapjes en wandelingen in de schoone natuur vergezelde, maar ook steeds in mijne schilderkamer getuige mijner geestinspanningen was geweest, mij in deze eene aangename verpoozing verschaft had; helaas, mijn vriend was achtergebleven! Ik was dus genoodzaakt mij eene andere pijp te koopen. Tot dat einde trad ik, op goed geluk, een' winkel binnen waar pijpen verkocht werden, en spoedig was mijn doel bereikt. Nu nog een' blik, in het voorbijgaan, op de stad.

Behalve eenige goede gebouwen en het stadhuis, dat er nog al wel uitziet, is het stadje zeer onbeduidend, het moge al of niet van Romeinschen oorsprong zijn. Waarlijk de meeste huizen schijnen bouwvallen en leveren het bewijs op dat derzelver bewoners niet rijk zijn. De eenigste levendigheid in het plaatsje bepaalt zich aan den Rijnoever bij het veer der stoombooten; dat is alles, wat ik van *Remagen* te zeggen heb.

Bij mijne terugkomst in het logement, vond ik reeds het gezelschap op mij wachtende om den togt te ondernemen. De soldaten schenen dien dag te *Remagen* te blijven uitrusten; wij gingen op marsch.

Onmiddellijk buiten de poort van het noordelijk gedeelte der stad, stijgt een tamelijk breede en in de rotsen uitgegraven rijweg, dan eens zachtglooijend, dan weer steil, naar eenen bergkruin, tegen wiens helling, op de regterzijde, eene fraaije in Gothischen stijl gebouwde kerk, de Apollinaris-kapel genaamd, zich leunt. Wij bestegen echter het voetpad; dat slechts eenige schreden van den rijweg verwijderd is, omdat het niet alleen dezen weg voor een aanmerkelijk gedeelte bekort, maar, volgens het zeggen van onzen nieuwen togtgenoot, veel fraaijer tafereelen ons zoude aanbieden, dan de groote weg, en weldra ondervonden wij, dat de man waarheid had gezegd. Het pad was somtijds zeer steil; dit maakte het klouteren, wegens de warmte, zeer bezwaarlijk, en toch was er niemand onder ons, die den mond tot klagen opende. De weetgierigheid naar het vreemde schoon was te groot, om daaraan te denken. Bij elken stap opwaarts deed zich eene nieuwe schoonheid der natuur voor. Het hart klopte meer van wellust dan van vermoeidheid. Zoo ging het eenen geruimen tijd, eindelijk eischte natuur toch hare regten; wij moesten onze wandelstaven voor een oogenblik nederleggen en onze matte leden op het zachte mos uitstrekken. Wij zullen dan een oogenblik rusten, doch om niet als een luiaard daar te liggen, zal ik mijne oogen wenden op een punt, dat wij hier boven reeds ter loops gezien hebben, en hetwelk thans nog voor ons ligt, namelijk de

Apollinaris-kapel. Ik zal met een paar woorden de vrome legende van dat kerkje vertellen. Zij luidt als volgt.

In Julij van het jaar 1164 kwam de aartsbisschop REINALD, graaf van *Dasselt*, met de Reliquiën der heilige drie Koningen, en die der H. APOLLINARIS, FELIX en NABOR, naar *Koblentz*. Om nog voor den avond in *Keulen* te zijn, porde hij den schipper aan, zich te spoeden. Als zij echter de helft der vaart hadden afgelegd, bleef plotselings het vaartuig op den stroom stil liggen, alsof het werd vastgehouden. Vergeefs waren alle pogingen om het voort te doen drijven. REINALD geloofde hierin iets wonderbaars te zien, en bad tot God, hem te openbaren, of het tegen Zijnen hoogen wil was, dat hij alle Reliquiën naar *Keulen* zou brengen. Ziet, dadelijk wendt zich de kiel stroom-opwaarts naar den oever van de hoogte, die tegenwoordig nog den naam van *Apollinarisberg* draagt. Oogenblikkelijk laat REINALD eenige Reliquiën naar het op deze hoogte gelegen kerkje, dat toen onaanzienlijk was, dragen. Zij willen nu hunne vaart voortzetten, maar tot hunne verbazing wil het schip niet voort; er was geene de minste beweging in het vaartuig te brengen. Nu besloot REINALD zelf naar het kerkje te gaan, en tevens het hoofd van den heiligen APOLLINARIS in hetzelve te brengen. Terwijl hij het kerkje naderde, werd de schuit weder vlot. De klokjes der kapel begonnen van zelfs te luiden, en klonken zoo lang, totdat het heilig hoofd op het

hoog-altaar was gebragt. Reinald vervolgde nu zijnen weg naar *Keulen*, niet alleen zonder de minste hindernis op zijne vaart, maar bevond zich, niettegenstaande het oponthoud bij het kerkje van een paar groote uren, tot zijne groote verwondering, voor zonne-ondergang in deze stad. Het heilig hoofd is in de kapel echter niet altijd gebleven, en ik vind nergens aangeteekend, dat er eenige belemmering aan diligences of stoombooten, bij het wegvoeren van hetzelve, heeft plaats gehad. Ook niet, dat bij de terugbrenging dezer Reliquie de klokken weder goedvonden van vreugde te kleppen.

De wonderen hebben met den geest van dien tijd opgehouden. Nieuwe geslachten hebben nieuwe wonderen voortgebragt, maar van eenen anderen aard.

Door eenige oogenblikken rust verkwikt, nam ieder weder den wandelstaf in de hand, en nu ging het vrolijk gestemd verder berg-op. Hoe hooger wij klommen, des te schilderachtiger werden de natuurtafereelen. Een blik teruggeworpen deed ons nu een waarlijk schoon landschap zien. Op de linkerzijde van den rotsachtigen voorgrond verheft zich, achter hoog struikgewas, welks anders eenvormige lijn, door eenige jeugdige eikjes op eene schilderachtige wijze gebroken is, een gedeelte der bovengenoemde kapel, terwijl langs den met braamstruiken, dolle kervel en varenkruiden begroeiden rotswand, het hobbelige voetpad in de

schilderachtigste verscheidenheid van bogten naar beneden daalt, op sommige plaatsen door het over hetzelve heenhangend groen overschaduwd. Aan de andere zijde tuurt het oog met welgevallen door het dartele geboomte, langs den afhellenden bergrug, met akkers, vruchtboomen en boerehutten bedekt, die een aangenaam kontrast aanbieden; in de diepte ziet men koele schaduw gevende en digte boomgroepen. Vergeefs tracht de smachtende blik des vermoeiden voetgangers, in de donkerste diepten dezer groenmassa's, wier welgevulde kruinen den afgrond der bergkloof verbergen, het murmelend beekje, welks geruisch naauw hoorbaar is, te ontdekken. Eindelijk wendt hij zijne oogen van dit aanlokkelijk tafereel af, en ontwaart nu met eene innige vreugde, boven dezen woeligen, krachtvollen en bevalligen voor- en afgrond, den breeden zilveren Rijnstroom, terwijl het rijke verschiet, dat door het gebergte, de *Espeler-Ley*, wordt gesloten, dit waarlijk poëtisch tafereel tot een aangenaam geheel maakt.

Jammer, dat de kleur van het landschap, wegens het midden van den dag, niet liefelijk kon genoemd worden. De zeer flaauwe en wolkenlooze hemel gaf aan de weinige beschaduwde deelen der voorwerpen eene onaangename harde blaauwe weerkaatsing; over het algemeen heerschte er eene scherpheid, of, als men het verstaanbaarder wil uitdrukken, eene al te sterke duidelijkheid tot in de verst afgelegene gedeelten van het landschap:

Yder zijn meug, zeide de boer. De meesten der Duitsche landschapschilders schijnen dezen blaauwen toon en duidelijkheid der voorwerpen, boven alle anderen de voorkeur te geven. Volgden zij beiden maar getrouw, zij zouden, al is het dan geen bevallig, dan toch een natuurlijk koloriet in hunne schilderijen brengen. De Hollandsche natuurvriend verkiest doorgaans eenen morgenstond of eenen ver gevorderden namiddag tot zijne studie. Ik heb Duitsche schilders gevonden, die, van 's morgens negen tot 's namiddags twaalf uren voor hunnen ezel in het veld konden zitten. Zij zijn aan hun koloriet gewoon; geen wonder dus, dat onze voortbrengselen hun meestal bruin en mistig van toon voorkomen.

Het was goed, dat wij te *Remagen* eenige versterking hadden genoten, want de klouter-arbeid begon zwaar te vallen, wij moesten daartoe alle krachten bijzetten. De rokken en jassen werden uitgetrokken en onder den arm of over den schouder gedragen; de hoeden of petten werden op de punten der stokken, bij wijze van zonneschermen (*parasols*), boven de hoofden gehouden. Zoo ging het immer berg-op; tusschenbeide leidde het pad, dat nog immer steil naar boven ging, door diepe rotskloven of langs steile bergwanden, en dan was de hitte wezenlijk brandend. Dan ook ging het door kleine boschjes, waarin de weinige koelte voor een oogenblik een verfrisschend genot voor ons was; dan weder door korenvelden,

totdat wij eindelijk, blazende en hijgende den top bereikten. O, laat ons hier een weinig adem halen.

Welk een heerlijk tafereel levert hier weder de *Rijn* op. Dikwijls liet deze stroom zich zien, als wij bij het klauteren, somtijds over het laag struikgewas heen, een vrij uitkijkje hadden, maar niet met zooveel pracht en rijkdom, als hij thans voor ons ten toon spreidt. Als door een' tooverslag verschijnt hier op den tweeden grond *Rolandseck*, het weelderig groene *Nonnenwerth*, met deszelfs witte kloostergebouwen en in het groen half verscholen torenspitsje. Aan de overzijde de geheele keten van het *Zevengebergte*, met deszelfs spitsen bergkegel, den *Drachenfels*, terwijl de linkerzijde des tafereels een eindeloos verschiet aanbiedt, waarin men de hoogste gebouwen, den Dom en St. Martijnstoren van het grijze *Colonia* duidelijk ontwaart. Schoon, heerlijk schoon! was de uitroep van ons allen. Dit punt moet bij ondergaande zon gezien worden, ten einde den schilder een berglandschap te geven, waarbij zijn genie niets behoeft te voegen, om een der volmaaktst schilderachtigste landschappen van *Duitschland* voor te stellen.

Kom, laten wij den wandelstaf weder opnemen. *A propos*, RUDOLF! is uwe pijp nog aan?

HIJ. Ja.

IK. Geef mij dan een weinig vuur, want de mijne is door het kijken uitgegaan.

HIJ. Kijkt gij dan, dat uwe pijp uitgaat?

Ik. Eene zonderlinge vraag; is de uwe dan nimmer uitgegaan, als gij voor uwen ezel zat?

Hij. O ja, dat kwam door de aandacht, die ik bij mijne schilderij noodig had.

Ik. Juist, vriend, uwe aandacht op uwe schilderij was dus zoo groot, dat gij het rooken vergat. Geloof mij, wij kunnen de natuur niet te veel onze aandacht toewijden. Willen wij de pijp voor den ezel aanhouden, dan moeten wij dezelve, bij het beschouwen der natuur, menigmaal vergeten!

Door eenige fraaije en koele boschrijke streken, welligt op een half uur afstands, verheft zich een hooge bergtop, de *Landskroon* genaamd; hier begint nu het pad weder zachtjes te dalen, totdat het eindelijk voorbij een gehucht, *Köhlerhofe* genaamd, zich weder vereenigt met den grooten weg, waarvan het een aanmerkelijk gedeelte had bekort. Afwisselend zijn bij elke schrede de tafereelen; op de helling des bergs tot in de dommelige diepte vertoonen zich de aangenaamste en fraaiste boomgroeperingen, en waar dit dal in het eigenlijke *Ahrdal* uitloopt, schemert tusschen het welig groen het dorpje *Gemmingen*, met deszelfs klein en eenvoudig kerkje. Steeds dieper dalende, voerde ons de weg langs den noordelijken bergrug van de *Landskroon*, terwijl aan onze regterhand een lustig murmelend beekje, de *Reischbach*, met ons naar den Ahrstroom toesnelde. Eindelijk eene geruime poos onder de schaduw van een bosch van appel- en perenboomen, wier afgeworpen vruchten den

grond als bezaaid hadden, voortgewandeld te hebben, bereikten wij het voortreffelijke logement, *de Heppinger Burg* genaamd.

De dorst had ons reeds lang gekweld; de hitte der zon had ons allen, op den anders min vermoeijenden weg, zeer afgemat; beide omstandigheden waren in onze oogen eene voldoende reden, om het gasthof, waarin ons verfrissching wachtte, niet voorbij te gaan. Daarbij, mijn lezer! waren wij juist, van *Remagen* tot *Ahrweiler*, halfweg; eene oorzaak te meer! Hoewel wij geene koetsiers of voerlieden zijn, zouden wij het misschien even als dezen, om de laatste gewigtige reden, ons tot eene onuitwischbare schande gerekend hebben, van niet even halfweg aan te leggen. Daar wij allen van dezelfde meening waren, stapten, of beter, sloften wij met gebogen knieën, doornat van het zweeten, half door de zon gebraden, en geheel door stofwolken gepoederd, het luchtig en ruim gebouwde logement binnen. De vrouw, eene oude, dikke maar vriendelijke matrone, scheen ons met eene soort van medelijden te beschouwen. Welligt dacht zij, zoo als vele landbewoners over schilders denken, die voor hunne studie over bergen door bosschen en velden zwerven, en zoo als ik menigmaal heb aangehoord: »Die arme menschen! zij moeten hun stukje dagelijksch brood toch zuur verdienen." De boeren worden ook al nieuwmodisch en koopen, daar de zeden der menschen van dezen boosverlichten tijd zoo finaal bedorven zijn,

dat zij met de godsdienst spotten, geene afbeeldingen van heiligen meer, al waren zij ook puur met vermiljoen en lakmoes netjes gekleurd, en met zuiver goud afgezet. Arme prentverkoopers! slechts een steedsche boer, die zich gek gelezen heeft in boeken, die hij nooit zal begrijpen, en zich verbeeldt al heel wat te zijn, koopt, als gij het voor half geld wilt geven, een afbeeldsel van den keizer NAPOLEON, of ook wel eene vertooning van den vrolijken Dr. FAUST, den boezemvriend van JOOST PIK. — Ja, ja, de wereld houdt toch veel van het wonderbare! beide mannen waren wonderdoeners, — maar beiden kwamen toch ook aan een slecht einde, en NAPOLEON nog wel aan het ergste! — Ja! het brood wordt zuur verdiend, als men zoo met prenten rond moet loopen.

Doch daar de bewoners van het *Ahrdal* sedert eenige jaren gewoon zijn, met schilders om te gaan, kan men veiliger gelooven, zoo deze vrouw werkelijk medelijden met ons gevoelde, dat dit over onzen vermoeiden toestand was.

Wij lieten ons dadelijk spijs en drank geven, en vielen, zelfs onze nieuwe oude togtgenoot niet uitgezonderd, op de stoelen, dat zij er van kraakten. Welk een genot!

Had toen bij de groote warmte, die het ligchaam teisterde, slechts één vonkje van dichterlijk zangvuur mijnen geest doen ontvlammen, ik zoude, trots mijne, door de hitte uitgedroogde en half verschroeide keel; trots mijne vermoeidheid, een loflied van

honderd verzen uitgegalmd hebben, op eene koele kamer, stoelen, water en wijn. — Nimmer heeft mij een koel vertrek zoo veel waar genot geschonken; nooit was het in mij opgekomen, dat ik voor eene eenvoudige matten stoel zooveel liefde kon gevoelen, en hoe zal ik het aangename der gewaarwording beschrijven, die mij beving bij de eerste teug water met wijn, die zachtkens over de tong den weg naar de gloeijende en schier uitgedroogde maag volgde? — Gij! uitstekende geniën der edele Dichtkunst! gij uitverkorenen van den Zangberg, die Engelentoonen aan uwe gouden speeltuigen kunt afdwingen, o, lijdt eens dorst, en bezingt dan voor de gevoelige wereld, bij de lessching van dezelve, uwe gewaarwordingen; ik, kan het niet.

Door de bijzondere aandacht, die wij aan onze Heppinger waterkruik, Waldportsheimer wijnflesch, en boterhammen als op elkander liggende scheepszwaarden, schonken, bemerkten wij eerst, na eenige oogenblikken gezeten te hebben, dat wij niet alleen waren. Een gezelschap, en wel een gezelschap van Duitsche kunstbroeders, bevond zich met ons in de groote en koele kamer. Dadelijk salueerden wij elkander. — Toen wij ons een weinig versterkt, en ons merkelijk kalmer dan voor eenige minuten gevoelden, beproefde het onze HERMAN, voor wien praten eene wezenlijke behoefte is, met deze heeren een gesprek aan te knoopen. Het ging echter niet vlot; onze kunstbroeders wa-

ren zeker nog meer vermoeid dan wij, want, niettegenstaande zij reeds eenen fatsoenlijken maaltijd van aardappelen met forellen en toebehooren, zoo als wij aan de overblijfselen bemerkten, gebruikt hadden, waren zij in het begin bijna te traag om hem een *ja* of *neen* toe te voegen.

Kunstbroeders tegen elkander niet spreken, dat kwam mij, althans hier, vreemd voor. — Ik ergerde mij, en liep naar buiten. Daar vond ik juist de jongens met onze goederen; de arme knapen, die waarlijk hunne 15 grosschen zuur genoeg verdienden, schepten hier een weinig adem. Ik meldde het dadelijk mijnen reisgenooten, en zij werden door ons met wijn en brood versterkt, waarna zij weder vrolijk hunnen weg vervolgden.

Eindelijk, hoe het kwam weet ik niet; had welligt een glas wijn bewerkt, wat de pogingen van HERMAN niet vermogten? Onze Duitsche kunstbroeders werden spraakzamer, en vertelden, dat zij reeds een groot gedeelte van den zomer aan de *Ahr* hadden doorgebragt en nu plan gemaakt hadden, om de *Moesel* een bezoek te geven. Het gesprek ging van de *Ahr* en *Moesel* over op de tentoonstellingen en wel op de Dusseldorpsche.

»Ik twijfel er niet aan," vervolgde een onzer Duitschers, »of de heeren, als Hollanders, zullen den landschapschilder KOEKKOEK, die een paar malen zijne werken op onze Dusseldorpsche tentoonstelling heeft gegeven, wel kennen?"

Ik gaf mijnen reisgenooten een' wenk.

WIJ. O ja!

HIJ. Wat mag toch wel de oorzaak zijn, dat de Hollandsche landschapschilder tegenwoordig zijne voortbrengselen van onze tentoonstellingen terug houdt? — Heeft de man met zijn winter-landschap, in 1836 op de Dusseldorpsche tentoonstelling geplaatst, geene lauweren genoeg geplukt? en heeft, in het daarop volgend jaar, zijn zomer-landschap niet een ieder weggesleept?

»De eerste schilderij," liet een tweede zich hooren, »heeft algemeen bevallen: maar de tweede, het zomerlandschap, gij weet, wat de recensent er van zeide? Wacht eens, wat zeide hij ook? — Ja, »*het schijnt, dat deze koekkoek beter in den winter, dan in den zomer zingt.*" Deze kritiek heeft den schilder waarschijnlijk boos gemaakt, en dat zal de oorzaak zijn, waarom KOEKKOEK ons niets meer toezendt."

»Dat kan ik niet gelooven," zeide de eerste.

IK. Ik geloof veeleer dat hij te weinig tijd over heeft, om iets belangrijks voor onderscheidene tentoonstellingen te kunnen vervaardigen. De man zit tot over zijne ooren in het bestelde werk. — Aan recensiën stoort hij zich zeer weinig, tenzij, hetwelk maar zelden het geval is, met wezenlijke kennis van zaken geschreven, en althans aan geen geschrift, waarin de onkunde zich achter het masker eener zekere geestigheid tracht te verbergen. Kunstbeoordeelingen moeten onderwijzen, niet verbitteren.

»Helaas!” zeide RUDOLF, »menigmaal slaat mijnheer de recensent den bal erg mis. Geen wonder, velen laten zich rondleiden op de zaal der tentoonstelling door een’ vriend, misschien een wangunstig schilder, wiens werk, hetzij dat het wezenlijk van kunstwaarde ontbloot is, of wel, dat het door hem te laat aan het lokaal der tentoonstelling is ingezonden, om eene goede plaats te bekomen, en hij zich dus moet vergenoegen met zijn stuk in eenen donkeren of slecht verlichten hoek of aan den zolder of bij den grond en alzoo in een’ ongunstigen stand te zien plaatsen. De directie kan het niet een’ ieder naar zijnen zin maken. Deze vriend, die over de geheele tentoonstelling ontevreden is, oordeelt naar zijne luim, en de andere teekent dit alles als eene goede beoordeeling op. Die schandelijke partijdigheid! ik kan mij er kwaad om maken.”

DE EERSTE DUITSCHER. Gij zegt, dat uw landschapschilder tot over zijne ooren in het bestelde werk zit, waarom zendt hij dan de bestelde schilderijen niet op tentoonstellingen?

IK. De meeste kunstliefhebbers willen dat niet, of zouden het ten minste ongaarne zien.

HIJ. Hemel, waarom niet?

IK. Ja, waarom niet! ik weet het zelf niet regt. Maar het is u zoo goed als mij bekend, dat vele kunstliefhebbers zonder kennis van zaken koopen. Zij zien eene schilderij: het behaagt hun, zonder dat zij weten *waarom* het stuk hun genot verschaft; althans zij genieten, en omdat zij willen

blijven genieten, zijn zij bevreesd, dat dit hun genot door eene openbare beoordeeling, die voor de schilderij ongunstig kan uitvallen, mogt ontnomen worden en houden het stuk daarom te huis. Daarentegen, de man, die met verstand verzamelt, zal zelden den kunstenaar weigeren, om het voor hem bestemde schilderij op eene tentoonstelling te brengen, want hij kent hare kunstwaarde en den aard der kritiek; hij bemint de eerste, en stoort zich weinig aan de laatste. Dan zijn er nog heeren kunstliefhebbers, die eene schilderij als eene teederbeminde behandelen. Zij halen haar uit het ouderlijke huis, vliegen er mede per extra post naar hun verblijf, en daar wordt zij door den jaloerschen man zoodanig opgesloten, dat een ander maar zelden in de gelegenheid komt, om hare schoonheid te prijzen.

Hij. Dat kan wel mogelijk zijn. Ware ik KOEKKOEK, ik schilderde niet voor de heeren kunstliefhebbers, dan onder voorwaarde, mijne schilderij op eene tentoonstelling geplaatst te mogen zien.

Ik. Dat zou niet altijd even vlot gaan, daar bovendien alle schilderijen voor geene tentoonstelling geschikt zijn.

Wij zouden nog veel meer daar over gesproken hebben, ware het niet, dat onze vriend KAREL, mij bij mijnen naam noemende, oorzaak mijner bekendmaking was geworden, en het gesprek, hoewel nog over de kunst, eene andere wending nam. Eindelijk werd het tijd om aan *Ahrweiler* te den-

ken. Wij wenschten onze Duitsche broeders en zij ook ons eene gelukkige reize, en verlieten geheel verfrischt het gasthof.

Terwijl wij aan den voet der *Landskroon* wandelen, die den trotschen kruin als tot in de wolken verheft; zullen wij voor een oogenblik onze blikken op dezen berg werpen en op het aan deszelfs voet gelegen *Heppingen.*

Uit het *Ahrdal* beschouwd, schijnt deze berg, hoewel hij tot den noordelijken bergketen, die dit dal hier bepaalt, behoort, door zijne elfhonderd voeten hooge bazaltkruin, die alle andere toppen in dit gedeelte des dals in hoogte verre overtreft, geheel alleen te liggen. Uit het dal gezien, heeft zijne gedaante veel overeenkomst met den *Drachenfels.* Hij heeft echter niet, zoo als de laatste, zulke fraaije rotspartijen, maar toch die zelfde schilderachtige afwisseling van groen en fijnheid van kleur in al zijne deelen; daarom heb ik dezen berg den *Drachenfels* der *Ahr* genoemd. Hij verbindt zijne noordelijke helling met de hooge bergruggen van het Rijngebergte, en is aan die zijde bijna tot op den top zeer boschrijk.

Een goed half uur van *Heppingen* ligt *Lohrsdorf.* Van dáár gaat bijna onmerkbaar, overschaduwd door het lommer eener boschrijke streek, een pad bergop; hetzelve volgende ziet men zich, na eene geruime poos onder de verkwikkende schaduw voortgewandeld te hebben, op eens aangenaam verrast door een heerlijk panorama; men

is op den top der *Landskroon*. Waarlijk verheven schoon is hier de rijke natuurschilderij, die zich naar alle zijden uitbreidt, zoo ver het oog slechts reiken kan. Ja, niet ten onregte voert deze basaltkegel zijnen trotschen naam! Hij is waarlijk de kroon van het *Ahrgebergte*. Bijna loodregt, in eene duizelingwekkende diepte van elf honderd voeten, schijnt het dorp *Heppingen* onder aan uwe voeten te liggen. Verrukkend is van deze hoogte de levendigheid op velden en akkers, maar voornamelijk op den straatweg, die tusschen den voet des bergs en het dorp leidt. Men ziet op de Heppinger bronnen en stapels van duizenden waterkruiken; eene menigte werkzame menschen wemelen bij dezelve als vlijtige mieren door elkander. Een aantal karren worden vol geladen met gevulde waterkruiken. De vrolijke gezangen van jeugdige Ahrsche meisjes, die al zingende haren arbeid, het vullen en kurken der kruiken, verrigten, galmen naar boven, terwijl men somtijds ook eenige badgasten, vermoeide wandelaars of reizigers bij de bron en het badhuis ziet, om zich met het beroemde Heppinger bronwater te verfrisschen. Op de zuidelijke en vrij steile helling des bergs is de ijverige wijngaardenier welgemoed en vrolijk bezig, om tusschen zijne wijnstokken zijnen zwaren arbeid te verrigten. Verder ontwaart men de *Ahr*. Zacht murmelend over haar steenen bed snelt zij, tusschen schaduwrijke boschaadjen, vriendelijke dorpen en gehuchten, in de schilderachtig-

ste kronkelingen door de hier wijduitgestrekte vallei, den *Rijn* te gemoet. Het oog kan haar volgen tot aan hare monding. Daar verheffen zich, aan de overzijde des *Rijns*, de hooge Linzer bazalttoppen en het altijd schoone *Zevengebergte*, dat, van deze hoogte gezien, weder eene der schilderachtigste berggroeperingen oplevert. Ginds, de wild begroeide en achter elkander wijkende Ahrbergen en de hoogten van het *Laachermeer*, die den zuidelijken horizon begrenzen. In het westen, de woeste en hooge bergketen van den *Eifel*, terwijl in de diepte, op den middengrond des tafereels, het rondom door bergen ingesloten stadje *Ahrweiler*, dit aangenaam berg- en dallandschap nog veel verlevendigt. Inderdaad is dit een panorama, zoo rijk en schoon, als maar zelden gevonden wordt.

Even onder den top des bergs, op eenen terrasvormigen voorsprong, verheft zich, bij eene basaltgrot, eene eenzame kapel. Zij noodigt den gevoeligen sterveling uit, om met een hart, zoo zuiver en rein als de lucht die hem hier omgeeft, verre boven het gewoel der wereld, dankbaar tot zijnen Schepper te naderen, en den God, op wiens woord de magtige bergen beven, te danken voor zijnen mild verspreiden zegen. Deze eenvoudige kapel uitvoerig te beschrijven, zoude den lezer misschien vervelen; wij zullen ons slechts bepalen bij hetgeen de legende van den oorsprong harer stichting zegt.

Voor vele jaren werd de burg — want ook deze bergtop praalde in vroegere tijden met eene aanzienlijke vest — voor honderden van jaren dan werd de vesting *Landskroon* in het nachtelijke uur door eenen ridder uit de nabuurschap overvallen. De drie dochters van den Heer van *Landskroon* waren niet alleen schoon, maar tevens edel en deugdzaam en dus de hartelust van hunnen goeden vader. Voor eene dezer burgjonkvrouwen was reeds lang het hart des aanvallers in de hevigste drift ontvlamd geweest; doch te vergeefs: het meisje had een' afschuw van dezen wellusteling. Wat beden niet vermogten, zal door geweld gelukken; gewapenderhand wil hij de uitverkorene als zijne bruid wegvoeren.

Hoewel de aanval bij nacht en dus onvoorziens geschiedde, verdedigden de belegerden zich echter moedig; doch eindelijk moesten zij voor de overmagt wijken; de muren werden beklommen en de meeste dappere verdedigers werden het offer des vijandelijken zwaards. Hoog rezen de vuurkolommen van de tinnen des burgs. In zijnen overmoed had de roover de zijnen bij het beklimmen der stormladders toegeroepen: »de brandende burg zij mijn bruidfakkel!" en dit bevel was spoedig voltrokken. Gelijk een wolf het lam najaagt, zoo ijlde de ridder door vele kamers; alle vertrekken werden door hem doorzocht, doch hij vond niet wat hij hoopte te zullen vinden. In de verwarring hadden de drie jonkvrouwen hunne vertrekken

verlaten en waren ongemerkt naar de afhelling des bergs, waar thans het kapelletje staat, gevlugt. Welk een angst, welk een harteleed! Wat is er met hunnen goeden vader voorgevallen? Wat zal van haar worden, wanneer zij in des roovers handen vallen? Wel verbergt haar de voorsprong der rots voor het oogenblik, echter moeten zij vreezen spoedig in haren ellendigen schuilhoek ontdekt te zullen worden. Tranen ontrollen hare schoone oogen, en deze zag de Hemel. Reeds hooren zij des ridders tred in hare nabijheid en vernemen duidelijk zijne gebiedende stem, zijne lieden bevelende, de drie jonkvrouwen, hetzij dood of levend, hem in handen te leveren.

Zij hooren hem steeds nader komen. Daar zien zij op eens zijne hatelijke gedaante, verlicht door den vuurgloed des brandenden burgs. Ook hij ontwaart haar en snelt met duivelschen lach op haar toe; de edele jonkvrouwen bevelen zich den hemel aan, en ziet — de rotswand opent zich; de meisjes vlugten in de kloof; dezelve sluit zich weder en verbergt haar voor den vermetelen en van verbazing verstomden roover.

Intusschen was de ridder VAN TOMBURG, die den vuurgloed op de *Landskroon* had gezien, zijnen vriend ter hulpe gesneld. Het gelukte hem, den roover op de vlugt te drijven en den brand te blusschen. Daar opende zich de rotswand, en onbeschadigd traden de drie jonkvrouwen uit de rotskloof, tot groote verbazing en vreugde van den

vader. Deze nu bouwde, tot lof en dank des Heeren, en tot eeuwige herinnering aan de wonderbare redding der drie jonkvrouwen, eene kapel op de plaats, waar het wonder geschiedde.

De grot in de kapel was vroeger een bidoord voor oude en jeugdige kranken, en voor geloovige landlieden van verre en nabij; zelfs uit den *Hoog-Eifel* togen vromen derwaarts.

Ziedaar de legende der kapel van de *Landskroon*, zoo als dezelve mij is verhaald geworden. Dat deze bergkruin in vroegere tijden met een kasteel gepronkt heeft, bewijzen de nog hier en daar verspreid liggende overblijfselen van muurwerken en zelfs nog een gedeelte van eene poort. Wij nemen afscheid van de *Landskroon* en zullen nu maar regelregt naar *Ahrweiler* wandelen.

Somtijds onder het lommer van appel- en pruimenboomen, waarmede de geheele weg door het *Ahrdal* beplant is, tusschen uitgestrekte wijn- en korenvelden; het gebergte, met wijn-akkers tot op deszelfs kruinen bedekt, aan de regter-, en de zacht stroomende *Ahr* aan de linkerzijde; het in donkerblaauwen tint gelegen hoog gebergte van *Walporzheim*, dat het dal schijnt te sluiten, voor ons, vervolgden wij zingende en fluitende onzen weg. Men behoeft niet te vragen, welke de heerschende godsdienst in het *Ahrdal* is, want bijna om de vijf minuten ontmoet men een kruis, een heilig huisje met een steenen Mariabeeldje of een heilige, wien de moedwil of de tijd jammerlijk

verminkt heeft. De meesten zijn zonder hoofd. Zouden zij hunne onthoofding welligt te wijten hebben aan den waan, dat steenen beelden met denkvermogen begaafd zijn, zoo als men ten tijde der beeldstormerij, die ook hier woedde, geloofde? — Doch wij willen ons niet ophouden met gissingen, die ons toch niet van dienst kunnen zijn, maar alleenlijk zeggen, dat deze kruisen en heilige steenen, buiten de vrome bedoeling waarom zij gesticht zijn niet alleen, zoo als het *ons* voorkomt, de eentoonigheid van een vlakken en grootendeels stijven weg wegnemen, maar ook, zoo als hier het geval is, eene zekere schilderachtige variatie verleenen. Sommige dezer kapelletjes en kruisen zijn zelfs zeer schilderachtig en kunnen goed in eene landschapschilderij aangebragt worden. Dikwijls zit men verlegen, hoe de voorgrond zijner schilderij, behalve met beeldjes of beestjes, verder te verrijken; welnu, schildert er een bevallig heilig huisje of kruis op, met wilde rozenstruiken en klimop omslingerd; voegt er een paar afgevallen en met mos begroeide steenen bij, plaats er, zoo gij wilt, een paar aandachtige figuurtjes, bijv. een knielende, en een staande met den hoed in de hand, bij, of laat een jeugdig meisje eenige frisch geplukte bloemen onze lieve Vrouwe ten offer brengen. Het is, volgens mijn gevoelen, een schooner idée, in een landschap eenige bewijzen van godsdienstig gevoel ten toon te spreiden, dan, zoo als velen doen, om hunnen voorgrond te vullen, de sporen van ont-

luistering der natuur, om aan menschelijke gewinzucht te voldoen, door eenige afgehouwen zware boomstammen, op den voorgrond geworpen, te vertoonen. Ik weet wel, dat men niet in alle landschappen kruisen, enz. kan brengen, en dat bergachtige streken dit beter dan b. v. vlakke Hollandsche tafereelen toelaten; ik zal daarom mijn idée niemand trachten op te dringen.

Men behoeft nimmer met de stoffaadje van voorgronden verlegen te zijn. In alle landen, die den landschapschilder studiën aanbieden, worden fraaije planten, braamstruiken, brokken van kolommen, van kapiteelen en voetstukken, van vensters, of brokmuren eener lang verdwenen kerk of ander groot gebouw, gevonden. Als men zich maar de moeite wil geven deze bijvoorwerpen eenige aandacht toe te wijden, en het niet beneden zich acht, deze dingen naar de natuur te teekenen of te schilderen. — Doch laten wij onzen weg naar de kreisstad *Ahrweiler* vervolgen.

Tot dusverre leverde ons het laatste gedeelte van den weg weinig stof ter bewondering op. Slechts de verwijderde bergen van het nog immer breede dal trokken onze aandacht door hunnen meer en meer zachter wordenden tint, naarmate de namiddagzon hen verlichtte, of andere bergen eene breede slagschaduw over hen wierpen, en wel voornamelijk het voor ons liggend Walporzheimer hoog en wild begroeid gebergte deed, door deszelfs grootschen en schilderachtigen omtrek en fijnheid van toon, ons

branden van verlangen, om deze nog verre van ons verwijderde plek van nabij te zien. Zij scheen eene magnetische kracht op ons uit te oefenen, want hoe meer wij ze naderden, des te sterker en onwederstaanbaarder trok zij ons tot zich. Nu ging het door *Wadenheim* en *Hemmessen*, twee kleine dorpjes, die niets aanbieden dan een' verwarden hoop armzalige gebouwen, meestal hutten, waarover men zich verwondert als men verneemt, dat deze ellendige verblijven door menschen bewoond worden. Zij leveren echter den schilder, door hunnen zonderlingen zamenhang, veel stof voor zijn teekenboek op. Onze oude reisgezel noemde het laatste gehucht eene voorstad van *Ahrweiler*; dat had hij wel mogen laten, want de voorstad was niet geschikt om mijne makkers een voordeelig denkbeeld van de eigenlijke stad te geven. Na deze zoogenaamde voorstad spoedig doorgeloopen te zijn, vertoonde zich in hare geheele uitgestrektheid, die echter niet groot is, de stad, met hare vervallen ringmuren en torens, aan onze oogen. Nog een klein half uur en wij zullen er zijn.

Onze oude kameraad deed het ons echter tot een groot uur worden, want hoe korter wij bij de stad kwamen, hoe meer kennissen hij ontmoette. Deze lieten hem elk oogenblik stilstaan, of hij deed het hen doen, en dan werden er eenige minuten verpraat, meestal over den wijnbouw, want onze oude scheen, zoo als wij aan de gesprekken wel konden bemerken, een wijnbouwer, en nog wel een der

voornaamsten te zijn. Wij hielden ons aan het spreekwoord: gelijk uitgaan, gelijk te huis komen, en waren dus verpligt, op onzen reisgezel te wachten. Eindelijk stapten wij door de aloude en bijna in ruïnen gevallen poort de stad in, die er van binnen beter dan van buiten uitziet, zeiden onzen reisgezel vaarwel, en namen daarop onzen intrek in het reine en zindelijke logement *zur Krone*, bij KREUZBERG, slechts weinige schreden van de poort gelegen. Lofredenen op logementen te houden is mijn zwak niet, maar de heer KREUZBERG verdient, dat een ieder zijn logement bezoeke. De man behandelt zijne gasten op de billijkste wijze en is met zijn huisgezin en bedienden gul, vriendelijk en opregt tegen een' ieder; de tafel is zeer goed, de wijn van de beste soort, die aan de *Ahr* groeit. KREUZBERG is wijnbouwer en wijnhandelaar. Alles is er zuiver en goed en in het geheele huis heerscht eene Hollandsche zindelijkheid. In het kort, het is een logement, waarin men zich regt te huis gevoelt. Wij waren er dadelijk als gevestigd; KAREL althans was er al bijzonder wel; geen wonder, want een allerliefst meisje, dat daar in huis was om de kookkunst te leeren, had al dadelijk zijne jonge en vurige borst ontgloeid, en zijn brein opgepropt met eene aanmerkelijke hoeveelheid van allerhande romantische ideeën.

Bij onze aankomst vonden wij de jongens met onze goederen reeds op ons wachtende; wij stopten de knapen, in plaats van de bedongen 15 grosschen,

een' daalder in de hand. Bij het ontvangen van zulk een groot stuk geld waren zij dronken van blijdschap. Zij hadden het wel verdiend. Vrolijk huppelden zij heen, nadat wij hun nog een paar ferme boterhammen hadden laten geven. — Wij waren vermoeid; een oogenblik uitrusten was eene behoefte, doch te schoon was de vergevorderde namiddag, te liefelijk zijn de omstreken van *Ahrweiler*, dan dat wij ons lang rust zouden gunnen. Nadat wij ons met een paar flesschen van het heerlijk Ahrdalvocht gelaafd en verkwikt, en het noodige in ons logement besteld hadden, wandelden wij vrolijk en welgemoed de stad door naar de schilderachtige poort, *das Oberthor* genaamd, die naar *Walportzheim* leidt. Eenige honderd schreden buiten deze poort, voert, regts van den weg naar *Walportzheim*, voorbij een door welig groen overschaduwd heilig huisje, een pad, gedeeltelijk door een eng maar wild begroeid dal, door de bewoners het *Teufelsthal* genoemd, langzaam berg-op. Een eind weegs wandelt men in de nabijheid van een zacht ruischend bergstroompje; eindelijk kronkelt het pad zich meer links, men verliest het beekje, en voelt aan den hijgenden boezem, dat men merkelijk klimt. Voorbij eene boerenhoeve, die zich hier, als het ware voor de menschelijke verkeering, die niet altijd even aangenaam is, in deze bergwildernis heeft verscholen, gaat het over akkers en heide, totdat men het pad verlaat, en men is weldra op den bergrug. Deze hoogte wordt door de be-

woners het *Joden-kerkhof* genoemd. Wenden wij onze blikken van het doodenverblijf af en beschouwen wij de levende natuur, die ons hier zoo vriendelijk tegenlacht. Natuurtafereelen, van eene hoogte gezien, zijn niet immer schilderachtig, maar toch altijd aangenaam, verrassend. Gaarne toch weiden onze blikken in een landschap, dat door deszelfs uitgestrektheid eene menigte van voorwerpen aan het nieuwsgierig oog vertoont. Verscheidenheid van bosschen, bergen, stroomen, akkers, weiden, korenvelden, van elkander gescheiden door belommerde straten of landwegen, steden, dorpen en gehuchten, is ieder mensch aangenaam. Ieder wil toch gaarne *veel* zien en daartoe biedt zich immer de beste gelegenheid aan van bergen, heuvels, torens of andere hoogten.

De Ahrweilers houden het uitzigt, dat men van het *Joden-kerkhof* geniet, voor een der schoonste gezigtspunten in den omtrek der stad, en waarlijk niet ten onregte. Men ziet van hier over de cirkelvormige stad, tot bijna aan den mond der *Ahr*, de grootsche lijnen van het *Zevengebergte* bepalen den horizon. Het is inderdaad een vrolijk gezigt, het geheele oostelijke dal, aan beide zijden door fraaije bergen ingesloten, waarbij aan de eene zijde de *Landskroon* zich als eene stompe piramide verheft; en aan de andere zijde, de *Nevenaarberg*, tot op deszelfs kruin met boomen en struiken begroeid, als een koning het overige gebergte beheerscht. Verscheidene dorpen schenken leven aan

het uitgebreide dal, terwijl de *Ahr* in menigvuldige krommingen midden door hetzelve als een zilveren gordel heen kronkelt. Links blikken wij in eene ontzettende diepte, bijna loodregt op het in den engen afgrond verzonken *Walportzheim*. Hier naderen de bergen zich meer, en vormen achter *Walportzheim* een' engen bergpas met hemelhooge rotsen. Regts sluit zich het tafereel door het welig wijngebergte, de op den voorgrond liggende stad en den meest links van dezelve gelegen *Calvariënberg* met deszelfs kerk en kloostergebouwen.

De gouden avondgloed wierp eene pracht over deze schilderij, die wij, onder het rooken van een pijpje, op ons gemak beschouwden. Welk eene fijnheid van kleur, in licht en schaduw! Wat ontwaart men een' rijkdom van zich door elkander mengelende voorwerpen en tinten in het dommelachtig en zachtblaauw verschiet! De beweging in dezelve gaat tot in het oneindige; alles is leven! De galm der luidende dorpsklokjes dringt zacht van uit de diepte in onze ooren; ziet de arbeidzame lieden overal op hunne akkers bezig; vrolijk stijgt hun gezang omhoog en vermengt zich met het blaten en bulken der schapen, geiten en koeijen, die op de grasrijke boorden der rivier weiden. Vrolijk zingt het gevogelte eenen lofzang der heilige natuur gewijd; hunne liefelijke stemmen verheffen zich uit de heestergewassen en eiken struiken, die hier de rustplaatsen der dooden

overschaduwen, terwijl de levende mensch, op deze graven gezeten, zich geheel tot niet denkt bij de stomme bewondering van Gods heilige en schoone natuur, welke hier van alle zijden met het aanminnendst gelaat u tegenlacht.

Na een paar genotvolle uren op deze hoogte doorgebragt te hebben, volgden wij weder denzelfden weg, berg af, want wij wisten geen' anderen. Onder weg noteerden wij eenige punten, om dezelve, den volgenden dag, als het weder gunstig bleef, te teekenen, waarbij ook de poort, *das Oberthor*, om hare schilderachtige schoonheid, niet werd vergeten.

Ik. »Jongens! het is nog te vroeg en te schoon, om naar het logement te gaan; mij dunkt, wij kunnen nog wel eene wandeling naar den, slechts tien minuten van de stad afgelegen, zoogenaamden *Calvariënberg* doen.

Allen. Ja, dit moesten wij maar doen," en vrolijk ging het voorwaarts.

Welke wandelingen in de omstreken van *Ahrweiler* men ook verkiest, zij leveren allen schilderachtige punten. Naauwelijks twee honderd schreden buiten de door zware popelboomen overschaduwde *Ahrpoort*, aan de zuidzijde der stad, stroomt over haar ondiep en zigtbaar keijenbed de klare en zachtgolvende *Ahr*. Wij wandelden de schoone brug, waarbij eenige lieve meisjes aan den helderen stroom bezig waren met linnen te spoelen, over, en den weg

op naar het klooster. Op dezen weg bevindt zich eene menigte heilige rustplaatsen, misschien vijftig schreden van elkander verwijderd, meestal basreliefs, het lijden van den Zaligmaker voorstellende, tamelijk slecht, zoo als de meeste dezer dingen zijn, in steen gehouwen en nog slechter met verw overstreken. Sommige zijn zoodanig geschonden, dat zij slechts de plaats aanwijzen waar de figuren geweest zijn; dit belet echter den vromen zin niet, hun een dikke verwkwast toe te wijden.

Al spoedig was door ons het eindwegs naar den *Calvariënberg* afgelegd. Deze berg is eigenlijk niets meer dan eene genoegzaam van het andere gebergte afgescheiden zacht hellende of ronde heuvel, buiten de gebouwen, geheel met wijnstokken overdekt, die hier welig schijnen te groeijen. Deze gebouwen, vroeger tot een Franciskaner klooster behoord hebbende, zijn door de Ahrweilers zeer verbeterd en vergroot, en dienen thans tot een instituut voor jonge meisjes, dat algemeen geroemd wordt voor het goede onderwijs. Wij hadden het geluk eenige der jonge jufvrouwen te zien. Zij zagen er goed uit, en het liet zich haar aanzien, dat de opvoeding, die zij genoten, volkomen geschikt is om de gezondheid van ziel en ligchaam bevorderlijk te zijn. In de kerk bij deze gebouwen wordt nog dienst gedaan. Van hier heeft men een fraai gezigt op de stad met hare grijze muren en torens, maar

belangrijker is het uitzigt naar *Walportzheim;* daar verheft zich waarlijk romantisch schoon, het kolossale gebergte, hetwelk het dal vormt door eene kromming en noordwestelijke rigting, en schijnt daardoor zich tot eene enge bergkloof te vernaauwen. Waarlijk verheven schoon was de werking van dag, zonlicht en schaduw op het tijdstip, dat wij ons op den kloosterheuvel bevonden. Het woeste en schilderachtige gebergte achter het dorp *Walportzheim*, lag bijna in eene donker paarschachtige schaduw, slechts op eenige zich verheffende punten van hetzelve en door den naauwen doortogt der rivier, viel een zacht zonlicht; de stroom zelf was van alle licht, behalve de weêrkaatsing van den gloeijenden hemel, beroofd. Tegen deze sombere massa, die reeds op eenige plaatsen door avondnevelen werd gebroken, kwam de voorgrond helder en krachtig, door het zonnelicht bestraald, uit. Waarlijk schoon is het, doch het wegslepende van een heerlijk schoon effect anderen door eenige letteren te willen doen gevoelen, grenst aan het onmogelijke. Men moet zelf zien, om al den indruk te gevoelen, dien dusdanige tafereelen voortbrengen. Intusschen was de bron van al dien gouden glans en heerlijkheid achter de bergen gedoken; met haar dalen daalde ook de gouden pracht van het landschap, en ging over in eenen ijzerachtig blaauwen en kouden toon. Ook wij daalden, regt tevreden met onzen doorgebragten dag, zingende den heu-

vel af naar het logement, met eene vurige begeerte tot werken, door de schoone natuurtafereelen met nieuwen ijver bezield. *Ahrweiler* zelf levert weinig of geen stof voor de teekenpen op; hier en daar zijn wel aardige brokjes aan de oude ringmuren der stad te vinden, doch verlekkerd geworden op de belangrijke natuurtafereelen daar buiten, vindt men er weinig smaak in, of geen' tijd genoeg, om dezelve te teekenen.

In het logement komende, vonden wij reeds den avondmaaltijd gereed, en eenige gasten, die gedurende onze afwezigheid waren aangekomen, aan de welgestoffeerde tafel zitten. Ieder onzer nam de voor hem bestemde plaats in. Wij hadden gezonden honger en dorst, en vielen dus dadelijk aan den nimmer eentoonig wordenden arbeid. Een porceleinen bak met kropsalade gevuld, die voor mij op tafel stond, was het voorwerp, hetwelk van alle anderen het digtst onder mijn bereik was. Ik had reeds een weinig van deze frissche groenten op mijn bord genomen, en wilde juist de salade-bak aan RUDOLF, mijnen buurman, overgeven, toen op eens de man, aan mijne regterhand gezeten, zich tot mij wendde en mij aansprak:

»Excuseer, mijnheer! Uwé weet het zeker niet, — laat, als ik u verzoeken mag, deze slå niet rondgaan, want het is *privaat-slå*, mijnheer!" Het was alsof mij eene wesp in de hand stak; ik liet den bak bijna uit de hand vallen, en antwoordde schielijk: »O, duid het mij dan niet ten kwade

mijnheer! dat ik reeds van uwe salade heb genomen: ik wist niet dat er privaat-salade bestond."

HIJ. O, in 't minst niet mijnheer.

RUDOLF, HERMAN, KAREL en ik keken elkander verwonderd aan. Spot- en lachlust, begeerte naar voldoening der hongerige maag, alles door elkander, teekende zich op dien oogenblik duidelijk op onze aangezigten, daarbij de vrees, weder de fout te zullen begaan, van eenen privaat-schotel aan te raken! — De goede kastelein merkte echter dadelijk de verlegenheid, waarin wij ons bevonden, en zorgde, zooveel dit de ruimte der tafel en de overige gasten toelieten, voor onze behoeften. De Ahrweiler neutrale slâbak, om in den geest van mijnen buurman te spreken, kwam zoo kort bij ons, dat het eene onmogelijkheid werd, om zich weder met de Hollandsche privaat-salade te vergissen. Ik at echter mijne genomen privaat-salade smakelijk op, en wij voldeden nu zonder verder fouten te maken aan onze behoeften.

Alle menschen zijn min of meer nieuwsgierig; althans, als er zich iets vreemds voordoet. — Zoodra was de maaltijd niet afgeloopen, of wij namen eenen bedienden ter zijde: »Zeg eens, vriendje! hoe zit het toch met die privaat-salade?"

HIJ. Och, mijne heeren! dat zal ik u eens in weinige woorden zeggen. De heer, namelijk, die van de privaat-salade sprak, en de twee dames, die over hem zaten, en dan nog die oude,

dikke heer, schijnen Hollanders te zijn; ten minste zij kwamen uit *Holland*. Deze familie is heden namiddag per rijtuig hier aangekomen, om de *Ahr* te zien; morgen vertrekken zij weêr: de koetsier haalde, bij nog andere zaken, mooije slâkroppen uit het rijtuig, en gaf deze aan de meid in de keuken, om ze voor zijn volk, op de *Hollandsche manier* klaar te maken; dit is nu de heele zaak, mijne heeren!

»Och ja, een mensch kan zich zoo aan iets gewennen," merkte RUDOLF aan, maar of hij het opregt meende, daaraan deed mij zijn spotachtig gezigt, bij dit gezegde, twijfelen, en ik geloof, de lezer twijfelt er ook aan.

HERMAN. Dat zal wel zoo zijn.

Hoewel nog zeer vermoeid door onze groote en kleine wandelingen, en daarom weinig lust gevoelende lang op te blijven, konden wij echter tot geen besluit komen, om dadelijk op den avondmaaltijd, die vroeg plaats had, naar bed te gaan. De maan kwam zoo schoon en glanzend van achter het gebergte op, dat het ons, in weerwil onzer vermoeidheid, eene onmogelijkheid was, haar nog niet een half uurtje toe te wijden. De tabakspijp werd nog eens stevig volgestopt, en vrolijk dampende wandelden wij de deur uit, de straat op, de stad in, tot eindelijk naar het door zware popelboomen overlommerde gedeelte of plein buiten de Ahrpoort aan den zuidkant der stad. Kleine zoowel als groote steden, de hui-

zen mogen luchtig, straten en pleinen ruim en aangenaam gebouwd zijn, hebben nimmer binnen hare muren of bolwerken die frischheid en aangenaamheid van lucht, die het open veld doet gevoelen, dit weet een ieder.

Ofschoon *Ahrweiler* klein is, brengen ook zijne schoorsteenen, riolen, goten enz. genoeg walm voort, om u in den avond van eenen warmen dag de stad uit te jagen; men besluit er te gereeder toe, omdat men niet verre behoeft te loopen om buiten te zijn. De stilte van den avondstond had iets verhevens, behalve door het zacht gemurmel van den in onze nabijheid vlietenden stroom, werd dezelve ook nu en dan wel eens afgebroken door het klaagachtig geschreeuw der uilen, die hier in de spleten van de ontoegankelijkste gedeelten der rotsen in menigte wonen; somtijds ook suisde een zacht avondkoeltje door het geboomte, de maan wierp dan eenen trillenden glans op den glimmenden en zilveren bladerendos, alsof een diamanten regen hoorbaar op en in de bewegende kruinen zich stortte, terwijl de zacht over elkander schuivende takken voor de verbeelding allerhande geluiden of melodiën lieten hooren, of in de door elkander zich wentelende slagschaduwen, op den grond een dansend schimmenrijk deden zien; maar bovenal was het effect, de blaauwachtige wasem door de hangende avondnevelen, tusschen het gebergte veroorzaakt, schoon. Het was eene ware romantische voorstelling der

natuur. KAREL gevoelde het ook, misschien veel sterker dan wij, want hij sprak met geestdrift en vuur over schoone maanlichten, over het aangename eener wandeling in dezelve langs de schaduwrijke boorden van beekjes, van kronkelende paden door boschjes, van lieftallige woorden in het murmelen des strooms te hooren, van geluister in het suisen van den wind, en dacht tevens aan het logement. »Aan het logement?" vraagt gij welligt verwonderd. — Ja, aan het logement, en deze gedachte was wel een zeer natuurlijk gevolg der vorige. »Om te gaan slapen denkt gij?" misgedacht: »dan aan de grap der privaat-salade," nog verder uit den koers. — »Wel waar dan aan?" — Niets meer of niets minder, dan aan het schoone meisje, hetwelk, zoo als wij vroeger gezegd hebben, zijne ziel had betooverd.

Nadat wij hier in de rustige natuur een waarlijk genotvol oogenblik hadden doorgebragt, wandelden wij langzaam naar ons logement terug, en daar het reeds tien uren was, waren wij spoedig in het bed.

De wakkere haan, aan het hoofd zijner twaalf kakelende wijven, zijne woning bij den paardenstal op het binnenhof van vader KREUZBERG ontsnapt, had ten zetel een ledig wijnvat gekozen, en reeds honderd maal met eene verwaande houding zijnen schellen morgengroet de opgaande zon toegekraaid; de paarden, in den stal, gaven door hun gestamp te kennen, dat zij wakker en gereed waren, om de

menschen, die nog een morgendutje knapten, van de eene naar de andere plaats te trekken; de hond deed door zijne rammelende ketting hooren, dat ook hij bezig was met iets te doen; de kalkoenen, eenden en ganzen hadden reeds de ouverture van hun concert uit, en waren nu bezig aan eene voorname symphonie; de lijster, tevreden met zijne kunstig in elkaargevlochten gevangenis, in de benedenvoorkamer van KREUZBERG 's huis, had reeds honderd malen zijn: MARLBROUGH *toog weêr ten oorlog*, bestudeerd, maar telkens door zijnen veel schooneren wildzang afgebroken, toen wij, na eene verkwikkende nachtrust, van 's avonds tien tot 's morgens vijf uren, genoten te hebben, geheel versterkt en verkwikt, vrolijk uit het bed sprongen.

Heerlijk schoon was weder de morgenstond, en beloofde ons eenen heerlijken dag. Hoewel het gebergte bijna geheel in dikke morgennevelen lag gehuld, zoodat slechts hier en daar de toppen van hetzelve als in de lucht drijvende zich vertoonden, was echter de hemel geheel wolkenloos. Opstaan, aankleeden, het teeken- en schildergereedschap in orde brengen en ontbijten, was alles het werk van een klein uurtje; de drift, om in de schoone natuur aan het werk te gaan, was te sterk om zich lang met deze noodzakelijke, maar alledaagsche bezigheden op te houden. Het aankleeden ging al bijzonder snel: voor het oog van menschen, die hunnen natuurgenoot naar zijnen fijnen of groven

rok, naar den zijden of katoenen halsdoek beoordeelen, is men verpligt zich wat op te knappen, doch voor de schoone natuur niet; zij wil geene mode, die haar en hare schepselen verderft en mismaakt! — Het ontbijt werd smakelijk gebruikt, maar duurde mede niet lang, want ieder onzer was op reis gegaan met het doel om te werken, op te merken en te genieten, niet om verre van huis te smullen, of, in stede van natuurtafereelen, koude kippen-bouten of patrijzen te beschrijven. De strooboed of muts, die ook wel eens met een ruikertje heidebloempjes pronkte, met een bandje onder de kin vastgemaakt, — want het woei een weinig, — de stofmantel aan het lijf, de portefeuille en schilderkist op den rug, teekenstoel, veldezel bij elkander in eenen linnen zak of foudraal op de linker zijde, gelijk eene sabel aan een' bandelier hangende, een gordel of band om het lijf, waaraan tabakszak, pijp enz. hingen, met een' langen stok, voorzien van eene scherpe ijzeren punt, gewapend: zoo uitgedost, verlieten wij, terwijl de morgenzon alle voorwerpen door hare stralen bezielde, het logement, en vertoonden ons zoodanig den Ahrweileren. Heerlijke morgen! De natuur scheen verjongd, de wijnstok met zijne talrijke en sappige trossen was als met diamanten van de frissche dauwdroppen bezaaid. Alle vier welgemoed en vrolijk wandelden intusschen voort, zoekende naar punten geschikt om aan het werk te gaan.

Het duurde niet lang, of wij vonden een geestig brokje voor de teekenpen, op den voorsprong eener rots van het gebergte, achter *Walportzheim.* — RUDOLF, ontdeed zich al dadelijk van zijne vracht, met de snelheid van iemand, die zijn wambuis uittrekt, om met zijne partij eene vuist-conversatie te houden, en kraamde zijnen winkel uit, om met de olieverw aan den slag te gaan. KAREL had reeds zijne plaats, bijna op het uiterste puntje van den steenklomp, gekozen; HERMAN en ik liepen nog zoekende naar eene geschikte plaats; weldra was deze ook gevonden, en ziet, daar zaten wij nu alle vier, met de parasols in de hoogte, zoo trotsch als Mandarijnen.

Hoewel dit tafereel van het dal op den voorgrond een gedeelte van *Walportzheim* bevatte, dat rondom door wijnakkers is ingesloten, aan de regterhand het welig begroeide gebergte, waar langs de rivier stroomt, op den derden grond den *Calvariënberg* met zijne kerk en zijne kloostergebouwen, het verschiet door de hooge bergtoppen van *Erpel* aan den *Rijn* bepaalt, kan het niet een der belangrijkste genoemd worden. Het werd echter door ons gekozen, niet alleen om een begin met arbeiden te maken, maar ook, omdat wij vooreerst niet veel tijd wilden verspillen, zoo wij tijd verspillen mogen noemen, het opzoeken van fraaijere punten, die ons toch, daar het plan was vastgesteld, eenige dagen in deze streken te vertoeven, niet verborgen konden blijven.

Toen de schetsen af waren en alles weder was ingepakt, om het lijf en op de schouders gehangen, verlieten wij onze massieve steenen en het vrij luchtig gelegene atelier, daalden weder den berg af, om in het dal weêr wat anders voor de pen of het penseel op te zoeken. Weldra viel ons oog op het dorp *Brachem*; wij meenden langs den regteroever der *Ahr*, waarop wij ons bevonden, voorbij den *Calvariënberg* te kunnen komen, omdat deze weg ons korter scheen, doch het ging niet, er was geen gebaand pad; daarbij waren de rotsen te steil, en de bergwand te digt en te woest begroeid, om er over of door te kunnen komen. Na ons een half uur door de ruigte een' weg gebaand te hebben, gevoelden wij de verpligting om terug te gaan, en weder over de schilderachtig zamengelapte paalbrug, bij eene steengroeve, waarover wij gekomen waren, den grooten weg te volgen. Kennis der voetpaden is een noodzakelijk vereischte, voornamelijk in bergachtige landen. De *Ahr* slingert zich zoodanig tusschen hare rotsachtige oevers, die op vele plaatsen ontoegankelijk zijn, dat men vaak drie uren over eenen afstand doet, die in een half uur kan afgelegd worden. Wil men de schoonheden van dezen bergstroom vol-op genieten, dan moet men noodzakelijk met de binnen-, zij- en bergpaden zich bekend trachten te maken, want de groote weg, nog kortelings door het dal gelegd en nog niet geheel voltooid, levert wel is waar belangrijke,

zelfs schilderachtige natuurtafereelen op, en vertoont wel het karakter der *Ahr* en derzelver bergen, maar heeft dit met alle andere hoofdwegen gemeen, dat hij eentoonig is. Het is echter in vele opzigten aan te raden, denzelven te bezoeken, want waarlijk, op vele plaatsen is de natuur, ook van den hoofdweg gezien, verheven schoon. De schilder vindt rijke stof, maar nog menigvuldiger langs de bergpaden en in eenige zijdalen. Eigenlijk moet hij alleen den weg of het pad wel volgen, maar er niet altijd gebruik van maken; gidsen dienen beter den koopman dan een' schilder. — Zoo als ik zeide, moesten wij den ouden weg weder terug; de brug bij de stad overgegaan zijnde, vonden wij digt bij deze een pad, dat regelregt naar het dorp leidde; dus konden wij niet meer dwalen.

Bachem een half uurtje van *Ahrweiler* gelegen, aan den regter-oever der rivier, is een dorp zoo als de meeste dorpen hier zijn. Wij, Hollanders, aan onze welvarende, nette en grootere dorpen gewoon, zouden de dorpen in het *Ahrdal*, ja vele zelfs ook aan den *Rijn*, ter naauwernood den naam van gehucht waardig keuren. Een verwarden hoop bouwvallige hutten, waarin een Hollander zijne varkens niet zou willen laten huizen, met een even zóo ellendig kerkgebouw, en hoogtens twee ordentelijke bewoonbare huizen, noemt men hier een dorp. Ons was het echter niet om nette gebouwtjes te doen,

maar juist om het tegendeel, en inderdaad, hier treft men er zulke schilderachtige aan, dat het onmogelijk voor eenen schilder is, hier niet het teekenboek of het palet in de hand te nemen om er partij van te trekken. Wij gingen dus dadelijk aan het teekenen, na vooraf eene studie van het heerlijk schoone punt van hier op het *Walportzheimer* hooggebergte gemaakt te hebben: misschien een vier-honderd schreden van het dorpje. Met den rug naar de stad gekeerd, heeft men op den voorgrond een geestig landschap voor zich, het dorp ligt op eene terrasvormige hoogte, wordt gedeeltelijk bedekt door geboomte, onderaan stroomt de rivier in de schaduw van welige hazelnotenstruiken, wilgen en allerhande schaarhout, met de schilderachtigste afwisseling van kleuren vermengd; groepen van knapen zijn hier bezig, om kreeften tusschen de steenen, even onder het stroomende kristal zigtbaar, op te sporen en te vangen; zij leveren den landschapschilder eene geestige en vrolijke stoffage. Het pad op den voorgrond slingert zich hier en daar door appel- en pruimboomen, door wijn- aardappelen- en boonenakkers tot in het dorp; de achtergrond prijkt met den trotschen *Landskroon* en het blaauwe *Rijngebergte*. Welgemoed over onzen morgen, keerden wij stadwaarts terug; het was bij twaalf uur, dus etenstijd.

»Ha, goeden morgen! mijne heeren, schoone *vues* gezien; veel moois geteekend; 't is duchtig

warm van daag, niet waar? duchtig, duchtig! Gelieven de heeren aan tafel te gaan?" Dit in eenen adem door den kastelein, bij het binnentreden van zijn huis, ons verteld, zeide zoo veel, als wij zelven wisten.

Wij. Ja, *Herr Gastwirth!* veel schoons gezien, studiën gemaakt, verdwaald geweest, warm gehad. Hebt gij dezen middag vele gasten?

Hij. O ja, heeren! vele; twee Hollandsche familiën, een Berlijnsch heer en dame, en de u reeds bekende personen, die hier elken middag eten, zoo als de vrederegter, de heer met zijn' groenen bril, en meer andere. Komt, heeren!"

Wij volgden den kastelein en gingen naar onze nommers zitten. Ik geloof dat ruim dertig personen op de soep wachtten, die hun weldra door twee engeltjes van vrouwelijke dienstboden werd aangeboden.

Er is in mijn oog geen hatelijker, geen belagchelijker mensch dan een trotschaard. Hatelijk is hij, omdat hij door zijne wijze van handelen en spreken alle menschen van zich afkeerig maakt; belagchelijk, omdat hij zich doorgaans op dingen verheft, die ijdel zijn, die hem ontnomen kunnen worden, en welke hij meestal toevallig, zonder arbeid of inspanning van krachten heeft verkregen. De wereld is voor den mensch, die slechts opletten wil, vol verscheidenheid; hadden wij den vorigen dag privaat-salade, nu hadden wij een' trotschaard voor ons. Aan het boveneinde der tafel

zat een man bijna zoo dik als lang; het beste was voor hem te gering. Mijnheer had een knorrig uitzigt; naast hem zat zijne vrouw, eene deftige en voor hare jaren nog bevallige dame, met een vriendelijk en innemend gelaat. Mijnheer sprak geen woord, daarentegen was mevrouw drok in gesprek met haren buurman, een jongman van een goed uiterlijk en vrolijken aard; zij waren alle drie Duitschers.

De soep was naauwelijks op de plaats harer bestemming, de ledige borden werden reeds afgenomen, daar vliegt de kolossale mijnheer van zijnen stoel op, werpt zijnen lepel zoo geweldig op tafel, dat dezelve op den grond rolt; blijft een oogenblik staan, en buldert met eene grove stem en een echt boos gezigt, de volgende allerbeleefdste woorden tegen den kastelein uit, die aan het ander einde der tafel met voorsnijden bezig was, en van verbaasdheid het mes uit de hand liet vallen. »Zeg eens, kastelein! wat is dit hier voor een ongemanierde boel? Ik verzoek u dadelijk, twee couverts voor mij op mijne kamer te doen dekken, want ik ben niet geneigd, mijnheer! mij verder in mijnen maaltijd door zulk een onaangenaam gezelschap te laten hinderen; neen, dat ben ik niet! Kom LOUIZE!" zeide hij, zich schielijk tot zijne vrouw wendende, die van verlegenheid geen oog durfde opslaan; eensklaps nam hij haar bij den arm, sleepte, mag men wel zeggen, met eenigen spoed, geëvenredigd aan zijne boosheid,

de goede tot der dood toe verlegene vrouw, met zich de eetzaal uit.

De kastelein, zigtbaar geraakt, wilde antwoorden, maar mijnheer was weg. Het was waarachtig de moeite waard voor een' opmerker, de gezigten van het gezelschap te aanschouwen; allen zaten een oogenblik als wassen poppen; daarop volgde bijna tegelijk uit achtentwintig monden de natuurlijke vraag: »Wat moet dit beduiden?" Ieder keek zijnen buurman aan, en deze weder den anderen; geen mensch scheen de oorzaak te kunnen raden, waarom de kolossale mijnheer was weggeloopen. Nu werd de kastelein bestormd met vragen, die hij even zoo min kon beantwoorden, als het stuk vleesch dat voor hem stond. Intusschen ging deze naar boven. De jongman, die met de dame had gesproken, maakte de volgende aanmerking: »Kan ook, mijneheeren! daar, zoo veel ik gezien en gehoord heb, niemand onzer dien heer heeft beleedigd, de schuld aan mijnen hond liggen? — Het dier is hier zoowel te huis als ik, ligt anders stil onder de tafel, maar was daar even bij hem gegaan, en heeft misschien een stuk brood weggenomen."

»O ja," zeide een ander, »dat heb ik gezien, dat uw hond bij mijnheer een stuk brood van de tafel nam, doch ik kan niet gelooven, dat zulks eene reden, om boos te worden, zijn kan, te minder daar ik heb gezien, dat hij den hond eerst heeft tot zich gelokt door het dier te streelen."

Men begon over het voorval te lagchen, en zette intusschen den maaltijd smakelijk voort. Weldra kwam uit de kamer van den alleraardigsten mijnheer de kastelein met een lagchend gelaat terug.

»Wel, wat is er van de zaak, kastelein? Wat is dat voor een mensch? Wie van ons heeft mijnheer beleedigd?"

De kastelein. Och, mijneheeren! men vindt al wonderlijke menschen; geen der heeren, maar wel onze viervoetige vriend, die daar onder de tafel ligt, heeft hem beleedigd.

»Is het mogelijk?"

De kastelein. Niet alleen omdat het dier hem lastig viel, en een stuk brood ontnam, maar wel voornamelijk, omdat het, volgens de denkwijze van mijnheer, eene onbeleefdheid is, honden in eene eetzaal toe te laten. Hij gevoelde zich verpligt, om het gezelschap van honden te vermijden, naar zijne kamer te gaan.

»Ziet, daar hebben wij het al," zeide de eigenaar van den hond; »ik dacht het wel half."

»Hoe is het mogelijk!" antwoordde de heer met den groenen bril; »maar," vervolgde hij lagchende tot zijnen buurman, »zou er misschien nog niet iets anders kunnen achter schuilen, dat meer aanleiding, dan een hond kan geven, om boos te worden?"

»Wat dan?" vroeg de jongman.

»Ik weet het niet mijnheer!" antwoordde de groene bril, die misschien scherper zag dan de

groote blaauwe oogen van zijnen buurman, »maar gij waart zoo druk met zijne vrouw in gesprek, en...."

Men was reeds geneigd om de jaloerschheid de schuld der stoornis te geven, en ik geloof, dat deze werkelijk deel aan het voorgevallene had, toen de kastelein zeide: »Och, mijne heeren! dat geloof ik niet; het kan echter mogelijk zijn, maar het is toch een rare heer. Begrijpt eens, mijneheeren! zoo even, bij hem boven zijnde, vroeg hij mij, of ik zijn Ed. met mijn rijtuig te drie uren naar *Altenahr* wilde laten brengen. Ik antwoordde, zoo als ook de waarheid is, dit volgaarne te willen doen, indien mijn rijtuig, dat naar *Sinzig* is, en eerst laat dezen avond terugkomt, te huis was; dat het mij speet, niet aan zijn Ed. verlangen te kunnen beantwoorden."

»Waarschijnlijk is in dit miserabele stadje," merkte mijnheer aan, »geene andere gelegenheid, om aan mijnen wil te voldoen?"

»Excuseer, mijnheer!" zeide ik, »Wij hebben hier eene goede posterij; verkiest mijnheer, dat ik den postmeester laat vragen hier te komen, dan kan UEd. met dezen man zelf spreken," daar legt mijnheer zijn horlogie bedaard op de tafel, werpt zich achterover in zijnen stoel, zet de handen in beide zijden, en zegt: »Wat meent gij wel, kastelein! Voor wien ziet gij mij aan? Zou ik mij vernederen moeten, om met een' postmeester te moeten spreken? Zeg?"

Wat zoude ik zeggen? Ik verliet de kamer, en dacht: »nu kunt gij zien, hoe gij naar *Altenahr* komt.”

»Wat is hij voor een landsman?”

De kastelein. Ik weet het niet, maar mijnheer moet, volgens zijn zeggen, een' aanzienlijken post te *Berlijn* bekleeden.

»Hoe is het mogelijk,” zeide de groene bril, »dat men menschen, die in een gekkenhuis behoorden te zitten, aanzienlijke posten geeft? Ik geloof het niet.”

»Het kan toch wel mogelijk zijn,” merkte een ander aan. »Ik wed, dat die man, om zijnen gewenschten post te verkrijgen, de verstandigste, de innemendste en buigzaamste man der wereld is geweest.”

Eenigen tijd bleef de zonderlinge heer het voorwerp van spotternij, doch wij verlangden weder van harte de schoonheden der *Ahr* gade te slaan.

Het duurde niet lang, of wij waren weder van top tot teen op zijn schilders gewapend, en stonden buiten de poort der stad, overleggende, werwaarts wij onze schreden zouden wenden, doch lang stilstaan onze gewoonte niet zijnde, volgden wij, zonder een plan te hebben gemaakt, het eerste het beste pad, en weinige oogenblikken hierna zaten wij op onzen teekenstoel, de teekenpen in de hand, op eene aangename koele plek aan het water; het gold een paar aardige groepen.

Karel. Mij dunkt er is wind opgekomen, ik heb moeite mijn papier vast te houden.

Ik. Hebt gij dan geene klemmetjes, die het papier kunnen vasthouden?

Hij. Ik heb ze vergeten, vriend!

Ik. Een goed schilder, man! moet altijd zijne zaken, en vooral op eene studiereis, in orde hebben.

»Kijkt eens om!" schreeuwde hij zoo hard hij kon; hij zat een goed eind van ons af; wij keken om. »Wat drommel moet dat beduiden? Herman plast tot over zijne knieën, als iemand die vervolgd wordt, in den stroom; wat doet hij toch? Vangt hij waterspinnen of andere op de oppervlakte springende insecten, want hij grijpt gedurig naar iets."

Wij legden onze portefeuilles voor een oogenblik neder en liepen naar hem toe.

»Mijn hemel, herman! wat doet gij daar midden in de rivier?"

Hij. Och, komt mij toch te hulp; die nare wind heeft mij de portefeuille uit de hand gerukt; al mijn papier en studiën reizen te water naar den *Rijn* en welligt naar *Holland*, als gij mij geen handje helpt, om den schat op te visschen.

Het was waarlijk om te lagchen, ons alle vier in den stroom bezig te zien, met studiën en papieren op te visschen. Het gelukte echter, op eenige brokken papier na, den armen herman, met onze hulp, alles weder te vangen.

»Wel, HERMAN! zijt ge braaf nat?"

»Dat zal wel waar zijn!" Hij bragt zijn boeltje naar eene windvrije plaats, om het in de zonnestralen te droogen; wij gingen weêr aan het werk, niettegenstaande ons het riviertogtje een paar natte beenen had bezorgd.

Na verloop van een paar uren waren de teekeningen af; over de rivier gegaan zijnde, ditmaal door middel eener brug, waren wij ongemerkt weder den weg naar het dorp *Bachem* ingeslagen. Daar de *Nevenaarsberg* niet verre van ons verwijderd scheen te zijn, gaf ieder zijn verlangen te kennen, dezen bazaltkegel te beklimmen; er werd dus tot den togt derwaarts besloten.

Men bedriegt zich dikwijls in bergachtige landen in den afstand der voorwerpen: eensdeels, omdat men zelden den tijd berekent, dien men tot klimmen noodig heeft, en ook niet denkt aan de waarschijnlijkheid van nu en dan eene bergkloof te ontmoeten, die eenen omweg noodig maakt; ten anderen, de ijlheid of fijnheid der lucht, meest altijd in bergachtige landen, schildert ons soms de verwijderde voorwerpen zoo duidelijk en uitvoerig voor het oog, dat men al ligt waant korter bij dezelve te zijn, dan werkelijk het geval is.

Dit ondervonden wij maar al te wel, want toen wij al een goed eind wegs achter den rug hadden, kwam het ons voor, als of de berg ook voortging. Achter het dorpje *Bachem* ligt een holle weg, en daarnaast op deszelfs rotsachtigen en

hoogen linkerwal, gaat een pad het gebergte op. Aanvankelijk leidt hetzelve tusschen eenige boerenhoven, en wordt beschaduwd door overhangende vruchtboomen; hooger op gaat het door korenvelden en weiden; weldra houdt deze gezellige natuur op, en eene wildernis van heide en eikenstruiken doet zich allerwege voor. Hoe hooger men komt, des te treuriger wordt het gelaat der natuur. Na een half uur geklommen te hebben, hadden wij eene onafzienbare woeste vlakte voor ons. Waarlijk huiveringwekkend is de eenzaamheid dezer wildernis; hier gevoelt men zich bijna geneigd aan spoken te gelooven, of het oor te leenen aan de alom verspreide fabelen en vertelsels van RÜBEZAHL, den bekenden geest van het *Reuzengebergte.* Hier meent men zich in eene zijner geliefkoosde verblijfplaatsen te bevinden, en hem te zullen ontmoeten als bergman, jager, monnik, wijf, dwerg, reus of misschien wel als reizend landschap-schilder! Geen gezang der vogelen, of ruischende stroom streelt hier het oor, behalve steenuilen en andere roofvogels, die op ons naderen verschrikt hunne schuilplaats verlieten, schijnt geen levend wezen deze wildernis te bewonen. De wind, die aan de *Ahr* onzen HERMAN zulk eene pots had gespeeld, gierde hier huilend door het half ontbladerde struikgewas. Zelfs het vrolijk vergezigt op den *Rijn-* of *Ahrstroom*, dat wij nog een oogenblik te voren mogten aanschouwen, was verdwenen; slechts de hoogste toppen van het

Ahrgebergte lieten hunnen blaauwen omtrek even boven het schrale struikgewas zien.

Het punt, waarop wij aanhielden, de bergkegel, verhief zich links van ons af, als een reus te midden eener heide, en was nog, tegen onze verwachting, wel een uur afstands van ons verwijderd. Het scheen of ons ook eene pots door RÜBEZAHL werd gespeeld, want het was ons als gingen wij niet voorwaarts. Wij gaven echter den moed niet op, maar liepen, dan eens een voetpad volgende, dat soms meer van den berg af, dan naar denzelven leidde. Het eerste pad hadden wij, daar het eene rigting tegen ons plan nam, al vroeg verlaten, en trachteden, door heidestruiken ons eenen weg banende, en zoo veel mogelijk in eene regte lijn, ons doel te bereiken. Toen wij dachten de zaak bijna overwonnen te hebben, daar ontdekt zich helaas! eensklaps tusschen ons en den bergtop eene diepe en ondoorgaanbare bergkloof. Alle aangewende moeite om een pad of eene opening in de woestijn te vinden, dat door den afgrond leidde of gelegenheid bood om door denzelven te komen, was te vergeefs. Wij waren alzoo verpligt eenen omweg ten minste van een half uur te maken. Eindelijk na vele pogingen gelukte het ons den overkant te bereiken. Nu hadden wij de bergkruin, waarop wij zoo lang gestaard hadden, vlak voor ons; niets scheen ons meer in onzen togt te zullen hinderen; slechts drie, vier honderd schreden nog en wij zijn aan den voet van de bergkruin.

Intusschen gevoelden wij ons zeer vermoeid; het werd noodig geacht vóór de klauterpartij, die zeker niet gemakkelijk zou zijn, een weinig uit te rusten, want hoewel wij reeds op eene aanmerkelijke hoogte waren, vormde deze top nog een' geduchten berg. Wij kozen eene plek tot zitplaats, die ons eén uitgestrekt gedeelte van het *Rijndal* deed aanschouwen. Ofschoon niet schilderachtig, is toch het panorama van deze hoogte grootsch en rijk. De blik zweeft over den hoogen maar van hier onbeduidend schijnenden top van den *Landskroon*, welke berg als het ware op den voorgrond schijnt te liggen; ook de *Drachenfels* schijnt van hier nietig te zijn. Verder ziet men de geheele keten van het *Zevengebergte*, tot op de blaauwe en naauwelijks zigtbare bergruggen van het Marksche en Limburgsche gebied. Den geheelen bergzoom van den linker *Ahroever* met deszelfs toppen tusschen dalen en wijnterrassen, eene der rijkste natuurtafereelen, ontdekt hier het oog van de uitwatering der *Ahr* in den *Rijn*, tot voorbij *Walportzheim*. *Sinzig*, *Ahrweiler* en eene menigte van dorpen en gehuchten, zetten, benevens de daar tusschen kronkelende *Ahr*, eene aangename afwisseling bij. Het *Rijndal* is echter hier het schoonste en verhevenste gedeelte van dit uitgebreid tooneel. Ons omwendende hadden wij het gezigt over eene akelige en angstwekkende wildernis, die reeds een gedeelte van den woesten en onherbergzamen *Eisel* vormt.

Na eene poos uitgerust te hebben, en, mogt het ter bekoming, of liever, ter behouding van moed iets afdoen, eene ferme pijp opgestoken te hebben, wérd de wandelstaf weder in de hand genomen, en beproefd de geduchte piramide te beklimmen. Wij hadden reeds bemerkt, dat dezelve geheel met struiken begroeid was, doch waanden daaromtrent geene zwarigheid te zullen ontmoeten. Helaas! stelt u het onaangename der teleurstelling voor, die wij na zooveel gedane moeite en inspanning, om toch op den top van den *Nevenaar* te komen, gevoelden; hoe ijverig wij ook zochten naar eene plek ter beklimming, het digte en als het ware in elkander gevlochten en tamelijk zwaar hout, hield voor ons het pad verborgen; honderd pogingen werden aangewend, die ook honderdmalen mislukten. Wij verloren eindelijk den moed en de hoop om de bergkruin te kunnen bestijgen. Deze bergkruin, men zoude het op een' afstand gezien niet gelooven, is zoo wild en digt begroeid, met allerhande hout en struiken, dat ik het voor onmogelijk houde er op te kunnen komen, zoolang men niet besluit, en het zou de moeite wel beloonen, om een pad aan te leggen, of ten minste eenen weg door de wildernis te banen.

Ik heb nog al veel wilde streken bezocht en mogt meestal mijn doel bereiken, maar hier was er niet aan te denken. Wij gaven dus den moed, die ons zoolang had bezield, geheel op, en besloten nu langs den kortsten en gemakke-

lijksten weg dezen bergrug af te dalen, namelijk naar het dorp *Beul*, hetwelk aan den voet van den *Nevenaar* ligt.

De *Nevenaarsberg* is misschien de hoogste der bergen, die het *Ahrdal* tusschen *Sinzig* en *Ahrweiler* heeft. Bijna onmerkbaar stijgt men tot de hoogte waarop wij ons bevonden, alleen de kruin, die, zooals ik daar straks zeide, op zich zelf een berg is, kan steil genoemd worden.

Deze bergkruin zoude, in zeer vroege tijden, ook zooals de meeste hoogten, met een' trotschen burgt versierd zijn geweest. Een veelvermogend geslacht heeft van denzelven zijnen stamnaam ontleend, doch burgt en geslacht, 't is alles verdwenen. Niet alleen dat geen enkele steen op den anderen is gebleven, maar zelfs geene sporen van eenen burgt, ofschoon het historisch waar is dat dezelve heeft bestaan, zijn meer te vinden.

Waar vroeger gezang en snarenspel de ruime zalen doorgalmden, daar laat nu de steenuil zijn klaaggeschrei door de morgen- en avondnevelen hooren, die de vernietigde grootheid omzweven. Zucht naar rijkdom of schatten, die luchtkasteelen bouwt, en den tempel der deugd afbreekt, die bron van zooveel verderf, die begeerte, steeds door eene verhitte verbeelding gekoesterd en aangevuurd, maar zelden bevredigd, gaf en geeft nog, bij de menigvuldige dwaze stappen door haar veroorzaakt, ook menigmaal de fantasie stof tot verhalen, die den geldmensch, aan niets anders gehoor gevende, dan

aan zijne hebzucht, er niet alleen aan doen gelooven, want zij stemmen met zijne begeerte overeen, maar ze zijn magtig genoeg, om hem te doen besluiten, pogingen in het werk te stellen ter verkrijging van geld, die, zijn dezelve al niet strafbaar, toch veelal zeer belagchelijk zijn, en met bespotting overladen worden.

Ook hier oefent geldzucht haren veelvermogenden invloed uit, en de eenvoudige landman gelooft de volgende legende van den *Nevenaar*.

In stormachtige en donkere nachten laat zich wel eens eene verschrikkelijke gestalte, zwevend of wandelend, op den *Nevenaarberg*, den linker *Ahroever*, of zich verheffende tot den top van den *Ellich*, zien.

Soms verschijnt de gedaante als een rijk gedost ridder met eene schitterende wapenrusting, en stapt met ééne trede van den *Ellich* over de *Ahr* op den *Nevenaarsberg*. Het hoofd van den reus raakt de wolken; van zijnen tred beeft rondom het gebergte, terwijl zijn voet een' kuil, gelijk aan een' afgrond, midden op de kruin van den *Nevenaar* heeft veroorzaakt. Hij zoekt op den ouden burgtgrond de aldaar begraven en onnoemlijke schatten. Als echter de toren van het dorp *Beul* met doffe klank het eerste uur na middernacht door de bergen heeft doen galmen, dan verdwijnt de reuzengestalte huilend en klagend, als eene sterke windvlaag.

De oude en zeer diepe burgtbron wordt voor de

plaats gehouden, waarin onder anderen ook een gouden ploeg en meerdere rijkdommen begraven liggen.

Een arme boer uit de nabijheid zag, terwijl hij op den top des bergs hout hakte, om daarmede zijn behoeftig en verkleumd huisgezin te verwarmen, een klein mannetje van eene zeldzame gestalte, welke hem om eene teug water vroeg. De boer gaf hem zijne kruik, de kleine nam eene goede teug uit dezelve, en werd daarop uitgelaten vrolijk, danste en sprong met eene vlugheid om den boer heen, dat deze er geen oog op houden kon. In een bedaard oogenblik vertelde het mannetje allerhande wonderbare zaken, waarvan de verbaasde boer de helft niet begreep. Eensklaps werd hij weder dol van blijdschap, sprong den boer over het hoofd, huppelde over de hoogste struiken heen, voortdurend zingende:

»Wo die Haselnusse vom Berge rollt,
Da liegt vergraben vielès Gold!"

Eindelijk waagde het de boer zijnen wilden bezoeker te vragen, wat deze met dat rijmpje zeggen wilde. De dwerg lachte schalks en wenkte den boer hem te volgen. Hij bragt hem nu door het digtste struikgewas tot op eene plek, waarop een hazelnotenstruik tusschen beken en beuken in zijnen vollen bladerenpronk stond. »Hier," sprak het mannetje, » is de plek der oude en diepe burgtbron. Dewijl gij mij gelaafd hebt, toen ik dorstig was, is de eene dienst de andere waard. Weet

dan.... doch zeg het niet aan anderen, dit zoude u zeker schaden." — De boer beloofde te zullen zwijgen. — »Weet dan, dat deze bron, die door de hand des tijds is digt geworpen, aanzienlijke schatten, waaronder zich ook een gouden ploeg bevindt, verborgen houdt; gij kunt dezelve zien en u toeëigenen. Ga met de eerste volle maan aan het werk; gij moogt echter gedurende den arbeid, wat er ook geschiede, geen woord spreken, anders zijn de schatten weder voor duizend jaren aan de berggeesten vervallen. Ga, mijn vriend! dus dapper aan het werk, zoodra de maan vol is."

De boer wilde het mannetje voor zijne mededeeling en raad bedanken; deze was echter uit zijne nabijheid verdwenen, en hij zag den dwerg de helling des bergs naar de wildernis afdalen, tusschenbeide de verbazendste sprongen van de eene op de andere rotspunt makende, terwijl nog lang de woorden werden gehoord: *Wo die Haselnusse* enz.

Naauwelijks had de eerste volle maan zich boven de kruinen der bergen verheven, of onze boer, voorzien van eene goede schop, een' haak en stevigen dreg, ging, met de grootste stilte en zich alle heiligen aanbevelende, naar de aangewezen plaats.

De bewuste plek vond hij spoedig, en met een kloppend hart werd de arbeid aangevangen; hij dacht steeds aan de waarschuwing van niet te spreken. Dit kon hij, dacht hij, immers goed in

acht nemen, want niemand zal hem storen. Intusschen ging de arbeid, niettegenstaande den harden bodem, met eene meer dan gewone snelheid voort; op eene wonderbare wijze ruimde zijne schop brokken uit den weg, die een' kruiwagen geheel gevuld zouden hebben. Zijn haak drong in den grond als door boter. Hoewel hij zich hierdoor al meer en meer aangemoedigd vond, droop hem echter het zweet met zware droppelen van het aangezigt, niet alleen van den arbeid, maar hij moest bij al den moed zich zelven bekennen, dat een stille angst hem bekroop. Daar klinkt de doffe klank der kerkklok, en het middennachtsuur slaat, bij den laatsten slag flikkert hem een ongewoon licht in het oog; hij ziet op, en, Heiligen, helpt! Wat ziet hij? Op den top van den *Ellich* staat de vurige reuzen-ridder. Vreeselijk zijn zijne gebaren en bewegingen, het gloeijend zwaard, in zijne forsche vuist geklemd, schiet bliksemstralen door de lucht, die als vurige slangen sissend onzen boer omringen. De schatgraver siddert; hij gaf echter den moed niet op, en werkte voort. Daar de reus zag, dat zijne dreigementen den anderen in zijnen arbeid niet konden storen, bedekte hij met zijne linkerhand de schijf der maan, om dusdoende de landstreek in het duister te dompelen; maar zijn eigen gloed verspreidde in het rond den heldersten schijn des dags. De zucht naar rijkdom behield steeds de overhand boven de vrees van onzen boer, en deed hem rusteloos voortwerken.

Eindelijk tot eene zekere diepte gekomen, stoot zijne spade op een hard voorwerp; met de grootste snelheid ontdeed hij hetzelve van aarde en zand, en, o heil! wat ziet hij? het blinkt als goud en edelgesteente! De dreg werd aan het voorwerp vastgemaakt, niettegenstaande rotsbrokken, wijnstokken, ja, geheele boomen, welke de reus in zijne grimmige woede van de overzijde naar hem toewierp, als door eenen orkaan voortgerukt, hem over en langs het hoofd snorden. De gouden ploeg hing aan de dreg; onze boer klom naar boven, en met de grootste inspanning van krachten (hij was een zeer sterk man) trok hij nu zijnen last uit de diepte; weldra zal hij op de oppervlakte liggen, en mag de man verheugd dien schat den zijnen noemen. Reeds glanst de kostbare ploeg in het maanlicht; nog een paar trekken.... O menschelijke zwakheid! Geheugen! wat doet gij ons niet verliezen? ja, meer dan eenen gouden ploeg! Het stormde als een vreeselijk onweder door het dal; alles scheen in vuur te staan; geweldige slagen werden gehoord, een regen van rotsbrokken en vuurvlammen stortte neder; het einde der wereld scheen nabij, en in sidderenden angst ontviel den schatgraver een overluid »Ha!"

De ploeg viel van de dreg neder in den afgrond; met een daverend geraas werd de kuil met rotsbrokken gevuld, terwijl een gillend hoongelach zich van alle zijden liet hooren. De arme boer had zijn

bewustzijn verloren, en bevond zich, toen de zon reeds hoog aan den hemel stond, onder eenen boom, bij zijn dorp, terug.

De bewoners van het *Ahrdal* hooren somtijds nog het rijtuig van den burggraaf door de holle wegen des afgronds rollen, doch naar de plaats der bron heeft men tot heden te vergeefs gezocht. Na dien tijd is aan niemand de dwerg verschenen, ofschoon menigeen, zoo als men zegt, in vroegeren tijd op den *Nevenaarsberg* zich arm heeft gezocht naar schatten. Ook wij hebben geenen dwerg gezien, geene bron ontdekt, die blinkende schatten in zich bevat. De bron, die ons meer dan eenen gouden ploeg en diamanten liet zien en gaf, zonder door een' vurigen reus gestoord te worden, was het heerlijk schoone panorama, dat wij op dezen berg genoten, en u reeds beschreven.

Hoewel wij ons doel niet hadden bereikt, daalden wij echter vrolijk en tevreden den berg af. Heerlijk schoon was wel de avondstond, doch het was te laat geworden om iets te teekenen. Wij gingen dus maar regelregt op *Ahrweiler* aan. Het dorp *Beul* kwam mij voor nog al welvarende te zijn, want wij zagen goede huizen, die het dorp versierden. Na een alleraangenaamst togtje van een uur, langs den oever der rivier, die van hier tot de stad vele schilderachtige partijen oplevert, stapten wij tamelijk vermoeid schoorvoetend het logement binnen, en

lieten ons een goed glas wijn inschenken, want ik geloof dat wij het wel hadden verdiend. Weldra zaten wij met vele gasten aan de welvoorziene tafel, en weinig tijds daarna begaven wij ons ter ruste.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Verblijf te Ahrweiler.

Een zonderling begin. — Een klein maar welligt een nuttig Hoofdstuk voor jeugdige schilders.

In onze jeugd — wij zijn daarom nog geene oude paaijen, al spreken wij van onze jeugd — maar wacht, ik zal mij misschien duidelijker doen verstaan, als ik zeg: In de jaren, waarin men zich doorgaans, en dikwijls met het volste regt, met den fraaijen naam van ondeugenden of kwaden jongen moet tevreden houden — in mijne schalksche jaren dan, toen ik nog onder de schaduw van het ouderlijke dak mijne jeugdige leden uitstrekte, ja, er dikwijls opzat, voerde ik, door mijne broeders trouw bijgestaan, allerhande guitenstukjes uit. Behalve den roemrijken naam van kwaden bengel, die op ons drieën toepasselijk was, gaven sommige lieden mij nog den bijzonderen naam van aap, dewijl ik zoo vlug was in het klouteren en alles naäapte, wat ik zag. Zonder gymnastische oefeningen hadden mijne broeders en ik het zoover gebragt in het klimmen tegen huizen, over daken, op schoorsteenen, in de hoogste boomen, langs touw

en masten, in het springen over de wijdste slooten, over stoelen, tafels en banken, hoe hoog dezelve ook mogten wezen, dat de vlugste jongens uit de buurt in dit opzigt bij ons verre ten achteren stonden.

Thans is dit veel veranderd, mijne lezers! Een zeker getal jaren hebben de slappe en vlugge leden wat stijver en onbuigzamer gemaakt; thans ben ik geen meester in het klimmen of springen meer, en echter moet ik hier, om den lezer geene verveling door een eentoonig verhaal te veroorzaken, eenen geduchten sprong maken; een' sprong over eenige eentoonige dagen, gedurende ons verblijf in *Ahrweiler*. Wij hebben ons dezelve echter zeer ten nutte gemaakt, en ons aangenaam geamuseerd, dit kunt gij veilig gelooven! — doch voor u is hetgeen in die dagen voorviel niet belangrijk genoeg; wij zullen om deze oorzaak daarvan geene melding maken, maar u vriendelijk verzoeken onze overpeinzingen gedurende dien tijd wel te willen lezen; ik beloof u, dat gij later met mij weêr door schoone streken zult wandelen.

Ik sprak zoo even van naäpen. Wie aapt er meer na dan een schilder? Laat ons een oogenblik bij deze stof stilstaan.

Het is mogelijk, dat er iets goeds in het volgende mijner ideeën gelegen is, en in dat geval kan hetzelve den jongen kunstenaar van nut zijn. Wij zullen het woord *naäpen*, dat toch zoo bijzonder fraai niet klinkt, en in den eigenlijken zin des woords

niet *geheel* op ons onderwerp toepasselijk is, veranderen en in deszelfs plaats het woord *studeren* zetten, en wel *studeren naar de onvergelijkelijk schoone natuur*. Naar de natuur studeren, schilders! misschien reeds twintig duizend malen vóór mij en beter gezegd; dat doet niets af, nog twintig maal twintig duizend maal de jonge lieden dit toegeroepen, is niet te veel, want voor dezen klank zijn velen hardhoorig, ja, soms geheel doof.

Studeren naar de natuur is, ten eerste, bovenal nuttig en noodzakelijk; 2°. verrijkt men den geest en krijgt men schoone denkbeelden; 3°. moet dit studeren onderhouden worden; 4°. het vereischt moed, geduld en standvastigheid; 5°. is dit het beste en eenige middel om tot eene belangrijke hoogte in de schilderkunst te komen, en, laten wij dit er nog bijvoegen, naar de natuur studeren is aangenaam.

Het is nuttig, noodzakelijk, ja, het is pligt naar de volmaaktheid te streven, zoowel in kunsten als in wetenschappen; het is onbetwistbaar waar, dat de eerste op de laatste een' sterken invloed uitoefenen; in hoe verre en hoedanig die invloed op het zedelijke werkt, behoort hier niet door ons onderzocht te worden. Wij zullen nog alleen zeggen, dat de mensch door naar volmaaktheid te streven nader aan het hoofddoel komt, waarvoor hij is geschapen. Onder de kunsten, die een' sterken invloed op den mensch uitoefenen, verdienen zeker de dicht- en schilderkunst den eersten rang.

Zullen zij het hart, de ziel treffen, dan moeten hare tafereelen of verheven, of eenvoudig, maar altijd natuurlijk waar zijn. Luistert, jonge schilders! het is u nut, om u in uwe kunst zóóveel mogelijk te volmaken, en wat is hier volmaakter dan de schoone, ongekunstelde natuur? Zietdaar uw *model!* Het onderwijs in de kunst is niets meer dan eene noodzakelijke inleiding tot het groote werk. Wat zegt eene schilderij naar de zoogenaamde regelen der kunst geschilderd, als zij, bij al hare naauwkeurige uitvoering en de strengste inachtneming van het perspectief, dood is? — De natuur is de volmaaktste schilderij, daarom moeten wij zoo veel studiën naar haar maken als mogelijk is. De werken der menschen zijn onvolmaakt; men neemt onwetend het niet schoone met het schoone van dezelve over; in de natuur kunnen wij niet dwalen: alles in haar is waar! en de waarheid moet steeds den kunstenaar een heilige pligt zijn. Als hij rusteloos en verstandig de natuur bestudeert, zal hij den aanschouwer in zijne werkplaats op het doek of paneel eene bevallige leugen doen gelooven. Deze denkt, dat hetgeen hij ziet, stellig een gezigt is van de eene of andere plaats, naar de natuur geschilderd, en niet zonder reden: immers, als men onophoudelijk de natuur gadeslaat, de harmonie van licht en donker, de bevalligheid daardoor veroorzaakt, de oneindige verscheidenheid der voorwerpen enz., heeft bestudeerd, kunnen voor-

werpen, uit onderscheidene natuur-studiën genomen, met oordeel en smaak op het doek of paneel geplaatst, den aanschouwer, die de natuur slechts oppervlakkig beschouwt, en geene kennis van zamenstelling of compositie heeft, doen gelooven, dat uwe schilderij eene letterlijke navolging der natuur is, hoewel hij slechts eene bevallige leugen ziet.

Is roem en eer, jonge kunstenaren! u niet onverschillig; wenscht gij ook eenmaal uwen naam op de naamlijst der groote mannen, waarop *Europa*, ja, waarop de geheele wereld met welgevallen blikt, geplaatst te zien, doet dan zoo als deze gedaan hebben; studeert vlijtig naar de natuur; hierdoor zullen uwe voortbrengselen geene twijfelachtige verdiensten, die van mode en kunsthandel afhangen, maar eene wezenlijke en dus blijvende waarde hebben. Gelooft hen niet, zij, die zeggen: dat gij reeds te verre in uwe kunst gevorderd zijt, om langer een *aanhoudend* studeren naar de natuur als hoogstnoodzakelijk te beschouwen, of dat gij reeds te veel kent, om nog langer als een eerstbeginnende onophoudelijk met eene portefeuille onder den arm naar buiten te loopen. Zij willen u een kompliment maken, maar onwetend storten zij vergif op uw palet! Ik ken geene andere maatstaf van kunsthoogte, dan de vergelijking onzer voortbrengselen met en tegen elkander. De kreupele is koning bij degenen, die volstrekt niet kunnen gaan. Wilt gij, mijne vrienden! den afstand zien, waarop gij nog staat? Vergelijkt uw werk bij

de altijd waarheid sprekende natuur! en gij zult zien wat er nog te doen valt; tracht den afstand, dien gij ontwaart, kort te maken, en dat kan nergens anders door geschieden dan door vlijtig, oplettend en voortdurend de natuur gade te slaan. Ik geloof hiermede genoeg gezegd te hebben, om u te overtuigen, dat het schilderen en teekenen naar de natuur nuttig en hoogstnoodzakelijk is; en nu: de oneindige verscheidenheid der voorwerpen in de natuur verrijken den geest en geven schoone denkbeelden.

Er zijn geene twee voorwerpen in de natuur, ofschoon beide tot een geslacht behoorende, die aan elkander gelijkvormig zijn. Deze speling der natuur bemerkt men zoo duidelijk in al hare schepselen, dat het onmogelijk is er niet op te letten. Zij heerscht van het grootste tot in het kleinste voorwerp, b. v. zijn er twee menschen, twee dieren, twee boomen, twee planten, tot één ras, tot ééne soort behoorende, die elkander volmaakt gelijken? Immers neen; dan nog, zijn de bewegingen van menschen, dieren, boomen, planten, enz. niet oorzaak, dat deze ons in duizenderlei gedaanten voorkomen? en worden bewegingen bij menschen en dieren niet meer veroorzaakt door hartstogten en handelingen, en die der boomen, planten, enz. door den invloed der zonnestralen, warmte, koude, regen, wind en honderd andere oorzaken? Verscheidenheid van landschappen, van bergen, dalen, rivieren, van gronden, boomen en planten,

en eindelijk van luchten, van licht, donker en bruin, welk eene onuitsprekelijke bron om den geest des kunstenaars te verrijken! Welk een groot natuurkundige, hij moge u de geslachtslijsten en namen van alles, wat geschapen is en tot de groote keten der schepping behoort, doen kennen; hij moge u den vorm en de werking der wolken, de onderlinge betrekking der ligchamen, en honderd andere dingen doen begrijpen; in het kort, hij moge u met alles wat de natuurkunde leert bekend maken, welk natuurkundige, vraag ik u, is in staat, u de oneindige verscheidenheid, speling en beweging, die zooveel schoons in de natuur doen geboren worden, te laten zien? — Hij kan u met de breking der lichtstralen bekend maken, maar de schoone effecten, die dezelve op de voorwerpen uitoefenen, moet gij zelf gadeslaan. Geeft u moeite de oneindige verscheidenheid der natuur op te merken. Bestudeert dezelve zeer vlijtig; gij zult daardoor uwen geest met eenen voorraad van schoonheden verrijken, die u in staat zal stellen om zelf te scheppen. Hierdoor zult gij ook *origineel*, *oorspronkelijk* zijn, en als zoodanig uwe werken gezocht zien, ja, bij minder kunde, maar *origineel*, staat gij hooger dan de slaafsche navolger van deze of gene manier. Hoe hoog ook onkundige kunstenaars hunne geleende denkbeelden mogen opvijzelen; zij, die de natuur slechts nu en dan eens bekijken, maar gemakshalve, zich meer aan de werken van anderen vast-

houden, of met de schoonheden, die deze bezitten, zoozeer zijn ingenomen, dat zij deze alleen raadplegen, zij kunnen onmogelijk, al hebben zij eene zekere hoogte in de kunst bereikt, aanspraak op den naam van origineel maken. De naam van origineel schilder te zijn, komt hem alleen toe, die zelf denkt en schept! Noch het schoonste meesterstuk, noch de verstandigste, gevoeligste en kundigste mensch, zijn in staat u verhevene gedachten der natuur te geven. Zij alleen schenkt u die bij eene aandachtige beschouwing harer majesteit en grootheid. Spreidt zij geene prachttafereelen voor uw oog ten toon, die onmogelijk een ander u zou kunnen beschrijven? Is zij het niet, die den dichter de verhevenste stof schenkt? Gaat naar buiten, beschouwt den schoonen zilverachtigen morgenstond, den gulden avond, een' schoonen lente- en herfstdag, de geduchte werkingen der natuur, een' storm, een opkomend of afdrijvend onweder; ook de winter heeft vele schoonheden, maar beschouwt vooral de werking van het licht, want dat is de ziel van alles, en gij zult uwe gevoelige ziel met eenen rijkdom van schoone denkbeelden verrijken, die gij naderhand op uwe kamer op het doek of paneel kunt trachten te verwezenlijken.

Studeren naar de natuur moet onderhouden worden.

Door eene aanhoudende studie wordt men met de natuur meer en meer eigen, en kan men te eigen met haar zijn, daar zij het alleen is, die het

talent van den kunstenaar tot eene verbazende hoogte kan opvoeren? Zij vordert ook daarvoor eene bestendige liefde.

Men kan haar, wat of ook anderen daartegen mogten inbrengen, niet te veel bestuderen, want hare geheimen zijn zoo velen, dat, al studeerden wij ook duizend jaren, wij slechts nog maar een klein gedeelte van dezelve, en dan nog zeer onvolmaakt, zouden leeren kennen. Het is dus eene hooge noodzakelijkheid voor hem, die het meer om *waarheid en liefde tot de kunst* dan om *goud* te doen is, om haar, met betrekking tot zijn vak, zijn' korten leeftijd te wijden. De studie moet onderhouden worden, want de mensch vergeet zeer gemakkelijk. Hij moet trachten, de schoonheden der natuur voor hem *onvergetelijk* te maken; zijn kunstvuur blijft immers helder branden zoolang hij studeert? De natuur is eene zekere leidstar op den weg des roems en der eer; zonder haar dwalen wij, ofschoon wij soms wanen ons op het regte spoor te bevinden. Geen mensch wil dwalen, zelfs niet eens een oogenblik. Welnu, mijne jonge vrienden! gij behoeft niet te dwalen, blijft steeds aan de hand uwer leidsvrouw voortwandelen; verlaat haar niet, ja, verlaat haar geen oogenblik, want uit oogenblikken bestaat een kostbare tijd, en gij zoudt ongemerkt op den dwaalweg komen.

Zelfs op kleine wandelingen, die gij ter uitspanning van uwen vermoeiden geest doet, verzuimt

haar dan niet; zijt opmerkzaam, laat geene scheerling, varenkruid, brandnetel, distels en grassoorten, zelfs geene steenen en aardkluiten uwe aandacht te gering schijnen, want deze dingen, hoe gering in ons oog, hebt gij soms ook noodig; met oordeel in een tafereel aangebragt, werken zij mede tot het natuurlijke en poëtische, niet alleen van een' hoek gronds, maar van de geheele schilderij. Om met de oneindige variatiën, die de natuur oplevert, eenigzins bekend te worden, is eene onafgebroken studie van dezelve hoogst noodzakelijk.

Het naar de natuur studeren vereischt moed, geduld en standvastigheid.

Een moedeloos, ongeduldig en onstandvastig mensch kan nooit een groot kunstenaar worden. Alle kunsten en wetenschappen hebben zwarigheden, die moed, geduld en standvastigheid vereischen, om dezelve te overwinnen. De schilderkunst, eene kunst, meer gevoel zijnde dan wel aan vaste regelen verbonden, levert vele zwarigheden op, want door eene aanhoudende studie van de schoonheden der natuur, moet het ingeschapen poëtisch gevoel langzaam ontwikkeld, vergroot, verfijnd en veredeld worden; dat gaat bij ieder' mensch, die zich aan de kunst heeft toegewijd of nog wil toewijden, niet even snel. De eene mensch gevoelt sterker en dus sneller dan de andere, zij kunnen echter beiden tot eene benijdenswaardige kunsthoogte komen, als gelijke moed om de zaak aan te grijpen, geduld om de moeijelijkheden, die zich

als het ware bij elke schrede voorwaarts opdoen, en soms onoverkomelijk schijnen, te overwinnen, en standvastigheid om den eenmaal ingeslagen weg te blijven behouden, hen bezielen.

Sommige schilders schilderen en teekenen niet naar de natuur, dewijl zij zich verbeelden, dat die taak dwaasheid is, daar zij toch de kleur, de kracht, de helderheid en het effect van licht en donker met hunne verwen niet zullen kunnen bereiken, en honderd zwarigheden meer. Zeker zal er altijd een groote afstand tusschen de natuur en onze werken blijven bestaan; het zijn slechts doffe verwen, die ons zijn gegeven.

Het wit, hetwelk, door eene welgekozen en welbegrepen tegenstelling van schaduwtinten, het hoogste licht in eene schilderij moet voortbrengen, is slechts schaduw tegen de helderheid van het gewone daglicht in de natuur, dus — welk een afstand! en toch kan deze afstand, hoewel schijnbaar, zeer verminderd worden, en dat schijnbare verkrijgt als 't ware de wezenlijkheid door een fijn gevoel der kleuren en tegenstelling van licht en bruin. Om nu deze verwen zoodanig met en door elkander te temperen, te bereiden en op het doek of paneel tegen elkander te plaatsen, dat wit, licht en grijs, schaduw wordt, in één woord, dat verwen natuur verbeelden, moet men immers noodwendig de natuur bestuderen. Zoo kunnen wij immers bij het temperen en plaatsen der kleuren vergelijken?

Eene koele redenering kan ons dat niet leeren;

redeneren alleen is oppervlakkig en soms zeer gebrekkig, zoolang hetzelve niet in eene gedurige studie der waarheid, de natuur, haren grond heeft. Waant niet, dat eene sterke verbeeldingskracht *alleen* toereikende is, om iets goeds met het penseel voort te brengen. Onkundigen of vleijers zijn het, die u in den waan brengen, dat eene zekere sterkte van geest, en de navolging van eenige goede werken van anderen voldoende zijn. Zij mogen u reeds een' voornaam' schilder noemen, geloof hen niet, zij ontnemen u den lust om de waarheid te onderzoeken en storten daardoor in u een zelfvertrouwen dat valsch is. Bekommer u niet te veel over beoordeelingen; laat u niet afschrikken uw' veldezel naar buiten te brengen; alle beginselen zijn moeijelijk; heb moed, en schilder, om een begin te maken, een eenvoudig voorwerp, dat gij in den tijd van een paar uren kunt afmaken, maar ga daarbij met geduld te werk, want het zal nog lang duren, eer gij over uw werk voldaan zult kunnen en moeten zijn. Houd u daarom ook standvastig bij uw eerstgenomen plan, en zeg: »Ik wil de zwarigheden overwinnen!" Die wil blijve u bij, en ik ben verzekerd, jonge schilders! gij zult niet alleen meer en meer lust gevoelen voor het teekenen en schilderen naar de natuur, maar zoodoende in een jaar tijds meer vorderingen in uwe kunst maken, dan gij anders in vier jaren op uwe kamer of bij de drooge eentoonige lessen van uwen meester, die gij echter daarom niet ver-

geten moet, zult doen. Nog eens, onze leeftijd, die, waarin wij ons der kunst hebben toegewijd, is kort; wij moeten dus den kortsten weg, die, volgens mijne meening, de natuur alleen ons aanwijst, inslaan, om tot eene volmaking in de schilderkunst te kunnen geraken.

De gevaarlijkste klippen, waarop het kunstgevoel dikwijls schipbreuk lijdt, zijn trotschheid en luiheid. Trotschheid komt veelal voort uit eene te bekrompene denkwijze en eene overdrevene eigenliefde, door de ophemelingen en vleijerijen van onkundigen ontstaan; twee ondeugden, die voor de kunst zeer nadeelig zijn, ja, haren ondergang berokkenen. Wij zouden aangaande het karakter van eenen trotschaard veel kunnen zeggen, doch daar een ieder hiermede eenigzins bekend is, en er dikwijls veel en goed over geschreven is, zullen wij alleen dit aanmerken.

De kunstenaar van bekrompene denkwijze, door de menigte van lauwerkransen, door een luidruchtig en oppervlakkig oordeel hem voor de voeten geworpen, begint aan zijne bekwaamheden zoo veel waarde te hechten, te meer als deze hem rijkelijk goud in de handen stoppen, dat hij eindelijk gelooft genoeg te weten, en de natuur niet meer noodig te hebben; en zoo hij nog vatbaar is om te begrijpen, dat er nog veel te leeren valt, dan tracht hij deze gedachte van zich af te werpen, door de zwaarte zijner bekwaamheden te wegen tegen die van menschen, welke bijna niets weten.

Hij bemint zichzelven, omdat hij zich de meeste verdiensten toekent; zijne ijdelheid heeft hem vrees voor het onderzoek der waarheid ingeboezemd. Hij weet genoeg, en waant zich sterk genoeg datgene, wat hij weet, te kunnen blijven behouden. De kunst is hem geene edele, geene veel omvattende studie meer, ofschoon hij, om zijne eigene waarde anderen te doen gevoelen, haar edel en veel omvattend noemt; zij is hem slechts een ambacht, en een middel om er mede te pronken en goud te winnen. — De studie, zoo als ik reeds heb willen aantoonen, moet onderhouden worden, want de mensch *vergeet spoedig*; hieruit volgt nu: waar de bron, die den geest een' zoo oneindigen voorraad van schoonheden schenkt, wordt veronachtzaamd, en dus den geest geene stof meer geeft; en waar de mensch zoo gemakkelijk vergeet, daar komt eerst achteruitgang en eindelijk een geheele ondergang der kunst bij den trotschaard. Een trotschaard kan nooit een groot genie zijn.

Schaamt u niet zelf, zoo gij niemand hebt, die dit voor u doen kan, uw schilder- of teekengereedschap naar buiten te dragen; dit zoude eene verkeerde schaamte zijn. Gij zijt schilder of beoefenaar der kunst, en een ieder weet toch dat gij als zoodanig een palet, penseelen, doek, verwen, enz. noodig hebt. Het is waar, vele menschen zullen hunne blikken op u werpen, want, helaas! het schijnt dat voor velen, in onzen tegenwoordigen tijd, uwe verschijning met uw gereed-

schap altijd iets vreemds oplevert. Stoort er u niet aan, de verstandige man werpt u zijnen' blik, maar een' blik van stille goedkeuring toe. Zij, die u bespotten of met minachting beschouwen, zijn kleingeestige geldverzamelaars of wandelende mode-journalen, waarboven gij u verre moet verheven gevoelen.

Stelt uw plan om naar buiten te gaan, zoo geene onvoorziene omstandigheden zulks regtvaardigen, niet uit tot morgen. Van uitstellen komt dikwijls afstellen; bedenkt dat uw tijd u kostbaar is. — Zegt ook niet: »Om iets moois te vinden, zal ik te ver van huis moeten gaan, en ver van huis kost tijd en geld."

Zeker, ons vaderland levert geene rotsen, watervallen, hooge bergen en romantische dalen op. Eene trotsche, verhevene natuur is in ons land niet te vinden; en nogtans biedt hetzelve ons natuurschoonheden aan, die in vele andere landen maar zelden voorkomen; fraaije veel- en fijnkleurige duingronden en heuvelgroepen, schilderachtige en levendige rivieren, zware boomen en houtmassa's; denkt aan het Haagsche bosch, het Haarlemmer en Alkmaarder hout enz. Vrolijke heuvelachtige landschappen; b. v. een gedeelte van *Utrecht*, *Gelderland* en *Noord-Braband;* eindelijk eene menigte fraaije verschieten en waterplassen. Als gij deze voorwerpen in uw eigen land, die wel der moeite waardig zijn om bestudeerd te worden, ten minste ik heb dezelve altijd als zoodanig be-

schouwd, eerst zult bestudeerd hebben, dan verzeker ik u, zal u de schilderkunst in staat stellen, om, met eene redelijke beurs gewapend, studiën buiten 's lands te kunnen gaan maken. Valt uwe keuze op vlakke, eenvoudige landschappen, dan vindt gij immers in *Holland* alleen daartoe de rijkste stof? Wilt gij zien wat er van een vlak, eenvoudig landelijk tafereel, als hetzelve den stempel der natuur, het merk der waarheid draagt, schoons en bevalligs kan gemaakt worden? Beschouwt dan de werken van onzen grooten SCHELFHOUT. Daarin zult gij de eenvoudige natuur op het sierlijkst, maar tevens met eene getrouwheid en waarheid, wat alleen een SCHELFHOUT vermag, voorgesteld vinden.

En mogten uwe omstandigheden van zoodanigen aard zijn, dat gij niet of zeer moeijelijk buiten de stad kunt komen, ook de stad kan stof ter bestudering opleveren. Hebt gij een' tuin met boomen en planten? Welnu, zoekt in denzelven vooreerst uwe studiën, al kunt gij de dingen, die gij daar maakt niet in eene schilderij te pas brengen, zij leeren u toch waarheid. De lucht is overal voor u zigtbaar. Tracht de gedurig afwisselende tinten en de vormen der wolken gade te slaan. Beschouwt de werking van het zonnelicht, de verschillende lichten en derzelver weêrkaatsing op de schaduwpartijen; deze beschouwingen kunt gij, als het ware, voor uw venster gezeten, maken, zij zijn tevens van het hoogste

gewigt. De lucht vormt de halve schilderij; van het niet of wel slagen in koloriet, wijking en doorschijnendheid derzelve, hangt de toon van uw landschap af. Het zonnelicht kleurt alle voorwerpen; hebt gij hetzelve goed bestudeerd, het zal u gemakkelijker vallen, uw landschap eenen goeden toon te geven. Daarom nog eens, mijne vrienden! grijpt met moed aan, en blijft met geduld en standvastigheid volharden, want velen zijn de moeijelijkheden, die overwonnen moeten worden.

Het studeren naar de natuur is het beste middel, om tot eene belangrijke hoogte in de kunst te kunnen geraken.

Ik geloof vroeger reeds zoo veel gezegd te hebben, waardoor deze woorden bewaarheid worden, dat eene nadere ontwikkeling dezer belangrijke waarheid wel niet noodig zal zijn. Ja, het studeren naar de natuur is niet alleen het beste, maar ook het eenigste middel ter volmaking in de schilderkunst. Leest de geschiedenis en ziet de werken der oude meesters; het was de natuur alleen, die zij, met hare verhevenste schoonheden hadden leeren kennen, die hen tot deze verbazende hoogte opvoerde, tot eene hoogte, waartegen wij, hoewel de liefde voor de schilderkunst in de *Nederlanden* meer begint te ontvlammen, nog met verbazing opzien. Maakt het u dan tot eenen heiligen pligt, u in de schoone kunst, zooveel krachten en vermogens toelaten, te volmaken, niet alleen om uwe eigen eer, maar ook om die uws vaderlands.

De maatschappij vordert, dat ook wij door onze kunst nuttig zullen zijn; deze verpligting jegens onzen evenmensch is billijk; hij, die zich in zijn vak niet tracht te volmaken, voldoet niet aan zijne bestemming en wordt daardoor de maatschappij genoegzaam ten last.

Eindelijk nog: Het studeren naar de natuur is aangenaam. Is het geen aangename arbeid, geeft het geen wezenlijk genot een schoon meesterstuk voor u te hebben, waaruit gij, naar uw lust, moogt copiëren en stelen? Hoe gerust zit gij daar te werken, want gij weet, dat het model goed is; hoe oneindig verre overtreft de schoone natuur eene goede schilderij! Alles wat gij naar de natuur maakt, is nieuw, dus origineel, want uw model blijft het altijd. Gij zijt volkomen onafhankelijk; behoeft geene penseelsbehandeling te volgen, want de natuur is niet geschilderd; volgt slechts de waarheid. Gij verrijkt uwe portefeuille met een' schat van schoonheden, die gij naderhand in het barre jaargetijde, in uwe warme kamer gezeten, met welgevallen en vertrouwen raadpleegt, en die herinneringen in uwe ziel storten, welke u schoone en rijke stof aanbieden, om iets schoons te scheppen en eene nieuwe schilderij de wereld te laten zien. Het begin is zeker moeijelijk; gij moet lang op uw palet zoeken eer gij den toon treft, doch ik ben verzekerd, dat gij, na eenige studiën naar de natuur geschilderd of geteekend te hebben, buiten het voordeel, dat gij er in zult vinden, zooveel

vermaak door dezen arbeid zult smaken, dat gij reikhalzend het tijdstip te gemoet ziet, om weêr met palet en penseelen gewapend naar buiten te gaan.

Zietdaar, mijne vrienden! ik geloof genoeg over het studeren naar de natuur gezegd te hebben. Mogten mijne welgemeende aanmerkingen eenige verdiensten bezitten, die u nut kunnen aanbrengen, dan zal het mij wel zijn, deze regelen u te hebben medegedeeld.

ZESDE HOOFDSTUK.

Van Ahrweiler naar Altenahr.

Vertrek van *Ahrweiler*. — *Walportsheim*. — De *bonte koe*. — De *Vischkoning*. — Schoone natuurtafereelen. — Iets over de wolkschaduwen. — *Mariënthal*. — *Saffenburg*. — De *Lochmühle*. — De *Tunnel*. — Aankomst te *Altenahr*. — Het *witte kruis*. — Heerlijk natuurtafereel. — *Altenburg*. — *Kreuzberg*. — Een onweder. — Vertrek van *Altenahr*. — Terugreis.

Mijne lezers zullen, hoop ik, het mij gaarne willen vergeven, dat ik, in het belang der jonge kunstenaars, eene kleine afwijking in het verhaal van ons togtje heb gemaakt; doch minder vergeeflijk zou het zijn, indien ik langer hun geduld wilde op de proef stellen, door stil te staan bij eene stof, die, wel is waar, voor dengenen, die zich der schilderkunst wil toewijden, hoogst belangrijk is, doch anderen slechts zooveel belang kan inboezemen, als dit met eene oppervlakkige beschouwing der betrekking van de schoone natuur op de kunst kan overeenstemmen. Wij zullen dus den wandelstok weder opvatten en voortgaan.

Acht genotvolle dagen doorgebragt onder eenen

bijkans gedurig helderen en dunbewolkten hemel; acht dagen van geestinspanning waren voorbijgesneld; op den morgen van den negenden dag, die in schoonheid bij de vorigen niet behoefde onder te doen, bespeurde men eene buitengewone drukte op de bovenkamers van het *Gasthof zur Krone bei* KREUZBERG in *Ahrweiler*. Vier personen, gedeeltelijk aangekleed, waren bezig om eene menigte kleedingstukken, die in de acht hoeken der twee vierkante kamers, op alle stoelen en tafels verspreid lagen, zamen te rapen en in een' fameusen koffer te persen; schilder- en teekengereedschap, portefeuilles, teekenstoelen, veld-ezels en parasols werden te zamen gebonden, en wel zoodanig, dat men ze op of over de schouders kon hangen. Eene rekening, waarvan het bedrag hoogst billijk was, lag op de tafel, en wel in gezelschap van pommadepotjes, zeep, knevelwas, kammen, scharen en een paar fijne scheermessen, welke laatste, hadden zij oogen gehad, de rekening met verwondering zouden hebben aangezien; deze had namelijk zeer weinig van de rekeningen, die men gewoon is aan den *Rijn*, althans als men Engelsch of Hollandsch spreekt, met eene grenzenlooze onderdanigheid en vriendelijkheid den reiziger aan te bieden, en die, behalve den vorm, toch veel van een scheermes hebben. De koffer was weldra gepakt; een bediende nam denzelven op zijne breede schouders en gaf hem aan den man, die aangenomen had, onze goederen naar *Altenahr* te krui-

jen. Gedurende de heerschende drukte op de kamers liep een der heeren, die er een weinig bedrukt uitzag, wel vijf en twintig maal de trappen op en af. Hij had eene sigaar in den mond; deze sigaar, hoewel van eene vuurhoudende soort, wilde wel vuur vatten, maar volstrekt geen vuur houden, vreemd genoeg, en daar er op de kamers wel vuur was, maar niet geschikt, om telkens uitgaande sigaren aan den gang te houden, en het andere of gewone vuur zich nog in de keuken van *Herrn* KREUZBERGS huis bevond, was onze reisgenoot immers verpligt, gedurig naar de keuken te loopen? Of de sigaar werkelijk zoo dikwijls uitging, als onze jongman voorgaf, wisten wij en weten wij nog niet, maar *waar* was het, dat het bekoorlijk, aanminnige schepsel, het schoone meisje, waarvan vroeger is gesproken, zich beneden, en wel in de keuken bevond. Wij hebben ook vroeger gezegd, dat onze vriend KAREL dit meisje gaarne zag; welligt had de kastelein, die, zoo als het spreekwoord zegt, verder zag dan zijn neus lang was, het raadselachtige met de sigaar zonneklaar begrepen, toen hij, met een' schalkschen lach om zijnen mond, bij ons heengaan zeide: » *Unser junger Herr* CARL » *ist Liebeskrank!*" Een ander reisgenoot had het zeer druk met niets te doen, het tabakrooken uitgezonderd, want dat is toch iets doen. Eene lange dunne gestalte met een lang en bleek gezigt, gekleed in een' donker grijzen borstrok, eene lange witte onderbroek en eene blaauwe wollen slaap-

muts tot ver over de ooren gehaald, en eene lange Duitsche pijp in den mond, zwierf onophoudelijk van de eene in de andere kamer; hij scheen eene alleenspraak te houden en iets te zoeken. — »Wat zoekt gij toch, HERMAN?" — »Bij alle elementen! ik kan mijne portefeuille niet vinden, ik heb dezelve gisteren avond toch te huis gebragt." — Na een gezoek van zes tot acht uur werd dezelve aan het voeteinde onder de dekens van zijn bed gevonden. — »Wat drommel, HERMAN! hoe komt uwe portefeuille op eene dergelijke plaats? Hebt gij welligt weer, als naar gewoonte, in uw bed bij het kaarslicht zitten teekenen?" — »Ach ja, ik herinner mij zoo iets, dat zal wel zoo zijn." — »Dit mag wel liefde tot de kunst genoemd worden!"

Een uur hierna was alles in orde, en na een hartelijk afscheid van den vriendelijken *Gastwirth* en deszelfs huisgezin genomen te hebben, gingen wij vrolijk, begunstigd door een' schoonen morgenstond, den weg op naar *Walportsheim*. KAREL was de laatste man, die het logement verliet; zijn afscheidnemen is zeker treurig geweest. Hij volgde ons echter met een vergenoegd gelaat, daar ook, bij de liefde voor de schoone natuur en haar schoonste schepsel, die, voor de kunst, zijne gansche ziel bezig hield. Te *Walportsheim* werd een oogenblik stil gehouden, want inderdaad, het zoude een mensch, ontbloot van alle gevoel voor het verheven-schoone moeten zijn, die in deze streek niet een oogenblik vertoefde. Onmiddellijk achter het plaatsje, dat op

zich zelve onbeduidend is, ofschoon beroemd om den voortreffelijken wijn, die in deszelfs omstreken bloeit, den besten van het geheele *Ahrdal*, verheffen de bergen, de *Domley* en de *Walportsheimerley* genaamd, den rijken wijnstok met koenheid als het ware tot in de wolken. Hier kan men zich eerst een duidelijk begrip van de moeite en zwaren arbeid der landlieden vormen, als men deze terrasvormige wijnakkers beschouwt, die zich tot op de hoogste punten dezer geduchte steenklompen uitbreiden. De losse grond, die meestal uit rotsscherven met weinig kleiachtige aarde bestaat, zoude misschien met de eerste sterke regenvlaag reeds van de gevaarvolle steile helling dezer bergen naar beneden gestort zijn, ware het niet, dat men daarvoor heeft zorg gedragen, door het aanleggen van dikke en stevige muren, die in alle rigtingen heen en boven elkander gebouwd zijn, om den lossen grond te onderstutten, waardoor de bergen, in deze streek aan den noordelijken oever, veel het aanzien van vestingen hebben.

De zwakke mensch, door hoop' op gewin moedig en stout geworden, heeft het gewaagd en het is hem gelukt, deze reuzen des *Ahrdals* in banden te sluiten. Wie, als regtgeaarde Hollander, denkt hier niet aan zijn eigen land? Aan den moed, de volharding en de verbazende kracht, waarmede onze voorvaderen aan de woede van den magtigen oceaan en de wateren, die zijn land doorstroomen, paal en perk hebben gesteld? — Het schoone dezer streek bepaalt

zich niet enkel bij deze bergen, die meer stof ter bewondering voor het algemeen, dan wel bepaaldelijk voor den schilder opleveren, neen, een weinig boven *Walportsheim* is het dat de natuur door hare romantische vormen, door hare soms vrees verwekkende houding en schilder en niet-schilder in stomme bewondering doet stilstaan. Het dal verengt zich hier tot eene ontzagwekkende diepe bergkloof, die op sommige plaatsen het aanzien heeft als of dezelve eerst kort door eene geweldige werking van een onderaardsch vuur, of door de kracht van een' allesvernielenden vloed ontstaan is; de bergen schijnen van elkander gescheurd te zijn, om den *Ahrstroom* met toomeloos geweld door te laten, of deze laatste schijnt veeleer de eersten doorgebroken te hebben, om zijne snelvlietende golfjes en stroomen in duizend kronkelingen den magtigen *Rijn* toe te voeren.

In deze kromming des dals, hangt over den weg, met zoo vele moeite en krachtinspanning aangelegd, eene rots, die elk oogenblik op u schijnt neder te storten. Deze vooruitstekende en verre over het pad hangende rotsbrokken hebben bij hunne kolossale grootte de zonderlingste vormen, en vertoonen, vooral aan de verbeelding van hem, die bij maneschijn deze streek bewandelt, overblijfsels van gothische torens, kasteelen en andere gebouwen, allerhande reusachtige dieren, draken en andere monsters van een spookachtig voorkomen. Een rotsklomp, ik geloof honderd voet hoog, en die het verst van allen vooruitsteekt, de gedaante van den kop eens diers heeft,

en niet zonder huivering is aan te zien, geeft aan deze dal-engte den naam van *Bonte Koe*, waarom, weet men niet regt. Sommige menschen vertellen dat de Franschen, toen zij in de zestiende eeuw hier huis hielden, den wijn, welke om en boven deze rotsen van oudsher is geteeld geworden en er nog groeit, om zijne kracht de voorkeur boven de andere soorten des dals gaven, en dat dus van hun *bon de goût* deze naam is afkomstig. Volgens anderen, zou een meisje zich op dit gevaarvol punt gewaagd, eene flesch wijn uitgedronken en van kousen verwisseld hebben, en wel om eene weddingschap, waarvan de prijs eene bonte koe was. Waarlijk, belangrijker dan de vertelsels aan deze rotspunt verbonden, zijn hier de heerlijke natuurtafereelen. Zij brengen den gevoeligen mensch in harmonie met dezelve, en doen gewaarwordingen in de ziel geboren worden, die het hart verheffen, het kunstgevoel ontgloeijen. Eene brug, van boomstammen, rijswerk en moszoden te zamen gesteld, en die dus door haar schilderachtig voorkomen zeer wel aan deze streek past, verbindt hier de beide oevers. Aan den zuidelijken oever opent zich een klein dal; in hetzelve heerscht eene ondoordringbare duisternis, ontstaan door wild in elkander gevlochten struiken en geboomte; het leidt naar een allerliefst ruischend bergstroomtje, dat van den hoogen *Eifel* over een bed van groote en donkerbruin bemoste steenen vloeit en de *Ahr* te gemoet snelt. Deszelfs zacht gemurmel treft het oor en

schijnt de geleidende muzijk te zijn van het gezang der in struiken en heesters verscholen vrolijke vogelen, en van dat der rustige arbeidslieden, die hier in de nabijheid in eene steengroeve werkzaam zijn. Overal, waarheen zich ook het oog wendt, wordt de wandelaar aangenaam verrast en vindt hier de schilder stof om zijne kunst te beschaven en boven alles zijne denkbeelden te verrijken. De stroom zelf bruist hier sterker dan in eenige andere kromming des dals; hij vormt over zijne ongelijke rotsbedding hier en daar kleine watervallen; in het kort, alles vereenigt zich hier tot eene der woest-romantische partijen van het gansche *Ahrdal.* Geen wonder dus, dat ook hier de fantasie, gevoerd door het romantische dezer streek, een vertelsel eigenaardig aan dezelve heeft zamengesteld. Wij hopen onze lezers niet te vervelen met hetzelve hier zoo kort mogelijk mede te deelen.

Vertelsel van den Vischkoning.

Voor eeuwen her had zich een vlugge en vlijtige knaap, uit *Walportsheim*, de plek aan de *bonte koe* tot nachtelijke vischvangst boven alle andere uitverkoren. Niet zelden liet zich het dartel schubbenheir door zijne netten misleiden, en rijk was dan doorgaans de buit, dien de behendige visscher naar huis droeg. Zoo zat hij ook eens in eenen stillen en liefelijken nacht, door luna verlicht, aan den oever van den bruisenden stroom, en zag hoe de

vischjes schertsend en dartelend om zijnen angel speelden; maar zijn hopen en wachten waren te vergeefs, niet een wilde bijten. Hij gaf den moed op en maakte zich reeds gereed om heen te gaan; ziet, daar snapte een buitengewoon-groote en schoone visch het aas, en fluks was hij aan den oever, en in den zak des visschers, die nu weder nieuwen moed vatte.

Naauwelijks had hij echter zijn lokaas weder uitgeworpen, of daar klonk op eens uit den hoogen rotswand, waaronder hij zat, eene heldere en welluidende stem: »Eenoog, waar zijt gij?" — en hoor! uit den zak des visschers werd geantwoord: »In den zak van PETER." De visscher, als door het onweder getroffen, liet angel en zak in den steek en liep naar huis. Een onwederstaanbaar iets trok hem echter van dat oogenblik af naar den door hem zoo geliefkoosden oever, zonder evenwel ooit weder te visschen. Men zag hem daar dikwijls luisterend zitten, als hoorde hij iets buitengewoons, en dan omzweefde een zachte teedere lach zijne lippen; vreugdevol glanste zijn oog, wanneer de licht gekrulde golfjes zich zacht murmelend aan zijne voeten braken. — Volgens het verhaal van oude lieden, verstond hij der visschen spraak, en werd hij door hen in de diepte gelokt; men vond op zekeren morgen zijne muts op den rotsachtigen oever liggen; hij was echter voor altijd van de plek verdwenen.

In stille nachten, wanneer de maan liefelijk

glanst, en ook in woeste stormen, willen hem de visschers, somtijds naakt, jeugdig en frisch, met schelf en andere waterplanten versierd, op de golven zwemmende gezien hebben, omgeven van honderden dartele visschen. — Zagen zij hem met een vriendelijk gelaat, dan was alle moeite om visch te vangen vergeefs; waren zijne blikken echter ernstig en streng, dan scheen het geschubde gedierte in het net des visschers bescherming tegen den strengen heerscher te zoeken. Sedert vele jaren is hij echter niet meer te zien; ook ons, hoewel wij vaak de bewuste plek bezochten, en wel bij stormachtig weder, is de eer niet te beurt mogen vallen van Z. M. den Vischkoning te zien, nog zijn wij nimmer verontrust geworden, ofschoon wij hier somtijds late avondwandelingen deden, door zoogenaamde kobolden, of verleid geworden door waternimfen, die door hare bekoorlijkheden den wandelaar in den vloed lokken. Ik geloof veeleer, dat de voortreffelijke en geestrijke Walportsheimer wijn de kwelgeest van menigeen is geweest, want deze verleidt een ieder door deszelfs kracht en heerlijkheid als men denzelven te *Walportsheim*, zijne geboorteplaats, drinkt.

Na eenigen tijd alhier met beschouwen en teekenen doorgebragt te hebben, nam ieder welgemoed zijn pakje op, en werd de togt verder voortgezet. Hoewel het nog schoon weder was, begon echter de lucht bewolkt te worden; dit deed, wel is waar, ons eenige vrees voor het behoud van het aangename

weder koesteren, maar leverde ons tevens van tijd tot tijd schoone wolkschaduwen over het dal.

Zijn wolkschaduwen een middel om verschieten, platte landschappen, ook voornamelijk zeegezigten eene hooge mate van bekoorlijkheid bij te zetten, niet minder zijn zij het in bergachtige landschappen. Welke heerlijke tafereelen kunnen zij toch in dezelve te voorschijn brengen; dit zagen wij dikwijls op onzen togt. Somtijds was de voor- en middengrond, om als schilder te spreken, in eene zachte schaduw gedompeld, terwijl de bergen van den achtergrond zoodanig door de zon verlicht werden, dat de met houtgewas bedekte kruinen van sommigen in eenen stil-groenen, maar zeer helderen toon, en de hooge rotspunten van anderen in eenen warmen helder-grijzen tint, die bij sommigen zeer nabij het wit kwam, aangenaam tegen de donkere of buiächtige lucht, die dezelven als achtergrond diende, uitkwamen. De rotsen en bergen van den middengrond leverden dan eene krachtige en donkere massa, die in de schoonste harmonie tot den helderen voorgrond overging, waardoor de stroom in eene blaauwgrijsachtigen of groenachtig-grijzen tint, op sommige plekken door het witte schuim van zijne golfjes of valletjes afgebroken, vrolijk heenstroomde, naarmate het zonlicht werkte, lichte of donkere wolken voorbijdreven. Dan was de bergachtige achtergrond in de schaduw en deed den sterk verlichten middengrond voortreffelijk tegen deszelfs donkerblaauwachtigen of paarsachtigen toon, naar mate dezelve uit boschrijke

heuvelen of uit kale rotsen bestond, werken, en dan de voorgrond in een half of flaauw zonlicht, hier en daar door eene donkere of krachtvolle houtmassa van den middengrond gescheiden, en verlevendigd door den lichtgroenachtigen of zilveren stroom.

Heerlijke tafereelen! De oneindige verscheidenheid van voorwerpen, van kleuren, waaraan gij bovendien zoo rijk zijt, door wolkschaduwen of invallende zonnestralen nog duidelijker aangewezen, nog meer opgeluisterd, waardoor gij de schoonste effecten veroorzaakt, neen, men moet u zien, om al uw schoon te gevoelen.

Terwijl ik hier over wolkschaduwen spreek, zij het mij vergund eene aanmerking op de handelwijze ten dezen opzigte van eenige kunstenaars te maken; misschien kan mijne aanmerking van eenig nut voor jonge beoefenaars der kunst zijn. Sommige schilders hebben de gewoonte, om welke redenen weet ik niet, eene scherpe als 't ware afgesneden en ook wel horizontale slagschaduw over den voorgrond hunner tafereelen te leggen, en bij gebrek aan voorwerpen, waardoor deze scherpe slagschaduw zou kunnen verondersteld worden te kunnen of moeten ontstaan, dezelve dikwijls met den naam van wolkschaduw te bestempelen. Denken zij welligt, dat zij daardoor het effect hunner schilderij bevorderen? Zulks keur ik niet goed; vooreerst vind ik nog geene reden, waarom de voorgrond altijd in de schaduw moet zijn. Men kan, buiten dat zoogenaamde hulpmid-

deltje, de voorwerpen of het voorwerp, hetwelk men wil, dat de bijzondere aandacht des aanschouwers zal trekken, en, welstandshalve, meestal op den middengrond voorgesteld wordt, behalve deszelfs eigendommelijke teekening en bevallige lijnen, belangrijk genoeg van licht en donker voorstellen, en daardoor een aangenaam effect te weeg brengen. Ten tweede: alle stijve en scherpe lijnen mishagen, vooral die der slagschaduwen; ze zijn nimmer scherp, dewijl zij geene wezenlijke voorwerpen zijn, maar een dag- of zonlicht dervende plaats, veroorzaakt door het eene of andere voorwerp. Ten derde kunnen rotsen, gebouwen, of andere ondoorschijnende voorwerpen slechts dan eenigzins scherpe slagschaduwen geven, wanneer er een sterk zonlicht, en dan nog wel op het midden van den dag, bestaat; ook geven voorwerpen, die nabij den grond zijn, de sterkste of duidelijkste schaduw, omdat de tusschenlucht minder is, naar mate de afstanden korter zijn. Het loof van boomen en planten, als eene doorzigtige massa, naar mate der digtheid van het lommer, geeft op den grond minder donkere slagschaduwen, dan rotsen, gebouwen, enz. en bijna onbepaalde grenslijnen, of ten minste zulke, die meer de uitgebreidheid dan den juisten omtrek of gedaante des voorwerps aanduiden, omdat het voorwerp wel eene gedaante, maar geene scherpe punten of hoeken heeft, die hetzelve doen kennen. Slagschaduwen, door boomen, planten enz. ontstaan, deelen eenigzins in de kleur der ligchamen, vooral,

wanneer er vele dunne of doorschijnende gedeelten aanwezig zijn; dit kan men duidelijk in bosschen of op sterk belommerde wegen opmerken.

Wolkschaduwen zijn zeker wel de zwakste schaduwen van allen, omdat de voorwerpen, die dezelve veroorzaken, doorschijnend en daarenboven het verst van alle anderen van de aarde zijn verwijderd. Wolkschaduwen zijn eigenlijk niet meer dan gewoon daglicht of staan met hetzelve tamelijk in helderheid gelijk; haar overgang tot het licht, vooral als zulks op den voorgrond plaats heeft, is zoo zacht, dat dezelve naauw merkbaar is, dat wil zeggen, men kan naauwelijks zien, waar de schaduw ophoudt en het licht begint. Wolkschaduwen schijnen in ons oog dan eerst eene bepaalde grenslijn van overgang van schaduw in licht aan te nemen, wanneer zij op eenen goeden afstand, b. v. tot op den middengrond des tafereels zich hebben uitgebreid.

Ik geef dus ieder jong kunstenaar den raad, om toch vooral voorzigtig in de keuze en bewerking van schaduwen te zijn, want zonder zachte en met de wezenlijke kleur des voorwerps, waarop of waarin dezelve is gelegd, overeenstemmende schaduw, kan nimmer zon of een of ander pikant licht uitgedrukt worden. Het licht, niet de duisternis, is het effect van een goed tafereel. Scherpe en onnatuurlijke schaduwen, al zijn dezelve ook geestig gekozen, kunnen niet bevorderlijk zijn, om licht uit te drukken, veroorzaken dus geen effectvol maar

een kleurig en tevens dood schilderij. Hiervan voor als nu genoeg. Wil men een duidelijker begrip van schaduwen hebben, dan raadplege men de waarheid zelve: de natuur.

Wij zullen nu weder onze wandeling vervolgen. Nog vertoonde zich aan ons oog in majestueuse grootheid de rotsketen der schoone plaats *de Bonte Koe*, en scheen, bij eenen terugblik, door een' dam het dal achter ons gesloten te hebben. Onze blikken waren nog onverzadigd met de beschouwing der duizende schoonheden, die stroom en bergen ons aanboden, toen wij al spoedig weder aangenaam door nieuwe tafereelen verrast werden, die in liefelijkheid wonnen, wat zij in grootschen vorm bij de bovengenoemden verloren. Het eerste was een klein maar bekoorlijk dal; aan onze regterhand de ruïne van een kerkgebouw, die zeer schilderachtig tusschen geboomte ligt, en wier lichtgrijze kleur eene aangename tegenstelling met het groen oplevert. Een klein beekje, dat zich in de *Ahrstroom* stort, murmelt zachtjes door deze bergkloof heen; eenige woningen, allen aangenaam voor aan in het dal aan den weg en aan den stroom gelegen, zetten dit oord, hetwelk *Mariënthal* genoemd wordt, veel bekoorlijks bij. Ook hier, aan de overzijde van den stroom, trekken schilderachtige rotspartijen, die zich hier en daar tusschen het welige groen laten zien, de aandacht. Wij wierpen eenen vlugtigen blik op een en ander, doch hielden ons daar niet op. Bij iedere schrede, als het ware,

neemt nu het *Ahrdal* eene romantischer gedaante aan. De boorden der rivier zijn op vele plaatsen, voornamelijk langs den zuidelijken oever, zeer wild begroeid; loodregt verheffen zich de rotsen uit den bruisenden stroom, verscheidene puntachtige bergtoppen, waarom hier en daar nog een morgennevel is blijven hangen, schuiven voorbij elkander en leveren door de wolkschaduwen of het invallende zonlicht de schoonste effecten.

Wij gingen het dorp *Dernau* door. Dit plaatsje heeft zeker, zoowel als anderen in het *Ahrdal*, schilderachtige streken aan te wijzen, doch ons tijdbestek liet niet toe naar dezelve te zoeken; in alle opzigten is het dal ook hier zeer schoon; hetzelve is weer aanmerkelijk uitgebreid, zoodat de bergen achter *Dernau* aan beide zijden zich tot op een kwartier uur afstands van den grooten weg verwijderen, en uitgestrekte welige bouwlanden en akkers insluiten. Deze uitgebreidheid des dals duurt voort tot aan het dorp *Rech;* achter dit plaatsje naderen de bergen zich weer en nemen toe in hoogte. Daar het dorp *Rech* aan den zuidelijken oever ligt, dus niet op onze route, gingen wij hetzelve voorbij en kunnen er niets van zeggen. De nog al kolossale steenen brug, die dit dorpje met den noordelijken oever verbindt, trok alleenlijk voor een oogenblik onze aandacht, niet door het steenen standbeeld van een' bisschop, midden op eene der rollagen of borstweringen der brug geplaatst, en met alle mogelijke bonte verwen besmeerd, maar door

het kontrast, hetwelk deze brug van vier bogen met het nederige dorpje maakt.

Van deze brug, of eigenlijk van het dorp, leidt een steil voetpad het hooge en schoone gebergte op, en voert langs de ruïnen van eenen burg of vesting, *Saffenburg* genaamd, op de kruin des bergs gelegen, alsmede naar *Altenahr*. Een ieder moet duizelig worden, die van deze hoogte in den ontzettend diepen afgrond blikt, want hier neemt het dal, eng ingesloten door hemelhooge en steile rotsen, alweder het karakter eener woeste bergkloof aan. De ruïne zelve bestaat slechts uit eenig laag muurwerk, dat ter naauwernood nog den omtrek des burgs aanwijst; de vruchtbare wijnranken omslingeren in menigte, welig en vreedzaam, de nog hier en daar overgeblevene oude wallen, waarvan vroeger uit metalen monden de dood in de drommen der belegeraars vloog. Hoewel dit bergpad den afstand van *Ahrweiler* naar *Altenahr* meer dan een half uur bekort, kozen wij echter den straatweg; dezelve was op sommige plaatsen in deze streek nog onvoltooid. Wij vergenoegden ons de kromming des dals te volgen; deze toch kon ons meer schoonheden doen zien, dan het bergpad, want hij, wiens ziel vatbaar is voor de indrukken der schoone natuur, ziet naar geene mijlpalen; voor zijn tafereel gezeten, is het, dat hij wenscht en tracht den kortsten weg te volgen; ja, men moet dikwijls daar buiten zich lange wegen getroosten, om te huis in zijne werkplaats de korten te kunnen

vinden. Zoo dacht zeker een ieder van ons, want wij waren, hoewel eenigzins vermoeid, regt vrolijk op onzen togt.

De moeite van onzen omweg werd weldra rijkelijk beloond, voornamelijk door het aanzienlijk dorp *Mayschoss*, ook *Mariënschoss* genoemd, waarvan wij, zoo wij den bergweg hadden gevolgd, zeker weinig zouden gezien hebben, omdat het dorp in eene engte en onmiddellijk onder den *Saffenburg* ligt. Dit gaf ons alle reden om ons over onzen togt te verheugen. Aan den stroom, die hier kalm voortvloeit, zijn de heerlijkste rotspartijen; verscheidene punten zijn hier te vinden, die het teekenboek overwaardig zijn. Een schilder kan zich hier eenige dagen bezig houden, en voor hem, wiens vak het is, zoogenaamde buurtjes, binnenplaatsen en binnendorpsgezigten te schilderen, is in het dorp onuitputtelijke stof voorhanden. Hoog boven het dorp verheft zich de bovengenoemde *Saffenburg*; de rotsen, die zijne wallen tot grondvesten verstrekken, dreigen als het ware het dorp met haren val. Het uitzigt van den *Saffenburg* is, hoewel wat bekrompen, toch regt aangenaam; van daar blikt men het westelijke dal langs voorbij de zoogenaamde *Lach-* of *Lochmühle*, een plekje, hetwelk zeer schilderachtig is, en waarop wij nader zullen terugkomen, tot tegen den wolkenhoogen rotswand de *Kuckley*. Deze berg levert, van hier gezien, een schoonen bergachtigen achtergrond voor een landschap. De bodem des dals is

eene aangename weide, waardoor de stroom zich kronkelt.

Na onze vermoeide leden in *Mayschoss* eenige rust gegund, ons met koelen wijn verkwikt, en daarbij een smakelijk pijpje opgestoken te hebben, werd vrolijk den wandelstok weder opgevat. Steeds begunstigd door het aangename weder, vervolgden wij rustig den gezelligen weg; aan onze regterzijde hadden wij de lagchende wijnakkers, links den helderen stroom, waarin wilgen en elzenstruiken zich spiegelen, en vóór ons de vriendelijke plaats de *Lochmühle;* weldra hadden wij deze laatste bereikt. De *Lach-* of *Lochmühle* is een molen, die door een' zijtak van den *Ahrstroom* wordt gedreven; eenige gebouwen, waarvan dat des molenaars tevens een klein maar een goed logement is, aangenaam in de koele schaduw van geboomte gelegen, veraangenamen dit verblijf; boomen, en de rotspartijen waartegen eenige gebouwen zich leunen, en de kolossale achtergrond leveren den schilder een geestig geheel. Hier heeft het dal weder eene sterke kromming, zoodat de nederige heuvel, waarom de stroom zich kronkelt, van den vasten oever door den zijtak, die den molen drijft, gescheiden, als een eiland moet beschouwd worden. Op dit eiland verheft zich eene torenvormige rots, die geheel op zichzelve staat, en welke men, op eenen afstand gezien, geneigd is voor de ruïne van eenen burg te houden; bij dezelve heeft men zulke schoone tafereelen des dals te beschouwen, dat ik ieder kunstenaar veilig kan aan-

raden, om toch vooral deze plaats niet voorbij te loopen. Een duistere gang tusschen angstwekkende steenwanden, door welke van boven naauwelijks het daglicht straalt, opent zich onmiddellijk achter het molengebouw. Door dezen gang of spleet, die voor een gedeelte zeker het werk van menschenhanden zal zijn, gaat de straatweg naar *Altenahr.* Niet zonder huivering, als men naar boven blikt, kan men denzelven doorgaan; men waant dat de overhangende rotswanden in beweging zullen komen en naar beneden storten. — Verheven zijn de natuurschilderijen, die het dal, dat weder zeer eng wordt, bij het verlaten van dezen somberen doortogt den nieuwsgierigen blik des wandelaars aanbiedt. De dorpjes *Lach* en *Reimerzhofen*, wier nederige gebouwen zich naauwelijks boven de reusachtige wijnstokken verheffen, hadden wij weldra achter ons liggen. Onze blikken vestigden zich beurtelings op den schilderachtigen stroom, die aan onze voeten met geweld voorbij bruiste, of op de hoog boven ons hangende rotsgevaarten van den *Rabenley*, een' berg, door deszelfs bijzonder schilderachtigen vorm in mijn oog een der belangrijkste des dals. Nog eenige schreden voortwaarts, daar verheft zich voor ons, bij eene zachte kromming des dals, als door een' tooverslag eene hooge en piekvormige rots, die den verderen loop des wegs schijnt te sluiten; haar loodregte wand rijst uit den stroom, terwijl hare kruin versierd is met de ruïne van eenen vroeger magtigen burg, wiens oude wachttoren zich nog voortdurend

baadt in de morgen- en avondnevelen. Bij den eersten aanblik staat men verbaasd over de koenheid, die op dezen spitsen bergtop eenen burg bouwde. Een bergpad, tusschen wijnranken, leidt zachtglooijend van den straatweg dezen bergrug op, en daalt langs het zoogenaamde *Witte kruis*, naar het stadje *Altenahr*, aan de zuidwestelijke helling des bergs gelegen. Wij volgden echter den straatweg, en gingen den *Tunnel* door. De *Ahr* slingert zich hier in menigvuldige bogten om het zoo evengenoemd gebergte heen, om, na eenen omloop van een half uur, bijna weder op hetzelfde punt terug te keeren. Op dat punt zijn de bergen zeer laag en is door dezelve de *Durchbruck* of *Tunnel*, waardoor men onmiddellijk in de stad en het dal van *Altenahr* komt, heengegraven. Deze *Tunnel* is nog al merkwaardig; hij is gegraven door eene rots, die 186 voet hoogte en 432 voet dikte heeft; bij 16 voet hoogte heeft de *Tunnel* eene breedte van 20 voet, zoodat twee rijtuigen in denzelven elkander gemakkelijk kunnen passeren. Deze verbazende arbeid had in het jaar 1834 plaats en werd den 25 November van hetzelfde jaar nog voltooid en de *Tunnel* geopend. . Onze stemmen en voetstappen klonken hol in deze reuzenpoort. De koelte in dezelve is, bij eenen warmen dag, alleraangenaamst, doch men wachte zich daarin lang stil te staan, want de togt der lucht, die hier altijd is, zoude ligt nadeelige gevolgen voor de gezondheid kunnen hebben. Nog een oogenblik, en ziedaar, uit den

schemerduisteren *Tunnel* traden wij in het vrolijk door de zon verlichte stadje *Altenahr* binnen. Het logement »*zum Durchbruch*" bij *Caspari*, alwaar ik reeds vroeger gelogeerd had, en hetwelk ik dus kende, werd eenstemmig tot ons verblijf gekozen.

Wij vonden, bij onze aankomst, den man met den koffer op ons wachtende, en den dikken, goeden logementhouder aan de deur van het hotel staan, zeker om zijne nieuwe gasten op te wachten.

»Ha, ha! goeden dag, mijne heeren! Gaat binnen, mijne heeren! 't is verschrikkelijk warm, te warm om te wandelen," zeide hij, terwijl hij zijne handen wreef, alsof het in Februarij was en voeten dik vroor. Doch dat in de handen wrijven is eene gewoonte van vele menschen; veelal geeft het tevredenheid of een verlangen naar iets te kennen; althans dit is waar, dat onze weldoorvoede kastelein zijne poffers van handen meer wreef van genoegen dan van koude, en geen wonder, schilders zijn bij de logementhouders in het *Ahrdal* zeer gezien.

»Zij zijn het," zeggen zij, »die de schoonheden van ons vroeger naauwelijks gekend dal op het doek of paneel overbrengen, en door deze getrouw nagebootste tafereelen, die een ieder moeten behagen, het natuurminnend publiek begeerig maken, om de werkelijkheid te aanschouwen. Zij lokken de nieuwsgierigen herwaarts, van welken wij toch grootendeels moeten bestaan. Daarbij zijn zij *fidele gasten;* als zij bij ons komen, blijven zij lang; dorstige zielen drinken goed, en in lang blijven en

veel drinken moeten wij onze rekening vinden. Billijk moeten en willen wij echter hen ook behandelen; want zij komen om te arbeiden, anderen om lekker te eten en te drinken, en dan eventjes, als de tijd het toelaat, en mevrouw en de jonge jufvrouwen niet al te bang voor hare Brusselsche schoentjes en voor het klouteren zijn, om den *Ahrburg* met een bezoek van drie minuten te vereeren. Zij komen afgemat terug, en dan is het al dadelijk: »JAN, span in!" De paarden hebben naauwelijks uitgerust, en kaauwen nog op hun roggenbrood; spoedig een emmer water; de koetsier springt op den bok, en voort, rollen zij weg. De schilder blijft hier weken lang aan de schoonheden geboeid; hij weet zich naar de zeden en gewoonten van ons volk te schikken; 's morgens is hij vroeg op; drinkt een kop koffij, en het teekenboek onder den arm gaat hij uit; te middag komt hij terug om te eten, want hij is altijd met de tafel tevreden; hierna doet hij een dutje, schrijft, gebruikt zijne koffij en gaat weer uit, om 's avonds met donker te huis te komen. Hij heeft dan natuurlijk ergen dorst, en daarom drinkt hij met smaak zijnen wijn.

»De boog, den ganschen dag gespannen, wordt ontspannen. Zij zijn vrolijk en grappig, lagchen en stoeijen met de boeredeernen, die hen heidebloempjes op den stroohoed steken; de guitar moet van den wand; zij zingen en joedelen, zij redeneren over het schilderen; kom nog eene flesch! Het avondeten is op tafel, negen uur, het eten is gedaan,

nog een uurtje gepraat, en dan naar bed. Zoo gaat het iederen dag. Ziet, dat zijn de logeergasten!" Wij zullen ons maar niet verder met de denkwijze van den kastelein inlaten, maar zien, hoe onze goede dikke met ons handelde. Ik ben in het geheel geen liefhebber om keukenjournalen te schrijven, waarin doorgaans minder zout is dan in de spijzen daarin vermeld, maar waarlijk, na onze aankomst zaten wij aan eene tafel, hoewel eenvoudig, die om de heerlijke forellen en kreeften, die op dezelve paradeerden, wel eene beschrijving waard was. — Hoewel de kastelein sedert een jaar of vier, toen ik zijn huis bezocht, vele verbeteringen en meer ruimte in zijn logement heeft aangebragt, waren wij echter, door de vele gasten, op dat tijdstip daar tegenwoordig, verpligt, met ons vieren op ééne kamer te logeren. Wat zouden wij daartegen doen? de kamer was ruim en groot genoeg.

Na den maaltijd, waren wij begeerig om het schoonste van het *Ahrdal* te gaan zien, namelijk de hoogte van het *Witte kruis*, eene hoogte achter den slotberg, aangeduid door een wit kruis, vanwaar het uitzigt in het dal voor het schoonste van de geheele *Ahr* gehouden wordt. — Aan de regterzijde de oude burgruïnen, die voor een groot gedeelte de noordelijke helling des slotbergs bedekken; links, de lommerrijke diepte van een dal, waarin zich een gedeelte der stad uitbreidt, en een beekje stroomt, stegen wij al hooger en hooger het smalle en het somtijds tamelijk steile voetpad op. Men duizelt bij

een' blik in den afgrond, die zich bij elke wankelende schrede ontzettender voordoet, grijpt somtijds naar de karige heide- en braamstruiken, om zich aan dezelve vast te houden. Groote rotsbrokken schijnen eensklaps den verderen togt te verhinderen, doch met moed en inspanning van krachten komt men weldra over dezelve en kan men weer een oogenblik zonder vrees voortgaan; echter moet men daartoe eenigzins in het bergstijgen geoefend zijn, want de geringste struikeling zoude u hier in den afgrond storten.

Nieuwe zwarigheden doen zich op; zij worden door de sterke begeerte naar het doel, die bij elke schrede sterker wordt en kracht en vlugheid aan onze voeten geeft, gemakkelijk overwonnen: Ziedaar, het gewenschte doel is bereikt: wij staan bij het *Witte kruis*.

Alle schildering, hoe verheven ook gevoeld en voorgesteld, welke taal men ook bezige, is dood en ontoereikend om den lezer, die de *Ahr* nog niet bezocht heeft, eene flaauwe schets te geven van hetgeen men hier ziet. Het dichterlijk gevoel des schilders is niet in staat grootscher en bevalliger berglandschap den aanschouwer voor oogen te stellen, dan hem de werkelijkheid hier doet zien. Wij voelen ons in de volstrekte onmogelijkheid om den indruk, dien dit verheven tafereel bij den eersten aanblik op onze ziel maakte, den lezer mede te deelen. Slechts een zeer oppervlakkig idee van het landschap, en zeker nog zeer gebrekkig, kan ik geven.

Verplaatst u een oogenblik bij ons op deze hoogte; de grond, waarop gij staat, is de smalle rug van eene steile en meer dan twee honderd voet hooge rots, die den drie honderd voet hoogen kruin, waarop een gedeelte der ruïnen van den *Ahrburg* zich verheffen, met het noordoostelijk gebergte verbindt. Stijgt met ons nog eenige schreden hooger; daar eerst biedt de ongelijke grond eene zitplaats aan; tusschen de steenen, op het mos of de heidestruiken vleit gij u neder; doornen, wilde rozen en braamstruiken omslingeren u, om u hare teedere maar toch sterke ranken bij de minste duizeling tot eene zekere hulp aan te bieden; of ongevraagd behoeden zij u, en hebben u reeds bij uwe kleederen vast; want regts en links gaapt u een ontzettende afgrond tegen. Hier kunt gij niet gevoelloos zijn, daar een der schoonste berglandschappen in al de gouden pracht der avondzon voor u uitgestrekt ligt. Met welk een welgevallen weidt het oog daar regts in de dommelige diepte! Hoe vriendelijk blikt een gedeelte van het stadje *Altenahr* met deszelfs licht-graauwe en witgekalkte huizen en kruisvormig kerkgebouw tusschen het welig groen u tegen! De avondnevel, die als een ligt floers in het dal hangt, smelt, bij de oneindige beweging der koelende schaduw, de kleuren zacht in elkander, en geeft daardoor aan den vorm der voorwerpen eene schilderachtige onzekerheid. Alles onder u ligt reeds in een bad van koele dampen, terwijl gij, op uw rotspunt gezeten, u nog koestert in den gloed der zon! — En dan de

stroom! — Gelijk eene zilveren slang kronkelt zich de ruischende *Ahr* door het koele dal, om de boschrijke hoogten en naakte rotsen; dan eens zich achter dezelve verbergende om een eind verder door lagchende velden, met fraaije boomgroepen versierd, met vernieuwden glans en schooner kronkelingen te voorschijn te komen; eindelijk verbergt de stroom zich op een half uur afstands bij het schilderachtig kasteeltje *Kreuzberg* in eene wemeling van dartel houtgewas geheel voor het oog des aanschouwers. Hoog boven den nederigen heuvel, die het slot *Kreuzberg* draagt, verheffen zich de bergen in al hunne schilderachtige verscheidenheid van kruinen, rotspunten en kloven, afgewisseld door velden, boomgaarden, hutten, boschaadjen, naakte steenklippen en woeste heidegronden. Welk eene mengeling van tinten schemert door den fijnen azuren toon, waarin de avondschaduwen en de afstand dezelve gedompeld hebben! En welk eene bevallige verscheidenheid levert deze achtergrond op met den krachtiger toon van den meer nabij gelegen bergketen! Scherp teekenen zich de hoekige en getande steentoppen van dezen keten tegen den nevelblaauwen toon, die denzelven omgeeft. Hoog in de zachte lucht schitteren de nabijgelegen rotszuilen en piramiden in den vollen purpergloed der ondergaande zon, terwijl derzelver voeten zich verbergen in den wasem der diepte, die reeds geheel door den noordwestelijken boschrijken bergrug, tegen welken het stad-

je *Altenahr* steunt, in stille schaduw gedompeld ligt.

Tegenover u, als het ware aan uwe voeten, rijst uit den afgrond de geduchte rotskegel van den *Ahrburg*, op wiens noord- en westelijke steile helling, zoo als reeds gezegd is, de ruïnen der vroeger belangrijke burgvest zich bevinden. Zijne breede en krachtige schaduwzijde, de door het zonlicht pikant verlichte en scherp geteekende rotspunten en hoeken van muurwerk, brengen niet weinig toe om den luister van het beschreven tafereel te verhoogen, dewijl door deze tegenstelling van kracht alles rondom nog zachter en edeler van toon wordt. Werpt nu uwe blikken naar de linkerzijde. Een duistere en in nevelen gehulde afgrond, steil onder u, doet u onwillekeurig het hoofd terug trekken en uwe handen bevend den eersten den besten heidestruik omklemmen. Loodregt daalt de oostelijke rotswand van den *Ahrburgs-berg* meer dan 300 voet in de schemering der diepte. Het gebergte, waardoor de tunnel is gebroken, ligt diep onder u; allerwege verheffen zich geduchte en wilde rotsen, die, met het zeer hoog en woest gebergte van den zuidelijken Ahroever, de schilderachtigste groepen aanbieden, die ooit een schilder zich kan voorstellen. Diep onder u bruist de stroom; de straatweg met deszelfs gewoel van menschen schijnt eene ligte streep lands, waarover mieren heen en weder wemelen. Welk eene opeenstapeling van bergen, maar nog meer, welk eene

opeenstapeling van schoonheden; welk eene rijke bron van bewondering, van studie voor den schilder! Slechts één bergkruin met sneeuw, en een der schoonste natuurtooneelen van het hooggeroemde *Zwitserland*, zou men hier aanschouwen. Duizende nieuwsgierigen bezoeken jaarlijks den *Rijn*, bewonderen deszelfs schoonheden, worden getroffen door zijne dichterlijke natuurtooneelen, van het belangrijk *Zevengebergte* tot aan het *Bingerloch*; zij keeren bevredigd terug; heeft men den *Rijn* gezien, zoo schijnt men alles gezien te hebben; ja, duizend schoonheden heeft men zeker gezien, maar even zoo vele en nog oneindig schooner tafereelen, tot welker genieting eene kleine afwijking van slechts eenige uren op eene reize langs den *Rijn* volkomen toereikend zijn, had men kunnen zien, maar men stoomt of rolt ze voorbij. Meestal leveren de noordelijke zijdalen des *Rijns* natuurschoonheden op, die met de hooggeprezen *Rijn*-partijen niet alleen gelijk gesteld kunnen worden, maar deze vaak in schoonheid overtreffen, en dit mag wel met het volste regt van het *Ahrdal* gezegd worden. — Het is waar, in een nederig en onaanzienlijk gewaad gehuld, stort deze trotsche berg-jonkvrouw haar gevuld waterkruikje bij *Remagen* in den magtigen *Rijnstroom* uit, maar volgt haar; weldra heeft zij het masker afgelegd, en gij wordt onwederstaanbaar door hare schoonheid al meer en meer tot bewondering opgewekt.

Lang vergeten en miskende *Ahr!* Nog voor weini-

ge jaren waart gij slechts den wijnhandelaar bekend; dan eerst dacht men aan u, als de voortreffelijke *Walportsheimer* wijn, dien gij ons schenkt, onder den neus in het kristal parelde; maar ofschoon men ook bij het ledigen der bokaal tegelijk met het edele vocht de gedachte aan u mogt wegdrinken, mij zult gij, schoone *Ahr!* onvergetelijk blijven.

Hoogst aangedaan door het schoone tafereel, daalden wij weder den berg af, en daar het reeds laat was, gingen wij regelregt naar het logement. Toen wij binnentraden, vonden wij een talrijk gezelschap aan tafel, waarbij zich ook twee Duitsche kunstbroeders bevonden. Niets was natuurlijker dan dat wij dadelijk kennis met de laatsten maakten. Zij waren beide patente jongens, en, zoo het scheen, dood goed van inborst, doch wat hun schilderen betrof, dit was zeer zwakjes; een hunner scheen wel smaak in de Hollandsche manier te vinden, om naar de natuur te werken, want hij volgde ons dikwijls op onze togten. Te zeer vermoeid om lang op te blijven, waren wij al spoedig te bed, doch het duurde nog lang eer de heilzame slaap de oogen sloot; van vier vrolijke vrienden op ééne kamer, was zulks wel te voorzien. HERMAN, RUDOLF en KAREL openden, na vooraf elkander op alle wijzen geplaagd te hebben, zoo een vreeselijk bombardement met de bedkussens, dat ik, hoezeer tot slapen geneigd, geen oog kon sluiten, en mede geplaagd wordende, mij eindelijk

verpligt gevoelde om de heeren zoo van tijd tot tijd, de kracht behoorlijk naar den afstand berekenende, ook een kussentje toe te werpen. — Eindelijk kwam er rust en vrede.

De vrolijke morgenzon, of juister gezegd, de vrolijk door de zon verlichte bergtoppen, want zij wordt eerst laat op den morgen, wegens de hooge bergen en de engte des dals hier zigtbaar, wekten ons ten bedde uit. Het dal was met drijvende nevelen gevuld; op sommige plaatsen deden dezelve schilderachtige partijen geboren worden. — Al dadelijk, na eene opwekkende kop koffij gebruikt te hebben, met den boterham in den zak, gewapend met teeken- en schildergereedschap en begunstigd door schoon weder, ging het den weg op. Alle partijen kwamen ons zóo schoon voor, dat wij waarlijk verlegen stonden, om eene keuze voor het penseel of de teekenpen te doen; doch hier was:

Besluitloosheid,

Verlies van tijd.

Het duurde daarom niet lang en er werd gewerkt; en wel met eene aandacht, die ons, gedurende een paar uren, geene enkele syllabe deed uiten; zelfs het rooken werd geheel vergeten. Het was dan ook een regt mooi en ook een moeijelijk brok. Toen het afgeteekend was, werd dadelijk een ander punt aangepakt, en hierna eene schets gemaakt, voorstellende een gezigt op de stad *Altenahr*,

waarboven zich de *Ahrburg* verheft, en verder de opening van den tunnel gezien wordt. Doch om alle fraaije partijen, die wij, gedurende een achtdaagsch verblijf te *Altenahr* gezien en geteekend hebben, te beschrijven, dit zoude wat langdradig worden.

Wij zullen ons slechts nog met een paar schetsen bezig houden, en hiermede onzen arbeid sluiten. Vele schoone natuurtafereelen verrassen ons meer of minder, zoo als men weet, naarmate het uur van den dag, de fijnheid of dikte van den dampkring of de stand der zon is; de laatste is het, die aan dezelve het leven geeft. Maar ook hangt het meer of minder verrassende van een schoon natuurtafereel dikwijls van den weg of het pad, die tot hetzelve leiden, af; zijn de partijen, die men op dezen weg naar het verlangde punt ontmoet, van hetzelfde karakter als het punt zelf, dan kan de indruk, dien bij den eersten aanblik dit verlangde punt op ons maakt, niet krachtig zijn. Zijn dezelve op dezen weg echter van een' geheel anderen aard, dan doet het gewenschte tafereel zeker op ons eene volkomen werking. Verscheidenheid van voorwerpen is aangenaam; hierin ligt voornamelijk het verrassende, dat berg-landschappen opleveren. Wij hebben, zoo als reeds gemeld is, om op de hoogte van het *witte Kruis* te komen en het schoonste Ahr-landschap te bewonderen, den weg langs den *Slotberg* beklommen, doch er is nog een andere weg om tot dit punt

B.C. Koekkoek, geteekend. Steendr. van H. J. Backer

GEZIGT NABIJ ALTEN-AHR.

te komen, en waardoor hetzelve nog verrassender wordt. Achter het dorp *Dernau* stijgt een bergpad tamelijk steil in de hoogte; een digt lommer, waardoor hetzelve bijna een half uur immer opwaarts gaat, geeft eene verkwikkende schaduw en laat den wandelaar lang in de onzekerheid, waarheen deze weg leidt. Eindelijk wordt het houtgewas dunner en schraler; vergeefs tracht het oog door de openingen tusschen het hout, die bij iedere trede menigvuldiger worden, nog een gedeelte van het bekoorlijke *Ahrdal*, dat hij nog denkt te zullen zien, te ontdekken; verdwenen is de *Ahr* met al hare schoonheden; de geheele omtrek krijgt een ander aanzien. Wilde, duistere bergkloven verliezen zich in een' nacht van digte wouden; woeste heidegronden blikken u plotselings aan; slechts hier en daar een eenzame struik tracht de woestenij gezelligheid bij te zetten, doch al het akelig sombere, wat men zich van de wildernissen van het *Eifelgebergte*, dat door zijne woestheid bekend is, kan voorstellen, verwezenlijkt zich hier. Het hout is weg; geene schaduw verkwikt meer; gelijk als in een' droom, ziet men zich op eens in een geheel ander land verplaatst; eene uitgestrekte woestijn, wier horizon door het woeste *Eifelgebergte* wordt beperkt, omgeeft u. Doch weldra is het hoogste gedeelte dezer wildernis bereikt, en het uitzigt wordt vrolijker; regts breidt zich een uitgestrekt verschiet uit. Als de lucht helder is, kan een scherpziend oog van hier den dom van *Keulen*

zien, hoewel zeer flaauw wegens den grooten afstand; de abdij *Siegburg*, de keten van het *Zevengebergte* met deszelfs bergtakken op den middengrond, eindelijk het uitgestrekte *Ahrdal* met den *Landskroon* leveren een fraai panorama. Ook komt men weldra weder in digt houtgewas; het beschaduwde pad leidt nog immer over hoogten; allengs vermindert het groen; bij elke schrede wordt het lichter; men verlaat het digte groen, en, welk een verrassende aanblik! een tafereel zoo als *Duitschland* maar weinig kan aanbieden. De schoonste, verhevenste groep van het *Ahrdal* ligt in hare schilderachtigste bekoorlijkheid aan uwe voeten; hoog ziet gij over den hoogen *Ahrburg* in eene wereld van schoonheden; op veertien plaatsen ontdekken zich kronkelingen der *Ahr*. Welk eene pracht! men staat van bewondering stil en kan moeijelijk van de plaats scheiden. Nu daalt men, gedurig het schoone tafereel voor oogen hebbende, tot aan het *witte Kruis*, vanwaar wij dit tafereel reeds beschreven hebben; ik raad elken natuurvriend ook dezen weg niet te vergeten.

Dewijl wij reeds eenige malen den *Ahrburg* genoemd hebben, zullen wij nog met een paar woorden van deze ruïne melding maken. De ruïne ligt zeker op de steilste en eene der hoogste rotsen van het dal; in vorige eeuwen wist men de punten ter bouwing van sterkten goed te kiezen, zoowel wat het aangename als ook de sterkte der ligging betrof, want, waarlijk, men kon in het *Ahrdal* geen

schooner punt daartoe gekozen hebben. Behalve de overblijfsels van eene hoofdpoort en eene soort van voorburg, die tegen de afhelling des bergs liggen, bestaat het boven op den kruin gelegen gedeelte uit de ruïnen van twee vierkante torens, benevens eenig verward liggend muurwerk; alles doet zien, dat deze burg eenmaal van grooten omvang is geweest. De stichting wordt door sommigen in het jaar 815 geplaatst, doch met meer zekerheid weet men, dat deze burg in 1200 reeds bestond. Het pad naar de ruïne is op eenige plaatsen een weinig steil, doch meer vermoeijend dan gevaarlijk. Boven op den hoogsten top, wiens oppervlakte misschien iets meer dan vier vierkante roeden groot is, en waarop weleer de hoofdwachttoren stond, heeft men een heerlijk uitzigt; ijzingwekkend is de diepte, waarin men van eene hoogte van 350 voet loodregt blikt; ter voorkoming van ongelukken is deze hoogte met een hekwerk omgeven. — Elke burg heeft zijne legende; en waarom zou de oude en zoo belangrijke *Ahrburg* er ook geen hebben? Natuurlijk heeft deze vest ook hare helden-, liefde- en spook-historiën; wij zullen den lezer er ééne mededeelen.

Een woester stroom dan de *Ahr*, die alles nedervelde wat hem weerstand bood, bruiste door het vreedzame *Ahrdal*; het waren gewapende benden van ruiters en voetvolk, die hun wild krijgsgeschreeuw bij het knetteren der brandende huizen, het kermen van vrouwen en kinderen verhieven.

De kruinen der bergen, rondom den *Ahrburg*, wemelden van volk; helmen, lansen, schilden en zwaarden glansten daarboven in den gloed der zon; van den morgen tot den avond was de burg *Are* het hoofddoel der wraakzucht; deszelfs val was besloten. Alle vijanden der ridders van *Are* vergaten voor een oogenblik hunne onderlinge geschillen, en hadden zich tot dat doel vereenigd. Deze kloeke ridder echter, goed verschanst in zijne bijna ontoegankelijke vest, trotseerde langen tijd al hunne krachtinspanningen, ja, leefde zelfs met de zijnen welgemoed. Maar enger en enger werd de berg ingesloten en minder werden de mondbehoeften. Er kwam eindelijk gebrek aan spijze, maar zelfs de honger kon des ridders standvastigheid niet doen buigen. Lang bleef hem de hoop door zijne vrienden ontzet te worden bij, maar het bleef bij deze hoop; zijne getrouwen, die niet door de vijanden gedood werden, vielen door den hongersnood. Eindelijk bezwijken ook zijne gade en kroost voor denzelven. Deze zware slag trof hem bitter, doch hij bleef volharden in zijne standvastigheid. Hij wilde van geene overgave hooren, niettegenstaande het hoopje zijner dapperen van dag tot dag kleiner werd. Duur werd het leven aan de belegeraars verkocht. Den laatste zijner getrouwen heeft hij de oogen toegedrukt en zoo bevond hij zich eenzaam en alleen met den dood in den burg. Hij hangt de glansrijkste wapenen om, tuigt zijn moedig strijdros als of het naar een voornaam steekspel moet, en rijdt

tot aan de zijde van den eersten ringmuur, alwaar de ontzettende afgrond hem tegengaapt. Naauwelijks bemerken de belegeraars den moedigen burgheer, of zij beginnen hun geschut op hem te rigten, doch hij liet een' witten band, als een teeken van vrede, in de lucht wapperen, en riep hun toe: »Zoo als ik u bij God zwoer, zal het geschieden; nimmer zoudt gij dezen burg nemen zoolang nog iemand op denzelven mogt leven; ik ben de laatste!" — Hij geeft zijn paard de sporen, en ridder en ros lagen verpletterd in den afgrond.

Hiermede zullen wij den *Ahrburg* vaarwel zeggen, en eene kleine wandeling naar het schilderachtig gelegen kasteel *Kreuzberg* doen, dat in onze beschrijving van de hoogte van het *witte Kruis* op den achtergrond des tafereels voorkomt. Het is inderdaad eene alleraangenaamste wandeling van *Altenahr* derwaarts; een groot kwartier uurs van de stad, aan den regter oever, alwaar het dal weder eene tamelijk groote kom vormt, verheft zich eene geheel alleen liggende rots. Dezelve is van kleinen omvang; op haren kruin lag weleer de burg van het geslacht der ridders van den *Ahrburg*. Welig tiert de wijnrank om de klippen heen, maar hoegenaamd geen spoor van eenen burg is meer op dezen lagchenden heuvel te vinden; gezellig leunen de schilderachtige boerenwoningen van het dorpje *Altenburg*, dat waarschijnlijk deszelfs naam van eenen vroeger bestaanden burg ontleend heeft, tegen de rotsen, en sluiten genoegzaam den geheelen heuvel in.

Allerwege ontdekt de natuurvriend hier nieuwe schoonheden, en de schilder de rijkste stof voor teekenpen of penseel.

Zoo als in het *Hartzgebergte* kennen ook hier de eenvoudige en bijgeloovige landlieden het ontstaan der meeste zonderlinge rotsgevaarten, spelonken en spleten, aan bovennatuurlijke oorzaken toe, waarschijnlijk omdat zij van de omwentelingen, waaraan de natuur altijd was en nog is blootgesteld, weinig of geen begrip hebben. Zoo bestaat dan ook hier een zoogenaamde duivelskansel, duivelsgat, enz.; de duivelsstoel is eene hooge rotspunt op den rug van het gebergte, tusschen *Altenahr* en *Altenburg;* niet verre van dit punt, is in den hemelhoogen rotswand door en door een gat; deze plaats zou door den satan met eene bijl in één' slag gemaakt zijn, enz. Maar belangrijker voor den schilder is het, dat van deze hooge rotsketen, *de Domley* genaamd, het *Ahrdal* eene menigte verrassende schoonheden aanbiedt, die het moeijelijk en gevaarvol geklouter rijkelijk beloonen. — Wij zouden den lezer naar *Kreuzberg* voeren! Langs een' aangenamen weg, een kwartier uurs boven *Altenburg*, komt men bij dat kasteel. — Het slot *Kreuzberg*, dat zijnen naam aan een gehucht heeft gegeven, is nog in bewoonbaren staat, ligt op eenen steilen maar kleinen heuvel, geheel van het gebergte afgescheiden, en midden in een aangenaam dal; het heeft een' hoogen ronden wachttoren, en is, zoo als reeds gezegd is, van middeneeuwschen bouw-

trant, en klein van omvang; van deszelfs wallen geniet men de heerlijkste natuurschilderijen, vooral wanneer de avondzon het dal vervrolijkt. Even als in *Altenburg*, liggen eene menigte van boerenwoningen rondom dit slot verspreid, en maken dit gedeelte des dals tot een aangenaam, gezellig oord. De *Ahr* kromt zich nu geheel naar het zuiden; twee bergstroomen, de *Sahr* en de *Bischel*, wier wateren rijker zijn aan forellen en kreeften, dan aan studiën voor den schilder, vereenigen zich hier met de *Ahr*. De schilder moet niet verder dan tot hier zijne wandelingen uitstrekken, want met de kromming van den stroom bij *Kreuzberg* zijn ook voor een groot gedeelte de romantische natuurtafereelen van dezen stroom verdwenen.

Het *Ahrdal* begint met deszelfs zuidelijke kromming een geheel ander karakter aan te nemen; de schilderachtige rotsen hebben voor kegelronde, naakte heuvels plaats gemaakt; hoe verder men het dal ingaat, hoe eentooniger alles wordt, en hoe meer men de naaktheid en barheid van den *Eifel* ontdekt. Het is mogelijk, dat de *Ahr* nog hooger op eenige schoone punten aanbiedt; men heeft mij zulks willen verzekeren, doch wij gevoelden, daar hier voor ons rijkelijke studie was, geen' lust, om door eene lange, eentoonige woestenij te gaan, om studiën op te zoeken. — Het schoonste gedeelte van het *Ahrdal* is dat van *Ahrweiler* tot *Altenahr;* vooral levert deze wandeling van drie uren den schilder overvloedige stof tot studie op; de

andere deelen zijn daarom echter niet te verwerpen, want zoo als wij gezien hebben, bevatten dezelve ook schoonheden, die den uitstap beloonen. — Men moet ook, wil men met de schoonheden van het *Ahrdal* regt goed bekend worden, de moeite en tijd niet ontzien tot het bestijgen der meeste bergen, want de groote weg levert wel veel schoons, maar niet alles wat men in dit opzigt begeert. — Den schilder is het daarom aan te raden ten minste eene week of vier aan de *Ahr* te vertoeven, zal hij vruchten van zijne reize plukken. Hoewel onze tijd bepaald was om weder te huis te zijn, en wij in plaats van vier weken, slechts zestien dagen hadden om de heerlijke tafereelen van het *Ahrdal* op te nemen, hebben wij echter veel gezien, en durven dus zeggen, dat grootendeels het doel onzer reize is bereikt. In het begin van onzen togt hadden wij ongunstig weder, doch, de hemel zij dank, het belangrijkste gedeelte van de reis werd meerendeels onder een' helderen hemel volbragt. Slechts eenmaal overviel ons nog al een zwaar onweder. Voor den schilder zijn ook onweders grootsche, schilderachtige natuur-tooneelen, daarom willen wij, eer wij onze aanteekeningen eindigen, zoo veel mogelijk eene schets van hetzelve geven.

Het was op den namiddag van een zeer warmen dag; de zon was hare westelijke baan reeds ingetreden, toen wij ons, zoo als wij dikwijls deden, boven den *Ahrburg* op de hoogte van het

witte Kruis bevonden. Een zacht koeltje uit het oosten, dat beneden in het dal niet werd gevoeld, verwelkomde ons daar, en deed den hijgenden boezem verkwikking inademen. De lucht was nog wolkeloos, doch het azuur derzelve was van eene onzuivere kleur; de grijsachtige toon kondigde maar al te duidelijk aan, dat de hemel niet lang meer onbewolkt zou blijven. De warmte was, in weerwil van het oostelijk koeltje, bovenmate drukkend, en maakte ons loom; doch het loome ligchaam moest den geest dienstbaar zijn: wij openden ons teekenboek en namen de teekenpen. Nagenoeg een half uur hadden wij gezeten, zonder dat iemand een ander geluid dan het krassen der teekenpen over het papier deed hooren, toen RUDOLF op eens uitriep: »Daar komt wat aanzetten!" en ons opmerkzaam maakte op eene nog onbeduidende donkerblaauwe streep, die veel van eene verwijderde hooge bergketen had, en aan den zuidwestelijken horizon hing. Langzaam breidde zich deze streep of bank uit in eene breedte van het zuiden naar het noordwesten. Zigtbaar klom dezelve al hooger en hooger, terwijl de lucht aan den horizon steeds donkerder werd. Nog een oogenblik, en ziet, daar verheffen met majesteit achter dezen van oogenblik tot oogenblik dikker wordenden nevel, zware grijze wolken hare veelhoekige koppen omhoog; deze wolkenmassa, die van oogenblik tot oogenblik kolossaler wordt, door een geelachtig zonlicht ten deele verlicht, ten deele in de schaduw, vormde

een buitengewoon kontrast tegen den valen toon, dien de eerst blaauwe lucht nu geheel begon te bedekken. Daar verbergt zich de zon, en met haar hult het berglandschap zich in een somber grijs gewaad; de horizon heeft zich reeds in eenen zwarten nacht verloren; uit dezen nacht komt het grijze wolkengevaarte met snelheid voort; het koeltje wijkt; alles wordt doodstil beneden, terwijl alles daarboven rusteloos door elkander woelt. Het was als of de aarde in eene gespannen verwachting was of reeds aandachtig luisterde naar hetgeen gezien of gehoord zal worden. Het snel naderend en dreigend wolkenheir jaagt den luchtstroom, met de hitte van een' oven, den menschelijken adem te gemoet; nog stiller wordt het op de aarde, nog drukkender, nog donkerder wordt de lucht; zware zwarte wolk-kolommen schieten van achter en tusschen de anderen, die zich in duizend gedaanten kronkelen, met snelheid op, en hebben weldra de geheele lucht bedekt. Hoort! daar ginds in de zwarte diepte der opeengestapelde wolken rolt een dof en dreunend geluid de geheele uitgestrektheid van den bezwangerden dampkring door; de bui komt nader; het wordt tijd eene veilige plaats te kiezen; wij gingen onder eenige struiken liggen. Reeds verheffen zich geduchte massa's boven onze hoofden; uit alle windstreken voortgezweept, komen zij met woestheid op elkander aanvliegen; schuiven boven, achter en langs elkander; het eene gedeelte schijnt het andere te verslinden of den

voorrang te betwisten; alles woelt dooreen; draaikolken vormen zich om plotselings te vergaan en plaats voor andere te maken; het is een krijg der wolken. Daar schiet een flikkerende bliksemstraal slangvormig van het zuiden naar het noorden, een oogenblik hierna ratelt de donder in duizend echo's door het onafzienbaar wolkenheir; nog een straal feller dan de eerste; de oogenblikken tusschen licht en slag worden korter; de slagen worden heviger. Ziet, daar verliest zich het gebergte in eenen sterk ruischenden nevel; groote, warme regendroppen plassen voor onze voeten neder; de brandende steengrond zuigt dezelve dadelijk op, doch weldra heeft hunne veelheid deze werking van den grond doen ophouden. Nu begint het hevig te regenen; het water valt met stroomen; onophoudelijk dondert het; van alle zijden schiet het blaauwe bliksemvuur door de zwarte lucht; oorverdoovende slagen verpoozen voor een oogenblik het geruisch van den stortvloed en het gehuil van den wind, die zich aan het onweder paart; niets is meer zigtbaar; alleen het bliksemvuur doet het akelige van den uitgestrekten nacht zien. Hoort, het is alsof bergketen op bergketen nederploffen! Alles is nacht en door water en vuur overstroomd; alles ontzettend voor het oog en het oor, eerbiedwekkend voor het hart. Een mijner vrienden riep uit: »Wel verschrikkelijk, welk een weder!" »Ja, verschrikkelijk, en toch niet verschrikkelijk, maar weldadig!" zeide een' ander; de mensch met een onbevlekt geweten

en een opgeklaard verstand hoort in het rollen des donders, in het ruischen der elementen eenen lofzang der natuur, den Eeuwige toegewijd. Het begint lichter te worden; de regen vermindert, de donder wijkt, de bergen worden weer zigtbaar, eindelijk ook het verschiet. Daar laat de ondergaande zon haar vriendelijk gelaat weer zien; eene frischheid, een aangename geur heeft zich allerwege verspreid; de natuur schijnt herboren; het suizen van een zacht avondkoeltje, het bruisen van den Ahrstroom, het gezang der vogelen, alles is als nieuw, terwijl de bui met statigheid aftrekt: ook wij gevoelden ons gelukkig, en als in een nieuw leven teruggekeerd.

Na een verblijf van acht dagen te *Altenahr*, moeten wij naar huis; allen waren wij druk bezig om onzen grooten koffer te pakken.

»Nu, mijne heeren! eene gelukkige tehuiskomst; ik beveel mij bij eene volgende gelegenheid in uw gunstig aandenken; het doet mij waarlijk leed, dat gij nu al vertrekt; het weder wordt van dag tot dag schooner, en wij begonnen al zoo goed aan elkander te wennen," zeide de kastelein, terwijl wij geheel reisvaardig bij het instappen van een goed rijtuig den man de hand drukten. Viel ons de hoogst billijke rekening van onze vertering te *Ahrweiler* in de hand, niet minder stonden wij verbaasd over de kleine rekening, die wij zoo even aan den heer CASPARI hadden betaald. Waarlijk, de kasteleins in het *Ahrdal* zijn eerlijke lieden.

Bij het inrijden van den *Tunnel*, riepen wij het heerlijke *Altenahrdal* een laatst hartelijk vaarwel toe. Snel ging het rijtuig over den weg; alle fraaije punten langs denzelven, zoo dikwijls door ons bewonderd, werden in de vlugt nogmaals bekeken, want schoone natuurtafereelen kunnen niet te dikwijls beschouwd worden. In onze beschouwingen verdiept, waren wij te *Ahrweiler* eer wij het wisten; aldaar werd even stil gehouden. De familie KREUZBERG werd ook een welgemeend vaarwel toegewenscht; onze vriend KAREL had hier nog eenmaal de gelegenheid, om het beminnelijke en schoone meisje te zien, en welligt voor het laatst; kon dan het afscheid wel anders dan teeder zijn? Een oogenblik hierna ging het weder in sterken draf voorwaarts; de *Landskroon*, de *Neuenahrsberg*, het dorp *Heppingen*, alles werd met een' zekeren weemoed vaarwel toegeroepen. *Lohrsdorf* en *Bodendorf*, twee niet onaanzienlijke dorpen, lagen reeds achter ons; de Ahrstroom heeft zich reeds lang in boschaadjen voor onze oogen verborgen. Vaarwel, onvergetelijke, schoone nimf! Mogten anderen zoo veel genoegen als wij aan uwe oevers smaken. Ik heb uwe schoonheden niet overdreven, neen, mijne schilderingen zijn verre beneden het wezenlijke.

Wij reden *Remagen* binnen; een oogenblik moest hier verwijld worden, daar de stoomboot nog niet was aangekomen; dit maakte ons eenigzins bevreesd, want de herinnering aan *Emmerick* kwam ons dadelijk voor den geest. Gelukkig duurde het slechts

een uur, en tegen half-een namen wij plaats op de boot. De stoomboot was, zoo als gewoonlijk in het schoone jaargetijde, vol volk. Snel ging het vaartuig den *Rijn* af, begunstigd door het schoonste weder. De nacht was schoon en voor het jaargetijde zeer zacht; eene menigte passagiers, waaronder ik mij ook bevond, bleven den ganschen nacht op het dek; de tijd werd gekort met praten, want ieder had wat nieuws op zijne reis ontmoet. 's Morgens ten zeven uur stonden wij weder aan den wal van *Emmerick*; de postwagen naar *Cleve* stond gereed; wij namen plaats, en een klein uur hierna bevond ik mij vrolijk en vergenoegd in de armen van mijne goede vrouw en kinderen. Mijne reisgenooten deelden den ganschen dag in de huisselijke vrolijkheid. Eindelijk namen wij afscheid van elkander, zoo als ik ook nu van u doe, mijne lezers!

ERRATA.

Blz. 220 en verv. staat: *Nevenaar*, *Nevenaarsberg*,
lees: *Neuenahr*, *Neuenahrsberg*.

» 241 » » staat als hoofdregel: VAN REMAGEN NAAR AHRWEILER,
lees: VERBLIJF TE AHRWEILER.

